

A series of red paw prints of varying sizes are scattered across a white, textured background that resembles snow or ice. The prints are arranged in a way that suggests a path or a trail, with some prints being larger and more prominent than others. The overall composition is simple and visually striking.

SUDEN KANSSA

Toim. Juha Hiedanpää & Outi Ratamäki

Juha Hiedanpää & Outi Ratamäki

Suden kanssa

LUP LAPLAND UNIVERSITY PRESS
LAPIN YLIOPISTOKUSTANNUS

ROVANIEMI 2015

© Tekijät

Kansi:
Anni Suuronen

Taitto:
Keski-Suomen Sivu

Myynti:
Lapin yliopistokustannus
PL 8123
96101 Rovaniemi
Puh. 040 821 4242
julkaisu@ulapland.fi
www.ulapland.fi/LUP

Paino:
Hansaprint, Vantaa 2015

ISBN 978-952-310-982-7 (nid)
ISBN 978-952-310-981-0 (pdf)

Sisällys

Suden kanssa.....	5
<i>Juha Hiedanpää & Outi Ratamäki</i>	
 Kykenemmekö luopumaan susifetissistä? – Kriittinen luenta suomalaisesta susihistoriasta.....	 16
<i>Heta Lähdesmäki & Outi Ratamäki</i>	
 Suden kaikki nimet: Sudet ja dekolonisaatio Saamenmaassa.....	 42
<i>Tim Frandy</i>	
 Poronhoitoa suurpetoeläinten kanssa: tietokäytännöt sekä yleisen ja erityisen edun problematiikka.....	 66
<i>Jarno Valkonen</i>	
 Ympäristönmuutos, poronhoidon sopeutumiskapasiteetti ja suurpedot.....	 97
<i>Hannu I. Heikkinen & Simo Sarkki</i>	
 Koira suden hampaissa – Monilajinen yhteiselämä, kuolema ja osallisuus	 120
<i>Taru Peltola & Jari Heikkilä</i>	

Omankädenoikeutta valtiottomassa tilassa.....	147
--	------------

Pertti Rannikko

Kainuun susiteatteri esittää: Susipolitiikan tietoperusta ja lukumääräpelin umpikuja	175
---	------------

Taru Peltola

Mikropolitiikka ja susiasioiden hallinta Lounais-Suomessa	197
--	------------

Juha Hiedanpää & Jani Pellikka

Susipolitiikan suunnanmuutos – ohjailusta omistajuuteen	219
--	------------

Mari Pohja-Mykrä, Sami Kurki & Sakari Mykrä

Hallinnan tavat ja suden suojele Italiassa, Saksassa, Sloveniassa ja Suomessa	244
--	------------

*Juha Hiedanpää, Luigi Boitani, Jasna Mulej, Nathalia Soethe,
Jani Pellikka, Almut Beringer, Aleksandra Majić Skrbinišek &
Urša Marinko*

Lähdeluettelo	271
----------------------------	------------

Kirjoittajat	302
---------------------------	------------

Suden kanssa

Suden läsnäolo vaikuttaa ihmisen elämään ja hyvinvointiin. Itse kustakin riippuu, millaiselta suden läsnäolo tuntuu. Se voi tuntua ilona, kutkuttavana jännityksenä, esteettisenä ymmärryksen syvenemisenä tai luonnon kokemisen laajentumisena. Myönteisten tuntemusten lisäksi suden läsnäolo voi tuottaa myös huolta, pelkoa ja lisävaivaa. Suden kanssa elämisen opettelu edellyttää suden läsnäoloon ja mahdollisiin vahinkoihin tottumista, riskien ja vahinkojen aktiivista vähentämistä tai tapahtuneiden vahinkojen kompensointia.

Käytännössä suden kanssa elämisen opettelu tarkoittaa, että lajia joko siedetään tai kanta metsästetään niin pieneksi, ettei haittaa synny. Jälkimmäinen tarkoittaa nollatoleranssia ja susien laitonta tappamista niiden luontaisilta reviireiltä. Molemmat, niin sietäminen kuin laitton tappaminenkin, vaativat punnintaa, yhteistyötä, luovia ratkaisuja ja ennen kaikkea monenlaista tekemistä.

Kirjamme normatiivinen lähtökohta on asettua sietämisen ja laittoman tappamisen väliin. Sutta ei siis pitäisi sattumanvaraisesti hävittää reviireiltä, vaan Suomen susikannan olisi syytä olla suotuisalla suojelun tasolla. Samalla kirjan tarkoitus on katsoa sietämisen tuolle puolen ja luodata suden kanssa elämisen yhteiskunnallisia edellytyksiä. Eri puolella Suomea nämä edellytykset ovat erilaiset. Kirjan tehtävä on valottaa, mitä pitäisi tehdä, jotta päivänvalon kestävä ja muutoinkin toimiva yhteiselo ihmisen ja suden välillä voisi toteutua.

Poliittinen susi

Susipolitiikkaan kriittisesti suhtautuvien mukaan nykypolitiikka sallii suden häiritä sen reviirillä asuvien ihmisten elämää. Suden

yhteiskunnallista asemaa on moitittu tärkeämmäksi kuin ihmisten. Suden tuottama häiriö reviirin ihmisyyshäiriöille ei aina ole suuri. Kyse on tällöin suden asemaa koskevasta periaatteesta sekä siitä, miten kritiikki ja turhautuminen kehittyvät yhteisöissä.

Joillekin häiriöksi riittää, että susia ylipäänsä on olemassa riippumatta siitä, näkyykö niitä tai niiden jättämiä merkkejä. Suden läsnäolon tuottamat häiriöt kietoutuvat ihmisten yrityksiin järjestää hyvinvointinsa, ja ongelmasta tulee näin yhteiskunnallinen, minkä tarkasteluun pelkästään luonnontieteet eivät riitä.

Häiriön, huolen, pelon tai vahinkojen torjuminen edellyttää vaivannäköä - ongelmallisen tilanteen muuttamista tavalla tai toisella. Suden kanssa eläminen vaatii tarttumista toimeen, silleen asioita ei voi jättää. Arjessa tulisi kyetä ja motivoitua reagoimaan, jos suden läsnäolosta on merkkejä. Vakiintuneella susialueella koiria ei kannata jättää yöksi ulos. Lampaiden turvaksi kannattaa rakentaa susi-aita tai niiden turvallisuus taata muilla keinoin. Jollei näitä turvatoimia noudateta, susireviirin eläintenpitäjät ottavat tietoisesti riskin. Yleensä kotieläinten suojaamiseksi ollaan valmiita näkemään tarvittava vaiva ja susialueella elävät muokkaavat tapojaan tosiasioiden edessä. Toisaalta susivahinkojen ehkäiseminen aiheuttaa kustannuksia vain tietyille ihmisille samoin kuin susivahingotkin kohdistuvat vain osaan yhteisöstä. Missä kulkevat vaipaus, velvollisuus, oikeus ja kohtuullisuus?

Motivaatio tarttua toimeen ja muuttaa ympäristön olosuhteita tarkoituksenmukaisiksi ei synny automaattisesti, koska toimeen tartuttavien vastuu- ja velvollisuuskysymysten rinnalla ovat myös oikeudet. Koska laki turvaa oikeuden tuotannollisten käytäntöjen harjoittamiseen, voidaan esittää, että valtion on myös autettava ja korvattava sopeutumisen lisävaiva ja kustannukset, joita suden läsnäolo aiheuttaa. Tästä on esimerkkinä suoja-aitojen pystyttäminen. Toisaalta sudella on lain suojaama oikeus läsnäoloonsa, sillä se on eurooppalaisen ja kotimaisen sääntelyn mukaan tiukasti suojeltu eläinlaji poronhoitoalueen ulkopuolisessa Suomessa. Tällöin ihmisillä on velvollisuus sietää lajia ja vastuu lajin säilyttämisestä elinvoimaisena.

Perustavanlaatuisia susipoliittisia kysymyksiä ovat: olisiko jonkun autettava suden läsnäoloon sopeutumisessa, ja saataisiinko tällä avunannolla aikaan myönteisempää suhtautumista ja sopeutumishalukkuutta.

Suden kanssa elämisen vaikeuden taustalla ovat erilaiset vakiintuneet tuntemisen, tekemisen ja ajattelun tavat. Miksi jotkut vihaavat tai pelkäävät sutta – ja toiset eivät? Miksi jotkut suojaavat kotieläimensä, muuttavat tottumuksiaan suden ilmaantuessa lähimetsiin ja ovat silti kiukkuisia – toiset taas eivät? Miksi susi ymmärretään tietyllä, esimerkiksi lajia ihannoivalla, tavalla? Yhtäältä vihataan tai ainakin kritisoidaan voimakkaasti sutta sen julmuudesta. Tästä osoituksena ovat ylivoimaiset laumatappajakyvyt sekä sen ”tappokiima” ja raateluhalu joko jättää saaliseläin varastoon tai kitumaan. Toisaalta etenkin metsästäjät saattavat ihannoida suden älykkyyttä. Metsästäjien kuulee kertovan, kuinka vaikeaa tai lähes mahdotonta on metsästää sutta. Susi on viekas, oppiva ja laskelmoiva. Ihmisen on voitettava susi älyssä voidakseen kaataa se reilusti.

Kirjamme läpileikkaavan näkökulman mukaan suden ja ihmisen yhteiselon kriittisessä tarkastelussa tavat ovat avainasemassa. Kysymys on tapojen, erityisesti niiden muutosten, luonteen ymmärtämisestä. Kirjamme tarkastelee, miten yhteisöllisten tapojen muutos on monimutkaisesti kytköksissä hallinnon tapoihin ja rutiineihin, ja miten esimerkiksi maatalous- ja tuotantoeläinryttäjät käytäntöineen ovat kytköksissä molempiin. Tapojen muutoksessa on kysymys yhtä aikaa niin arjen kuin yhteiskunnan muutoksista.

Parlamentaarisessa demokratiassa lainsäätäjän on vaikea säätää lakeja, jotka ovat ristiriidassa yleisesti hyväksytyjen tapojen ja toimiviksi osoitettujen käytäntöjen kanssa. Poliitiikan muotoilijan ja toimeenpanijan on vaikea perustella politiikkaa, joka ei kansalaisista tunnu järkevältä ja kohtuulliselta. Yhteiskunnan muodollisten pelisääntöjen muutos tapahtuu aina moninaisessa tapojen ja käytäntöjen rihmastossa. Susi jos mikä on opettanut, kuinka vaikeaa lainsäädännöllä ja politiikan toimeenpanolla on muuttaa kansalaisyhteiskunnan tapoja, kulttuuria.

Susi hallinnossa

Riistahallinnolle on osoittautunut vaikeaksi sovittaa yhteen ihmisen ja suden tarpeita. Tapahtuneiden vahinkojen korvaamisen ja aitamateriaalien kustantamisen yli ulottuvat toimenpiteet ovat Suomessa olleet vähäisiä. Suurpetojen aiheuttamat vahingot poronhoitoalueella ottavat niin suuren osuuden vuotuisista määrärahoista, ettei suden läsnäoloon totuttelun tukemiseen ole ollut mahdollisuuksia eteläisemmässä Suomessa.

Riistahallinto on luonut Suomen susipolitiikkaan oikeudellisia puitteita, joissa kansalaiset voivat harjoittaa ja kehittää tunteitaan, tekemisiään ja ajatteluaan, mutta siihen sen rooli on sitten jäänyt. Sinänsä tällainen negatiivista vapautta vaaliva – ihmisten arkeen puuttumaton – hallintomalli on kannatettava. Ihmisten tunteet, tekemiset ja ajattelu kuuluvat yksityisyyden piiriin. Riistahallinto on pyrkinyt negatiivisen vapauden strategiallaan turvaamaan kansalaisyhteiskunnan vapauksien harjoittamisen. Käytännössä tämä tarkoittaa, että susialueilla ihmiset keksivät itse ratkaisuja ongelmiinsa.

Susipolitiikkaa kritisoivien toimijoiden luomassa paineessa suomalainen riistahallinto on kuitenkin kehittämässä käytäntöjään. Toisaalla erityisesti Euroopan komissio valvoo, että Suomen susipolitiikka on yhteisesti sovittujen pelisääntöjen mukaista. Aina se ei ole noudattanut luontodirektiiviä. Vuonna 2001 alkaneen valvontamenettelyn jälkeen Suomi haastettiin Euroopan unionin tuomioistuimeen vuonna 2005. Tuomioistuimessa saadun tuomion jälkeen Suomen riistahallinto on ollut entistä tiukemmassa paikassa susipolitiikkaa kritisoivan kansalaisyhteiskunnan ja Euroopan komission välissä.

Tuomion jälkeen hallinnon rakennetta on uudistettu ja susikriittisten toimijoiden tekemisiin on yritetty vastata joukolla toimenpiteitä. Yhteiskunnallisia toimintasääntöjä on muokattu ilman, että esimerkiksi poikkeuslupahallintoa olisi varsinaisesti tiukennettu, vaikka poikkeuslupapäätökset siirrettiin alueelliselta tasolta Suomen riistakeskukseen valtakunnalliselle tasolle. Lait-

tomuuksia suunnitteleville ja niitä harjoittaville olosuhteet ovat kuitenkin muuttuneet tukalammiksi. Rikoslakiin luotiin törkeän metsästysrikoksen luokka ja suurpetojen nimellisarvoja korotettiin.

Suden vaikutuksista ja niihin sopeutumisesta

Tehtyjen uudistusten lisäksi susiasioiden hallinnoinnissa tai hallinnassa ei ole kuitenkaan tapahtunut oikeastaan mitään sellaista, mikä helpottaisi suden kanssa elämistä. Susiongelman yhteiskunnallisen anatomian purkaminen, uudenlaisten vaikutusmekanismien tunnistaminen sekä tarpeellisten toimenpiteiden ja niiden toimivuuden ehtojen tunnistaminen ovat tämän kirjan keskeisiä tehtäviä.

Hallinnon ollessa kykenemätön tukemaan käytännön sopeutumistyötä, kansalaisten on omin avuin opeteltava elämään suden kanssa. Käytännöt ovat jo nyt muodostuneet eri puolilla Suomea erilaisiksi ja erityisiksi.

Poronhoitoalueella suden kanssa elämisen edellytykset ovat aivan toisenlaiset kuin sen ulkopuolisessa Suomessa. Poronhoito tuo susi- ja yleisemmin suurpetopolitiikkaan aivan erityisen ongelma-
vyyhdin. Kirjassamme onkin kolme eri näkökulmaa poronhoitoalueen susiproblematiikkaan.

Jarno Valkonen keskustelee porotalouden vaihtoehtoista susien aiheuttamien ongelmien edessä: jatketaanko poronhoitoa pedoista saatujen petokorvausten tuella vai uudenaikaisella, esimerkiksi luontomatkailuun tukeutuvalla, liiketoimintamallilla? Erityisesti itäiset paliskunnat ovat vaikeuksissa suden aiheuttamien vaikutusten ja poronhoidon tulevaisuuden kanssa.

Toisaalta kaikki porotalouden ongelmat eivät aiheudu sudesta tai suurpedoista. Hannu Heikkinen ja Simo Sarkki tarkastelevat porotalouden ongelmia eri näkökulmasta ja asettavat sen laajempaan, globaaliin perspektiiviin. Suden läsnäolo aiheuttaa ongelmia, vakavia ongelmia, mutta se on kuitenkin vain yksi ulottuvuus

porotalouden sopeutumisessa monien muiden vakavien muutos-paineiden alla.

Poronhoidon näkökulmaan liittyy myös saamelainen susi-suhde, jonka historiaa Tim Frandy artikkelissaan tarkastelee. Suden kanssa toimiessa on olennaista tietää suden eri nimitykset, esimerkiksi ”ajoporoja syövä susi”, ”ulkona asuja”, ”Jumalan koira” tai ”tiellä oleva”, koska susi toimii eri tavoin eri aikoina ja erilaisissa ympäristöissä. Suden kanssa eläminen on edellyttänyt aivan erityisiä käytännöllisiä kykyjä ja sen tapojen tuntemusta. Näistä taidoista osa on ollut maallisia ja osa taikuuteen liittyviä. Vielä nykyäänkin saamelainen luonto- ja susisuhde on erityinen, läsnä oleva – ja muuntuva.

Eteläisessä Suomessa suden vaikutukset eivät kohdistu samalla tavalla yhteen elinkeinoon kuin pohjoisessa. Itä-Suomessa Venäjän rajan takaa vaeltavat sudet ovat ajan oloon totuttaneet ihmiset niihin, mutta ei susien kanssa siellä sen kummemmin osata elää tai niitä siedetä sen enempää kuin muuallakaan. Idässä huolta synnyttää koirien, erityisesti metsästyskoirien, turvallisuus, kuten Taru Peltola ja Jari Heikkilä kirjoittavat.

Lounais-Suomessa susireviirillä elävät ja toimivat ihmiset ovat alkaneet keksiä keinoja susipolitiikkaan vaikuttamiseksi. Juha Hiedanpää ja Jani Pellikka kutsuvat lounaissuomalaista susikriittistä toimintaa mikropolitiikaksi. He tarkastelevat, miten susikriittiset toimijat ovat alkaneet toimia ja luoda paineita yhteiskunnallisia pelisääntöjä kohtaan. Kriitikkojen mukaan susi ei kuulu asutuille seuduille. He ovatkin pyrkineet vaikuttamaan reviirillä tapahtuvan yhteiselon sijaan siihen, miten susi saataisiin hallinnollisin keinoin pois lounaisesta Suomesta. Kaiken kansalaistoisuuden tarkoituksena on ylläpitää tai muuttaa maailmaa, vallitsevia olosuhteita; niin myös kaikessa susikriittisessä toiminnassa on mikropolitiittinen ulottuvuus. Kirjan kaikki artikkelit tarkastelevat tätä suden, kansalaisten, elinkeinotoiminnan ja riistahallinnon suhdetta eri näkökulmasta.

Kritiikin alla riistahallinto on alkanut korostaa paikallisuutta ja sitä, että kansalaiset olisi syytä ottaa mukaan tai ainakin huo-

mioon kannanhoitoa suunniteltaessa. Susialueilla asuvien kansalaisten huolet ja ongelmanratkaisun tarpeet ovat nousseet yleisen pohdiskelun keskiöön. Hallinto on havahtunut siihen, että suden läsnäolon aiheuttama epämurkavuus ja hyvinvointitappiot ilmenevät vastustamisena ja susien laittomana metsästyksenä. Siihen, miten tähän käytännössä voitaisiin puuttua, hallinto ei ole ottanut kantaa. Pertti Rannikko sekä Mari Pohja-Mykrä, Sami Kurki ja Sakari Mykrä tarkastelevat laittomuuksien taustoja ja mahdollisia ratkaisukeinoja.

Suden läsnäolon tuottamissa hankaluuksissa ei ole mitään erityisen suomalaista. Yleisesti ottaen ongelmat ja sopeutumiskeinot ovat varsin samanlaiset ympäri Eurooppaa. Juha Hiedanpää ja Jani Pellikka sekä heidän eurooppalaiset kirjoittajakumppaninsa kuvaavat, miten myös Italiassa, Sloveniassa ja Saksassa susi on tekemässä paluuta noin sadan vuoden poissaolon jälkeen. Keski-Euroopan vuoristoissa susia on ollut aina. Nyt suojelutoimien seurauksena susikanta on vahvistunut, ja sudet ovat alkaneet palata lähemmäs ihmistä. Italiassa, Sloveniassa ja Saksassa koti- ja talouseläinten pito on suden poissaolon aikana organisoitunut tavalla, joka on nyt osoittautunut ongelmalliseksi. On uudelleen opeteltava laidunkäytäntöjä, jotka suojaavat muita eläimiä susilta. Eurooppalaiset karjankasvattajat pitävät tätä samalla tavalla saavutetun edun menettämisenä kuin suomalaiset metsästäjätkin, joita suden paluu metsiin vaivaa erityisesti koirien turvallisuuden vuoksi. Omaksutut tavat ovat ehtineet sopeutua suden poissaoloon.

Kirjamme poronhoitoa käsittelevien tekstien mukaan suden poissaoloon tottuminen pitää paikkansa myös poronhoidon osalta. Ennen lähinnä susien – mutta myös porovarkaiden – takia poroja piti paimentaa yötä päivää. Tämä tarkoitti ainakin poropaimenen elämistä kodissa ja laavuissa porotokan lähellä. Tuolloin paimentamiseen kuului myös tokiin tulevien petojen metsästäminen tai ainakin hätistäminen tai pelottelu. Nyt nämä keinot ovat kiellettyjä, joten tässäkin paluu vanhoihin tapoihin ja käytäntöihin ei onnistu.

Tottumus on toinen luonto

Uskomusten ja tapojen muokkaaminen käynnistyy säröistä – pettymyksen, epäilyksen tai ärtymyksen aiheuttamista tunteista – kun ajattelu tai toiminta eivät tuota tahdottua, mahdollisesti jo totuttua, vaikutusta. Säröt ärsyttävät, ja ne kannustavat – jopa pakottavat toimimaan niin, että ärsytyksen syy tai peruste häviää. Ärsyyntyneeseen kansalaiseen tai hallinnoijaan on vaikea vaikuttaa kauniilla sanoilla tai vipua vääntämällä. Tunteet syntyvät ja vaikuttavat vuorovaikutuksessa toimintaympäristön kanssa. Siksi susitunteet ovat suurimmalta osin yhteisöllisiä. Niin myötätunto, viha kuin kiukkukin syntyvät tapojen ylläpitämissä ja tavalla tai toisella häiriintyneissä tilanteissa. Myös suden läsnäolon tuottamalla, kenties tärkeimmällä ja ensisijaisella tunteella, pelolla, on vahva yhteisöllinen perusta.

Ajattelutavat ovat vahvasti kytköksissä yhteisöllisiin tunteisiin ja tekemisiin, erityisesti kulttuurisesti olennaisiin tuntemisen ja tekemisen muotoihin. Heta Lähdesmäki ja Outi Ratamäki kuvaavat, miten eletty ja jaettu susihistoria vaikuttaa edelleen ajattelutapoihin, siihen, miten susi koetaan ja siitä ajatellaan. Susihistorian lähempi tarkastelu voi muuttaa ymmärrystä susien merkityksestä inhimilliselle hyvinvoinnille nyt, tulevaisuudessa mutta myös menneessä. Olennaista on tunnustaa, että tunteet ovat osa kulttuuria ja tapoja. Myös Pertti Rannikko käsittelee tunteiden yhteisöllisyyttä Pohjois-Karjalaa käsittelevässä kirjoituksessaan.

Tim Frandy kuvaa kansantieteen näkökulmasta, miten saamelaiset tilanteet, tavat ja traditiot vaikuttivat suden nimeämiseen. Asiaankuuluvaa tämän päivän kannalta on se, miten sanojen käyttö pitää yllä, muokkaa ja vahvistaa tiettyä todellisuuden osaa – ei vain kuvaa sitä. Sanat ja lauseet voivat näin ollen olla performatiivisia, eli ne sekä kuvaavat että toteuttavat puhetekoja (ks. lisää termin määrittelystä mm. Lähdesmäen ja Ratamäen artikkelista tässä teoksessa). Tähän ilmiöön tarttuvat tämän kirjan useimmat kirjoittajat. Sanat ja kieli tekevät todellisuudesta totta, mutta samalla ne muuttavat ja uudistavat sitä sekä auttavat pääsemään

asioissa eteenpäin. Juuri tällaisen toiveen kaikki kirjoittajat esittivät artikkeleissaan.

Toisaalta kyse ei tietenkään ole vain puheesta. Metsästäjät ja muut susireviirillä toimivat ankkuroivat tilanteiden tulinnan omaan kokemukseensa ja elämysmaailmaansa. Susien läsnäolo on aivan eri tavoin kouriintuntuva tosiasia reviirillä kuin sen ulkopuolella asuvalle. Merkkejä susista nähdään usein ja tietoa havainnoista jaetaan, ja siksi susia tuntuu olevan ympäristössä runsaasti. Pertti Rannikon autoetnografinen tutkimus salametsästyksestä on oivallinen esimerkki susihavaintojen merkityksestä käytännön toimille susireviireillä. Havainnot vaikuttavat susipuheeseen ja tunteisiin. Näiden yhteisvaikutuksesta syntyvät ratkaisut siitä, millaisten uskomusten tai tietojen varassa ollaan valmiita ja riittävän varmoja toimimaan.

Ympäristö- ja luonnonvara-asoiden hallinnassa tehdään usein jaottelu paikallisten ja tutkijoiden tuottaman tiedon välille. Niin tehdään myös susiasioissa. Tästä käy esimerkkinä Peltolan sekä Hiedanpään ja Pellikan kuvailema numeropeli susien määrästä. Paikallinen ja tieteellinen laskemisen tapa tuottavat erilaisia tuloksia. Yleensä paikalliset saavat lasketuksi määrällisesti enemmän alueella liikkuvia susia kuin tutkijat. Taustalla vaikuttavat ajattelutapojen ja metodien erot, mutta myös se, että laskeminen palvelee erilaisia tarkoituksia. Paikallisten usein kaksinkertaiset lukemat on tuotettu paikalliseen ympäristöön ankkuroituneena ja toiveikkaana lukujen käytännön vaikutuksesta, esimerkiksi mahdollisesti saatavista poikkeusluvista. Varautumisperiaatteen ohjeistamana Luonnonvarakeskuksen (ent. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos) tutkijat puolestaan laskevat vähimmäiskantaa.

Ajattelutapojen muuttaminen ei oikein onnistu lisäämällä tiedon määrää eikä omaksumalla uutta tietoa. Tapojen muutos edellyttää, että ympäristö ja tekeminen muuttuvat. Kulttuuri – jaetut tunteet, uskomukset ja tavat – sanelee voimakkaasti sitä, mikä tiedon jyvän milloinkin tuntuu järjelliseltä ja hyväksyttävältä. Ei tarvitse olla psykologi ymmärtääkseen, että ihmiset uskovat ennen kaikkea tietoon, joka vastaa omia tuntemuksia, tekemisen tarpeita

ja odotuksia ja on omassa yhteisössä hyväksyttyä. Vasta uudenaikaisessa tilanteessa – häiriön ja särön hetkellä – ihmisten on jätettävä vanhat näkemyksensä ja uskomuksensa ja siirryttävä asioissa eteenpäin. Nimenomaan ajattelu- ja toimintatapojen murtumisen ja uusien muodostumisen edellytyksiä tämän artikkelikokoelman kirjoitukset tarkastelevat.

Vain uudenaikainen ihmisten ja susien välinen toiminta voi muuttaa sitä, miten reviirillä asuvat ihmiset susista ajattelevat. Mahdollisuuksia on monenlaisia: Peltolan mukaan hyvin suunniteltu ja yhdessä suoritettu susien laskeminen voi tuottaa yhtenäisemmän ja luotettavamman näkemyksen susien määrästä. Yhdessä tarkkaillut susien liikkeet voivat luoda yhteisöllistä tulkintaa susien tavoista ja näiden tapojen suhteesta ihmiseen ja hänen tekemiseensä. On vielä pitkä matka siihen, että tieteen ja paikallisuuden rintamalinjat kuroutuisivat umpeen ja vuorovaikutteinen tutkimus tuottaisi eri toimijoiden mielestä luotettavaa tietoa. Tällainen vuorovaikutteinen paikallisuuden ja tutkimuksen yhdistävä tiedontuotanto voisi auttaa myös poronhoitoalueen elinkeinoja uudistumaan erilaisten paikallisten ja globaalien paineiden alla. Ajattelutavat muuttuvat vasta kun uudet tekemisen muodot alkavat tuottaa hedelmää, silloin kun elämän ja elinkeinojen edellytykset uusien toimintatapojen kautta paranevat. Tämän Heikkinen ja Sarkki sekä Valkonen omissa kirjoituksissaan osoittavat.

Myös susitunteet ovat kiinni tekemisessä, tavoissa ja tottumuksissa. Lähdesmäki ja Ratamäki sekä Peltola ja Heikkilä kuvaavat tätä kirjoituksissaan. Riistahallinnon olisikin kenties syytä rohkeammin tarttua ihmisten susiympäristön muokkaamiseen: niihin olosuhteisiin, joissa sudet ja ihmiset kohtaavat. Sama pätee toimijoihin, jotka tuntevat sympatiaa ja velvollisuutta suttu kohtaan. Mitä tehdä, jotta susipelko voisi asettua? Mitä tehdä, jotta myös suttu kohtaan tunnettaisiin myötätuntoa? Kaikki nämä tunteiden muutokset ovat mahdollisia, jos tekemisen tavat muuttuvat.

Tekemisen tavat voivat muuttua, jos sudesta koetaan olevan jostain muutakin kuin haittaa. Käytäntö osoittaa, että velvollisuuden tai vastuun tunnetta ei helposti saada aikaan käskyllä tai kiellolla.

Tarvitaan yhdessä tekemistä, lupausta ja sitoutumista, jotta alettaisiin vaalia sellaista kohdetta josta ei koeta olevan varsinaista hyötyä. Tällaisella vaalittavalla ei välttämättä tarvitse olla tiettyjä fyysisiä ominaisuuksia. Riittää, että toimijat sitoutuvat pitämään asiaa yllä ja toimimaan tiettyjen sovittujen käytäntöjen mukaan. Hiedanpää ja Pellikka kutsuvat tätä statusfunktioiksi. Sudella ei ole tällaista vaalittavan eläimen asemaa. Sen sijaan susipelkoa ja turvallisuudentunnetta on alettu vaalia julkisessa keskustelussa. Toisaalta sudesta saatavat myönteiset asiat – hyöty ja elämys – voisivat olla perusta uudenlaiselle asemalle. Mari Pohja-Mykrä, Sami Kurki ja Sakari Mykrä keskustelevat siitä, millainen merkitys hallinto-oikeuksien myöntämisellä paikallisille susireviirin toimijoille olisi niin sanotun psykologisen omistajuuden syntymiselle. Psykologinen omistajuus voisi muuttaa ihmisten, erityisesti reviirillä toimivien metsästäjien ja kylien, suhdetta suteen ja sen läsnäoloon.

Hallinto ei ole erityisen vahva toimija tuntemisen, tekemisen ja ajattelun tapojen kentällä. Siksi politiikan toimivuuden parantaminen ja siihen mahdollisesti johtavat käytännölliset ohjeet ovat mukana kaikissa tämän artikkelikokoelman teksteissä. Hallinnon aktiivinen halu muuttaa yhteiskunnan pelisääntöjä ja hallinnollisia rutiinejaan ei yksin riitä. Suden kanssa eläminen edellyttää myös kansalaisyhteiskunnan aktiivista mukanaoloa ja valmiutta muuttaa toimintatapojaan. On kuitenkin muistettava, että vasta hallinto, reviirien ihmiset, susialueiden elinkeinojen harjoittajat ja laajempi kansalaisyhteiskunta voivat yhdessä saada muutoksia aikaiseksi. Muutosten ei tarvitse olla kerralla isoja. Toimintamallit ja ajattelutavat muuttuvat askel kerrallaan. Tässä artikkelikokoelmassa yksikään teksti ei pyri antamaan susikysymykseen kokonaisvaltaista vastausta, koska tilanteet ja olosuhteet eripuollilla Suomea ja erilaisissa yhteisöissä ovat hyvin erilaiset. Tekstit valottavat kukin omasta näkökulmastaan suden kanssa elämisen ehtoja ja mahdollisuuksia. Siinä on sarkaa kylliksi.

Juha Hiedanpää & Outi Ratamäki
Turussa ja Kontiolahdessa, 21.4.2015

Kykenemmekö luopumaan susifetissistä? – Kriittinen luenta suomalaisesta susihistoriasta

”Bringing pain into politics requires we give up the fetish of the wound through different kind of remembrance. The past is living rather than dead; the past lives in the very wounds that remain open in the present.”

Sara Ahmed, *The Cultural Politics of Emotion*

Sara Ahmed (2004) korostaa, kuinka historia elää nykypäivässä ja kuinka vanhat haavat ja kivut koetaan nykyhetkessä, koska niitä pidetään auki. Fetissi Ahmedin lainauksessa viittaa päähänpintymään, josta olisi syytä luopua. Hän ehdottaa, että näiden kipupisteiden hoitaminen on poliittisesti mahdollista toisenlaisen muistamisen kautta. Toisenlainen muistaminen edellyttää uudenlaista tarinan kerrontaa, sellaista, joka pysyy totuudessa mutta sallii meidän hoitaa vanhat haavat kivuttomiksi.

Artikkelimme tarkoituksena on suomalaisen susihistorian *uudelleenkirjoittaminen*. Menneisyyttä voidaan kuvata monin eri tavoin tulkitsijasta ja muistelijasta riippuen. Tarkastelemalla historiantutkimusta ja mediassa käytyä susikeskustelua selvitämme, miten susista sekä ihmisen ja suden suhteen menneisyydestä on Suomessa kerrottu ja minkälaiset tulkinnat ovat olleet vallitsevimpia. Tämän lisäksi esittelemme ehdotuksemme uudenlaisesta tavasta kertoa susien kanssa jakamastamme menneisyydestä. Lähestymme Suomen susihistoriaa tarinana. Tunnistamme käydyistä keskusteluista tarinallisen kaaren. Menneisyys on täynnä erilaisia tapahtumia, mutta vain osa niistä muistetaan ja vain tietyt tulkinnat jäävät elämään. Olemassa olevan puhutun ja kirjoitetun susihistorian lisäksi olemme kiinnostuneet tunnistamaan vaihtoehtoja ja piiloon jääneitä tapahtumia ja tulkintavaihtoehtoja.

Susihistorian uudelleenkirjoittaminen ei tarkoita, että kokiimme aiemmat kerronnan tavat vääriksi tai valheellisiksi. Lähdemme siitä teoreettisesta oletuksesta, että ilmiöihin voidaan yhdistää ja tarinan kerronnassa voidaan korostaa erilaisia näkökulmia. Nämä eri näkökulmat ovat usein intressisidonnaisia ja intressit voivat kummuta esimerkiksi poliittisista sitoumuksista, arjen tarpeista, arvoista ja niin edelleen. Tulkittessamme susihistoriaa koetamme samalla tunnistaa näitä intressejä.

Historian performatiivinen luonne

Daniel Fulda (2005) tekee jaottelun menneisyyden ja historian käsitteiden välille. Hänen mukaansa historia on menneisyydestä luotu narratiivinen rakennelma. Ymmärrämmeekin narratiivit ilmiöiden tarinallisiksi kuvauksiksi, joiden on tarkoitus jäsentää ja rakentaa tietoa (ks. Heikkinen 2001, 116). Frank Ankersmitin (1983, 79–95) mukaan menneisyydestä luotua tarinaa määrittää enemmän tapahtumien tulkinta kuin tapahtumat itsessään. Historia on näin ollen faktoista kertomisen sijaan ymmärrettävissä työkaluksi, jonka avulla voimme tulkita menneisyyttämme ja myös ennustaa tai tuottaa tulevaa. Tarinallinen tulkinta menneisyydestä on väistämättä valikoiva, sillä vain osa tapahtumista ja tulkintavaihtoehtoista päätyvät lopputuotokseen. Aiempi tietämys ja sisäistämämme ajatusmallit vaikuttavat siihen, kuinka tulkitsemme menneisyyttä. Kun historia mielletään erilaisin tietoperustein tuotetuksi valikoiduksi tarinaksi, korostuu historian tulkitsijan rooli. Kertoja (eli subjekti) on lopputuloksen kannalta jopa tärkeämpi kuin menneisyys (eli objekti) (Fulda 2005, 180).

Tällainen tapa ymmärtää historiaa avaa monia teoreettisia näkökulmia kulttuurin, toiminnan ja vallan tutkimukseen. Susihistorian kannalta tärkeitä näkökulmia ovat 1) kulttuurisen muistin käsite ja narratiivit diskursiivisena resurssina sekä 2) narratiivinen materiaalisuus ja performatiivisuus. Kuvaamme näitä näkökulmia seuraavaksi.

Kulttuurisen muistin käsite tuo esille sen, että tarina ei ole vain yhden yksittäisen tulkitsijan tuotos, vaan se on jaettu muiden tulkitsijoiden kanssa. Kerrottuja tarinoita voi hyödyntää *diskursiivisena resurssina*: olemassa oleviin tarinoihin viittaaminen ja niitä lainaaminen ovat keinoja vahvistaa omaa tulkintaa ja kerrontaa sekä vakuuttaa yleisö (Taylor 2006). Tarinat vahvistuvat toistettaessa, kuljettavat historiaa ja kulttuurisia merkityksiä mukanaan, ja ne voivat kestää yli sukupolvien, jolloin ne muodostuvat osaksi kulttuurista muistiamme (Hermann & Mitchell 2013; Rodríguez & Fortier 2007). Ahmedin (2004) mukaan tarinoihin kytkeytyy tunnetiloja, ja mitä enemmän tarinoita kierrätetään, eli käytetään uudelleen, sitä suuremmaksi niiden tunnearvo kasvaa.

Vaikka Ahmed korostaakin tunteiden kiinnittymistä, kulttuurinen muisti ei ole staattinen ja pysyvä. Koska tulkitsemme historiaa nykytilanteemme kautta, muistomme menneisyydestä ovat yhtälailla kiinni tässä hetkessä kuin menneisyydessä. Caldicott ja Fuchs (2003, 12) muotoilevat asian näin: muistot sijaitsevat menneisyyden ja nykyisyyden välimaastossa. Nykyisyys vaikuttaa siihen, mitä tunnistamme menneisyydestä tärkeäksi. Tästä syystä käsityksemme menneisyydestä voi myös muuttua. Ahmedin ajattelua seuraten voi sanoa, että jos toisto loppuu, myös historia lakkaa olemasta.

Historian tulkinta tarinallisuutena ei tarkoita, että historia olisi vain puhetta ja diskursseja (Barad 2003). Päinvastoin se korostaa tarinan kertojan ja asiayhteyden merkitystä. Tätä kautta tarinat kytkeytyvät *materiaalisiin seikkoihin*, kuten kertojan ja kuulijoiden ruumiilliseen kokemuksellisuuteen, taloudellisiin resursseihin, tapoihin, instituutioihin ja sosiaalisiin suhteisiin (Peterson & Langellier 2006). Tällaista lähestymistapaa kutsutaan *narratiivien performatiivisuudeksi*. Tarina ei ole vain joukko sanoja vaan myös teko, performatio, jonkun tuottama, jollekin kohdistettu.

Performatiivisuuden käsite korostaa tarinoiden tuottavaa merkitystä. Tarinoilla ei vain kuvata asioita, niillä myös luodaan ja ylläpidetään niitä. Tarinoiden tutkiminen performatiivisuutena kiinnittää huomion siihen, miten tarinan kerronnalla koetellaan

ja luodaan identiteettejä, uskomuksia ja toiveita. Elin Diamondin (1996, 4) sanoin performaatioilla ylläpidetään ja luodaan sitä ilmiötä, johon sillä viitataan. Alun perin tämän idean esitteli Judith Butler tulkinnoissaan sukupuolesta ja sen tuottamisesta (Butler 1999). Jos kielteisiä kuvauksia susista ei olisi olemassa kirjallisissa tuotoksissa, taiteessa ja puheessa, eikä niitä käytettäisi ja uusinnettaisi toistoilla, suomalaisten susisuhde olisi toisenlainen.

Tarinoita ei luoda tyhjästä, vaan ne muodostuvat jo olemassa olevien ilmiöiden, esimerkiksi diskursiivisten resurssien tai edellä kuvattujen materiaaalisten rajoitteiden ja mahdollisuuksien varaan. Menneisyydestä kertovien lähteiden saatavuus ja luonne vaikuttaa siihen, millaisia tarinoita siitä kerrotaan. Myös se, millaiseksi menneisyys on totuttu kuvaamaan, vaikuttaa siihen, millaisia tarinoita kerrotaan. Tarinoiden luominen ei ole täysin tahdonalaista, mutta ei myöskään täysin ennalta määrättyä, vaan yhdistelmä olemassa olevia resursseja ja kertojan omia toiveita ja kykyjä (Morison & Macleod 2013; Lloyd 1999). Anita Naoko Pilgrimin (2001) mukaan performaatio itsessään, esimerkiksi puhe, on tietoinen teko, mutta sitä rajoittaa, ja toisaalta sen mahdollistaa, ei-tahdonalainen ja usein tiedostamaton performatiivisuus. Tämä takoiittaa, että kertoja ei aina ole tietoinen valinnoistaan tai tarinoiden syntyyn vaikuttaneista yhteiskunnallisista voimasuhteista, joita on sisäistänyt ja joihin tarinallaan tai muulla teollaan osallistuu. Toisaalta joskus kertoja käyttää tietoisesti, ja ehkä myös hyvin taitavasti, olemassa olevia (diskursiivisia tai muita) resursseja voidakseen vaikuttaa asioiden tilaan. Tarinan kerrontaa voidaan esimerkiksi käyttää tietoisesti retorisenä keinona neuvottelu- ja määrittelykamppeiluissa (Morison & Macleod 2013). Suomenkielisessä tieteellisessä keskustelussa tällainen tiedostettu teko on nimetty performanssiksi ja erotettu yleisestä, ei-niin-tiedostetuista teoista eli performatioista (Jokinen 2003, 26). Me käytämme tässä artikkelissa lähtökohtaisesti yleisemmän tason käsitettä performatiivisuus, koska tavoitteenamme ei ole analysoida puhetekojen tietoisia tai tiedostamattomia ulottuvuuksia tai tehdä muutoinkaan selkeää eroa näiden välille.

Tarinoiden poliittisuuden esilletuomiseksi performanssin mutta myös performatiivisuuden käsitteet ovat oleellisia (Langellier 1999). Performatiivisuuden näkökulma kytkee yksittäiset ja henkilökohtaiset tarinat osaksi kulttuurisia ja sosiaalisia käytäntöjä (lainsäädäntö, tiede, media jne.). Näin käy, koska tarinan kertojan ymmärrys voimassa olevasta lainsäädännöstä, tieteen luomista ”totuuksista”, ajankohtaisista tapahtumista tai muista yhteiskunnallisista ilmiöistä ja keskustelunaiheista välittyvät osaksi tarinaa. Samalla tarinan kerronta, erityisesti toistuesaan ja yleistyessään, ylläpitää, uusintaa ja muuttaa näitä ilmiöitä tiedostetun tarkoituksellisesti, mutta joskus myös harkitsemattomasti. Tutkijat ja tutkimuksen rahoittajat kiinnostuvat ajankohtaisista aiheista, lainsäätäjät reagoivat yhteiskunnallisiin vaatimuksiin ja media kuvaa kansalaisten tekoja ja tapahtumia. Toisaalta yksittäisten tarinoiden kautta voi päästä käsiksi näihin ilmiöihin ja niiden tulkintoihin: yksittäinen tarina avaa näköaloja kertojan tiedostamattomiin ulottuvuuksiin ja tuo nämä keskusteltaviksi (Langellier 1999). Me keskustelemme tässä artikkelissa susitarinoiden mukanaan kantamista tiedostetuista ja tiedostamattomista tulkinnoista.

Susinarratiivit tekoina

Susinarratiiveja ovat susia käsittelevät kertomukset, joita tuodaan julki yhteiskunnallisessa keskustelussa. Narratiiveja tuotetaan lainsäädännössä, tieteessä ja mediassa. Niitä ovat myös yksityiset mielipiteen ilmaisut. Susikeskustelua käydään sanoma- ja aikakauslehtien sivuilla sekä internetissä. Tämä keskustelu on kommunikaatiota eri toimijoiden ja tahojen kesken, ja sitä käydään suullisesti ja kirjallisesti sekä yksityisissä että julkisissa tiloissa ja yhteiskunnan eri tasoilla. Erik Peterson ja Kristin Langellier (2006) kuvaavat kommunikaatiota kerronnan ruumiillistumaksi. Kommunikaatiotilanteet ovat konkreettisia tekoja laajemmassa tarinankerronnassa. Yksittäisten ihmisten ja intressiryhmien li-

säksi myös organisaatiot voivat osallistua kommunikaatioon sekä tarinankertojina että yleisöinä (Peterson & Langellier 2006).

Susikeskusteluun osallistuva ja susinarratiiveja kertova henkilö tai taho ei vain kuvaa asioita vaan rakentaa samalla omaa tai viiteryhmänsä suhdetta suteen ja suomalaiseen susikeskusteluun. Keskus-
kustelun puheenvuorot ilmentävät osallistujien omien mielipiteiden lisäksi kulttuurisia näkemyksiä sudesta. Susikeskustelu ja sen muodostavat narratiivit ovat itsessään ajankuvaa. Kerronnassa sanat tekevät asioita, eivät vain käsittele niitä. Sanat voivat saada aikaan muutosta tai jo itsessään olla muutos (Pilgrim 2001; Langellier 1999). Kerronta on performatiivisuuden kautta ymmärrettävissä teoksi, joka voi ylläpitää kertojan susikäsitystä, muuttaa kuulijan mielikuvaa susista tai edustaa muutosta yleisessä mielipiteessä.

Kerronta jäsentää kokemuksia, merkityksiä ja tunteita. Susinarratiivit voi ymmärtää tällaisiksi jäsentäviksi kerronnan muodoiksi, joissa luodaan ja ilmaistaan nykyisyyttä ja menneisyyttä koskevia tulkintoja. Kertomalla ihmisten ja susien yhteiselosta toistetaan ja samalla luodaan kuvaa niiden suhteesta. Analysoimissamme susinarratiiveissa kertojat ovat keskittyneet kokemuksen kuvaukseen, siihen, kuinka sudet entisaikoina koettiin ja kuinka ne koetaan nykyisin. Tulkitsemme näitä kuvauksia tarinoina suomalaisten susisuhteesta. Susihistorian 1900-luvun lopun tai 2000-luvun kertojilla ja tulkitsijoilla ei ole omakohtaisia kokemuksia kuvailemistaan tapahtumista tai susien haitallisuudesta aiempina vuosisatoina. He voivat kuitenkin tukeutua aikalaisten kokemuksiin erilaisista lähteistä. Ankersmit (1983) kuvailee historioitsijaa menneisyyden kokemusten ja mielikuvien välittäjäksi. Petersonin ja Langellierin (2006) mukaan tarinankertoja tekee omista tai muiden kokemuksista kuulijoiden ja lukijoiden kokemuksia. Susihistorian narratiiveissa aikalaisten kokemuksista tulee nykyajan kuulijoiden kokemuksia, ne tulevat osaksi kollektiivista ja kulttuurista muistia suomalaisten menneisyydestä. Voisi todeta, että kyse on jaetusta kokemuksesta, jota emme ole itse kokeneet.

Aineistot ja menetelmät

Tutkimusaineistomme koostuu kirjallisista lähteistä. Tarkastelemme historiankirjoitusten lisäksi aikalaiskirjallisuutta, nykyistä lainsäädäntöä sekä internet- ja lehtiaineistoja. Historiankirjoituksen avulla tarkastelemme, millaisia tarinoita suomalaisten susisuhhteesta on tuotettu. Näytteet lainsäädännöstä sekä internet- ja lehtiaineistosta auttavat yhdistämään nämä tarinat laajempaan yhteiskunnalliseen asiayhteyteen. Aikalaiskirjallisuutta käytämme kuvaamaan eroja jälkikäteisen tarinan kerronnan ja aikaisten näkemysten välillä.

Kahdessa suomalaisessa historiantutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan yksinomaan ihmisen ja suden välistä suhdetta. Jouko Teperin (1977) kirja *Sudet Suomen rintamaiden ihmisten uhkana 1800-luvulla* ja Antti Lappalaisen (2005) kirja *Suden jäljet* korostavat susien roolia ihmisten elämää hankaloittavina ja uhkaavina tekijöinä. Lappalainen tarkastelee ihmisten ja susien rinnakkaiseloja Suomessa 1600-luvulta 1800-luvulle keskittyen susien aiheuttamiin kuolemantapauksiin. 1800-luvun susivahinkoihin ja lastensurmatapauksiin keskittyvä Teperi (1977, 6) toteaa kirjansa alussa käsittelevänsä sutta tutkimuksessaan ”ihmiselle haitallisena petoeläimenä, ei lainkaan biologisena ilmiönä eikä lajin säilymisen kannalta tärkeänä eläinjäänteinä”.

Teperin ja Lappalaisen teokset ovat tulkintaa 200–400 vuotta vanhoista tapahtumista. Aikalaiskirjallisuuden avulla voimme hahmottaa 1800- ja 1900-luvuilla eläneiden suomalaisten susia koskevien näkemysten moninaisuutta. Valitsemissamme teoksissa susiin ei suhtauduta pelkästään kielteisesti, vaan susista ja suurpeidoista kirjoitetaan myös neutraaliin tai jopa positiiviseen sävyyn. Vuonna 1882 julkaistun *Kansanvalistusseuran kalenteri 1883:n* sutta käsittelevä artikkeli kertoo 1800-luvulla eläneiden susikuvasta. Aikalaisnäkemys on kuultavissa myös esiin nostamamme *Tampereen Sanomien* kirjoituksessa vuodelta 1871.

Rolf Palmgrenin kirja *Luonnonsuojelu ja kulttuuri* vuodelta 1922 on hyvä lähde aikalaisanalyysin tekemiseen 1920-luvun

luonnonsuojeluaatteesta, metsästyslainsäädännöstä, siitä käydystä keskustelusta sekä suurpetojen asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa. Tämän teoksen avulla pystymme kuvaamaan, kuinka suurpedoista luodut tarinat kytkeytyvät 1900-luvun alun yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Palmgrenin kirja sijoittuu Suomen itsenäistymisen jälkeiseen aikaan. Palmgren perustelee luonnonsuojelun tarpeen kulttuuriperinnön säilyttämisellä ja kansallisidentiteetillä. Eläimillä, erityisesti suurpedoilla, on teoksessa iso rooli.

Poiminnat internet- ja lehtiaineistoista 1900-luvulta ja 2000-luvun alusta auttavat hahmottamaan, kuinka historialliset tarinat elävät nykyajassa. Olemme valinneet tarkastelumme kirjoituksia Taajamasusi ry:n, Luonto-Liiton Susiryhmän sekä Tunturisuden internetsivustoilta. Sivustot tarkastelevat sutta eri näkökulmista: Tunturisuden sivusto sekä Susiryhmä kannattavat suden suojelua kun taas Taajamasusi ry vastustaa erityisesti pihaan tulevien susiyksilöiden suojelemista. Valitsemamme otteet lehtikeskusteluista käsittävät niin iltapäivälehtien kuin aikakausi- ja sanomalehtien kirjoituksia. Medialla on kyky, Ahmedin (2004) sanoin, avata symbolisia haavoja tai pitää niitä auki. Media susihistorian tulkitsijana vaikuttaa siihen, millaisena muistamme menneisyyden ja kuinka toimimme nykyhetkessä. Varsinkin sanoma- ja aikakauslehti-kirjoittelu vaikuttaa ihmisten mielipiteisiin susista (Teperi 1977; Lappalainen 2005; Lähdesmäki 2013). Lehdet toistavat narratiiveja ja levittävät niitä laajalle.

Narratiivianalyysiä voi tehdä kahdensuuntaisesti: joko muuntamalla aineisto, joka ei ole tarinan muodossa, narratiiveiksi tai tutkimalla narratiiveja (Heikkinen 2001). Me käytämme molempia lähestymistapoja. Tarkastelemme aineistoamme susien ja ihmisten välisestä suhteesta kertovina tarinoina. Aineistossa toistuvat kolme eri teemaa: 1800-luvun susiturmat, häirikkösuden käsite ja suden näkymättömyys. Rakennamme jo tässä vaiheessa tarinallisuuksien kuvauksien sisään kriittistä näkökulmaa, mutta varsinaisen synteesimme uudesta vaihtoehtoisesta susitarinasta tuotamme näiden teemojen kuvausten jälkeen.

Kielteisten susitarinoiden synty ja ylläpito

1800-luvun susiturmat

Susista kerrottaessa nostetaan usein esiin susien vaarallisuus aiempien vuosisatojen aikana. Ihmisen ja suden yhteisestä menneisyydestä Suomessa tiedetään ja muistetaan lähimenneisyyden lisäksi ehkä parhaiten 1800-luvun lastensurmatapaukset. Nämä tapaukset, joissa terveet sudet kävivät eri puolilla Suomea pienten lasten kimppuun, olivat aikalaisille poikkeustapauksia. Rabiasta sairastamattoman suden käyminen ihmisen kimppuun ymmärrettiin epänormaalksi käytökseksi (Kansanvalistusseuran kalenteri 1883; Teperi 1977; Lappalainen 2005). Tapaukset olivat tavallisuudesta poikkeavia. Tästä huolimatta – tai ehkä juuri siksi – ne muistetaan vahvasti edelleen.

Varsinkin Turun seudun lastensurmilla (1880–1881) on korostunut merkitys siihen, kuinka susien kanssa jaettu menneisyys muistetaan. Turun seudun tapausten lisäksi Teperi (1977) ja Lappalainen (2005) kertovat useita lastensurmia sattuneen myös Kivennavalla, Karjalankannaksella vuosisadan puolivälissä ja Tampereen seudulla 1870-luvulla. Teperi ja Lappalainen kertovat Turun seudulla kuolonuhrien määrän kasvaneen muita tapauksia suuremmaksi ja Turun surmien viimeisen uhrin olevan tiettävästi viimeinen ihminen Suomessa, jonka susi on tappanut. Tämä on lisännyt tapausten merkittävyyttä ja muisteluarvoa. Vaikka näistä tapahtumista on yli sata vuotta, ovat ne edelleen olennainen osa kulttuurista muistia; menneisyydestä kertovissa tarinoissa ne ovat saaneet huomattavan aseman.

Näitä tapahtumia muistellaan mediassa aika ajoin, erityisesti ajankohtina, jolloin sudet puhuttavat yleisemmin ja ihmisen ja suden välinen kanssakäyminen on aiheena ajankohtainen. 1900-luvun alkupuoliskolla muisteltiin esimerkiksi *Uusi Aura* -lehdessä viidennentoista vuoden takaisia ”susihirviöiden tihutöitä” (Munsterhjelm 1927). Suomen liitettävä Euroopan unioniin ja suden suojelun tiukennuttua sanoma- ja aikakauslehtien sivuilla palautet-

tiin lukijoiden mieliin nämä yli sadan vuoden takaiset tapaukset. 1800-luvun susisurmat toimivat varottavina esimerkkeinä susikeskustelussa. Joidenkin puheenvuorojen mukaan susiin oli 1990-luvun lopullakin suhtauduttava varautuen, sillä niitä oli aiemmin pelätty syystä (Virtanen 1995; Laukkanen 1995; Jussila 1995). Ihmisillä on ollut tarve muistella turmia myös 2000-luvulla. Susien ilmaantuminen lounaiseen Suomeen vuodesta 2005 lähtien sai paikalliset ihmiset nostamaan susikeskustelussa jälleen esiin 1800-luvun tapahtumat (Setälä 2005; Lähteenmäki 2013).

Susihistorian narratiiveissa suden todellinen ja potentiaalinen vaarallisuus kulminoituu 1800-luvun lastensurmissa. Tilanne, jossa eläin tappaa ihmisen ja käyttää tätä ravintona, on nykyihmiselle lähes mahdotonta ajatella. Harriet Ritvo (1987, 28–30) kuvailee, kuinka ihmisen tappaminen on eläimelle kielletty teko, joka kääntää maailman pääläelleen. Pienen lapsen surmaaminen nähdään erityisen kauhistuttavana tapahtumana (ks. esim. Munsterhjelm 1927; Teperi 1977, 80). Se, että sudet vielä söivät uhrejaan, lisää teon kamaluutta ihmisten mielissä.

Teperin ja Lappalaisen tapa kuvata 1800-luvun susiturmia noudattaa seuraavaa tarinankaarta: Eri puolilla Suomea tapahtuneissa surma-aalloissa yksi tai useampi susi tappaa, raatelee ja syö useita lapsia. Ihmiset esitetään susien tekojen edessä avuttomina ja voimattomina. Surmat jatkuvat pahimmassa tapauksessa useiden vuosien ajan ja pelko surma-alueilla leviää. Lopulta ihmisten vastatoimet tehoavat ja surmateot loppuvat. Teperi ja Lappalainen kuvailevat tapauksia kuin kyse olisi epidemiasta: surmat alkavat yllättäen, teoista ja niiden uhasta kärsitään vuosia, kunnes tehostettu metsästys päättää surma-aallon teoista vastuussa olleiden susiyksilöiden kuollessa. (Teperi 1977; Lappalainen 2005.).

Turun lastensurmat kuvataan aineistossamme sodankäynnin kaltaiseksi. Aikalaisetkin puhuivat susisodasta, ja tätä ihmisen ja suden välisen suhteen taisteluluonnetta toistetaan susinarratiiveissa. Avuttomuuden ja voimattomuuden tunne susien tappaessa lapsia muuttuu muisteluissa yhtenäiseksi haluiksi päästä eroon tappajasusien lisäksi kaikista Länsi-, Etelä- ja Keski-Suomen su-

sista (Munsterhjelm 1927; Teperi 1977; Lappalainen 2005). Susien hävittämisessä onnistuttiinkin: 1900-luvun alussa Suomen susikannan koko on todennäköisesti ollut vain joitakin kymmeniä yksilöitä (Aspi ym. 2006). Suomalaisten kulttuurisessa muistissa tämä merkitsee voittoa sutta vastaan käydyssä taistelussa. Ihminen pääsee tässä tarinassa altavastaajasta ylilyöntiasemaan voitaessaan vihollisensa. Susihistorian tulkitsijat esittävät ihmisten elämän muuttuneen turvalliseksi sen jälkeen, kun huomattavaksi pelon aiheuttajaksi ja kiusantekijäksi kuvattu susi poistettiin ihmisten elämämpiiristä (Munsterhjelm 1927; Teperi 1977, 166; Lappalainen 2005, 136–137).

Ihmisen ja suden suhteen kielteisiä puolia korostaville suomalaisille tällaiset susikuvat ovat diskursiivinen resurssi. Niiden avulla susien menneisyydessä tekemiin haitallisiin tekoihin suhtaudutaan ikään kuin olisivat todellisuutta tänäkin päivänä. Ne ovat todellisuutta kuitenkin vain kulttuurisena kokemuksena ja kulttuurisessa muistissa. Ne konkretisoituvat puheessa ja kirjoituksessa mutta eivät fyysisinä onnettomuuksina, vaikka niiden muistosta halutaan pitää kiinni. Vaihtoehtoista tarinaa ”sudet eivät ole sataan vuoteen...” vastustetaan voimakkaasti eikä sitä hyväksytä osaksi tämän päivän todellisuutta. Nykypäivän todellisuuskuva halutaan värittää näillä vanhoilla tapahtumilla ja pihaan tuleminen ymmärtää epänormaaliksi käytökseksi susille (ks. esim. Taajamasusi ry 2014).

Lappalainen (2005, 141) kuvaa myös ihmisen ja suden suhteen nykytilanteen vääristyneeksi valtasuhteeksi, jossa ”Pohjois-Karjalan ja Kainuun asukkaat sekä Lapin poronkasvattajat ovat saaneet susista tarpeekseen”. Yksi syy susien kanssa elämisen vaikeuteen tänä päivänä on hänen mukaansa menneisyydessä. Lappalaisen (2005, 142) mukaan ”Varsinais-Suomen asukkaiden susivastaisuus kertoo, että muinaiset lastensurmat ovat piirtäneet jälkensä kansan kollektiiviseen muistiin”. Lappalaisen tulkinta on 2000-luvun alusta, jolloin sudet ilmaantuivat Varsinais-Suomeen pitkän tauon jälkeen. Konfliktieihin keskittyvä toistuva muistelu on vaikeuttanut susiin sopeutumista tällä alueella.

Moya Lloyd (1999) kirjoittaa toiston olevan olennaista performatiivisuudelle. Performatiiviset lausahdukset eivät ole kertaluontoisia toteamuksia, vaan juuri toiston avulla ne luovat sen ilmiön mistä kerrotaan. Konflikteja korostamalla luodaan ongelmallinen menneisyys susien kanssa. Tällaisen toiston takia lastensurmat eivät näyttäyty susikeskustelussa poikkeavina tapahtumina vaan normaalina ilmiönä. 1800-luvun tapahtumilla voidaan perustella nykyajan kielteisiä susikuvia, joista häirikkösusi on yksi esimerkki. Näin käsitys ongelmallisesta menneisyydestä luo ongelmallista nykyisyyttä. Negatiivisuuden korostaminen palvelee tiettyä tarkoitusta.

Häirikkösusi

Viimeaikaisissa susikeskusteluissa sudet usein jaetaan normaleihin ja häirikköihin (Tunturisusi 2013). Häirikkösuden määritelmästä ei kuitenkaan ole yksimielisyyttä. Lainsäädännöstä ei löydy tätä termiä. Luontodirektiivissä 92/43/ETY ja metsästyslaissa 615/1993 luetellaan tilanteet, jolloin susien suojelusta on mahdollista poiketa. Poikkeaminen on perusteltua, jos ensinnäkin siten voidaan estää omaisuudelle, maataloudelle ja eläintenpidolle aiheutuvia merkittäviä vahinkoja sekä toisekseen se tehdään kansanterveyden ja yleisen turvallisuuden kannalta pakottavista syistä. Poliisilaki 872/2011 myös toteaa poliisilla olevan oikeus lopettaa eläinyksilö, joka aiheuttaa akuuttia vaaraa ihmisen hengelle tai terveydelle tai aiheuttaa merkittävää vahinkoa omaisuudelle. Nämä lainsäädännön kuvaukset kertovat tilanteista, jotka ovat epätoivottuja ja joissa ihmisen intressit asetetaan suden intressien edelle. Ne eivät kuitenkaan väitä, että tällä tavoin ei-toivottu käyttäytyvä susi olisi epänormaali, luonnoton tai häiriintynyt.

Julkisuudessa termi ”häirikkö” on kuitenkin kytketty näihin tilanteisiin. Ilta-lehti uutisoi helmikuussa 2013: ”Odotettu päätös saatiin vihdoinkin: Häirikkösusi poistetaan” (IL2013). Tekstissä kerrotaan yksinäisen suden tehneen lukuisia pihakäyntejä. Jutun mukaan ”poliisin riskiarvion perusteella eläimen käyttäytyminen on

sudelle epätyypillistä”. Tässä tulkinnassa ei siis todeta suden käyttäytymisen olevan vain ei-toivottua vaan myös epätyypillistä. Kun kyseisen susiyskilön käyttäytyminen kuvataan tällä tavoin epäluonnolliseksi, saadaan lisäoikeutusta sen poistamiselle eli tappamiselle. Lisäksi jutussa todetaan, että ”suden liikkuminen asuinpaikkojen läheisyydessä ja ihmisiä pelkäämätön käyttäytyminen on merkki siitä, että susi on menettänyt osan ihmisarkuudestaan”. Luonnollinen, häiriötön susi on sellainen, joka pelkää ihmistä eikä liiku asuinpaikkojen läheisyydessä. Tällainen susiyskilö on nykyisen susipolitiikan tavoite.

Häirikkösuden käsitteen käyttö nykyaikana epänormalisoi ihmisen lähelle tulemisen. Tällaista käytöstä ei kuitenkaan ole aina koettu epänormaaliaksi. Vuonna 1922 Palmgren kirjoitti, kuinka eräiden eläinlajien ”tunkeminen erämaihin” kertoo ihmisen epäsiivestyneestä halusta hävittää luontoa. *Kansanvalistusseuran vuoden 1883 kalenteri* (1882, 98–99) kertoo susilla olleen syksyisin ja talvisin tapana käyttää kotieläimiä ravinnokseen ja tulla lähelle ”ihmisasuntoja”. Ihmisten elinalueelle tulevia ja kotieläimiä tappavia susia ei artikkelissa kuvailla luonnottomiksi häiriköiksi, vaan ne esitetään tavallisina mutta harmillisina susina, jotka hyödyntävät ruuanhankinnassaan ihmisten läheisyyttä. Teperikään ei mainitse 1800-luvulla eläneiden pitäneen ihmisten lähelle tulevia ja kotieläimiä tappavia susia epänormaaleina. Teperin kirjoittamassa historian narratiivissa susia saattoi kohdata usein maanteiden lisäksi asutuksen lähetyvillä ja pihapiirissäkin. Nämä kohtaamiset koettiin pelottaviksi ja harmillisiksi, mutta Teperin kuvailun perusteella niihin oli totuttu: Niitä pidettiin normaaliin elämäntapaan kuuluvina. Pihaan tuleva susiyskilö ei 1800-luvun lopulla näytä saaneen häirikkösuden mainetta, mutta se oli kaikkien Suomessa elävien susien tapaan vahinkoeläin.

Poikkeavuutta korostava näkemys vahvistui 1900-luvun edetessä. Susien vähäinen määrä vuosisadan alussa johti siihen, että ne kulkivat ihmisten elintilassa harvemmin kuin 1800-luvulla. Koska yhä harvempi ihminen joutui viime vuosisadalla jakamaan elintilansa susien kanssa tai kohtaamaan niitä, alettiin ihmisen lä-

helle tulemista pitää susiyskilön epänormaalista luonteesta kertovana käytöksenä. Esimerkiksi Elin Munsterhjelm (1927) mieltää 1800-luvun lopun susihistoriasta kertovassa lehtikirjoituksessaan ihmisen lähelle tulevat sudet jollain tapaa poikkeaviksi, sillä ne eivät käyttäyty ”ihmisaraksi tunnetun suden” tavoin.

Tunturisuden susisivuilla (2013) todetaan, että häirikkösusia ei ole olemassa. Sivuston mukaan:

[K]äsite on harhaanjohtava ja ennen muuta tarkoitushakuinen. Sen sisältämä viesti on asenteellinen ja peto poliittinen ja sillä ei ole tekemistä todellisuuden kanssa. Häirikkösudesta puhutaan aina silloin, kun sudesta halutaan antaa mahdollisimman kielteinen kuva ja tarkemmin, yleensä aina silloin, kun joku susi halutaan tappaa pois päiviltä. Silloin normaalisti ja perusluonteensa mukaisesti käyttäytyvästä sudesta yhtäkkiä tehdäänkin keskustelussa ”häirikkösusi”. – – Suden ihmistä häiritsevä käytös ei tee siitä samalla häirikkösutta.

Luonto-Liiton Susiryhmä (2013) on myös ottanut kantaa käsitteen määrittelyyn: ”Monesti susi, joka käyttäytyy ihmistä häiritsevästi esimerkiksi tappamalla metsässä tapaamansa koiran, käyttäytyy täysin luontaisesti – sudeksi.” Tunturisuden sivustolla todetaan samansuuntaisesti: ”Kun susi tappaa ihmisen kotieläimen, niin biologian, eläintieteen ja lajikäyttäytymisen näkökulmasta se käyttäytyy silloin hyvin järkevästi, kaikkea muuta kuin häiriköiden.”

Häirikkösuden termi liittyy susikuvaan eli kulttuuriseen ja historialliseen mielikuvaan susista. Susikuva on ymmärrettävissä resurssiksi eli välineeksi, jonka avulla perustellaan susien kohtelua ja erilaisia vaatimuksia. Myönteiset susikuvat puoltavat susien suojelua ja huomioimista ristiriitatilanteissa. Kielteisten susikuvien avulla voidaan perustella vaatimuksia susien kontrolloimisesta, kuten toivetta pitää ne poissa ihmisten elinalueelta. Kutsuttaessa susiyskilöä häirikkösudeksi pyritään luomaan mielikuvaa epänor-

maaliudesta ja näin perustelemaan sen poistaminen (Taajamasusi ry 2013a; Taajamasusi ry 2014): häirikköä ei välttämättä tarvitse suojella kuten muita Suomessa eläviä susia, sillä sellaisen poistamiseen on mahdollista saada poikkeuslupa. Taajamasusi ry:n ylläpitämä kuva koirasusista (eli koiran ja suden risteymästä) on samanlainen pyrkimys epänormalisoida Suomen susikanta ja perustella niiden metsästystä (Taajamasusi ry 2013b).

Häirikkösusi on nykyaikainen käsite, mutta myös aiemmin on ollut tarve käyttää vastaavanlaisia arvottavia termejä. Nämä kertovat aikalaisten näkemyksistä susille sopivasta ja epäsopivasta käytöksestä. Ennen suden suojelun aikakautta lainsäädäntö määritteli sudet vahinkoeläimiksi, jotka sai tavatessa tappaa ja jonka tappamisesta maksettiin myös tapporahaa. Vahinkoeläimen käsite ei tee epänormaaliksi susiyksilöä samaan tapaan kuin häirikkösuden käsite, vaikka se samaistaakin eläimen sen aiheuttamiin vahinkoihin (Ilomäki & Lauhakangas 2002, 18). Vahinkoeläimeksi määritellyn eläimen ikään kuin oletetaan olevan vahingollinen, jolloin vahinkojen tuottaminen nähdään sille normaaliksi käyttäytymiseksi. Häirikkösuden sen sijaan ymmärretään käyttäytyvän epänormaalisti häiriköidessään ihmisiä ja poikkeavan normaaleista susista.

Kuitenkin myös vahinkoeläimen käsite on kyseenalaistettu. Palmgren kuvaa kirjassaan erilaisten vahinkoeläinten hyödyllisiä vaikutuksia ja kiistää jopa koko vahinkoeläimen käsitteen käytön: ”Edellisestä selviää myös, miten turhaa on ryhmittää lajit vahingollisiin ja hyödyllisiin. Ylipäänsä on sellainen luokittelu sopimaton ja estää oikean käsityksen saamista luonnon elämästä. ’Luonto on sopusointuinen kokonaisuus, jossa jokaisella jäsenellä on paikkansa täytettävänä, toinen pitää toistaan määrätyissä rajoissa.’” (Palmgren 1922, 351).

Palmgren kuvaa kuinka jo 1900-luvun alussa Saksassa useita vahinkoeläimiä on päätetty suojella, jotta ne eivät kuolisi sukupuuttoon vaan säilyisivät ”elävinä luonnonmuistoina” (ks. Palmgren 1922, 141). Hänen teoksensa *Luonnonsuojelu ja kulttuuri* kytkeytyy Suomen luonnonsuojelulain perustamisprosessiin. Sen

rinnalla Palmgren tarkastelee kriittisesti metsästystä ja sen sääntelyä. Kirjoituksen tavoitteena on lakkauttaa tapporahajärjestelmä ja vähentää huomattavasti vahinkoeläinten luokkaan kuuluvien eläinlajien määrää. Joidenkin eläinten kohdalla Palmgren kuitenkin tekee poikkeuksen. Susi ja ahma jäävät Palmgreninkin luettelossa edelleen vahinkoeläinten luokkaan eikä hän esitä niiden ”tuhoamista” edesauttavaa tapporahajärjestelmää lakkauttavaksi. Palmgren ei suoraan tätä perustele muulla kuin sillä, että nämä eläimet aiheuttavat vahinkoa enemmän kuin hyötyä, erityisesti Pohjois-Suomessa. Rivien välistä voi kuitenkin lukea, että Palmgren tekee tässä jonkinlaisen käytännöllisen kompromissiratkaisun. Sen verran ponnekkaasti hän korostaa vahinkoeläiminä pidettyjen eläinten kulttuurista ja käytännöllistä merkitystä muualla kirjassaan. Myös karhu ja ilves kuuluivat tuohon aikaan vahinkoeläimiin, mutta erityisesti karhun suojelua Palmgren perustelee sen kansallisella ja kulttuurisella merkityksellä. Näiden lajien kohdalla kompromissiratkaisuksi ehdotetaan suojelua kruununmailla.

Vahinkoeläimen käsite oli hyödyllinen esimerkiksi susien kanssa elintilansa jakaville ihmisille, sillä se määritteli kaikki sudet haitallisiksi mutta samalla vapaasti metsästettäviksi eläimiksi. Termin käyttö kielii siitä, että ennen vuonna 1973 alkanutta suojelua Suomessa tavatut sudet olivat ei-toivottuja, ne käyttäytyivät ja sijoittuivat ei-toivotulla tavalla, ja niistä haluttiin päästä eroon. Vahinkoeläimen käsitteen käyttö lakkasi lainsäädännön muuttaessa suden riistaeläimeksi vuonna 1993. Susikeskustelussa alettiin tuolloin kuitenkin käyttää häirikkösuden nimitystä vahinkoeläimen sijaan. Steve Bakerin (2001) ajattelua noudatellen näemme nämä termit kilpailevina versioina suden kulttuurisesta mielikuvasta. Suden suojelun alkaminen 1970-luvulla kertoo susikuvan muuttumisesta positiivisemmaksi. Muutos ei kuitenkaan poistanut tarvetta määritellä tiettyjä susiyksilöitä haitallisiksi ja poistettaviksi. Tästä kertoo häirikkösusi termin käytön yleisyys nykyaikana. Susikuvan voidaan sanoa polarisoituneen 1900-luvulla: Se on yhtäältä muuttunut myönteisemmäksi, mistä kertoo suojelun alkaminen.

Toisaalta häirikkö termin käyttö kertoo kielteisen susikuvan säilymisestä ja vahvistumisesta.

Polarisoiva näkemys häirikkösudesta on yksi poliittisen performatiivisuuden materialisoinnin tapa. Aiemmin normaaliksi mielletystä käytöksestä seuraa nykyään häirikkösuden leima. Aikana, jolloin sudet ovat suojeltuja, on tärkeä erottaa toisistaan ihmisille haitalliset yksilöt ja ne sudet, joiden intressit eivät mene ristiin ihmisten intressien kanssa. Jos pihossa liikkuminen ja ihmisen näkyville tuleminen riittää häiriökäyttäytymisen diagnoosiksi, on Suomessa hyvin vähän normaaleja susia.

Suden näkymättömyys

Toislajiset eläimet on historian tutkimuksessa esitetty yleensä ihmisen toiminnan kohteina. Ihminen on kuvattu aktiivisena toimijana, jonka suhtautuminen muihin eläimiin (eli miten ihminen kohtelee eläimiä, millaiset näkemykset hänellä on ja mitä tunteita hänellä on niitä kohtaan) on ollut tutkimuksen aiheena. Monissa tällaisissa tutkimuksissa eläimet ovat jääneet passiivisiksi objekteiksi ja samalla jääneet pois historiasta (Hribal 2007; Tovey 2003). Susihistoria tekee poikkeuksen, sillä siinä eläin on vahvasti läsnä. Ihmisen ja suden välisen suhteen menneisyys kuvataan usein epätasapainoisena valtataisteluna. Varsinkin suomalaisessa susia käsittelevässä historiankirjoituksessa sudet kuvataan merkittävästi ihmisten elämää rajoittavina ja vaikeuttavina toimijoina. Ihmiset sen sijaan on esitetty voimattomina ja lähes passiivisina susien toiminnan kohteina. 1800-luvun lastensurmatapaukset ovat äärimmäinen esimerkki suden liiallisesta toimijuudesta.

Yhteiskuntatieteellisen ja kulttuurisen eläintutkimuksen viimeaikaisten suuntausten pyrkimyksenä on tuoda eläimet tutkimuksen keskiöön ja tarkastella niitä aktiivisina toimijoina, jotka kykenevät vaikuttamaan omaan ja muiden toimijoiden elämään (Hribal 2007). Vaikka susi on ollut näkyvästi läsnä, sen oma näkökulma on jäänyt huomiotta ja sen tekojen taustatekijät epäselviksi, sillä suden ja ihmisen yhteiselo on tarkasteltu vain ihmisen nä-

kökulmasta. Esimerkiksi suden olemassaolo kytkeytyy tutkimisemme narratiiveissa ihmisen elämän kiusaamiseen ja hankaloittamiseen, jolloin susi tai sen kokemusmaailma eivät ole huomion kohteena. Lappalainen (2005, 17) kuitenkin toteaa, että 1900-luvun lopun ja 2000-luvun susikannan kehitys ”on ollut susien silmin katsottuna murheellinen”.

Jokainen sukupolvi merkityksellistää omalla tavallaan menneisyyttä ja luo uudelleen kuvaa siitä (Hermann & Mitchell 2013). Suden tappajamaiseen kyseenalaistajat uskovat, että susista on annettu vääränlainen kuva ja että niistä on tehty syntipukki ihmisten katoamisiin ja henkrikoksiin (Ikävalko 1995; Kangasperko 1995; Haaranen 1995; Lähtenmäki 2013, 89–90). Palmgrenin teos kertoo siitä, että suomalaiset ovat aiemminkin voineet ajatella suuropidoista hyvin monella tavalla. Sudesta voitiin 1800-luvullakin keskustella jopa positiiviseen sävyyn, mikä käy ilmi *Tampereen Sanomien* (1871) kirjoituksesta:

Tämmöiset ankarat ilmat owat susi raukoillekin tuottaneet paljon kurjuutta. Sentähden kait owatkin useina öinä pöikyilleet ihmisasuntojen ympärillä ja kierrelleet nawettoja, mutta emme tiedä, owatko onnistuneet saamaan edes kissaakaan saati suurempaa eläintä ruo’allensa.

Kirjoituksessa ihmisen läheisyydestä hyötymistä ei suoraan tuomita vaan esitetään ymmärrettävänä tekona nälkäisille ja kylmyydestä kärsiville susille.

Susilähtöisen toimijuuden huomioimisen lisäksi on tärkeää pohtia susien tekojen ja toiminnan kontekstuaalisuutta. Syitä, miksi sudet tappoivat lapsia, yritettiin 1800-luvulla selvittää. Aikalaiset halusivat ymmärtää syyn susien käyttäytymiseen (Kansanvalistusseuran kalenteri 1883; Teperi 1977; Lappalainen 2005). Myös syitä ihmisten lähelle tulemiseen yritettiin selittää. Edellä lainaamamme *Tampereen Sanomien* (1871) kirjoitus antaa ymmärtää, että ihmisen läheisyyteen tulemista voitiin pitää loogisena

käytöksenä susille, vaikka sillä oli usein ihmisten kannalta harmillisia seurauksia.

Susihistorian narratiiveja ei aina hahmoteta osana kulloistakin aikaa ja paikkaa. Koska lastensurmat olivat mahdollisia sata vuotta sitten, voi joidenkin lehdissä käytyjen keskustelujen mukaan vastaavia tapahtumia ilmetä myös tämän päivän Suomessa (Jussila 1995; Lähteenmäki 2013, 87–89). Surmat mielletään todistusaineistoksi susien potentiaalisesta vahingollisuudesta ennen ja aina. Vaikka Teperi (1977, 5) myöntää suomalaisen maiseman ja yhteiskunnan muuttuneen sitten 1800-luvun, on hänen mukaansa ihmisen ja suden suhteen luonne tuolloin verrannollinen siihen, millainen se voisi olla 1900-luvun lopun Suomessa: ”[V]ain tarkastelemalla sitä ihmisyyhteisöä, jonka keskuudessa sudet vaelsivat vapaina, voidaan päätellä, miten etelä- ja keski-Suomi tänään pystyisivät ottamaan sudet vastaan.” Tämä johtuu Teperin mukaan siitä, että ”niin susi kuin ihminenkin lienevät pohjimmiltaan samoja kuin sata ajastaikaa sitten”.

Teperin toteamus kertoo näkemyksestä, jonka mukaan sekä susi että ihminen ovat perusolemuksiltaan muuttumattomia. Toteamus liittyy ehkä siihen, ettei susien tekoja haluta yrittää ymmärtää, sillä ne koetaan ajasta riippumatta moraalisesti tuomitaviksi. Ankersmit (1983) katsoo käsityksemme menneisyydestä olevan yhteydessä moraalisiin pyrkimyksiimme. Tämä näkyy Ankersmitin mukaan siinä, että tosiasioihin perustuvan analyysin lisäksi käsityksemme menneisyydestä pitää usein sisällään eettisen tulkinnan näistä tosiasioista. Susihistorian kertomukset eivät vain kuvaile susien tekoja vaan usein myös tuomitsevat ne. Tämä on vaikuttanut siihen, ettei nykynarratiiveissa usein analysoida syitä susien teoille, vaikka aikalaiset ovat niitä usein pohtineet. Myös nykyinen häirikkösusitermi on moraalisesti tuomitseva ja pohjaa näkemykseen, jonka mukaan susi ei saa häiritä ihmistä eli hankaloittaa millään tavoin ihmisten elämää.

Susinarratiiveissa susi esitetään usein toimijana, joka vaikuttaisi olevan kanssakäymisessä ainoastaan ihmisen kanssa. Lähes näkymättömiksi ovat jääneet susien saaliseläimet ja niiden esiintyminen

eri alueilla sekä tämän vaikutus susien käyttäytymiseen. Myöskään susien keskinäisiä suhteita ei keskustelussa huomioida: laumojen sisäiset suhteet sekä toisten laumojen ja yksinäisten susien läheisyys vaikuttavat susien käyttäytymiseen ja laumojen reviereihin. Ihmistoiminnan suoria ja epäsuoria vaikutuksia susien toimintaan on jonkin verran tarkasteltu historian tutkimuksissa (Teperi 1977; Lappalainen 2005). Vähälle huomiolle on kuitenkin jäänyt väestönkasvun ja asutuksen leviämisen vaikutus suden elintilan pienemiseen, mikä osaltaan on lisännyt ihmisten ja susien kohtaamisia. Yhteisten saaliseläinkantojen pienentyminen sekä metsälaidunnuksen yleisyys ovat myös vaikuttaneet susivahinkojen määrään aikaisempina vuosisatoina. Nämä kaikki ovat seikkoja, joita voidaan hyödyntää vaihtoehtoisen susitarinan luomisessa.

Vaihtoehtoinen susitarina

Otamme ainekset vaihtoehtoiseen susitarinaan samoista lähteistä kuin edellä kuvaamiemme vallitsevien susitarinoiden. Vaikka kielteinen kuvaus sudesta on ollut vahvaa, löytyy poikkeaviakin näkökulmia. Koetamme muodostaa näistä aineksista tarinallisen kehyksen keskittyen susihistorian muistellumpaan vuosisataan, 1800-lukuun. Tämä tarina pyrkii ymmärtämään ihmisen ja suden menneitä konflikteja sijoittamalla ne yhteiskunnalliseen aikaan ja paikkaan.

1800-luvun lastensurmatapausten aikaan suomalaiset elivät yhteiskunnassa, jossa turvallinen elämä oli harvojen etuoikeus. Varsinkin köyhän maalaisrahvaan elämää on vielä 1800-luvulla leimannut epävarmuus (Häkkinen 2007, 186–187). Epävarmuutta aiheuttivat suurpetojen lisäksi katovuodet, nälänhädät, kulkutaudit, lapsikuolleisuus, karjataudit sekä alhainen elintaso. Lapsikuolleisuus oli nykytilanteeseen verrattuna

korkea vielä 1800-luvun lopullakin: neljätoista vauvaa sadasta kuoli ennen ensimmäistä ikävuotta (Harjula 2007, 83). Kulkutaudit uhkasivat myös aikuista väestöä. Siinä missä susien uhka on ollut paikallista, saattoivat kulkutaudit muuttua maanlaajuisiksi, levitä nopeasti ja vaatia paljon uhreja (Harjula 2007). Kulkutautilien edessä oltiin hyvin voimattomia, mutta susien tekoihin voitiin yleensä vaikuttaa voimistetuilla metsästyksellä. Susien hävittäminen Länsi-, Etelä- ja Keski-Suomesta vuosisadan lopulla kertoo siitä, etteivät ihmiset olleet suden suhteen voimattomia osapuolia, vaan kykenivät vastavuoroisesti vaikuttamaan huomattavasti susien elämään.

Kotieläimet olivat usein talonpojan arvokkainta omaisuutta (Mäkelä-Alitalo 2003), joten tappaessaan kotieläimiä sudet vaikuttivat suoraan ihmisten toimeentuloon. Koska karjaa laidunnettiin 1800-luvulla pääasiassa metsissä ja syrjäisillä niityillä, olivat ne helppoa ravintoa petoeläimille. Sekä ihminen että susi ovat taipuvaisia hyödyntämään vallitsevia oloja oman edun tavoittelemiseksi. Helpon ravinnon hyödyntäminen on kannattavaa suden näkökulmasta, vaikka ihmisten kannalta se ei ole toivottavaa. Jaetuilla elinalueilla petoeläinten läsnäoloon yritettiin sopeutua mutta myös vaikuttaa suoraan: paimenet vartioivat karjaa laitumilla ja petokantoja yritettiin harventaa (Soininen 1974). Tästä huolimatta paikalliset petoeläintuhot saattoivat yltää hyvin suuriksi ja yksittäiselle ihmiselle tuhoisiksi. Tämä on Arvo Soinisen (1974, 219) mukaan johtanut petoeläinten pelkäämiseen, mutta myös niiden merkityksen liioittelemiseen karjan hävittäjinä. Karjanhoidon kehityksen kannalta merkittäviä haittatekijöitä eivät Soinisen mukaan olleet petoeläimet vaan erilaiset tarttuvat ja tappavat karjataudit, jotka olivat hyvin yleisiä.

Ihmisten elämää ovat varjostaneet myös toistuvat katovuodet ja niistä seuranneet nälänhädät (Turpeinen 1991). Nälän pelko on Häkkisen (2007, 181–182) mukaan ollut konkreettista. Nälkä sai ihmiset voimistamaan metsästystä ja esimerkiksi hirven metsästys lisääntyi varsinkin 1860-luvun nälkävuosina. Aseiden tekninen kehitys ja saatavuus paranivat myös. Tästä seurasi monien riistaeläinkantojen huomattava pienentyminen (Lappalainen 2005, 56; Lehtikoinen 2007, 185, 190; Laaksonen 2013, 143). Koska yhteisillä elinalueilla ihminen ja susi kuuluivat samaan ekologiseen verkostoon, vaikuttivat ihmisten teot myös susien ravintotilanteeseen. Nykykäsityksen mukaan sudet liikkuivat 1800-luvun toisella puoliskolla paljon ihmisten lähetyvillä saaliseläinkantojen hupenemisen takia. Muun ravinnon saannin vaikeutuessa oli susille loogista turvautua kotieläimiin (Laaksonen 2013).

Väestönkasvu ja ympäristön muokkaus ovat myös vaikuttaneet ihmisten ja susien elinalueiden limittymiseen ja kohtaamisten yleistymiseen (Laaksonen 2013). Yhteisillä elinalueilla sudet ovat ajoittain kyenneet uhkaamaan suoraan lasten ja aikuisten henkiä. Rabiasta sairastaneen heikentyneen susiyskilön käyminen ihmisen kimppuun on sinänsä ollut ymmärrettävissä, mutta terveiden susien kohdalla ihmiseen kohdistuneiden hyökkäysten syiden analysoiminen on vaikeampaa. Aikalaisten mukaan syinä olivat muun muassa välinpitämättömyys lasten suojelussa tai haluttomuus osallistua susijahteihin (Teperi 1977).

Historiankirjoituksessa tai mediassa käydyissä keskusteluissa nämä selittävät näkökulmat eivät nouse paljon esille. Erityisesti historian tutkimukset ovat nostaneet enemmän esiin aikalaislähteistä löy-

tyviä mielikuvia susista ihmisten vihollisina. Näillä mielikuvilla menneisyys kuvataan valtataistelun kaltaisena. Teperi ja Lappalainen kuvaavat ihmisen voimattomana taistelijana, jonka tavat ja mahdollisuudet reagoida susiin kuitenkin muuttuivat 1800-luvun lopulla, jolloin ajatus susien hävittämisestä realisoitui. He esittävät susien hävittämisen suomalaisia yhdistävänä, lähes kansallisena taisteluna (Teperi 1977; Lappalainen 2005). Kulttuurisen muistin kautta näiden tapahtumien voi ajatella liittyvän kansallisen identiteetin rakentamiseen (Hermann & Mitchell 2013). Suden viholliskuva ja susia vastaan käyty taistelu luovat mielikuvaa yhtenäisestä kansasta, jonka yhteisenä toiveena oli päästä susista eroon.

Myös Palmgrenin kuvaukset kytkeytyvät kansallisen identiteetin luomiseen ja vahvistamiseen. Tässä prosessissa Palmgren (1922, 37) kirjoittaa luontevasti ja vaivattomasti luonnon ja kulttuurin yhteydestä: ” – luonnosta, joka on ollut edellytyksenä inhimilliselle asutukselle ja vaikuttanut koko kansan edistymiseen kulttuurin alalla. Kunkin kansan kulttuurin erikoisuus perustuu pohjimmiltaan maan luontoon.” Lisäksi Palmgrenin mukaan (1922, VII): ”maan alkuperäinen luonto on elävä todiste siitä pohjasta, jolle kansan aineellinen vaurastuminen ja sivistyksellinen kehitys rakentuu”. Palmgrenin (1922, 40) kuvauksissa luonto on ihmisen sielunelämän ja ihanteiden lähde. Luonnonsuojelu on noiden ihanteiden suojelua. Kuitenkaan susi ei ole Suomessa mahtunut osaksi suojelunarvoista sielunelämää. Se on aina jätetty ulkopuolelle henkipatoksi ja lainsuojattomaksi. Lainsäädännön muutokset eivät ole näitä kulttuurisia käsitteitä pystyneet murtamaan. Päinvastoin Euroopan unionin luontodirektiivi tuntuu antaneen lisäpontta suden vastustukselle. Suden vainoaminen on suo-

malaista kansallisperinnettä, jolla voidaan korostaa omaa itsenäisyyttä ja erillisyyttä Euroopan unionista.

Edellä luomamme vaihtoehtoinen susihistoria perustuu kolmeen näkökulmaan. Ensimmäinen perustuu suden valikoivan näkyyden avaamiseen, jolloin susi sutena saa enemmän tilaa historiallisissa kuvauksissa. Sudet tulevat esiin toimijoina, jotka elävät vastavuoroisessa suhteessa ihmisten ja saaliseläintensä kanssa eivätkä ole vain ihmisten elämää haittaavia olentoja. Toinen näkökulmamme perustuu kritiikkiin ”aikahypystä”, jolla tarkoitamme tapaa käyttää menneiden tapahtumien kuvauksia nykytilanteiden selittämisessä. Tarkastelemalla susien ja ihmisten tekoja suhteessa vallitseviin sosiaalisiin ja materiaalsiin olosuhteisiin voimme tuoda esille, kuinka ne ovat aina aika- ja paikkasidonnaisia. Se, että menneisyydessä on ilmennyt konflikteja, ei tarkoita, että niitä täytyisi nykypäivänä syntyä tai ne olisivat samanlaisia. Kolmas huomiomme kohdistuu kollektiivisuuden harhaan. Ihmisen ja suden suhteessa osallisina olevat ihmiset eivät muodosta yhtenäistä joukkoa, vaan he ovat keskenään ristiriitaisesti ja vaihtoehtoisesti ajattelevia yksilöitä, jotka reagoivat susien tekoihin eri tavoin. Aineistomme perusteella voimme todeta näin olleen myös menneinä aikoina. Vaihtoehtoinen susihistoriamme tuo kuuluviin joukon eri ääniä sen sijaan, että se toistaisi kuvaa suomalaisista yhtenäisenä ja täysin samanmielisenä susia vastustavana joukkona. Kirjallisuutta, jossa esiintuomiamme näkökulmia käytetään, on jo olemassa (ks. Coleman 2004; Laaksonen 2013), mutta mielestämme sitä tarvitaan lisää.

Lopuksi

Aloitimme artikkelimme Sara Ahmedin lainauksella, jonka mukaan menneisyys elää avoimina pidetyissä haavoissa. Konfliktteja ja kielteistä susikuvaa pidetään yllä muistelemalla ja muistuttamalla menneistä. Aineistona käyttämämme Rolf Palmgrenin (1922) pohdinnat ovat yli 90 vuoden takaisia, mutta hämmästyttävän ajankohtaisia. Esimerkiksi Palmgrenin kuvaama vastakainasettelu sekä luonnonsuojelulain ja metsästyslain välillä sekä tutkijoiden ja metsästäjien välillä on edelleen hyvin arkipäivää. Myös argumentoinnin tavat ovat säilyneet hyvin samantyyppisinä vuosikymmenten yli. Palmgrenin kuvaukset metsästäjistä eivät ole kovin myöteämieliset. Vaikka hän varookin yleistyksiä, hän kritisoi (suoraan tekstistä lainaten) metsästäjäkuntaa häikäilemättömyydestä, yksipuolisuudesta ja halusta huvimetsästykseseen (Palmgren 1922, 261, 268–269, 285). Toisaalta osansa kritiikistä saa myös yliampuva, harkitsematon ja loukkaava luonnonsuojelupuhe (1922, 283), joka on tehnyt ”karhunpalveluksen” luonnonsuojeluaatteelle. Tämän teoksen lukeminen muistuttaa siitä, kuinka nykyiset ilmiöt – ja niihin kytkeytyvät haavat ja kipupisteet – ovat vahvasti kiinni menneessä ajassa.

Teperin ja Lappalaisen kirjoittamien teosten tarkoituksena näyttää olevan – historian tutkimuksessa olevan aukon paikkaamisen lisäksi – ihmisen ja suden yhteiselon ongelmallisuudesta muistuttaminen niille, jotka eivät tuntuneet huomioivan susien aiheuttamia konflikteja. Kuten Langellier (1999) toteaa, tarinoilla on poliittinen funktio. Teperin teos on tulkittavissa reaktioksi suden suojelun alkamiseen vuonna 1973. Teperi (1977, 5) näkee suojelun ja siihen liittyvän keskustelun kertoneen siitä, ettei ”suden ja ihmisen mahdollisesta rinnakkaiselosta oikeastaan tiedetty yhtään mitään”. Lappalainen osallistui vuonna 2005 julkaistulla teoksellaan 2000-luvun alun susikeskusteluun, jossa puheenaiheina olivat muun muassa susikannan hoidon haasteet kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Lappalainen ei kerro suoraan vaikuttamistaan teoksensa kirjoittamiseen, mutta syyksi on tulkittavissa suden hai-

tallisuudesta muistuttaminen. Lappalainen (2005, 142) toteaa esimerkiksi suojelijoiden usein väittävän, ”ettei terve susi ole koskaan todistettavasti käynyt ihmisen kimppuun”. Hänen esittelemänsä susihistorian narratiivi kumoaa tämän käsityksen.

Artikkelissa käyttämämme narratiivin ja performatiivisuuden käsitteet auttavat ymmärtämään, ettei susien kanssa jakamamme nykyisyyden ja tulevaisuuden kannalta loppujen lopuksi olennaisinta ole, mitä menneisyydessä tapahtui, vaan millaiseksi koemme ja millaisena tarinana kerromme menneisyyden. Valtataistelun sijaan vaihtoehtoinen susihistoriamme kuvaa ihmisen ja suden suhteen vastavuoroisena toimintana ja osana laajempaa toimijoiden ja tapahtumien verkostoa. Uudenlaisessa tarinassa ei ole taisteli-joita ja vihollisia, vaan kanssatoimijoita, joiden tekoja yritetään ymmärtää tuomitsemisen sijaan.

Toisaalta tunnistamme, että suden negatiivisesta maineesta kiinnipitäminen on tarve. Tässäkin teoksessa on useita artikkeleita, jotka kuvaavat ristiriitoja suden ja ihmisen toiminnan välillä. Tarve kumpuaa ainakin osittain niistä käytännöllisistä ongelmista, joita sudet Suomessa aiheuttavat mm. poronhoidolle, lampaankasvatukselle ja metsästysharrastukselle. Näiden ongelmien kuvaukset on syytä kytkeä nykyajan kontekstiin. Silloin voimme avata mahdollisuuden luoville, nykyajasta kumpuaville ratkaisuille.

Suden kaikki nimet: Sudet ja dekolonisaatio Saamenmaassa

Saamelaisia – Norjan, Ruotsin, Suomen ja Kuolanniemen alkupe-
räiskansaa – ei yleisesti tunneta kiintymyksestään sutta kohtaan.
Susikannan hallinta on tunteisiin vetoava kysymys kaikkialla länsi-
maissa, ja erityisesti alkuperäiskansojen ja muiden mielipiteet ovat
usein ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi Ruotsissa eräässä erityi-
sen vastenmielisessä puskuritarrassa todetaan *Rädda en varg, skjut
en Same* (suom. Pelasta susi, ammu saamelainen). Laaja poronhoito
on ollut saamelaisten perinteisen talouden kulmakivi viimeiset 400
vuotta, ja sudet tietenkin syövät saamelaisten omistamia poroja.
EU-johtoinen susien suojeluun tähtäävä petopolitiikka on koettu
saamelaisten keskuudessa ulkopuoliseksi ja holhoavaksi, ikään
kuin saamelaiset eivät tietäisi, miten omaa ympäristöä tulisi hal-
lita, siitä huolimatta, että saamelaisten tavat ylläpitää kulttuuriaan
ja ympäristöään tasapainossa ovat vuosituhansia vanhoja.

Useimmat saamelaiset puolustavat itsenäistä maankäyttö-
oikeutta Saamenmaalla. Tähän käyttöoikeuteen sisältyvän poli-
tiikan mukaan porotokkaan hyökkäävät pedot ovat tapettavissa.
Suden vastenmielisyyys yhdessä itsenäisen petokantojen hallinnan
puutteen kanssa ovat luoneet monimutkaisen sosiaalisen ongel-
man saamelaisille. Halu itsenäiseen päätösvaltaan horjuttaa valta-
kulttuurin näkemystä saamelaisista ”luonnonkansana”. Monissa
ulkopuolisissa kulttuureissa sudentappo liittyy luontovihaan ja
maan kesyttämiseen eikä luonnonkansan romanttisiin elinkeinoi-
hin. Luonnonkansa-leiman hylkääminen on kuitenkin ongelmal-

linen asia. Tämä retorinen ilmaisutapa on yksinkertaistava, mutta se on usein ollut tehokas keino alkuperäiskansojen pyrkimyksissä saada sosiaalista ja poliittista valtaa hallitsevalta yhteiskunnalta. Toisaalta saamelaiden hahmottaminen joko suden vihaajiksi tai luonnonkansaksi yksinkertaistaa liikaa saamelaiden ja susien monimutkaisia ja muuttuvia suhteita.

Saamelaisilla on vanha uskomus susista: suden metsästäjän täytyy tietää kaikki suden eri nimet. Ensimmäinen saamelainen maallinen kirjailija ja suden ammattimetsästäjä Johan Turi (2010, 109–110) toteaa klassisessa kirjassaan *Muitalus sámiid birra* (Kertomus saamelaisista):

Ja gumpes leat ovtta olbmo fámut ja ovcci olbmo mielat. Ja dat guhte ruopmasa galgá riehta biv dit, dat galgá diehtit visot namaid sámegillii stálppis dain báikkiin gos návdi golgá. Je vel dát: galgá jurddašit ovcci lágaš bivdogaanstta dalle go ál gá bivdit návddi, ja dan galgá guođđit manimussii maid áigu bidjat.

Ja sudella (gumpe) on yhden miehen voima ja yhdeksän miehen mieli. Ja se, joka haluaa pyytää sutta (ruomas), hänen täytyy tietää kaikki suden (stálpi) nimet alueilla, joilla susi (návdi) vaeltaa. Ja vielä, hänen täytyy keksiä myös yhdeksän eri pyyntitapaa pyynnin aloittaessaan, ja viimeinen tapa on se, jota hän aikoo käyttää.

Sudella on monta nimeä jo yksin pohjoissaameksi: *gumpe*, *ruomas*, *stálpi*, *návdi*, *hearggon* (ajoporoja syövä susi), *dola* (tarkoittaen tulta), *valvi* (viitaten laumaan). Eteläsaamelaiden alueella susia kutsutaan *kreekeksi*, *snöölhkeksi*, *siejpeksi*, *vaejsjiekksi* ja *våårenjas-seksi*; piitimensaameksi susi on *hullvot* ja *lájjte*; uumajansaameksi *vaitsjee* ja *stáhlpee*; ja turjansaameksi *čalhik*. Lisäksi esseessään *Suomalais-ugrilainen koira ja susi* Riho Grünthal (2004, 87) toteaa: ”Saamelaisessa kansanperinteessä uskottiin, että villistä pedosta

(susi ja karhu) puhuttaessa pitäisi käyttää vain metonyymejä, vertauskuvia, erityisesti metsästyksessä.” Vertauskuvia olivat muun muassa ”laiha kaveri, ohut häntä”, ”Jumalan koira”, ”tiellä oleva” tai ”ulkona asuja” (Itkonen 1958, 362–369). 1900-luvun puolivälissä tutkijat, esimerkiksi Israel Ruong, uskoivat, että saamelaiden tapa käyttää vakiintumattomia ilmaisuja tuottaa ongelmia vahvan kansallisen identiteetin ja kielellisten oikeuksien luomiselle. Tämä uskomus on nähtävissä muissa kulttuureissa samassa ajassa. Ruongin toimittavan *Muitalus sámiiid birra*n vuoden 1965 painoksessa, Ruong rajasi esimerkiksi Turin käyttämät sutta kuvaavat sanat *návdiin* ja karhun monet nimet *guovžaan*.

Toisin kuin monille maanviljelyperustaisille naapureille, saamelaisille susi ei edusta erämaata. Se ei edusta villin ja ankaran metsän pelkoa eikä toisaalta romantisoitua kuvaa harmonisesta ja koskemattomasta erämaasta (Lopez 1978). Jos haluaa tietää saamelaiden sudesta, pitää ensin tietää sen monet eri nimet, nähdä lajin monimuotoisuus ja kohdata sen äly. Saamelaisille susi ei ole vain yksi symboli, vaan eläin on sidoksissa monimutkaiseen symbolien joukkoon. Tämän lisäksi, susien asema on muuttunut dramaattisesti Saamenmaassa viime vuosisatojen aikana. Tiedon puute estää selkeän näkemyksen muodostamisen siitä, millaisena susia aikoinaan pidettiin. Tehtävänämmä on hiihtää suden jäljillä ajassa, ymmärtääksemme mistä saamelainen susi tuli ja minne se menee.

Susi porotaloudessa

Yleisesti ottaen kielteiset stereotyypit saamelaiden susisuhteista perustuvat todellisuuteen. Poropaimenet eivät erityisesti pidä susista. Etnografi Kurt Odner toteaa: ”Susi oli tietenkin poropaimenten pelätyin ja vihatuin eläin” (Odner 1992, 49). Johan Turi väittää, että susi on *stuorimus vašálaš bohccui* (suurin vihollinen poroille) (Turi 2010, 37), jonka kanssa saamelaiset neuvottelevat rauhaa (Turi 2010, 66). Seuraavassa kertomuksessa Turi (2010, 109) kirjoittaa tuomitsevasti suden alkuperästä:

Návddi lea beargalat dahkan – ja Ipmil bosádii heakka njunneráiggiin – ja dainna návdi háliida beare bahás dahkat dego beargalat. Muhto ii lean váldoboares-beargalagas vuoibmi dahkat ii maidege válmmasin, muhto válmmas dinggaid billistit leai sus vuoibmi. Muhto dat engel, mii leai Ipmila buoremus engel – ja Ipmil suhtai go álggii dahkat mánga maid ii soahpan, ja dalle son dagai návddi nai. Ja dainna lea dálnai vuoibmi noiddiin dahkat olbmuid návdin.

Paholainen loi suden – vaikka Jumala puhalsikin siihen eloa sierainten kautta – siksi susi ei halua muuta kuin tehdä pahaa niin kuin paholainen. Vanhanaikaisella paholaisella ei ollut voimaa luoda itse asioita, mutta se osasi pilata asioita, jotka oli jo luotu. Mutta enkelillä – joka oli Jumalan paras enkeli – oli voimaa, ja Jumala suuttui kun se alkoi tehdä paljon joka ei sovi, ja oli vihainen silloinkin kun se teki suden. Ja tästä syystä tänäänkin, noaidit, ihmiset, joilla on šamaanin voimat, osaavat muuttaa ihmiset susiksi.

Vaikka tämä etiologinen tarina todennäköisesti ei ollut olemassa ennen kristinuskon tuloa Saamenmaahan (on vaikeaa kontekstualisoida tarina saamelaisen perinteen uskonnolliseen kosmologiaan), tarina kertoo suden demonisoinnista ja mustamaalauksesta, joka oli hyvässä vauhdissa jo 1900-luvun alussa.

Tällaiset näkökulmat sudesta voimistuivat 1900-luvulla, ja suuteen kohdistetusta vihasta muotoutui etninen merkki poronhoidolle. Tällä aikakaudella poronhoitoon perustuva saamelaisidentiteetti kytkeytyi susivihaan. Etnografi Björn Collinder (1949, 103) kertoo tarinan saamelaisista pojista, jotka kieltäytyivät osallistumasta partiopoikiin, koska näitä kutsuttiin sudenpennuiksi. Karl B. Wiklund (1921, 103) kirjoittaa kirjassaan *Nomadskolans Läsebok* seuraavasti:

Suurin ja vahvin peto maassamme on karhu, mutta se ei ole pahin ja vahingollisin. Se on susi. Sudet ovat myös kaikkein vaikeimmin hävitettävissä. Susia on aina vahdittava. Jos näin ei tee, ei kestä kauan ennen kuin susia on paljon, ja sitten on vielä vaikeampaa kuin ennen vapautua niiden kynsistä.

Sudet uhkaavat porojen lisäksi saamelaisidentiteettiä ja kulttuuria. Joistain kertomuksista on löydetävissä yhteys suden ja kolonalistien välillä. Johan Turin (2010, 110–111) kertomuksessa šamaanit (*noaidit*) osaavat muuttaa ei-saamelaiset rosvot (*čudit*) susiksi. Nykyaikaisempi esimerkki on Nils Gaupin (2008) *Kautokeino Upprøret* -elokuva, jossa suden hyökkäys Ellen Aslakdattar Skumin porotokkaan rinnastuu Norjan viranomaisten tekemään hyökkäykseen.

On selvää, että sudet aiheuttavat ongelmia poronhoitajille, varsinkin kun jotkut sudet tappavat poroja paljon enemmän kuin syövät. Sudet myös jättävät poroja haavakoiksi. Vihasta huolimatta useimmat saamelaiset poronhoitajat löytävät keinoja lieventää tunteitaan. Enontekiöllä sanotaan joskus: ”Kun loppuu sudet, loppuu poronhoito” tarkoittaen, että poron ja poronhoitajan suhde johtuu suden läsnäolosta, ja susi on symbolinen osa poronhoitajan elämään.. Poronhoitaja Lennart Åstot selittää:

Tahdon sanoa, että minulla on erikoinen suhde karhuun, mutta ei suteen eikä ahmaan. En osaa sopivaa ruotsinkielistä sanaa tästä suhteesta, mutta sanoisin, etten kunnioita niitä niin paljon kuin karhua. Ilves on kuitenkin aivan kaunis eläin, kun näkee sen liikkeellä. Pyydän niitäkin, ja ilveksille osoitan samaa kunnioitusta kuin karhuille. Ehkä tämä johtuu siitä, mitä ne voivat tehdä poroilleni. Karhu on joskus hankala toukokuussa, kun se tulee ja syö vasikoita, jos saa mahdollisuuden. Mutta sudet ja ahmat tappavat niitä isoja määriä. En pidä niistä ollenkaan. Mutta en halua nähdä niiden ka-

*toavan maapallolta. Niilläkin on oltava oma paikka jos-
sakin. (Mustonen & Syrjämäki 2013, 43)*

Saamelainen tutkija Mikkel Nils Sara (2014) kertoo haastattelussa: ”Sudet voivat olla pahoja, joskus hyviäkin, tai vain poissaolevia (niin kuin nyt, kun kadonneet sudet jättivät saalistuksen muille pedoille ja myöhemmin saamelaiset poronhoitajat menettivät itsehallinnan suhteessaan näihin lajeihin).” Saran mukaan kyvyttömyys itsehallintaan vääristää perinteisiä ”neuvotteluja”, joita aiemmin on käyty susien kanssa. Siksi sudet saivat yliotteen saamelaisten susisuhteesta, mikä kasvatti vihaa ja turhautumista saamelaisyhteisössä.

Suden tappamaa poroa ei tuhlata. Saamelaiset syövät joskus suden tappamia poroja (Demant Hatt 2013, 109; Alariesto 1976, 49), ja porojen haaskat ovat hyödyllisiä raadonsyöjille. Tällä tavoin saamelaiset ovat aina ymmärtäneet suden roolin luonnossa. Tästä lauletaan saamelaisessa joiuissa, jossa susi tukee turkiseläinten elämää:

De go geargá láhttemis
de njolggis vuovdáí
ja vumiid miel manná
Ja rieban fas daid
gumppe luottaid
guorat ja borrá
ja sajiid miel manna.

...

Njálla maid guorat
seamma láhkai gummpe luottaid
jallavuodastis jalloš
(Honko ym. 1994, 141–142)

*Kun se lopettaa ulvonnan
se loikkii poikki metsien ja rannikon
ja kettu vain pitää
silmän suden
jälkiä, ja se syö ja seuraa*

...

*Naalikin
seuraa suden jälkiä
tietäen ei parempaa.*

Vaikka sudet aiheuttavat ongelmia poronhoitajille ja -isännille, poronhoitajan viisaus ja kypsyys mitataan hänen reaktioillaan. Turi (2010, 96) toteaa:

Ja go lea ozzon bealleheggii, de son álgá mánidit ja garrudit ja dadjá:

– Don leat mu herggiid borran ja áldduid, ja bora hal velá, garruduvvon siepman, duos dan dal njeaccut, muhto it don leatge šat, garruduvvon siepman, eam-bbo mu áldduid ja herggiid borrame! Mannan ija don leat mu buoremus vuojána gaikkodan, biro, beargalat, sáhtána, helveha, galjes gorka, guhkes bátni! Muhto it don leat šat mu ealu širaidahttime, garruduvvon siepman. Jos it don leat visot goddán mu bohccuid ieš, muhto garruduvvon sogat goit leat dahkan!

...

Muhto dat návdebivdi, mii eanet goddá návddiid, son ii bealkke návddi ii ge garrut. Son diehtá, ahte návdi dahká dan mii lea su virgi. Iige son oaččo goddit eam-bbo go addo lohpi sutnje, dego meara báruide nai lea mearri, man allagassii sii ožžot loktanit.

Ja kun hän on saanut suden puolikuolleeksi, hän alkaa kiroilla ja irvailla, sanoen:

– Olet syönyt ruunia ja lehmiä, nyt syöpä lisää, kirottu siemen. Uskallat paljastaa hampaasi minulle, mutta et saa, kirottu siemen, syödä minun lehmiä ja ruunia enää! Viime yönä revit minun parhaan ajoporon paloiksi, piru, perkele, saatana helvetistä, leveä suu, pitkä

hammas! Sinä et hajota laumaani enää, kirottu siemen! Jos et ole tappanut poroja itse, joku kirotuista veljistäsi on tehnyt niin!

...

Mutta suden metsästäjä, joka usein tappaa susia, ei irvaile susille eikä kiroilekaan. Hän tietää, että susi tekee omaa osuuttaan. Eikä se myöskään tapa enemmän kuin on varattu, niin kuin on rajat meren aalloille, kuinka korkealle ne voivat nousta.

On mielenkiintoista, että Turin anteeksipyyntö jätettiin pois monista kirjan painoksista, vaikka se ilmestyi Turin käsikirjoituksissa (esimerkiksi sen ensimmäinen tanskankielinen ja saamenkielinen painos). Anteeksipyyntöä ei ollut Israel Ruongin 1965 saamenkielisessä painoksessa, mutta ilmestyi uudelleen Samuli Aikion ja Mikael Svonnin vuoden 1987 painokseen. Vaikka syitä siihen, miksi poisto tehtiin voi vain arvailla, tuntuu uskottavalta, että anteeksiantavat sanat eivät olleet saamelaisen identiteetin saati yleisen ajanhengen mukaisia – sudestahan maksettiin tuolloin Suomessa tapporahaa.

Susi dekolonisaation aikana

Viime vuosikymmeninä osa saamelaisista on arvioinut uudelleen näkökulmiaan suteen. Viha sutta kohtaan ymmärretään yhä vahvemmin kolonialismin sivutuotteeksi. Kolonialismi aiheutti massiivisen kulttuurisen muutoksen, joka oli luonteeltaan myös taloudellista, sosiaalista, uskonnollista ja ekologista. Tämän muutoksen myötä sudet ovat saaneet uusia ja usein pirullisia merkityksiä (Frandy 2011). Jotkut saamelaiset viittaavat siihen, että kielteinen susikuva lainattiin kristityiltä lähetyssaarnaajilta. Toiset spekuloiivat, että suden demonisointi kehittyi sitä mukaa kun yksityisomistus (erityisesti porojen omistus) kasvoi Saamenmaassa kolonialismin ja korkean verotuksen myötä 1600-luvulla. Kasvava poro-

kanta mahdollisti susien määrän lisääntymisen ja aiemmin luonnolliseksi koettu saalistuskäyttäytyminen alkoi näyttäytyä ryöstellynä. Toisaalta kasvanut porokanta vaikeutti myös suden metsästystä. Lumessa, jossa on paljon poron jälkiä, on vaikeampi seurata sutta (Turi 2010, 97).

Suden dekolonisointi on tullut huolenaiheeksi ainakin joillekin saamelaisille. Vuonna 2013 *Báiki*-lehdessä, saamelainen tutkija Elina Helander-Renvall (2013, 20) kirjoittaa:

Sutta on vihattu paljon ja osa poronhoitajista ja lammaspaimenista on yrittänyt hävittää eläimen perin pohjin. Mutta vanhoina aikoina sutta kunnioitettiin pyhänä eläimenä, kunnes kristillinen ajattelu ja yksityisomistus tulivat Saamenmaahan. Vanhassa saamelaisessa laulussa sutta kutsuttiin Suologievraksi tarkoittaen ”Saaren Vahva ja Kova”. Tämä johtuu siitä, että maapalloa oli kerran pidetty saarena.

Toisaalla Helander-Renvall (2005, 15) on todennut: ”Susi on henki-eläin, yöllä vaeltaja. Susi on avulias henki ja toverina monille noaiddeille. Susi on opettaja ihmisille.”

Saamelaisten kasvava kiinnostus sutta kohtaan liittyy todennäköisesti saamelaisten postkoloniaaliseen identiteettiin ja heijastaa halua kytkeytyä toisiin alkuperäiskulttuureihin. Tämä prosessi on jatkunut vuosikymmeniä. Yhdysvaltojen alkuperäisväestön oikeuksia ajavan aktivistiliikkeen nousu (*American Indian Movement*), alkuperäiskansojen solidaarisuuden kasvu ja saamelaisen identiteetin vahvistuminen Altan patokonfliktin jälkeen 1980-luvulla johtivat kulttuurin elvyttämiseen Saamenmaassa. Uuden arvonnousun mukana aiemmin kielletyt tavat, kuten joiku-laulu, perinteisten lääkkeiden ja šamaanin rummun valmistus otettiin uudelleen käyttöön. Dekolonisaation prosessiin kuuluu kadonneen historiallisen ja kulttuurisen tiedon etsiminen. Saamelaiset ovat tutustuneet toisiin alkuperäiskansoihin ja löytäneet samankaltaisuuksia, jotka auttavat selittämään puuttuvan tiedon jättämiä aukkoja omasta historiasta.

Mainituissa *Báiki*-lehdessä amerikkansaamelainen toimittaja Faith Fjeld (2013) yhdistää Helander-Renvallin esseen tarinaan Anishinaabe-sudesta (Amerikan alkuperäiskansa). Anishinaaben kulttuurissa susi selitettiin pyhissä tarinoissa ihmisten veljenä. Perinteinen Anishinaabe kansa uskoo yhä, että suden kohtalo on sama kuin Anishinaabe kansan kohtalo. Vaikka saamelaiset todennäköisesti eivät koskaan ylläpitäneet mytologista sukulaisuutta suuteen, kuten Anishinaabe kansa, saamelaiset etsivät aktiivisesti historiallisesti tarkkaa tietoa omista perinteistään ymmärtääkseen tai selittääkseen nykyisiä käsityksiään sudesta.

Sudet historiallisissa aineistoissa

On kummallista, että historialliset lähteet paljastavat vain vähän tietoa sudesta. Vaikka susi on ollut pääpeto poroille, suden poissaolo Qvigstadin (1928) sekä Koskimiehen ja Itkosen (1918) suullisen perinteen kokoelmista sekä Schefferin (1751), Linneauksen (1971) ja Olsenin (1910) varhaisista etnografisista teoksista hämmästyttää. Sudet voivat ilmestyä saduissa, faabeleissa ja henkilökohtaisissa tarinoissa, mutta niissä ei juuri ole tietoa suden roolista Saamenmaassa. On kuitenkin selvää, että suden lihaa ei ole koskaan syöty, ei edes nälkävuosina, jolloin muita petoeläimiä syötiin. Pukeutuminen sudennahkaan oli poikkeuksellista. Susi on hie-
man useammin esillä šamaanitarinoissa ja -legendoissa (Qvigstad 1927, 432–444; Qvigstad 1928, 480–482; Olsen 1910, 32; Turi 2010, 110–111; Turi & Turi 1918–1919, 40–41; Vorren & Manker 1962, 129), jotka ovat yksi perusta Helander-Renvallin väitteeseen suden ja šamaanin erikoissuhteesta. Joka tapauksessa on aika vähän todisteita, joiden mukaan sudet säilyttivät keskeisen aseman šamaanin käytännöissä (*noaidevuohtassa*).

Susi näkyy joskus noitarummuissa, mutta yleensä se kuvataan yhdessä toisten petojen kanssa (Vorren & Manker 1962, 95). Riistaeläimet, kuten poro, hirvi, kala ja linnut, ovat aina olleet näkyvämpiä merkkiä saamelaiskosmologiassa ja -uskonnossa kuin

pedot. Poro ja hirvi ovat tähtikuvioita yötaivaalla, ja šamaanit kut-suivat henkiä nimeltä *saivo-guolli* (henki-kala), *saivo-loddi* (henki-lintu) ja *saivo-sarvva* (henki-urosporo) matkustaessaan muihin maailmoihin. Poro ja kala ovat keskeisiä kuvia rumpukalvoissa ja yhteisiä uhreja seidalle (Hultkrantz 1978). Toisin kuin Anishinaabet, jotka ymmärtävät oman pyyntinsä suden tapojen heijastukseksi, saamelaiset yleensä painottavat sukulaisuutta riistaeläimiin ja niiden henkiin. Hongon ym. (1994, 118) mukaan monille suomalais-ugrilaisille kansoille:

Metsällä ja sen asukkailla voi olla monia mestareita ja metsästäjän tehtävä on tuntea heidät ja osoittaa heille sopivaa kunnioitusta. Ei riitä, että metsästäjä tietää parhaat kala- tai pyyntipaikat, vaan hänen täytyy myös tuntea hengellinen olento – metsän isäntä tai emäntä – joka hallitsee metsiä ja vesiä ja kaikkia niiden asukkaita. Näin kokenut metsästäjä on viisas metsän mytologian tuntija, hän ymmärtää henkien hierarkiaa ja hän tietää kuka on vastuussa mistäkin metsäkunnassa.

Saamelaisten riistaeläinsuhteisiin on vahvasti vaikuttanut suhde henkiin. Uhrin, lahjoitukset ja seremoniat seita-paikoilla eläimille ja niiden máddu-nimisille esivanhemmille on uskottu varmistavan eläinten reinkarnaatio ja kestävä riistakanta.

Tämä herättää monia kysymyksiä. Millainen rooli sudella on tässä järjestelmässä? Ja mitä suden poissaolo folkloristiikassa tarkoittaa? Olivatko sudet merkityksettömämpiä ennen laajamittaista poronhoitoa? Olivatko varhaiset etnografit välinpitämättömiä tai toivatko he etelästä mukanaan omia näkökulmiaan sudesta? Oliko sudenpyynti niin yksittäinen tai yksityinen teko, että se jäi ulkopuolisille näkymättömäksi? Miksi susi, tiettävästi alhainen peto, joskus ilmestyy yhdessä karhun (kaikista eläimistä pyhin ja voimakkain) kanssa? Saamelaiskertojat yhdistävät esimerkiksi suden ja karhun muodonmuutostarinoina, tai sanovat, että sudella on yhden miehen voima ja yhdeksän miehen mieli, ja kar-

hulla on yhdeksän miehen voima ja yhden miehen mieli. (Turi 2010, 108–109)

Johan Turi (2010) tarjoaa merkittävimmän lähteen perinteisestä susitiedosta kirjassaan *Muitalus sámiid birra*. Perinteisessä sudenpyynnissä suden perässä hiihdetään tunteja ja päiviä, kunnes susi kääntyy ja hyökkää metsästäjää kohti. Tavallisesti sudet tapettiin puukolla, keihäällä tai ampumalla. Tapa oli tunnettu vaarallisena ja yhden tai kahden miehen tekemänä. Sudet harvoin tappoivat ihmisiä, mutta suden metsästäjä saattoi kuumissaan riisuutua ja kuolla hypotermiaan tapettuaan suden. Turi (2010, 96) kirjoittaa:

Ja návddi čuoiggahallan lea buot bahámus olbmo dearvvasvuoda doalvut. Das galgá čuoigat nu ahte varra njálmmis boahtá, ja báhkkanan nu ahte ferte ratti rahpat jur rabas. Ja go lea čuoiggahan guhkás – olles beaivvi – de lea bivastuvvan nu ahte leat njuoskan visot liikebiktasat, ja de lea váiban nu ahte ii leat buorre veadjit ruoktot.

Sudenhihti on kaikista pahinta ihmisen terveydelle. Täytyy hiihtää veren maku suussa ja tulee niin kuuma, että täytyy paljastaa koko rintakehä. Ja kun on hiihtänyt pitkälle päivään, on hionnut niin paljon, että kaikki alusvaatteet ovat läpimärkiä ja on niin väsynyt, että ei ole helppo palata kotiin.

Lisäksi suden purema saattoi estää metsästäjää käyttämästä jalkojaan, mikä entisestään vaikeutti muutoinkin vaarallista kotimatkaa. Sudenpyynti kohdistettiin enimmäkseen ongelmasusiin, vaikka metsästäjät saattoivat myydä turkiksia ei-saamelaisille. Saamelaiset tavallisesti välttivät sudenturkiksia, koska niiden epäiltiin tuovan pahaa onnea (Ryd 2007, 19). 1900-luvun alussa sudenmetsästäjät, kuten Turi, saivat valtion maksamia suden tapporahoja, mutta Turinkin piti täydentää tulojaan muilla keinoilla (oppaana, parantajana ja kirjailijana).

Turin kuva sudesta tuo yhteen kaksi eri perinnettä: inhottu susi ja voimakas susi. Turi turvautuu perinteiseen tietoon, kun hän kuvaa sutta erikoiseksi pedoksi. Suden *luohti* (joiku) on kunnioituksen osoitus suden kestävyydelle ja nopeudelle (Turi 2010, 109):

Ovcci vuomi njolggiida ovtta veaiggis
voja voja nana nana
ovcci vuomi manai ovtta veaiggis
voja voja nana nana

Yhdeksän laaksoa loikkii yhdessä illassa
Voya voya nana nana
Yhdeksän laaksoa meni yhdessä illassa
Voya voya nana nana

Osoittaessaan suden olevan itse šamaani, Turi (2010, 66) kertoo miten susi käyttää taikaa. Hän kirjoittaa (emt., 109): ”Návdi lea dakkár ahte lapmu luoda nu ahte ii deaivva ii ge buollá bissu sisa. ... Ja návdi lea maid dakkár, ahte buktá olbmui nahkáriid, go lea fákteme návddi, go lea beasi alde dahje ráiskki alde.” (Susi on sellainen, että se osaa taikoa luodin, ettei se osu kohteeseen eikä laukea kunnolla aseesta. ... Ja susi on sellainen, että se osaa nukuttaa pesän tai haaskan lähellä väijyksissä odottavia ihmisiä.) Turi (emt., 66) lisää:

Ja jos návdi lea beassan rohkkáhit ja oaguiha olbmo lahka nu ahte olmmoš oaidná ja lea lahka, de dalle galgá váruhit ahte ii [galgga] huikit dohko guvlui njálmmiid gos lea návdi, muhto galgá jorgalit njálmmi nuppos go huikkiha. Ja jos ii nu daga, de návdi doalvu jiena eret – de son jienahuvvá.

Ja jos susi hyökkää tai järkyttää poroja hoitajan lähellä, ja poromies näkee sen lähellään, täytyy olla varovainen, ettei huuda suden suuntaan, vaan kääntyy

ja huutaa toiseen suuntaan. Jos ei tee näin, susi ottaa ääneen pois, ja huutaja tulee mykäksi.

Vain karhunmetsästyksessä käytettiin enemmän rituaaleja ja taikavoimia kuin sudenmetsästyksessä (Laestadius 2002, 184–196). Varotoimia, rituaaleja ja seremonioita käytettiin metsästyksessä metsästäjän suojelemiseksi eläinten ja niiden henkien pahalta tahdolta ja varmistamaan eläinten henkien reinkarnaatio. Mitä voimakkaampi eläin, sitä enemmän taikuuteen liittyviä varotoimia tarvittiin.

Susi ja hallinta

Susia hallitaan parhaiten taikuudella. Turi (2010, 109) selittää luvussa *Dološ áiggiin leat diehttit leamaš-mánngga lágáš goansttaid diehtán* (Vanhassa ajassa ovat olleet tietäjät, ja he osaavat paljon taikakeinoista):

Návdái maiddá lea leamaš dakkár goansta, ahte sii-go gávdne varas návdeluotta–de sii čuohpaste niibiin dan luotta njealji čihkii jur luoddavuodu, ja de jorgalit luotta golmma geardde dohko gosa návdi lea mannan, ja dadjet ahte ”Jesos Kristos sivdnit, juoksat ovdan at ovdan čážehiid ja hoikáid ovdan at ovdan.” Muhto ii galgga mannat rastá luotta ovdal go lea daid lohkan. Ja dasa galgá nu olu lohkat go leat návddit.

Sutta kohtaan on ollut sellainen taika, että kun tuore sudenjalgi löytyy, leikataan puukolla neliö jälkien kohdalta, ja se käännetään kolme kertaa siihen suuntaan mihin susi on mennyt, sanoen: ”Jesus Kristus, siunaa ja kiirehdi esiin ja edelleen veden ja maan yli, esiin ja edelleen!” Mutta jälkien yli ei saa astua ennen kun nämä sanat sanotaan. Ja ne täytyy sanoa yhtä monta kertaa kuin on susia.

Tämä loitsu – tavallinen sanataikuus, jota kaikki voivat käyttää – tukee Turin uskomusta, että taikuus, jonka avulla voidaan auttaa ihmisiä, tuli kristinuskon Jumalalta.

Ongelmallisemmat tilanteet vaativat väliintuloa uskonnollisilta asiantuntijoilta. Thomas DuBois (2010, 36) kertoo yhdestä Johan ja Per Turin (1918–1919) käyttämästä esimerkistä, *Stuora Biehtárasta* (Suuri Pietar). Stuora Biehtár oli poronhoitaja ja hänen varallisuutensa oli vähentynyt varkaiden ja susien vuoksi. Etsiessään ongelmaan korjausta, Stuora Biehtár pyytää suomalaista tietäjää auttamaan ja tämä myy Stuora Biehtárillemme voimakkaita henkiä. Turin mukaan Stuora Biehtár oli liian pihi, eikä palkannut asianmukaista saamelaista šamaania, vaan palkkasi vain *golgin*, eli kulkurin. Isak Saban Njávðasta (Neidasta) keräämässä kertomuksessa šamaani osaa korjata ison susiongelman:

Rig Fuottar læi stuorrâ noi'de Njaw'damest dolen. Of'ti lejjê hir'muset boattam gumpêk Njaw'dam-guowloidi; borâdejje ol'muin boc'cuid, nu âtte vaive duokkai šâd'dè. Rig Fuottar fâtti muttom gumpe æl'len gid'dâ (mov læs fattem, dâm i læk buorre diettet). De jorgoi dâm gumpe æl'len, jâ mov læs vel noi'daluššâm, jâ de luiti dâm gumpe mæc'cai fâstâin. Muttu jaw'kê gâl gumpê; æi di'tum šât mangâ jâkkai. (Qvigstad 1927, 432–434)

Rig Fuottar oli suuri šamaani Njávðassa ennen vanhaan. Kerran sudet tulivat sille alueelle. Ne söivät ihmisten poroja ja siitä syntyi isoja ongelmia. Rig Fuottar löysi muutaman suden ansasta (ei tiedetä, miten hän löysi ne). Sitten hän pelasti suden, ja hän lienee käyttänyt šamaanivoimia, ja päästi suden menemään. Tämän jälkeen sudet katosivat eivätkä ihmiset nähneet niitä moneen vuoteen.

Suden taiottuaan, tai sovittuaan aselevon sen kanssa, Rig Fuottar keskittyy suden *hallintaan* eikä niiden *tuhoon*.

Tämä ero on tärkeä. Hallinta on vuorovaikutteista toimintaa, jossa ihmisyhteisö neuvottelee susiyhteisön kanssa, jotta sudet hankkisivat ravintonsa aiheuttamatta vahinkoa ihmisille. Pyrkimys tuhota susi on ihmiskeskeistä toimintaa, jossa ihmisen hyvinvointi ja yksityisomistus legitimoivat eläimille ja hengille aiheutetun vahingon. Perinteisessä saamelaisessa maailmankuvassa, kuten monissa muissakin alkuperäiskulttuureissa, tappaminen on hyväksyttävissä vain kun se on tehty oikealla tavalla (kun asianmukaiset seremoniat tehtiin rauhoittelemaan henkiä ja eläimiä) ja oikeista syistä. Mikkel Nils Sara (2009, 171) kirjoittaa:

Metsästäjä seuraa sutta kunnes susi pysähtyy ja kääntyy metsästäjän suuntaan (Turin mukaan, joka itse oli metsästäjä, tämä tapahtuu metsästäjän pyynnöstä). Suden edessä metsästäjä perustelee syynsä suden tappamiseen. Metsästäjän täytyy itse uskoa perusteluunsa, muutoin se ei toimi huolella harkittuna oikeutuksena.

Jos näin ei tehty, voitiin suututtaa tapettuja eläimiä, niiden yhteisöä, tai muita isäntä- tai emäntähenkiä, ja ne voisivat tuoda pahaa onnea metsästäjille tai heidän perheelleen. On luultavaa, että Turin taikaan perustuvat varotoimet suden varalta olivat kerran olemassa osana isompaa ja monimutkaisempaa sudenpyynnin seremoniakokonaisuutta. Koska voimakkaista seremonioista ei saanut avoimesti puhua (seremonioissa vapautetut voimat saattoivat olla vaarallisia ilman uskonnollista asiantuntijaa), ja koska kristinuskon alkuvuosina Saamenmaassa puhe seremonioista ja niihin osallistuminen toivat vakavia seurauksia (häpeä, vankeus, ruumiillinen rangaistus tai kuolema), nämä toimintatavat olisivat voineet helposti hävitä ennen Turin aikaa.

Sen sijaan, että susi olisi nähty luonnostaan pahana, perinteinen saamelainen susi on voimakas ja vain joskus ristiriidassa ih-

misten etujen kanssa. Susilla on voimia, jotka voivat tehdä hyvääkin ihmisyyhteisöille. Nämä voimat ovat sen verran vahvoja, että pyynnissä tarvittiin taikuuteen perustuvia varotoimia. Perusteet ymmärtää saamelaisen susisuhdetta ovat käsitteissä neuvottelu ja hallinta. Amerikan saamelainen Angie Telepenko (2014), kertoo isoäidistään:

Isoäitini, jonka uskon olevan osittain saamelainen, jätti lahjoja kojooteille kun hän ja isoisä teurastivat maatilalla eläimiä. Isoisä suuttui häneen, ja sanoi että se houkuttelee kojootteja, mutta hän sanoi, että ne antaisivat ne, koska ne ovat antaneet lehmien olla.

Tässä perheessä törmäävät kaksi erilaista petojen hallinnan systeemiä, isoäidin neuvottelu ja isoisän ihmiskeskeinen suvaitsemattomuus. Telepenkon isoäidin mielestä kojooteilla on paljon enemmän kognitiivisia taitoja, järkeä, ennustamiskykyä ja harkintaa kuin hänen isoisänsä uskoo.

Telepenkon ruoan tarjoaminen kojooteille on samanlaista toimintaa kuin vielä nykyisinkin tehdään, kun ruokaa annetaan hengille ja haltijoille, *uldalle* ja *gufihtarille* (Solbak 2009, 39–45). Amerikan saamelainen Eileen Sundquist (2014) esimerkiksi toteaa: ”Minun (saamelainen) isoäitini sai meidät jättämään lahjan, ruokauhrin joka ilta ’keijukaisille’”. Eläimet tai eläimen muotoiset henget välittivät näitä ruokauhreja. Sudella, niin sanotulla Jumalan koiralla, on merkittävä rooli henki-isäntien auttamisessa. Knud Leemin (1767) kirjassa *Beskrivelse over Finnmarkens Lapper, deres Tungemaal, Levemaade og forrige Afgudsdyrkelse*, olevassa kuvassa susi lähestyy seita, jossa saamelainen polvistuu ja antaa lahjan. Toinen saamelainen ampuu sutta kohti kiväärillä. Ensivaikutelman mukaan susi joko varastaa osan lahjasta tai sitä metsästetään haaskalta. On kuitenkin myös mahdollista, että lahja annetaan hengille, jotta susi tulisi lähemmäs metsästäjää. Kuva on osoitus ihmisten, susien ja henkien aktiivisesta suhteesta.

Susi ja šamaani

Sudella oli šamaaneille syvempi merkitys kuin vain voimakas, varovainen ja viisas eläin. Kuten yrteissä, myös eläimissä uskottiin olevan usein voimakkaita lääkinällisiä ominaisuuksia. Turi (2010), jolla oli paljon tietoa eläinperäisistä lääkkeistä, kertoi yhden tarinan suden tarjoamasta lääkinästä. Turin mukaan O. N. Svonni oli hiihtämässä susien jälkiä, ja hänen jalkaansa purtiin pahoin. Vahinko oli niin vakava, että Svonni ei voinut liikkua ja hän uskoi kuolevansa hypotermiaan. Onneksi kaksi Ruotsin uudisasukasta sattui tulemaan häntä vastaan, ollessaan itsekin seuraamassa susia. He löysivät Svonnin loukkaantuneena erämaasta. Turi (emt., 111-12) kirjoittaa:

De soai lohpipeigga ábuhit, maid sáhttiba. Ja son gohčui njuovvat návddi. Ja go soai njuovaiga náhki eret, de gohčui rahpat čoavjji návddis–ja soai dagaiga dan. Ja de gohčui váldit sáhpi ja leksosiid. Ja de son njoarai sáhpi vuohččan háviide, ja de giesai lekso-siid birra juolggi daid háviid ala, ja dat válde várkka dakkaviide eret. Ja go son leai veaháš áiggi, de nogai gihpu, ja son geahččalii veaháš sojaldahttit, ja ii gierdan vuohččan eanet go ovttá millimehtara árvvu. Ja de son geahččalii ain veaháš, dassá go oáččui njuolgat juolggi. Ja go oáččui njuolgat juolggi, de son geahččalii dakkaviide mannat sabehiid ala. Ja de son geahččalii jodihit juolggi, ja de sodjagođii ja gierdagodii. Ja de son dajai rátnáidasas:

– Gal doai oážžubeahtti mannat návddi manñái, mon oainnán ahte mon beasan ruoktot.

He lupasivat auttaa häntä niin hyvin kuin pystyivät. Hän käski heidät nylkemään suden. Ja kun he olivat saaneet nahkan irti, hän käski heitä leikkaamaan suden vatsan auki. Näin he tekivät. Hän pyysi heidät ot-

tamaan sappea ja verkkomaista rasvaa (leavssus) vatsan ympäriltä. Sitten hän kaatoi sappea haavaan ja kääri rasvan jalkansa ympärille haavan päälle. Tällä särky helpotti. Vähän ajan päästä kipu hävisi kokonaan ja hän kokeili taivuttaa jalkaansa hieman. Se ei onnistunut ensin enempää kuin millimetrin verran. Hänen piti yrittää vähä vähältä, kunnes hän pystyi taivuttamaan jalkansa. Kun hän pystyi taivuttamaan sitä, hän yritti heti nousta takaisin ylös suksien päälle. Hän voimisti jalkaansa, kunnes se alkoi taipua ja kantaa painoa. Ja niin hän sanoi hänen tovereilleen:

– Nyt voitte mennä pois suden perään. Uskon, että voin palata kotiin.

Perinteiset lääkkeet eivät ole vain kemiaa. Perinteisissä kulttuureissa parannus on laaja käsite ja liittyy harmoniaan ja tasapainoon (ruumiin, mielen, hengen, tunteiden, ihmis- ja eläinsuhteen tai onnen). Siihen kuuluu myös *veahka* (eli väki, mana), objektin luontainen voima, joka edesauttaa paranemista. Eläinten erioisia, erityisesti kynsiä ja hampaita, jotka ovat täynnä väkeä, voitiin käyttää parannuksessa (Virtanen & DuBois 2000, 91). Samalla tavalla joiuissa on väkeä ja niitä käytettiin parantamisessa tarvittavien henkien kutsumiseen (Sexton & Buljo Stabbursvik 2010, 578). Vaikka ei ole mitään todistetta, jonka mukaan suden väkeä olisi käytetty parannukseen, väen ja joikujen uskotaan olleen yleisesti käytössä parannusrituaaleissa. Tieto näistä toimista on luultavasti kadonnut suden mustamaalauksen yhteydessä.

Sudet esiintyvät yhdessä šamaanien kanssa monissa muissakin kertomuksissa. Turi & Turi (1918–1919, 40–41) kertovat tarinassaan *Biilijávri noaidi birra* (Piilojärven noaidista) šamaanista, joka valjasti ahkion eteen suden poron sijaan:

Son leai maid imaš ja goase ipmašeabbu, go lea goasge gullun. Son leai oktii vuodján girkui návd-

diin, ja son vujii visot meaddil oppa girkoveaga. Ja de dat, go bohte girkobáikái, de oidne, ahte návdi sus leai vuojánin, muhto de dat láhppui dat su vuoján. Ja go girkoveahka leai vuodjime ruoktot, de dat noaidi fas bođii návddiin ja manai fas meaddil visot olles veaga ja leai ovdal dálus go iežát, ja de dat láhppui fas su vuoján.

Hän oli myös outh, oudoin ihminen, josta olet koskaan kuullut. Kerran hän ajoi ahkion kirkolle sudella, ja hän kiirehti toisten kirkkokävijöiden ohi. Saavuttuaan kirkkoon, he näkivät että hän ajoi sudella, mutta sitten se katosi. Ja kun kirkkokävijät ajoivat kotiin, samaani ajoi taas sudella ja kiirehti kaikkien ohi ja tuli kotiin ennen toisia, ja jälleen ajoeläin katosi.

Samankaltainen tarina ilmestyy Just Qvigstadin (1927, 480-482) *Lappiske eventyr og sagn* kertomuksessa:

Go leddjê ruottâhân já dol'ljeddjê, vai vuojanâk bessê muot'tâg borrhâk, de oidnêk si, âtte Mik'kâl Niilâs boatta vuoje suovâ sis'te; muttu æi si dow'dâm, mâinâ dât vuoddja, ja go bođi bis'so-bačcadâgâ duokkai, de si dow'dê, âtte dat læi čiel'gâ gum'pê vuojanen. Dam æi âdnam si væddjemæt'tosen Niilâsi, muttu jak'kê, âtte gâl Niilâs sat'ta vuoddjet vaiku bâhakâsâin. ... Mânje-mus'ta bottê buok vuod'djek mar'kâni, ja Niilâs vuji njul'gistâgâ bappâ vieso ow'di; dâs luiti son vuojanes já doalvoi ies mæc'cai, já i ok'tâge duos'tâm mânnâk gæc'čâk su vuojanâ, ige ok'tâge jærrâm mâi'dege dâm birrâ, âtte Niilâs nuođdevuodâines vuoddja gobmin.

Kun poro oli juossut ja pysähtyi syödäkseen lunta, he huomasivat, että Mikkal Niilas tulee, ajaen savupilvessä, mutta he eivät tienneet millä hän ajaa. Ja kun

hän tuli lähemmäs, he näkivät että hän ajoi sudella. He uskoivat tämän olevan mahdollista Niilakselle, koska uskottiin, että Niilas osaa ajaa vaikka henkien avulla. ... Loppujen lopuksi kaikki tulivat markkinoille, ja Niilas ajoi suoraan papin luokse, eikä kukaan uskaltanut mennä katsomaan ajoeläintä, eikä kukaan uskaltanut kysyä siitä mitään, tai miten se tehtiin. Kaikki hyvin tiesivät, että Niilas ajoi hengillä käyttäen šamaanin voimia.

Tämä nimetön kertoja koettaa myöhemmin selittää kuulleensa, että Mikkal Niilas oli sauvalla lyönyt suden tajuttomaksi ja kesyt-
tänyt sen. Ajoepisodi olikin kepponen. Mutta Mikkal Niilaksen
pojan pojan pojan pojanpoika, Mikkel Nils Sara (2014), kuitenkin
uskoo, että ”Kertoja on ihmeissään, ja yrittää järkeistää tapahtu-
maa lisäten, että susi on otettu kiinni ja sitten koulutettu ajoeläi-
meksi”.

Susi ja šamaani ovat molemmat viisaita ja voimakkaita. Mo-
lemmat ovat yksinäisiä ja elävät yhteisön rajamailla. Šamaanin
sanotaan tietävän kettujen saloja, omistavan karhun vahvuuden
ja juoksevan suden vauhdilla (de Cambrey 1926, 68). Asiantunti-
jana kosmisten voimien suhteista, šamaanin ruumis (kuten rum-
munkalvossa oleva kosminen kartta) kietoutuu maahan, eläimiin,
henkiin ja muihin vahvoihin voimiin. Näiden voimien ruumiillis-
tuminen tekee mahdolliseksi muuttaa raa’at ja ei-moraaliset voi-
mat joko hyväiksi tai pahoiksi aikomuksiksi. Yhdessä saamelaisessa
myytissä musta šamaani Schlimpe muuttaa itsensä urosporoksi,
joka vahingoittaa saamelaisia, ja valkoinen šamaani Nischergurgje
iskee yhdeksän kertaa Schlimpen rumpuun. Jokaisesta iskusta tu-
lee susi. Sudet jahtaavat Schlimpea, repivät sitä kyljestä, ja voittavat
hänet (de Cambrey 1926, 168–169). Tässä tarinassa susi edustaa
ihmisten hyväksyä käytettyä voimaa.

Sudenmuutostarinat ovat samankaltaisia kuin karhunmuutos-
tarinat ja molemmat ovat yleisiä suullisessa perinteessä. Näissä ta-
rinoissa šamaani voi muuttaa itsensä tai toiset karhuksi tai sudeksi.

Sudenmuutokset ovat olleet vaikeampia selittää, kun karhu pidettiin perinteellisesti pyhänä. Ehkä aikoen herättää pelkoa lukijoissaan, Isaac Olsen (1910) kirjoittaa šamaaneista, jotka osavat muuttaa itsensä sudeksi, vaikka Olsen ei mainitse miksi selaista tehtiin. Åke Hultkrantz (1978) uskoo, että Olsen on lainannut kuvauksen eurooppalaisesta ihmissusiperinteestä. Enimmäkseen saamelaiset sudenmuutostarinat kuitenkin osoittavat, että saamelaiset tarinat eivät muistuta eurooppalaisia ihmissusitarinoita, joissa muutos heijastaa ihmisten pelkoa järjen menettämisestä. Esimerkiksi Lars Levi Laestadius (2002, 298) kertoo, millainen vaara pyydystetty, sudeksi muuttunut ihminen on metsästäjille, ja osoittaa näin pelkoa taikuutta eikä järjen menetystä kohtaan. Turin tekstissäkin on toinen valaiseva esimerkki. Eräässä Turin tarinassa čudit-rosvot muuttuvat susiksi, jotka voitiin helposti karkottaa Venäjälle. Vaikka saamelaiset eivät pelänneet susia ja uskoivat, että ne eivät koskaan hyökkää ihmisiä kohti ilman provokaatiota (Ryd 2007, 17–18), näiden čudit-susien sanotaan olleen ihmissyöjiä. Tämä tarina selittää, miksi venäläisessä suullisessa perinteissä puhutaan ihmisiä syövästä susista, vaikka niitä ei tunneta Saamenmaassa. Itse asiassa suden hyökkäykset ovat erittäin harvinaisia Saamenmaassa. Mervi Laaksonen (2013, 136) osoittaa, ettei koko Pohjois-Suomesta tunneta vuosilta 1710–1881 yhtäkään konkirjoihin kirjattua tapausta, jossa susi olisi hyökännyt ihmisen kimppuun, vaikka muualta Suomesta tunnetaan kymmeniä.

Varsinaiset muutostarinat antavat lisätietoa. Elina Helander-Renvallin (2005, 15–16) mukaan:

Noaidit taikoivat ihmisiä ja heistä tuli juoksevia susia. Mutta jotkut muuttivat itsensä susiksi. Etsi kaareva puu ja kulje sen alta auringon suunnan vastaan! Tällaisia puita on tänäänkin olemassa. Stuorra-Jovvna asui entisinä aikoina enimmäkseen Rastegáisássa Pohjois-Norjassa. Joskus Stuorra-Jovvna halusi olla sutena. Hän meni metsään, kulki puun alta ja sitten juoksi kuin susi. Stuorra-Jovvna juoksi kahden

viikon ajan. Jos hän ei muuttanut itseään takaisin ihmiseksi ajoissa, hän ei enää koskaan saisi olla ihmisenä. Eräänä päivänä Stuurra-Jovvna tajusi, että hänen aikansa oli tullut. Kahden viikon painuessa iltaan yhdeksän laakso Ita oli hänen edessään. Tuona iltapäivänä hän juoksi yhdeksän laakson yli, siihen puuhun asti, missä oli kierinyt ja kierinyt muuttuen sudeksi. Tuon puun luona Stuurra-Jovvna jätti suden muodon ja tavat ja tuli uudelleen ihmiseksi. – Yksi asia vielä: Olen itse käynyt Stuurra-Jovvnan puulla.

Toisessa Heikki Lehikoisen (2009, 234) mainitsemassa esimerkissä kerrotaan:

Varsinkin Lapin selkosilla juoksenteli ihmisiä, jotka oli taiottu susiksi tai karhuksi. Jos tällaisen eläimen tappoi, niin nahan alta paljastui jokin esine, joka todisti pedon olleen aiemmin ihminen. Oli myös ihmisiä, jotka osasivat itse muuttaa itsensä eläinhahmoiksi. Esimerkiksi nuoret koltasaamelaiset pystyivät taikomaan itsensä susiksi. Heistä oli mukava juosta kilpaa porojen kanssa. Vanhempien mielestä porojen perässä juoksemisesta oli liikaa vaivaa, joten he viihtyivät karhunhahmoisina. Silloin sai nukkua koko talven. Lastensa susiudesta he eivät olleet pahoillaan. Lasten sopikin jolkotella hukkana tuntureilla: näin heitä ei pystytty viemään sotilaiksi.

Vaikka tätä tarinaa kerrottiin Inarin saamelaisten keskuudessa kuvaillen koltan suuria voimia tai kulttuurieroja, tarinan keskiössä on sudenmuutoksen käytännöllisyys. Koltasaamelaisilla on fyy-sistä ja aistillista kykyä ajaa porojen seassa ja pysyä turvassa talvisin. Koltat eivät olleet tässä pirullisia vaan fiksuja ja tehokkaita.

Johtopäätökset

Vaikka sudet eivät saa aikaan paljon kiintymyksen tunteita Saamenmaassa, monet saamelaiset ovat alkaneet ajatella, että iso osa susivihasta johtuu kolonialismin aikaansaamista taloudellisista, kulttuurisista, sosiaalisista ja uskonnollisista muutoksista. Vaikka tieto saamelaiskulttuureista ennen kolonialismin aikaa on vähäistä, näyttää todennäköiseltä, että susiin suhtauduttiin aiemmin ainakin jonkin verran myönteisemmin. Kytkeytyen vahvoihin ja ei-moraalisiin voimiin, susista saattoi olla joko hyötyä tai haittaa. Olen itse oppinut vanhemmiltani ja opettajiltani, että voimakas *veahka* (väki) on kuin uraania: kun tietäväinen asiantuntija käyttää sitä, siitä voi tulla paljon hyvää; kun tavallinen ihminen pitää sitä kädessään, se voi olla vaarallista, tuoda sairautta ja kärsimystä lähipiiriin. Suden luonne on tällainen moraaliton ja voimakas perinteisessä saamelaiskulttuurissa. Susien uskottiin tulevan vaarallisemmiksi, koska kolonialismin prosessin myötä šamaanit menettivät kykynsä parannukseen ja hyvien voimien kanavoimiseen.

Meidän aikanamme, kun saamelaisten dekolonisaatio ja kulttuurin elvyttäminen ovat ajankohtaisia, Saamenmaan sudet ovat tienristeyksessä. Toiset pedot ottavat suden jättämän tilan Saamenmaalla, perinteinen uskonto elpyy ja perinnetietoa tulkitaan uudelleen. Jotkut saamelaiset ovat epäileviä kolonialismin suhteen ja ovat aloittaneet uudelleenarvioinnin saamelaisten susisuhteista. Perinteinen susi ei ollut pelkästään pahan toimija, vaan myös voiman toimija, jolla oli monimutkainen moraalinen luonne ja jolla oli paljon eri nimiä. 1900-luvulla käsitys sudesta vahinkoeläimenä vakiintui. Ehkä nykyinen sitoutuneisuus perinteiden elvyttämiseen opettaa meille uudelleen suden monet nimet.

Poronhoitoa suurpetoeläinten kanssa: tietokäytännöt sekä yleisen ja erityisen edun problematiikka

Poroparlamentin aattona 26.5.2011 levisi julkisuuteen tieto t-paidasta, jonka rinnassa luki poromies tai poronainen ja selässä ”Elä-tän Suomen suurpetokantaa”. Paita herätti julkisuudessa kummas-telua siitä, mitä sillä haluttiin sanoa. Yhtäältä sitä pidettiin maut-tomana provokaationa, toisaalta kärkevänä kannanottona poron-hoidon suurpetokysymyksestä. Paidan takaa paljastui Paliskun-tain yhdistyksen toimistopäällikkö Matti Särkelä, jonka mukaan ”paitojen teksti on pelkkää huumoria ja hän pitää paidoista nous-sutta kohua naurettavana” ja kertoi, että paidat oli painatettu kam-panjanomaisesti kesän poroparlamenttia varten. (YLE 2011: *Poro-miesten t-paita kuumentaa tunteita.*)

Paita herättää monia tuntemuksia, ja sen tulkita toimii lausumana suurpetoeläinpoliittisessa keskustelussa. Yhdistämällä Suomen suur-petojen suojelutavoitteet ja poronhoidon, paita tekee näkyväksi po-ronhoidon ja poronhoitoalueella harjoitetun suurpetopolitiikan ki-murantit suhteet. Poronhoito ei ole maanomistukseen sidottua, vaan porot laiduntavat valtaosin vapaasti poronhoitoalueella ja siellä si-jaitsevilla luonnonsuojelu- ja erämaa-alueilla. Poikkeuksena on Mal-lan luonnonpuisto Enontekiöllä, jonka sääntöjen mukaan porojen laiduntaminen puiston alueella on kiellettyä. Vaikka poro on niin sa-nottu puolivilli luonnoneläin, on se samalla yksityistä omaisuutta ja poronhoito yksityisyrittämiseen perustuvaa elinkeinotoimintaa. Po-ronhoitoalueella harjoitettua poronhoitoa ja suurpetojen suojelutoi-mia ei siksi ole mielekästä irrottaa omiksi kysymyksikseen.

Ongelma ei ole vain siinä, että suurpedot aiheuttavat vuosittain poronhoidolle taloudellista vahinkoa tappamalla poroja. Peto-kysymys koskettaa syvällisemmin poronhoitotyön ja -talouden merkitystä, mielekkyyttä ja jatkuvuutta, koska kasvaneet peto-vahingot vaativat poronhoitajia muuttamaan työkäytäntöjään siir-tämällä työpanosta poronjalostuksesta ja lihatuotannosta suur-petojen aiheuttamien vahinkojen ennaltaehkäisyyn ja vahinkojen todentamiseen (Pohjola & Valkonen 2012). Suurpedot ovat sisäi-nen osa poronhoitoa: ne ovat toimijoita, jotka muokkaavat poron-hoitokäytäntöjä sekä tuottavat ja ylläpitävät poronhoidon tietyn-laista kulurakennetta, työkäytäntöjä ja merkityksiä (ks. Peltola & Åkerman 2012). Paita kiteyttääkin hyvin poronhoidon petokysy-myksen työn ja taloudenpidon näkökulmasta.

Artikkelini aiheena on poronhoidon petokysymys, jota tarkaste-len ennen muuta poronhoitotyön ja -talouden näkökulmasta, joka on monesti jäänyt taka-alalle poronhoidon petokysymyksestä kes-kusteltaessa ja siitä päätettäessä (esim. Hukkinen ym. 2002; Rai-tio & Heikkinen 2003; Valkonen 2003; Magga 2012). Poronhoidon petokysymyksellä tarkoitan suurpetojen aiheuttamien ja viimei-sen vuosikymmenen aikana voimakkaasti lisääntyneiden vahin-kojen aikaansaamaa poronhoitotyön ja -talouden vaikeutumista, ellei jopa kriisiytymistä (Pohjola & Valkonen 2012). Poronhoito-työllä ja -taloudella tarkoitan kaikkia niitä käytäntöjä, joita poron-lihan tuottamisen ja myymisen ammattimainen toiminta edellyt-tää. Ymmärrän poronhoidon ja suurpetojen kytkeytyvän toisiinsa erityisenä tietokäytäntönä: poronhoito tuottaa valtionhallinnolle merkityksellistä tietoa petokysymyksen syistä ja seurauksista.

Artikkelissani kysyn, miten poronhoidon petokysymys on ra-kentunut, millaisia tietokäytäntöjä siihen on kytkeytynyt, miten ne ovat muuttuneet, ja millainen tietokäytäntö poronhoito on suhteessa petokysymykseen ja siihen vastaamiseen? Esitän, että petokysymyksen kriisiytyminen juontuu tietokäytäntöjen muu-toksesta ja siitä seuranneesta asetelmasta, jossa poronhoito alkaa näyttäytyä erityisenä etuna ja petojen suojele yleisenä etuna. Ar-tikkelissani problematisoin poronhoidon petokysymyksen tarkas-

telua yleisen ja erityisen edun kysymyksenä ja väitän, että ilmiö selittyy yhdeltä osin sillä, miten yleinen etu ymmärretään. Analysoimalla, poronhoidon ja suurpetojen suhdetta tietokäytäntönä yleisen ja erityisen edun mittasuhteet tulevat näkyviksi. Kun poronhoitajien toiminta ymmärretään tietokäytäntönä, poronhoidon näkökulmaa petokysymykseen ei ole mielekästä tulkita pelkkänä erityisen edun ajamisena. Poronhoito tuottaa valtionhallinnolle tietoa suurpetojen suojelun seurauksista, poronhoidon yhteiskunnallisesta tilanteesta ja asemasta poronhoitoalueen maankäytöllisissä kysymyksissä.

Tämän päivän poronhoito haastaa kysymään, onko yleisen edun mukaista, että suurpetojen suojeleminen tekee poronhoitoalasta uhanalaiseksi. Petokysymyksen avaaminen poronhoitotyön ja -talouden näkökulmasta mahdollistaa pohdinnat sen rakenteellisista ja toiminnallisista sekä sisällöllisistä ja prosesseihin liittyvistä ulottuvuuksista.

Tietokäytännöt sekä yleisen ja erityisen edun problematiikka

Tarkasteluni lähtökohtana on havainto, jonka mukaan poronhoitotyön perustoimista on petojen läsnäolon voimistumisen myötä tulleet tietokäytännöt. Poronhoidon näkökulma petokysymykseen on intressisidonnainen, sillä poronhoitajilla on asiassa omat tarpeensa ja tavoitteensa. Tämä voi herättää kysymyksiä, voiko poronhoitajien näkemyksiä ja kokemuksia pitää osana tietokäytäntöjä? Marja Alastalon ja Maria Åkermanin (2011, 18–19) mukaan tietokäytännöt ovat keskeisessä asemassa modernin yhteiskunnan hallinta- ja suunnitteluprosesseissa. Esimerkiksi erilaisten indikaattorien, rekisteri-, luokitus- ja seurantajärjestelmien kautta valtiohallinto kerää ja muokkaa suurpetoja koskevaa tietoa päätöksenteon tueksi, ja näin tuotettu tieto samalla ylläpitää tietynlaista suurpetopoliittista toimintaa, ongelmanasetteluja ja toimija-asemia (emt., 24–25). Poronhoidon ymmärtäminen tietokäytäntönä on mahdollista ja tar-

keää siksi, että poronhoitajien ja petojen yhdessäelo on tietämistä porojen, poronhoidon ja suurpetojen suhteista ajassa ja paikassa. Se on myös konkreettista ymmärrystä poronhoidon petokysymyksen politiikasta, hallinnosta ja prosesseista.

Valtionhallinnon keskeisin tietokäytäntö poronhoidon petokysymyksessä on petovahinkojärjestelmä. Petovahinkojärjestelmä tuottaa valtionhallinnolle tietoa löydetystä, ilmoitetuista ja todennetuista petoeläinten aiheuttamista vahingoista poronhoidolle. Poronhoitajien näkemykset, kokemukset ja tulkinnot petokysymyksestä asettuvat suhteeseen kyseisen järjestelmän kanssa. Poronhoitajat voivat omalla toiminnallaan, esimerkiksi tehostamalla petovahinkojen todentamista, tuottaa tietoa siitä, mitä petovahinkojärjestelmään nojaava valtion suurpetopolitiikka merkitsee poronhoidon harjoittamiselle.

Ymmärrän poronhoidon petokysymyksen yleisen ja erityisen edun välisenä ristiriitatilanteena. Yleisen ja erityisen edun problematiikalla on tavattu kuvata ”itsekkäitä intressejään noudattavien yksilötoimijoiden ja valtioon ruumiillistetun yhteisen intressin” välistä suhdetta ja suhteen ongelmia (Siisiäinen 1992, 32). Erityisestä edusta on kyse silloin, kun yksilötoimijalla on joko taloudellinen tai muusta tarpeesta syntynyt intressi, joka määrittää hänen suuntautumistaan johonkin asiaan. Yleisellä edulla puolestaan tarkoitetaan pääasiassa valtiotoimijan suuntautumista kollektiiviseen toimintaan ja siihen liittyviä strategisia valintoja. (Valkonen 2003, 107–108.)

Suurpetojen suojele poronhoitoalueella voidaan mieltää yleisen edun tavoitteluksi. Perusteet siihen löytyvät kansainvälisistä ja ennen muuta EU:n asettamista suojeluvälvoitteista, joita Suomen valtion odotetaan noudattavan (ks. Heikkinen ym. 2011; Magga 2012). Poronhoidon edut, tavoitteet ja hyödyt ovat puolestaan ajateltavissa erityisedun piiriin kuuluvina asioina, jotka asettuvat kriittiseen suhteeseen petoihin liittyvän yleisen edun kanssa.

Valtiolla on periaatteessa kuitenkin mahdollisuus ajaa erityisiä etuja, koska se voi halutessaan asettaa poronhoidon suurpetojen suojelutavoitteiden toteuttamisen edelle. Lisäksi valtio käyttää

huomattavaa taloudellista ja poliittista valtaa pyrkiessään ratkaista suurpetojen poronhoidolle aiheuttamia ongelmia petovahinkojärjestelmän kautta. Näin valtio asettaa yleisen edun (eli suojelun) erityisen edun (eli poronhoidon) edelle. Ratkaisu voidaan tulkita ”symboliseksi väkivallaksi” (ks. symbolisesta väkivallasta enemmän Bourdieu & Wacquant 1992, 173–210; Suopajarvi 2001, 104–126). Toisin sanoen valtio voisi yhtälailla nostaa poronhoidon intressin yleisen edun asiaksi ja ilmaista huolensa elinkeinon tulevaisuudesta esimerkiksi perustamalla kriisityöryhmän, joka on ollut viime vuosina tavallista, on sitten ollut kyse onnettomuustilanteista tai yritysten lakkauttamisista. Kun se ei näin tee, valtio ei käytä arvoaltaansa asiassa vaan jättää asian ikään kuin poronhoidon sisäiseksi asiaksi.

Katson kuitenkin, että poronhoidon petokysymystä ei tule kiinnittää etukäteen mihinkään yksinkertaisiin saati karrikoituihin intressiasetelmiin, jollaisiin asian julkinen käsittely valitettavan usein ajautuu (Maggä 2012). Yleisen ja erityisen edun välinen suhde on tuskin koskaan toisiaan poissulkeva, paremminkin ne liittymättävät ja nivoutuvat toisiinsa (Borch ym. 2008). Esimerkiksi poronhoidon petokysymys on historiallisesti kehittynyt sen mukaan, miten poronhoidon asema elinkeinona ja maankäyttäjänä on huomioitu suurpetojen suojelussa. Kumpikin vaihtoehto on myös perusteltavissa yleisen edun kautta, sillä ei ole tuskin valtionkaan etu, että poronhoito näivettyy petojen vuoksi (Vaarala ym. 2012). On myös syytä huomioida, että valtion harjoittama suurpetojen suojelupolitiikka ei ole poronhoitoalueella yhtä tiukkaa kuin muualla Suomessa; Poronhoitoalue on erityisasemassa juuri poronhoidon vuoksi.

Artikkeli perustuu kahden poronhoidon muutosta ja muutosten sosiaalisia vaikutuksia tarkastelevien tutkimusprojektien tuloksiin: Antti Pakkasen ja Jarno Valkosen ”Porotalouden hyvinvointi ja tulevaisuuskuvat eteläisissä paliskunnissa” -hankkeeseen sekä Minna Vaaralan, Anneli Pohjolan ja Marjo Romakkaniemen ”Poronhoitajien kriisiapuserelvitykseen” (Pohjola & Valkonen 2012). Molemmissa hankkeissa lähtökohtana on ollut tarkastella poron-

hoitoa elinkeinona, työnä, elämäntapana ja toimeentulon lähteenä. Tutkimusten empiirisenä kohteena on neljän eteläisen paliskunnan, Hallan, Näljängän, Hossa-Irnin ja Kallioluoman paliskuntien, poronhoitajien näkemykset elinkeinosta, poronhoitotyöstä ja poronhoidon petokysymyksen haasteista. Kyseisissä paliskunnissa poronhoidon petokysymys on kärjistynyt 2000-luvun alusta lähtien. Etenkin suden aiheuttamat petovahingot ovat miltei kymmenkertastuneet 2000-luvun aikana.

Pääaineistona on etnografisella tutkimusotteella toteutetut 12 kyseisten paliskuntien porotalouden harjoittajien haastattelua (ks. Pakkanen & Valkonen 2012, 20). Etnografisen tutkimusotteen (Huttunen 2010, 24–45; Lappalainen 2007, 10–15) mukaisesti haastattelujen tavoitteena oli antaa ääni poronhoitajille ja pitää haastattelut mahdollisimman keskustelunomaisena, jotta haastateltavat saisivat mahdollisimman vapaasti kertoa näkemyksistään omin sanoin. Pyrkimys oli näin päästä kiinni ihmisten maailmassa olemisen tapoihin ilman suljettuja kategorioita, elämän kiinnittämistä etukäteen tiettyihin muotoihin ja määreisiin (Ingold 2013, 2–6). Aineistossa korostuikin haastateltavien kokemukset ja näkemykset, ei niinkään ehdottomat faktat läpikäydyistä aiheista. Aineisto analysoitiin temaattisella sisällönanalyysillä. Ensin aineistohavainnot luokiteltiin erilaisiin teemallisiin kokonaisuuksiin, minkä jälkeen teemojen sisältöä purettiin, yhdisteltiin ja uudelleen luokiteltiin (ks. Valkonen 2011).

Poronhoidon petokysymyksen ja tietokäytäntöjen rakentuminen

Poronhoidon ja suurpetojen suojelun käytäntöjen suhde on vuorovaikutteinen. Yhtäältä poronhoito on aina vaikuttanut suurpetojen suojelun toteutumiseen Suomessa. Suurpetojen aiheuttamat taloudelliset menetykset poronhoidolle on otettu huomioon petoeläinten suojelupolitiikkaa suunniteltaessa ja pantaessa täytännön poronhoitoalueella. Toisaalta poronhoidon asema ja merki-

tys ovat vaihdelleet kulloisten petopolitiikan tavoitteiden ja ilmapii-
piirien mukaan.

Keskustelu poronhoidon petokysymyksestä on ollut varsin kah-
tajakautunut. Poronhoitajat mielellään korostavat, että petoeläin-
ten kanssa pärjätään, kunhan niiden kannat eivät ryöstäydy liian
suuriksi ja jos poronhoitajille maksetut petokorvaukset ovat riit-
täviä (esim. Särkelä 2000; Sippola ym. 2005, 34–36). Poronhoidon
petokysymykseen vähättelevästi suhtautuvat puolestaan viittaavat
usein poronhoitajien petovihaan (esim. Järvinen 1994; Heikkilä &
Järvinen 2011; Vilkkä 2002). Tällaiset risteävät näkemykset poron-
hoidon petokysymyksestä kiinnittävät huomion helposti ilmiön
sisältöön – miten poronhoito suhtautuu petoeläimiin – peittäen
samalla allensa, että poronhoidon petokysymys on ajassa muotou-
nut prosessi, ja että sen kehittymisen keskeisenä koetinkivenä
on, kuinka valtiovalta ongelmaa hoitaa ja hallitsee.

Tapporahakäytännöstä ”sivistyneeseen” vahingonkorvausjärjestelmään

Suomessa maksettiin poronhoitoalueella tapporahoja sudesta, ah-
masta ja ketusta aina vuoteen 1975 asti (Pohja-Mykrä 2014). Po-
ronhoidolla oli tuolloin erityisasema, se oli yleisen edun mukaista
toimintaa, jota vasten petoeläinten kannanhoidollisia kysymyksiä
tarkasteltiin. Riistanhoidon eräänä tehtävänä pidettiin uhkaavien
petoeläinten hävittämistä (Ilvesviita 2005, 142, 309–310). Tilanne
kuitenkin muuttui 1960-luvun aikana ja tapporahajärjestelmästä
luovuttiin vähitellen. Syynä tähän oli osittain petoeläinkannoissa
tapahtunut syvä notkahdus ja osin luonnonsuojelullisten tavoit-
teiden suurempi jalansija yhteiskunnassa. Pirjo Ilvesviidan (emt.,
310) mukaan luonnonsuojelullisten näkökantojen ja painoarvon
yleistyminen asetti paineita tapporahajärjestelmästä luopumi-
seen, kun petoeläimiä alettiin tarkastella osana luonnon normaali-
a systeemiä, luonnon täysivaltaisina jäseninä. Petoeläinten suo-
jeluun päämääräksi nostettiin petoeläinkantojen elinvoimaisuus ja
suojelun perusteet löydettiin sekä suomalaiskansallisen kulttuurin

”sivistyksellisestä tasosta” että Suomen kansainvälisen maineen ylläpitämisestä (Valkonen 2003). *Suomen Luonto* -lehdessä Suomen olemista, tulemista tai säilymistä ”sivistysmaana” käytettiin yhtenä keskeisenä argumenttina 1960- ja 1970-lukujen ympäristökeskustelussa (ks. Lähdesmäki & Ratamäki tässä teoksessa):

Koskemattoman luonnon säilyttäminen ei ole metsä-suomalaisuutta. Se on kulttuurisuomalaisuutta ja on sitä ollut alusta pitäen, jo A.E. Nordenskiöldin, A.K. Cajanderin ja Kaarlo Linkolan ajoista lähtien. (Suomen Luonto 2/1965, sit. Valkonen 2003)

Ympäristökeskustelussa petoeläinten suojelu liitettiin osaksi luonnonsuojelua ja sitä tarkasteltiin osana sivistysvaltion tehtäviä. Esimerkiksi *Helsingin Sanomien* pääkirjoituksessa huhtikuun 4. päivänä 1964 katsottiin, että karhun suojelun toteutuminen vahvistaisi lopullisesti sen, että Suomi on siirtynyt menneistä ajoista tähän päivään ja ottanut paikkansa sivistysvaltioiden joukossa.

Suomi on ajat sitten lakannut olemasta eränkävijäin luvattu maa, mutta ajattelutavassamme on silti vielä paljon muistoja niiltä etäisiltä vuosilta, jolloin Tapon anti oli sekä runsas että monipuolinen. Sangen monen asenteista kuvastuu korvenraivaajan perinteellinen dualistinen näkemys: vastakkain ovat ihminen ja luonto.

Kun tällaista ajattelutapaa esiintyy vielä tänäkin päivänä sangen yleisesti ei ole ihme ettei luonnonsuojelutyössä ole päästy eteenpäin läheskään siinä määrin kuin useimmissa muissa Euroopan maissa.

– – Kehitystä on epäilemättä tapahtunut ja tilanne on paranemassa, mutta valitettavasti muutos on syntymässä sangen hitaasti. On syytä pelätä, että eräät eläinkuntamme harvinaisuudet ja ylpeyden aiheet ehtivät kuolla sukupuuttoon ennen kuin kyetään yleisesti

ymmärtämään, mistä tällöin on kysymys. (Helsingin Sanomat 2.4.1964, sit. Valkonen 2003)

”Sivistysmaapuheessa” petoeläinten suojelua tarkasteltiin suomalaiskansallisen kulttuurin humanistisena projektina, jonka perimmäisenä ajatuksena on sovittaa ihmisen ja luonnon vastakohtaisuus ja auttaa keskenään kehittymään henkisesti, sivistymään. Petoeläinten kohdalla luonnon sivistäminen tarkoittaa niiden vetämistä kulttuurin piiriin palvelemaan ja ilmaisemaan ihmisten eettistä ja älyllistä kehitystä ja tasoa. Petoeläin on näin ajateltuna sekä inhimillisen sivistyksen väline ja ilmaisin että jossakin määrin myös sen kohde. (Valkonen 2003, 173–174.)

Myös Suomen kansainvälinen maine velvoitti huolehtimaan, etteivät suomalaiseseen luontoon kuuluvat suurpedot häviä tyystin. Samalla, kun tapporahakäytännöstä luovuttiin vanhanaikaisena 1970-luvun aikana (Ilvesviita 2005, 309–311; Pohja-Mykrä 2014), myös vahinko-, haitta- tai tuhoeläimen sijaan petoeläimistä alettiin käyttää virallisesti nimitystä riistaeläin (Ilvesviita 2005, 311). Samalla vastuuta petoasioissa haluttiin siirtää yksilöltä valtiolle, joka estäisi liiallisen yksilöllisen edun korostumisen yleisen edun kustannuksella (emt., 310).

Ajan hengen mukaisesti suurpetoeläimet poronhoitoalueella nähtiin 1970-luvulta lähtien hallinnollisin ja lainsäädännöllisin keinoin ratkaistavana olevana yhteiskunnallisena kysymyksenä. Ratkaisuna poronhoidon petokysymykseen pidettiin petovahinkojärjestelmän kehittämistä. Petovahinkojen korvaamisesta poronhoidolle säädettiin ensi kerran lailla vuonna 1956, joka kumottiin vasta vuonna 1997 (Suomen maasuurpetokannat ja niiden hoito 1996, 25).

Petovahinkojärjestelmää pidettiin yleisesti oikeansuuntaisena ratkaisuna poronhoidon petokysymykseen. Julkisessa keskustelussa puhuttiin petokysymyksen ”yhteiskunnallisesta hoidosta”, joka oli ajanhengen mukainen eli hallinnollinen ja lakiin perustuva sekä sivistysmaalle ominainen tapa korvata yksityisomaisuudelle aiheutuneet vahingot (ks. Valkonen 2003, 174). Petovahinkojärjes-

telmästä muotoutui keskeinen poronhoidon petokysymyksen tietokäytäntö: kun poronhoitajat osoittavat petovahinkoja, mistä valtio maksaa korvauksia, on valtiolla lukuihin perustuvaa, taloudellisesti mitattavissa olevaa tietoa, millainen petoeläinten suojelun ja poronhoidon suhde kulloinkin konkreettisesti on. Petovahinkojärjestelmä tekee poronhoidosta erityisen tietokäytännön.

Petovahinkojärjestelmä pitää sisällään oletuksen siitä, että poronhoitajien suhde petoeläimiin perustuu taloudellisiin haittoihin, joita suurpedot aiheuttavat, ja toisaalta näiden haittojen korvaamiseen, jota puolestaan voidaan ohjailla erilaisin yhteiskunnallisilla, ennen muuta taloudellisilla keinoin. Jos petoeläimen poronhoidolle aiheuttama vahinko korvataan taloudellisesti, poronhoitajilla ei ole perusteita hävittää petoeläimiä laidunalueiltaan. Samalla kun vahingot päätettiin korvata valtion toimesta, poronhoitajille asetettiin eräänlainen moraalinen velvoite sietää petoeläimiä ja niiden aiheuttamia vahinkoja johonkin rajaan asti. Järjestelmän mukana sekä poronhoitajien että petojen katsotaan hyötyvän tilanteesta.

Petokysymyksestä porokysymykseen

1980-luvun jälkipuolella poronhoidon petokysymys asettui uusiin yhteyksiin, kun julkisuudessa alettiin käsitellä porolaitumien kulumista. Edelleenkin katsottiin, että petovahinkojärjestelmä on oikea tapa huolehtia petojen poronhoidolle aiheuttamista taloudellisista vahingoista. Porolaitumien kulumisen kuitenkin katsottiin ympäristönsuojelullisessa diskurssissa olevan osoitus poronhoidon muutoksesta. Puhuttiin, että poronhoito on muuttunut luontaiselinkeinosta tehotalouteen, ja että parantaakseen porotalouden kannattavuutta poronhoitajat ovat lisänneet poromääriä ja pyrkineet minimoimaan porokarjaan vaikuttavia haittoja, kuten juuri petoeläimiä, minkä seurauksena laidunten kantokyky on järkkynyt (ks. Valkonen 2003, 175; Helle 2015). Käsitys tehoporonhoidosta alkoikin leimata 1980-luvun lopulta lähtien voimakkaasti poronhoitoa ja sen suhdetta suurpetoihin.

Julkisessa keskustelussa poronhoitajien pyrkimykset parantaa elinkeinonsa kannattavuutta esitettiin toiminnaksi, joka oli vastoin ”luontoa”. Puhuttiin esimerkiksi, miten poronhoitajat riistävät luontoa poroja apuna käyttäen ja miten poronhoitajien petovihalle on ”nykyaikana vaikea löytää ekologisesti tai ekonomisesti päteviä perusteita” (Järvinen 1994). Väitettiin, että tehoporonhoidon seurauksena poro ei enää ole se sama ”puolivilli kotieläin” kuten sen vielä aiemmin katsottiin olleen. Tämän näkemyksen mukaan poro on kesyyntynyt, menettänyt kaiken luonnollisuutensa ja uhkaa muuttua luonnoneläimestä lihakarjaksi. Kun poronhoidon petokysymys puitteistetaan tähän kontekstiin, pedot näyttäytyvät, kuten *Suomen Luonto* -lehden pääkirjoitus maalailee, miltei pä ratkaisuna niin poron, porolaitumien kuin poronhoidonkin ongelmiin.

Kiistatta kotkat iskevät välillä myös eläviä vassoja, mutta siinä ei ole mitään luonnotonta, vaan se kuuluu pohjoisen luonnon elämänmenoon. – – Myös susia, karhuja, ilveksiä ja ahmoja on suvaittava poronhoitoalueella. Pedot pitävät porokantaa luontevasti kurissa, ja etenkin nyt kun pedot verottavat liialliseksi paisunutta porokantaa, ne tekevät yhteiskunnalle suorastaan palveluksen. Lappiin mahtuisi aivan hyvin nykyistä vahvempi petokanta. (Suomen Luonto 6/1991, sit. Valkonen 2003)

Näiden lausumien taustalla on nähtävissä oletus, että luontaiselinkeinona poronhoidon on oltava velvollinen sopeutumaan luontoon eikä muuttamaan luonnontilaa itselleen suotuisammaksi hävittämällä poronhoidolle haitallisia petoeläimiä. Seija Tuulentien (2001, 91) mukaan poronhoidon arvostelu onkin ollut kaksijakoista. Yhtäältä poronhoitajia arvostellaan siitä, että he ovat menneet mukaan moderniin hyvinvointiyhteiskuntaan, joka tuo mukanaan ekologisesti ja ekonomisesti kestävämpiä käytäntöjä. Toisaalta heitä arvostellaan siitä, että he ovat pysyneet eril-

lään nykyaikaisesta kulttuurista, jossa petoeläimiä pidetään olennaisena osana luontoa.

Epävarmuutta sopivista käytännöistä

1990-luvun aikana poronhoidon petokysymys alkoi kärjistyä. Sekä petoeläinten aiheuttamat vahingot että petojen tappamista poroista maksetut korvaukset poronhoidolle kääntyivät 1980-luvun lopulla selvään nousuun kymmenkunta vuotta jatkuneen tasaisen jakson jälkeen (Suomen maasuorpetokannat ja niiden hoito 1996, 24–26). Lisäksi Suomen liittyminen Euroopan unioniin toi uudenlaisia mutta merkittäviä paineita petoeläinten suojelemiseksi Suomessa.

Johtuen poronhoidon merkittävästä aluetaloudellisesta merkityksestä, poronhoidon petokysymys pyrittiin virallisesti hoitamaan niin, että Suomen petojen suojeluvelvoitteita ei poronhoitoalueella hoideta. Vuonna 1996 Ympäristö- ja luonnonvarainneuvoston asettama Suurpetoryhmä esitti, että Suomi ei sovelle EU:n kaikkia suurpetojen suojeluvaateita vaan sallii esimerkiksi suden metsästyksen poronhoitoalueella ilman erillistä pyyntilupaa. Myös poronhoitoalueen petokantoja esitettiin pidettävän ennallaan. (Suomen maasuorpetokannat ja niiden hoito 1996, 5.) Työryhmä esitti lisäksi, että petovahinkojärjestelmää korjattaisiin poronhoidon osalta niin, että petoeläinten tappaman, löydetyn poron arvo korvattaisiin valtion varoista kaksinkertaisena aiemman puolitoistakertaisen korvauksen sijasta, jotta petokorvaus kattaisi petojen poronhoidolle aiheuttamat vahingot.

Petovahinkojärjestelmää, siihen sisältyvine poronhoitajien petovahinkojen osoittamiskäytänteineen, pidettiin vielä 1990-luvun lopussa keskeisimpänä tietokäytäntönä peto-ongelmassa. 2000-luvun alussa tässä tapahtui kuitenkin merkittävä muutos, joka kärjisti tilanteen nykymuotoonsa. Ensin petovahinkojärjestelmää muutettiin tekemällä päätös sisällyttää petovahinkokorvaukseen omavastuuosuus: poronhoitajalle asetettiin vuotuinen 1 500 markan omavastuuosuus todennetusta petovahingosta, mikä herätti

poronhoitajien keskuudessa tyytymättömyyttä ja huolta koko järjestelmän toimivuudesta ja oikeudenmukaisuudesta (Särkelä 2000). Heinäkuussa 2001 hallitus puolestaan päätti muuttaa metsästysasetusta niin, että suden metsästys on luvanvaraista myös poronhoitoalueella (YLE 2001, Suden metsästys luvanvaraiseksi).

Nämä muutokset merkitsivät myös petokysymyksen tietokäytäntöjen muutosta ja edelleen, poronhoidon aseman muuttumista. Ensinnäkin päätös sisällyttää poronhoitajan vuotuinen omavastuuosuus petovahinkoihin merkitsi sitä, että poronhoitoa alettiin tarkastella ikään kuin maankäyttöllisenä intressiryhmänä, jonka elinkeinonharjoittamisen riskeihin petovahingot kuuluvat. Petovahingot ovat elinkeinon harjoittamisen riski, josta elinkeinonharjoittaja on myös velvollinen kantamaan osuutensa. Poronhoidon tuottama tieto petovahingoista kertoisi siis enemmänkin elinkeinon riskeistä kuin petokysymyksen luonteesta, ja vastaavasti poronhoitajien toimet petovahinkojen estämiseksi ja osoittamiseksi olisivat normaali osa poronhoitotyötä, eikä niinkään tietokäytäntö petokysymyksessä. Toisaalta jos poronhoitajilla oli aiemmin mahdollisuus itse vaikuttaa esimerkiksi metsästyksellä petokysymyksen, suden metsästyksen muuttaminen luvanvaraiseksi myös poronhoitoalueella merkitsi sitä, että poronhoito sivutettiin petokysymyksen tietokäytännönä ja pääosaan astui sudensuojelusta vastaavien viranomaistahojen toimet ja sen mukaiset tietokäytännöt.

Syynä siihen, miksi hallitus päätti muuttaa metsästysasetusta, oli se, että EU:n komissio antoi huhtikuussa 2001 virallisen huomautuksen, jonka mukaan Suomen metsästyslainsäädäntö ei noudata luontodirektiiviä, jossa säädetään luontotyyppien, luonnonvaraisen eläinten ja kasvien suojelusta (varsinainen tuomio asiasta tuli vuonna 2007, ks. Yhteisöjen tuomioistuimen tuomio 14.7.2007, asia C-342/05). Komission huomautuksen taustalla vaikutti vuoden 2001 alun tapahtumat: Tammikuun lopulla 2001 Hyrynsalmella pidetty laillinen susijahti, jossa kaadettiin kahdeksan sutta. Myöhemmin saman vuoden maaliskuun alussa Kainuussa metsästettiin vielä viisi sutta, osa laittomasti. Samaan aikaan kun Hyrynsalmella oli suuri susijahti käynnissä, Suomessa oli ministeriön

vieraana EU-komission edustajia normaaleihin valvontamenetelyihin liittyen (ks. Pohjolan Sanomat 2012: *Suuri susijahti muutti metsästyksen*). Nämä susitapot herättivät kiivasta julkista kritiikkiä poronhoitoa kohtaan (ks. Tunturisuden susisivut), eivätkä tapahtumat jääneet huomiotta myöskään Euroopan komissiossa. Virallisen huomautuksen johdosta Suomi teki myös poronhoitoaluetta koskevia muutoksia metsästyslainsäädäntöön: poronhoitoalueella suden pyyntiin piti hakea ja saada lupa (MA 1 §; Vna metsästysasetuksen muuttamisesta 664–2001).

Petokysymyksen kärjistyminen poronhoitoalueella yleensä ja tutkimuksen kohdepaliskunnissa erityisesti

Vuotta 2001 voikin pitää ajankohtana, jonka jälkeen poronhoidon petokysymys kärjistyi. Yhtenä syynä tähän voi pitää nimenomaan sitä, että poronhoidon petokysymyksen tietokäytännöt muuttuivat. 2000-luvun alusta lähtien petojen aiheuttamat vahingot porotaloudelle ovat kasvaneet räjähdysmäisesti, etenkin tämän tutkimuksen kohdepaliskunnissa. Kun vielä 1990-luvun alussa maasuurpetojen tappamia poroja kirjattiin poronhoitoalueella 900 vuodessa, vuonna 2011 petojen tappamina löytyi 3 000 poroa, ja vuonna 2012 kaikkiaan 5 140 (Kainulainen 2011; Pakkanen & Valkonen 2012; Ollila 2013b). Vuoden 2012 petokorvauksiin oli valtion talousarvoissa varattu 3,8 miljoonaa ja vahinkojen ehkäisyyn 0,5. miljoonaa euroa. Todellinen korvaussumma pelkien porovahinkojen osalta nousi kuitenkin peräti 7,3 miljoonaan euroon (Ollila 2013a). Luvut ovat vain suuntaa-antavia, sillä kaikkia petojen tappamia poroja ei koskaan löydetä. Danellin ja Norbergin (2010, 15) laskelmien mukaan pedot tappoivat 2000-luvun loppupuolella poronhoitoalueella tosiasiaa vuosittain jopa 20 000 poroa, mutta vain noin viidennes petojen saaliiksi joutuneiden porojen jäännöksistä löydetään.

Petovahinkojen määrän kasvu poronhoitoalueella 2000-luvun alussa alkoi tämän tutkimuksen kohdepaliskunnista eli Kuusamon ja Kainuun alueen paliskunnista. Poronhoitovuonna 2009–

2010 kohdepaliskunnissa löydettiin yhteensä 632 petojen tappa-
maa poroa, kun vastaava luku poronhoitovuonna 1999–2000 oli
373 poroa (Pakkanen & Valkonen 2012; Porotalouden tilastoja
2009–2010). Muutosta on tapahtunut etenkin suden aiheutta-
missa porovahingoissa: kun vielä vuonna 2001 kirjattiin 56 suden
aiheuttamaa porokuolemaan, kirjattiin niitä vuonna 2011 jo 407
(MMM/Tietopalvelut).

Petovahingot ovat paliskunnissa lukumääräisesti kasvaneet,
vaikka paliskuntien eloporomäärät ovat pienentyneet. Hossa-Ir-
nin ja Kallioluoman paliskuntien eloporomäärät putosivat poron-
hoitovuonna 2005–2006 ja 2009–2010 välisenä aikana 11 %. Vas-
taavasti Näljängän ja Hallan paliskuntien eloporomäärä laski 45 %
samaisella ajanjaksolla. (Pakkanen & Valkonen 2012; MMM/Tieto-
palvelut.) Petovahingoilla on ollut suora vaikutus myös alueen pa-
liskuntien lihantuotannon vaikeutumiseen. Danellin ja Norbergin
(2010) mukaan Kuusamo–Kainuu alueella aikavälillä 2005/2006–
2008/2009 pedot aiheuttivat poronhoitoalueen suurimmat teuras-
menetykset (32,7 %) suhteessa potentiaaliseen teurastuottoon. Li-
säksi petovahinkokorvaukset ovat tulleet merkittäväksi tekijäksi
kohdepaliskuntien tulonmuodostukseen viime vuosien aikana.
Porotalouden lihantuotannosta saatavat tulot ovat vähentyneet ja
vastaavasti petovahinkokorvausten määrä kasvanut: vuonna 2009
kohdepaliskuntien yhteenlasketusta kokonaistuotosta 43 % muo-
dostui petovahinkokorvauksista, kun vastaava luku oli koko po-
ronhoitoalueella 11 %. (Pakkanen & Valkonen 2012.)

Lisääntyneistä petovahingoista onkin muodostunut poron-
hoidon suurin ja vaikein uhkatekijä joissakin osissa poronhoito-
aluetta, ja eteläisimmissä paliskunnissa poronhoidosta on tul-
lut käytännössä kannattamatonta petovahinkojen takia. Peto-
vahinkojärjestelmää pidetään kuitenkin edelleenkin käytäntönä,
jolla poronhoidon petokysymys hoidetaan, ja sitä ajantasaistet-
tiin jälleen 2000-luvun lopulla. Vuoden 2011 alusta voimaantul-
leessa riistavahinkolaissa poistettiin vanhan korvausjärjestelmän
omavastuu, jolloin vahingot korvataan täysimääräisinä, kun nii-
den yhteissumma kalenterivuonna ylittää 170 euron rajan. Suo-

messä suden, karhun, ahman ja ilveksen osalta riistavahinkolain porokorvaukset maksetaan löydettyjen porojen perusteella. Kotkan osalta korvaukset maksetaan reviiripohjaisesti paliskunnan tilille. (Kokko 2010.) Uuden lain heikennyksenä on se, että korvausarvo palautui puolitoistakertaiseen määrään, kun aikaisempi uudistus oli muuttanut poron arvon korvauksen kaksinkertaiseksi. (Maggä 2012.)

Petovahinkojärjestelmän toimivuutta poronhoidon petokysymyksen ratkaisijana haittaa kuitenkin se, ettei petoeläinten ”omistajalla” eli Suomen valtiolla ole ollut viimeisinä vuosina varaa maksaa lakiin kirjattuja korvauksia petovahingoista täysimääräisinä. Toisin sanoen kyse tietenkin on siitä, ettei valtion talousarvioon ole ollut varattu riittävästi rahaa porovahinkojen korvaamiseen täysmääräisenä. Esimerkiksi toukokuussa 2013 valtio maksoi petokorvauksia vajaat neljä miljoonaa euroa, mikä oli 55 % kaikista petovahingoista. Loppujen petovahinkojen maksusta päätettiin eduskunnan lisäbudjetissa. Lisämäärärahaksi on ehdotettu 3 220 000 euroa. (YLE 2013; Petovahinkokorvaukset tulevat maksuun; Ollila 2013a; 2013b.) Lopulta petovahingot on kuitenkin maksettu täysmääräisenä, mutta poronhoitajien kannalta valitettavan myöhään.

Poronhoidon petokysymys poronhoitotyön muutoksena kohdepaliskunnissa

Poronhoitotyöstä petokysymyksen tietokäytännöiksi

Kun vuonna 2011 aloitimme tutkimusprojektin tavoitteenamme selvittää porotalouden harjoittajien hyvinvointia sekä tuottaa tietoa heidän käsityksistään elinkeinon tulevaisuudesta Hallan, Näljängän, Hossa-Irnin ja Kallioluoman paliskunnissa, yllätyimme siitä, kuinka keskeiseen asemaan suurpedot nousivat puhuttaessa kohdepaliskuntien poronhoitotyöstä sekä sen merkityksestä ja mahdollisuuksista. Toki olimme alusta alkaen tietoisia siitä, että

alueen poronhoito on vaikeuksissa kasvaneiden petovahinkojen vuoksi, mutta emme osanneet ennakoida, miten syvällisesti ongelma kosketti alueen poronhoitotyötä ja -taloutta. Vaikka kohdepaliskuntien poronhoitoa nähtiin vaikeuttavan monenlaiset poronhoidon sisäiset tekijät, kuten poronhoitajien määrän vähentyminen, poronhoitajien vanhentuminen ja poronhoidon sukupolvi- vaihdoksen vaikeudet, pidettiin petokysymystä koko toiminnan kannalta erittäin haasteellisena ja kärjistävän myös muita poronhoitoon liittyviä ongelmia (ks. myös Heikkinen & Sarkki tässä teoksessa). Kaiken kaikkiaan haastatteluissa tuotiin painokkaasti esille, miten elinkeinon kohtaamat vaikeudet, jotka vaikuttavat poronhoitajien hyvinvointiin ja toimeentuloon, kulminoituvat petojen aiheuttaminen ongelmien kärjistymiseen. Ilman niitä monet kohdepaliskuntien poronhoitoa kuormittavat ongelmat olisi tavalla tai toisella ratkaistavissa. Petokysymys ei kuitenkaan anna siihen myöten, koska se hankaloittaa poronhoidon jatkuvuutta työnä ja taloutena tässä ja nyt. (ks. myös Vaarala ym. 2012.)

Haastateltavien mukaan poronhoidon petokysymyksessä on kyse ensinnäkin poronhoitotyön muutoksesta ja työn kuormittavuuden lisääntymisestä. Haastateltavien mukaan poronhoito on työnä ja taloutena samankaltaista kuin poronhoito Suomessa yleensäkin – poronlihan jalostamista ja myymistä. Myös poronhoitotyö noudattaa kohdepaliskunnissa pääpiirteittäin samanlaista poronhoitovuoden kiertoa kuin muissakin Suomen paliskunnissa. Poronhoitovuoden päätöinä on kesäisin aitojen korjausta, kesämerkintää ja porotalouden harjoittajasta riippuen rehun korjuuta tai hankintaa. Syksyllä poronhoitotöiden keskeisimmiksi tehtäviksi kerrotaan porojen erotukset ja teurastukset. Lisäksi poronhoidon katsotaan perustuvan pääasiassa luonnonlaitumiin, vaikkakin eteläiset paliskunnat eroavat muusta poronhoitoalueen paliskunnista siinä, että kohdepaliskunnissa poroja pidetään tarhattuna talvikaukausien aikana enemmän verrattuna moniin muihin paliskuntiin (esim. Heikkinen ym. 2012; Magga 2012).

Porotalouden harjoittajasta riippuen tarhat sijaitsevat joko kotien pihapiirissä tai lähimaastossa. Porojen tarhaus koetaan sito-

vana työnä, sillä se edellyttää porojen päivittäistä ruokintaa ja seuranta. Haastateltavien mukaan tarhaaminen muodostaakin suurimman osan poronhoitotyöstä talvikuukausina. Porot päästetään luonnonlaitumille yleisesti huhtikuun lopulla. Huhtikuun lopulta syksyyn poronhoitotyö keskittyy paimennukseen. Talvikuukausina lisäruokinnalla pyritään turvaamaan porojen mahdollisimman hyvä kunto ja vasatuotto sekä pysyminen omilla laidunalueillaan. Porojen paimennuksessa käytetään teknisiä apuvälineitä, kesäisin autoja ja mönkijöitä ja talvisin moottorikelkkoja ja autoja. Helikoptereita tai lentokoneita ei käytetä paimennustyössä eteläisissä paliskunnissa.

Poronhoidon petokysymyksen kärjistyminen on muuttanut porojen paimennuksen merkitystä ja siihen käytettävän työn, ajan ja kustannusten määrää. Kun aikaisemmin porojen paimennuksen tavoitteena oli tarkkailla poroja, pitää porot määrätyllä alueella sekä ruokkia niitä, petovahinkojen määrän kasvaessa paimennuksen tavoitteeksi on tullut petojen aiheuttamien vahinkojen torjunta ja osoittaminen. Aktiivisempi paimennus on välttämätöntä, koska vain näin poronhoitajat voivat ehkäistä ja selvittää petovahinkoja. Petokysymyksen kärjistyminen muuttikin perinteiset poronhoitotyöt tietokäytännöiksi. Kun poronhoitajan talous alkaa olla riippuvainen petovahingoista saatavista korvauksista, tulee poronhoitotöistä tapoja, joiden kautta poronhoitajat tuottavat tietoa petotilanteesta paliskunnan alueella.

Kun poronhoitotyön merkitys muuttui perinteisestä paimennuksesta tietokäytännöiksi, myös paimennukseen käytettävän työn määrä lisääntyi. Yksi ratkaisu kasvaneen työmäärän hallitsemiseen on ollut porojen tarhaus. Haastateltavien mukaan poroja on tarhattu kohdepaliskunnissa aiemminkin, mutta se on voimistunut viimeisen kymmenen vuoden aikana petokysymyksen kärjistymisen myötä. Porojen tarhaus ei kuitenkaan välttämättä vähennä työmäärää, sillä talviaikaan tarhoissa olevien porojen ruokkiminen ja mahdollisten aidalla tapahtuvien vahinkojen tarkkailu on sitovaa työtä. Tarhattuja poroja ei haastateltavien mukaan voida jättää vuorokaudeksikaan ilman ruokintaa ja valvontaa. Lisäksi

porojen tarhaaminen on kallista, mikä omalta osaltaan syventää poronhoidon ongelmia.

Porojen tarhaamista pidetään kuitenkin nykytilanteessa miltei ainoana vaihtoehtona, jos aikomuksena on harjoittaa lihan- tuotantoon perustuvaa porotaloutta. Poronhoitajien mielestä porojen pitäminen talvella luonnonlaitumilla nostaisi petovahingot kestävämmiin määriin. Lisäksi aikana, jolloin porot ovat vapaina metsissä, on niitä paimennettava vahinkojen ehkäisemiseksi ja raatojen löytämiseksi lähes päivittäin, mikä nostaa poronhoidon työmäärää ja kasvattaa siten myös poronhoidon kuluja. Haastateltavien mukaan luonnonlaitumilla tapahtuvaan paimennukseen käytettävää aikaa ei voi ennakolta mitata eikä työpäivän pituutta suunnitella. Nämä lisääntyneet haasteet ajanhallinnassa kuormittavat poronhoitajia ja vaikutukset yltävät yksityis- ja perhe-elämän puolelle. Kun työaikaa ei voi ennakoita, vaan työtä on tehtävä kulloisenkin tilanteen mukaisesti, tulee työn ja vapaa-ajan sekä työn ja perhe-elämän välinen rajanveto vaikeaksi, ellei mahdottomaksi.

Poronomistajalle korvataan menetetty poro silloin, kun eläin on todettu pedon tappamaksi. Saadakseen korvauksen on poronhoitajan itse kyettävä osoittamaan tapettu poro. Etsimiskulut ja -aika on poronhoitajalta pois. Kohdepaliskunnissa tehdyn selvityksen mukaan petovahingon etsinnän kustannukset ovat usein suuremmat kuin petovahingosta saatava korvaus. Etsinnän keskiarvokustannus löydettyä vahinkoa kohden on arviolta noin 530 euroa (Petovahinkojen ja petohavaintojen etsintä- ja yhteistyömalli 2011). Haastateltavien mukaan tämä ei ole oikeudenmukaista ja osoittaa, ettei petovahinkojärjestelmä voi nykytilassa olla ratkaisu poronhoidon petokysymykseen. Pikemminkin se on aikaansaanut tilanteen pitkittymistä ja ongelmien syventymistä, sillä jotta petokysymys voitaisiin hoitaa petovahinkojärjestelmän puitteissa, on poronhoitajien paimennettava, valvottava ja tarkkailtava poroja normaalia enemmän. Tästä on seurauksena se, että tietokäytännöt vievät aikaa ja resursseja perinteiseltä poronhoitotyöltä eli pitkäjänteiseltä poronjalostukselta ja lihantuotannolta. Poronhoito on

siten muuttunut entistä enemmän petojen aiheuttaminen vahinkojen torjumisen ja osoittamisen suuntaan.

Tarhauksen ohella ratkaisua kasvaneiden työmäärien hallitsemiseksi on haettu tekniikasta. Kohdepaliskuntien poronhoitajat ovat ryhtyneet varustamaan poronsa niin sanotuilla kuolleisuuspannoilla. Kuolleisuuspanta on radiolähetin, joka alkaa lähettää paikannussignaalia vastaanottimeen poron kuoltua, mikä helpottaa kuolleen poron löytymistä maastosta. Kuolleisuuspantojen käyttöä pidetään merkittävänä parannuksena petovahinkojen osoittamisen kannalta, mutta se ei ole kaikille haastateltavien mielestä mahdollista johtuen kuolleisuuspantojen korkeasta hinnasta. Ainoastaan osa haastateltavista on varustanut poronsa kuolleisuuspannoilla, osalla taas on käytössä vain muutamia panta.

Tarhaus ja kuolleisuuspanta ovat haastateltavien mielestä vain tilapäisratkaisuja poronhoitotyön kuormituksen vähentämiseksi. He kuvaavat, miten työmäärät ovat viime vuosien aikana kasvaneet koko ajan ollen jo nyt kohtuuttoman suuria. Haastateltavien mukaan poronhoidon petokysymyksen tarkasteluissa työmäärän ja työhön käytettävän ajan lisääntymistä ja kulujen kasvua ei tunnuta ymmärrettävän valtionhallinnossa. Toisaalta myöskään petokysymyksen negatiivista vaikutusta poronhoidon lihanuottoon ei haastateltavien mielestä täysin ymmärretä.

Yhtenä syynä tähän haastateltavat pitävät sitä, että viranomaiset luottavat yhä petovahinkojärjestelmään poronhoidon petokysymyksen ratkaisijana. Poronhoitajien mukaan nykyisen kaltainen petovahinkojärjestelmä ei ratkaise mitään, sillä se on suunniteltu normaalioloihin. Kun olosuhteet ovat muuttuneet, olisi myös ongelmanratkaisumenetelmien oltava toisenkaltaiset.

Uusien tietokäytäntöjen vaikutukset poronhoidolle

Haastateltavien mukaan poronhoidon petokysymyksessä ei ole kyse vain työmäärän lisääntymisestä, vaan asia koskee paljon syvemmin porotalouden toimintaa. Kaikki haastateltavat ovat sitä

mieltä, että poronhoito taloutena perustuu lihantuotantoon, -jalostukseen ja -myyntiin. Tälle ei ole mitään muuta vaihtoehtoa, koska muuten poronhoidon mielekkyys taloutena ja työnä katoaa. Poronhoidon tulonmuodostuksen tulisi perustua lihan myyntiin ja poronhoitoa tukeviin taloudellisiin tukijärjestelmiin, kuten eläinkohtaiseen tukeen. Myös erilaiset investointituet ovat tärkeitä porotalouden toiminnalle. Poronhoidon petokysymyksen kärjistyminen viimeisen kymmenen vuoden aikana on haastateltavien mielestä romahduttanut kohdepaliskuntien porotalouden.

Kasvanut petojen aikaansaama porohävikki näkyy ensin teurastulujen putoamisena. Kun teurastulot pienenevät, porojen hoitokulut kasvavat; ja edelleen, kun teurastulot putoavat ja hoitokulut kasvavat, porotalouden tuottavuus ja kannattavuus laskee. Poronhoitajien mukaan lihan tuottajahinta ja kysyntä ovat tällä hetkellä hyvät, mutta heillä ei ole mitä myydä, mikä jo sinällään on alentanut tuloja. Haastateltavien mukaan poronhoito kohdepaliskunnissa ei ole tällaisenaan kannattavaa, eikä nykyinen petovahinkojärjestelmä riitä korvaamaan petojen aiheuttamia taloudellisia seurauksia poronhoidolle. (ks. Vaarala ym. 2012, 85–87.)

Toiseksi poronhoidon petokysymyksen kärjistyminen on kasvattanut poronhoidon kulurakennetta. Petojen tappamien porojen aktiivinen etsiminen ja porojen paimentaminen petovahinkojen ennalta estämiseksi vääristävät haastateltavien mukaan porotalouden kulurakennetta. Kun poroja joudutaan yhä enemmän paimentamaan, kasvattaa se moottorikelkkojen ja muun kaluston käyttöä ja sitä myöten lisää poronhoidon kuluja ja työmäärää. Lisäksi porojen tarhaaminen on haastateltavien mukaan todella kallista, minkä vuoksi se ei voi olla ratkaisu petokysymykseen.

Kolmanneksi poronhoidon petokysymys yhdessä tukijärjestelmän joustamattomuuden kanssa on tehnyt poronjalostuksen eteläisissä paliskunnissa miltei mahdottomaksi. Pysyäkseen porotalouden eläinkohtaisen tuen piirissä on porotalouden harjoittajan pidettävä karjansa yli 80 eloporossa. Petojen aikaansaaman porohävikin ollessa suurta on poronhoitajien jätettävä mahdollisimman suuri osa vasoista eloon, jotta karjan koko säilyisi tukien

kannalta riittävänä. Tällöin varsinaisen jalostustyön edellytysten koetaan heikkenevän, koska karjan koon säilyttämiseksi heikkokuntoisimmatkin vasat joudutaan jättämään eloporoiksi. Haastatellut kertovatkin elinkeinonsa olevan pysähtyneisyyden tilassa, ja sen kehittämisen muuttuneen mahdottomaksi. Porotalouden kehittämisen näkökulmasta on erittäin vahingollista, kun karjaa ei pystytä entiseen tapaan jalostamaan.

Osalle haastatelluista taloudellista epävarmuutta aiheuttaa myös porokarjan harventuminen. Haastatteluissa poronhoitajat kertoivat, miten paliskunnassa on poronhoitajia, joiden porokarja on tullut jo niin pieneksi, että he pelkäävät vuosittain putoavansa pois porotuen piiristä. Tasapainoilu porotuella pysymiseksi vaikeuttaa talouden pitkjänteistä suunnittelua. Porotuella puutoamista pidetään erityisen vakavana asiana, sillä ilman porotukeen oikeuttavaa karjamäärää elinkeinon harjoittamista ei pidetä mahdollisena. Osa haastateltavista kertoikin joutuneensa useana vuonna ostamaan petojen tappamien porojen tilalle vassoja pohjoisemmilta paliskunnilta pitääkseen poromääränsä riittävänä, jotta pysyisivät eläinkohtaisen tuen piirissä.

Vahingonkorvaukset tulonlähteenä

Yleisesti ottaen haastatellut suhtautuvat petovahinkokorvauksiin ristiriitaisesti. Jotkut pitävät sitä yhtenä osana nykymuotoisen porotalouden tulonmuodostusta, kun taas toisten näkökulmasta petovahinkokorvaus on ainoastaan korvaus petojen aiheuttamista vahingoista. Osa haastatelluista mielsi petovahinkokorvaukset jopa niin oleellisiksi, että mainitsivat ne yhdeksi tulonlähteekseen. Näin ajattelevien mukaan lihantuotanto ei enää ole samalla tavoin mahdollista kuin aikaisemmin, koska petohävikki vie pohjaa lihan tuotannolta ja -myynniltä. Koska lihantuotanto on vaikeutunut, on toiminta suunniteltava siten, että petovahinkokorvaukset voisivat kompensoida lihantuotannon laskun. Haastateltavien joukossa näin ajattelevien osuus on vähäinen, mutta he ovat toimissaan aktiivisia. He kertoivat asettaneensa työnsä keskiöön petovahinkojen osoit-

tamisen ja petovahinkokorvauksen saamisen. Pyrkimys on löytää mahdollisimman moni petojen tappamista poroista, ja tätä toimintaa tehostaakseen he ovat varustaneet mahdollisimman monta poroa kuolleisuuspannoin. Tavoite on pannoittaa kaikki porot ja taata maksimaalinen hyöty petovahinkokorvauksista. Haastateltavien mukaan tämä on asianmukainen tapa harjoittaa porotaloutta, kun otetaan huomioon nykytilanne eteläisissä paliskunnissa.

Tästä näkökulmasta katsottuna petovahinkokorvauksien hahmottaminen osaksi porotalouden tulonmuodostusta on rationaalinen tapa reagoida porotalouden muuttuneeseen ympäristöön ja jatkaa toimintaa uudessa tilanteessa. Näyttää siltä, että tähän suuntaan poronhoidon petokysymyksen hoitaminen petovahinkojärjestelmällä viekin. Jos poronhoidon petokysymykseen ei nähdä muuta ratkaisua kuin korvata petovahingot, niin näin toimittaessa muodostetaan petovahinkojärjestelmästä porotalouden tulonmuodostuksen pysyvä osa.

Toisaalta poronhoitajien pyrkimys tehostaa petovahinkojen osoittamista ei yksin liity heidän tavoitteeseensa maksimoida petovahinkojärjestelmästä saatava taloudellinen hyöty. Ainoastaan osa haastateltavista katsoi, että tähän suuntaan on mentävä, eivätkä hekään kaikki pitäneet tilannetta oikeansuuntaisena, sillä petovahinkojen osoittaminen on poronhoitajalla kallis ja työläs projekti. Petovahinkojen todentamisen tehostamisen tavoitteena näyttäisinkin olevan sen sijaan se, että mitä enemmän poronhoitajat kykenevät todentamaan petojen aiheuttamia haittoja poronhoidolle, sitä vähemmän perusteita valtionhallinnolla on olla puuttumatta petokysymykseen. Toisin sanoen, petovahinkojen osoittamisen tehostaminen on poronhoitajien tietokäytäntö, jolla he tuottavat valtiohallinnan järjestelmään tietoa poronhoidon petokysymyksestä. Koska todennetut petovahingot kuuluvat korvausjärjestelmän piiriin, valtionhallinto saa sitä kautta tahtomattakin järjestelmän mukaista legitimiä tietoa poronhoidon tilanteesta.

Poronhoidon petokysymyksen ratkaiseminen petovahinkojärjestelmän puitteissa on synnyttänyt poronhoitajien keskuuteen erilaisia näkemyksiä poronhoidon tulevaisuudesta ja aikaansaa-

nut paliskunnan sisäisiä ristiriitoja. Valtaosa haastatelluista kertoo, että porotalouden tulojen tulisi muodostua pääosin lihan myynnistä. Toisen näkemyksen mukaan porotalouden ainoa mahdollisuus on sopeutua vallitsevaan tilanteeseen ja maksimoida petovahinkokorvaukset. Käytännössä linjaerot näyttäytyvät siten, että lihantuotantoon tähtäävät porotalouden harjoittajat pyrkivät keskittämään toimintansa petovahinkojen ehkäisemiseen ja porojen elossa säilyttämiseen, kun taas petovahinkokorvauksia tulo muodostuksessa painottavat keskittyvät raatojen löytymiseen. Kun porotalouden harjoittajien käsitykset elinkeinon kehittämisestä vaihtelevat voimakkaasti, on yhteistyö hankalaa ja se aiheuttaa eripuraisuutta elinkeinonharjoittajien välille. Lihantuotantoon tähtäävät haastateltavat pelkäävät petovahinkokorvauksia painottavan toiminnan johtavan lopulta korvauskäytäntöjen kiristymiseen ja sitä kautta aiheuttavan porotalouden vaikeutumista. Peto vahinkokorvauksia painottavan näkemyksen mukaan tämän hetkinen tilanne on niin vakava, että käytännössä ainoa mahdollisuus taata toimeentulo on pyrkiä panostamaan käytössä olevat resurssit kuolleiden porojen löytymiseen. Linjaristiriidat jakavat poronhoitajia eri ryhmiin, ja koska yhteistyö eri ryhmäisten kanssa on liki mahdotonta, tehdään yhteistyötä ainoastaan samanmielisten kanssa.

Haastateltavien mukaan tämä kehityssuunta ei ole suotava, sillä poronhoidon yhteisöllisyys on auttanut jakamaan poronhoitajien työn kuormitusta. Riidat ja erimielisyydet aiheuttavat myös ylimääräistä stressiä ja synnyttävät jännitteitä pää- ja sivutoimisten poronhoitajien välille. Haastateltavien mukaan poronhoidossa tarvitaan aina päätoimisia poronhoitajia, sillä päätoimisuus sitoo paremmin elinkeinon. Sivutoimisia tarvitaan kuitenkin poronhoitotöissä, ja sivutoimisuus voi omalta osaltaan parantaa myös poronhoidon jatkuvuutta. Petokysymyksen pelätään aiheuttavan sitä, että poronhoitotyön piiristä siirtyy sivutoimisia pois, mikä lisää ammattimaisten poronhoitajien työmäärän ja kuormituksen kasvua. (Vaarala ym. 2012, 93–95.)

Poronhoidon julkisuuskuva

Poronhoidon petokysymyksen merkitys poronhoitotyön kuormittavuuteen ja mielekkyyteen ilmenee myös toisella tapaa. Haastateltavat puhuivat paljon siitä, miten raskasta on lukea, nähdä ja kuulla lähes päivittäin väitteitä, joissa poronhoito ja poronhoitajat leimataan ”petovihaisiksi” ja ”petokorvausten väärinkäyttäjiksi”. Heidän kokemuksensa on, että poronhoidon petokysymyksen kärjistyminen on kasvattanut yleistä kriittisyyttä poronhoitoa kohtaan. Etenkin sanomalehtien yleisönosastokirjoitusten sävyä pidetään usein loukkaavana poroelinkeinoa kohtaan, ja kirjoituksen koetaan esittävän väitteitä ilman todellisuuspohjaa. Haastateltavien mukaan yleisönosastokirjoituksille on ominaista kokonaisen elinkeinon mustamaalaaminen ja negatiivisten ilmiöiden ylimitoitettu korostaminen. Vaikka haastateltavat toteavatkin, etteivät anna paljoa painoarvoa kirjoituksille, joiden kirjoittajat ovat poikkeuksetta vuodesta toiseen samoja, heitä kuitenkin harmittaa kirjoittelu, jossa koko elinkeinonharjoittajaryhmä leimataan petojen tappajiksi ja sitä kautta rikollisiksi. Toisaalta he tiedostavat, että ylilyöntejä tapahtuu myös porotalouden harjoittajien parissa, mutta silti heidän kaikkien leimaamista pidetään kohtuuttomana.

Haastateltavien mukaan on erikoista, kuinka vähän poronhoidon petokysymyksen uutisointia tehdään poronhoitotyön ja -talouden vaikeutumisen näkökulmasta varsinkin, kun vertaa, miten paljon julkisuutta poronhoidon petokysymys saa niin pohjoisen kuin etelän tiedotusvälineissä. Haastateltavat uskovatkin, ettei media kohtelee heidän elinkeinoaan tasapuolisesti, ja pitävät ongelmallisena, että poronhoito nostetaan julkisuuteen yleensä vain ikävien tai poleemisten aiheiden yhteydessä. Esimerkkeinä tällaisesta uutisoinnista pidetään alkuvuodesta 2011 Luonto-Liiton kampanjaa Lapin poronlihan boikotista susien salapyyntiin vuoksi sekä Ylen Poliisi-tv:n maaliskuussa 2011 salapyyntiä käsittelevää ohjelmaa, jossa uutisoitiin poronhoitoalueen salapyyntiongelmasta. Haastateltavat kokevat tällaiset uutisoinnit tarkoitushakuisena

etenkin, koska uutiset leimaavat poronhoitajat ryhmänä petojen salapyyttäjiksi (ks. Magga 2012). Haastateltavat ovat sitä mieltä, että median tulisi antaa poronhoitajille enemmän tilaa heitä koskevissa kirjoituksissa. Vaikka poronhoidon petokysymys onkin vakava, siitä uutisointi pelkkänä petovahinkokorvauksiin liittyvänä asiana on ongelmaa yksinkertaistava ja osoitteleva.

Poronhoitajien ratkaisu poronhoidon petokysymykseen

Haastateltavien mukaan ainoa ratkaisu poronhoidon petokysymyksen ratkaisemiseksi on petojen määrän vähentäminen. Kyse ei ole vain siitä, että petoeläinten kantaa vähennettäisiin nykyisestä määrästä esimerkiksi tietty prosentti, vaan määrää tulisi laskea siihen asti, että palattaisiin entisiin teurasmääriin. Poronhoidon näkökulmasta petoeläinten suotuisan suojelutason määrittelyssä lähtökohtana tulisi olla poronhoidon teurasmäärä ja sen kehitys. Kun poronhoidon teurasmäärä kääntyy nousuun ja vakiintuu esimerkiksi kymmenen vuoden takaisin teurasmääriin, voi petoeläinten kantaa paliskuntien alueella pitää kestäväenä.

Petoeläinten aiheuttamat haitat näyttäytyvät elinkeinon kannalta niin vaikeina, että petomäärän vähentämistä tulisi kaikin tavoin helpottaa. Osa haastatelluista katsoo, että valtiovallan tulisi hoitaa vahinkopetojen poisto, koska petojen suojelu on valtion tehtävä. Yhtenä tienä ongelman ratkaisemiseksi olisi petoeläinten poikkeuslupakäytäntöjen yksinkertaistaminen. Tällä hetkellä poikkeuslupien saanti koetaan liian hankalaksi, ja haitallisten petojen poistamisessa epäonnistutaan ajoittain juuri lupabyrokratian vuoksi. Haastateltavien mielestä petoeläinten poistoon tulisi olla paremmat mahdollisuudet, jotta elinkeinolle ei pääsisi syntyämään suuria vahinkoja.

Pyyntilupakäytännön muutoksen lisäksi haastateltavat pitävät ratkaisuna sitä, että haittapetojen poistolupien määrää tulisi tuntuvasti nostaa niin, että lupaa ei myönnetä yhden tai useamman haittapedon poistamiseksi, vaan kerralla voitaisiin poistaa lukumääräisesti enemmän petoja.

Petokannan alentaminen poronhoitoalueella olisi haastateltavien mukaan ainoa tie poronhoidon petokysymyksen saattamiseksi edes siedettävälle tasolle. Petovahinkojärjestelmään perustuva petopolitiikka vääristää heidän mukaansa porotalouden tulorakennetta ja estää porotalouden pitkän tähtäimen kehittämistä ja suunnittelua. Nyt korvataan porokarjan hävikkiä, mikä auttaa kertaluonteisesti, mutta se ei tue elinkeinon mahdollisuutta jatkua. (ks. Vaarala ym. 2012, 86–87.) Korvaukset ovat toki tärkeitä erityisesti vaikeiden vuosien aikana, mutta ne eivät ratkaise varsinaista ongelmaa. Petojen määrän vähentäminen ja vahinkoeläinten poistoon helpottaminen lupamenettelyjä yksinkertaistamalla sen sijaan parantaisi poronhoitotyön ja -talouden jatkuvuutta, koska näin olisi mahdollista puuttua varsinaiseen ongelmaan, eli petojen määrään poronhoitoalueella.

Lopuksi

Olen tarkastellut poronhoidon petokysymystä poronhoitotyön ja -talouden näkökulmasta. Alussa esitin, että poronhoito on aktiivista yhdessäeloa ja toimintaa petoeläinten kanssa ja siten erityinen tietokäytäntö petokysymyksessä.

Kuten olen osoittanut, poronhoidon petokysymyksen kärjistyminen on vaikeuttanut poronhoitoa monin tavoin. Tutkimuksen kohdepaliskunnissa poronhoitotyö on muuttunut niin, että perinteiset poronhoidon työtehtävät ovat saaneet antaa sijaa petovahinkojen estämiselle ja osoittamiselle, ja sitä myöten koko poronhoidon kuormittavuus on lisääntynyt. Porotalouden tuottavuus ja kannattavuus ovat kärsineet, ja petovahingoista on muodostunut merkittävä osa porotalouden kokonaistuottoa. Myös poronhoidon yhteisöllisyys on hajoamassa, kun poronhoitajat ovat valinneet erilaisia teitä harjoittaa porotaloutta muuttuneissa olosuhteissa. Kaiken kaikkiaan eteläisten paliskuntien poronhoidon tilaa voi pitää kriisitilana, johon olisi löydettävä pikainen ratkaisu.

Poronhoidon näkökulmasta ratkaisua olisi haettava ensinnäkin

siitä, että petojen kannanhoidollisista tavoitteista tingitään poronhoitoalueella, ja toisaalta siitä, että ongelmaa ei yritetä ratkoa petovahinkojärjestelmän puitteissa. Sekä suojelutavoitteet että vahinkojärjestelmä eivät yksinkertaisesti onnistu nykytilanteessa ratkaisemaan poronhoidon petokysymystä, koska ne itsessään ovat osa ongelmaa.

Poronhoitotyön näkökulmaa poronhoidon petokysymykseen voi tulkita yleisen ja erityisen edun välisenä ongelmana. Poronhoito perustuu vapaaseen laidunnukseen, mikä asettaa sen suhteeseen muun maankäytön kanssa. Poronhoidolla olisi siten erityinen intressi maankäyttöön, ja siksi poronhoidon vaateet pitäisi suhteuttaa yleisiin maankäyttöisiin tavoitteisiin, kuten petojen suojeleluun samoilla alueilla (Heikkilä & Järvinen 2011). Jotta poronhoidon erityinen etu ei kohtuuttomasti haittaa yleisen edun tavoitteita, poronhoitoa voitaisiin tukea esimerkiksi taloudellisesti kehittämällä petovahinkojärjestelmää poronhoitoa tukevalla tavalla. Asia ei kuitenkaan ole näin yksioikoinen: poronhoidon petokysymys on muotoutunut historiallisesti pitkäkestoisesti yhdessä poronhoidon kehittämisen ja petojen suojelutoimien kanssa, eikä ongelmaa voi siksi yksinkertaistaa yleisen ja erityisen edun kysymykseksi.

Petovahinkojärjestelmä on ollut keskeinen keino, jolla julkinen valta on pyrkinyt turvaamaan yhtä aikaa sekä petojen suojelutavoitteet että poronhoidon harjoittamisen samoilla alueilla. Yleinen etu ei siis ole pelkästään asia, joka liittyy petojen suojelutavoitteisiin. Yhtäläillä se sisältyy myös siihen, miten poronhoidon edut on ajateltu turvattavan asiassa. Petovahinkojärjestelmä on ollut valtion tapa järjestää poronhoidon ja petojen suojelutavoitteet niin, että yleinen etu toteutuu maassa. Kun suurpetojen suojelutavoitteita on vuosien saatossa lisätty (mistä kertoo ja mihin on vaikuttanut muun muassa karhun kevätmetsästys loppuminen vuonna 1993, Suomen EU-jäsenyyden myötä maan sitoutuminen luontodirektiiviin vuonna 1995 ja sudenmetsästyksen muuttaminen luvanvaraiseksi poronhoitoalueella vuonna 2001), ajatus on ollut yhä, että poronhoidon edut voidaan turvata petovahinkojärjestelmän kautta. Tilanteen kärjistyminen on kuitenkin muuttanut ti-

lannetta niin, että vahinkojärjestelmä ei ole kyennyt korvaamaan poronhoidolle petojen suojelun haittoja, mikä on alkanut kasvat-
taa eroa poronhoidon ja petojen suojelun välille. Poronhoito on
alkanut näyttäytyä erityisenä etuna ja petojen suojelu intressittö-
mänä yleisenä etuna.

Katson, että poronhoidon petokysymyksen tämänhetkinen
yleisen ja erityisen edun problematiikka estää näkemästä peto-
politiikan ongelmallisuuden poronhoidolle. Jos petokysymystä
tarkastellaan yhä petovahinkojärjestelmän puitteissa, poronhoi-
don kärsimät vahingot näyttäytyvät kaikkena muuna kuin ylei-
sen edun ongelmana. Kun petojen aiheuttamat vahingot poron-
hoidolle korvataan, voidaan olettaa, että erityinen etu tulee turva-
tuksi, mikä antaa oikeutusta jatkaa petopolitiikkaa nykyisenkal-
taisesti yleisen edun asiana. Poronhoidon kriisiytyminen kuiten-
kin osoittaa, että poronhoidon petokysymys ei ole vain luonnon-
suojelullinen, petopoliittinen ja -hallinnollinen tai poronhoito-
työn ja talouden asia, vaan ilmiö, joka yhdistää kaikki nämä puo-
let. Ratkaisua ongelmaan ei siksi myöskään voida hakea vain esi-
merkiksi kehittämällä petovahinkojärjestelmää, vaan sen lisäksi
on otettava käyttöön myös muita menetelmiä, jotka tukevat on-
gelman ratkaisua.

Lyhyen tähtäimen ratkaisut löytyvät poronhoitoalueen petojen
kannanhoitotavoitteiden tarkistamisesta. Tämän suuntaisia kehi-
tyskuluja on tehty. Suurpetojen kannanhoitosuunnitelmien mu-
kaiset toimenpidelinjaukset ja pyynnin järjestämismahdollisuudet
ovat poronhoitoalueella nykyiselläänkin jo huomattavasti väljem-
piä kuin sen ulkopuolella. Lajien suojelutavoitteista on siis tingitty
poronhoitoalueella. Myös nykyistä korvausjärjestelmää on tarken-
nettu niin, että korvausjärjestelmä sisältää tätä nykyä niin sanotun
vasahävikkikorvauksen (lain 14 §), jonka perusteella paliskun-
nalle voidaan maksaa poronomistajille edelleen jaettavaksi vason-
nan ja marraskuun viimeisen päivän väliseltä ajalta laskennallisin
perustein määräytyvää korvausta suurpetojen aiheuttamien va-
hinkojen vuoksi kadoksiin jääneistä poronvasoista, toisin sanoen
vasoja ei tarvitse löytää ja osoittaa suurpetojen tappamiksi. Lisäksi

lain 15 §:ssä säädetään siitä, että poikkeuksellisen suuresta porovahingosta voidaan maksaa erityistä korvausta, kun paliskunnan porovahinkojen määrä kolmelta edelliseltä vuodelta suhteutettuna eloporojen ja teurasporojen yhteismäärään ylittää valtioneuvoston asetuksella tarkemmin säädettyä vähimmäismäärän. Käytännössä erityisenä korvauksena maksetaan 13 §:n mukainen korvaus kaksinkertaisena. Näitä korvauksia on maksettu etenkin itärajan paliskuntiin (ja jatkossa myös useammalle pohjoiselle paliskunnalle). Poronhoidon petokysymyksen ratkaisemiseksi nämä kehityskulut ovat oikeansuuntaisia, sillä ne huomioivat poronhoidon erityisyyden osana laajempaa petopoliittista asetelmaa. Pitkän aikavälin ratkaisut taas löytyvät siitä, että petovahinkojärjestelmän rinnalle otetaan käyttöön esimerkiksi pysyvä ja joustava käytäntö, jolla petokantoja voidaan kontrolloidusti hallinta poronhoitoalueella sekä petojen seurantajärjestelmä, joka yhdeltä osin perustuu poronhoitajien tietokäytäntöihin eli poronhoitotyössä muodostuvaa tietoon alueen ekosysteemistä. Petojen seurantajärjestelmä voisi tarkoittaa käytäntöä, jossa tietoa suurpetokannoista alueittain koottaisiin monilähtöisesti, eli suurpetotietoa on tuottamassa monet eri asiantuntijaorganisaatiot mukaan lukien poronhoitajat tietokäytäntöineen. Seurantajärjestelmän rakentaminen edellyttäisi luottamuksellista suhdetta eri toimijoiden välillä ja tiedon ymmärtämistä käytännöissä tuotettuna ja koeteltuna asiana.

Joka tapauksessa poronhoidon petokysymyksen pikainen ratkaiseminen on välttämätöntä poronhoidon jatkuvuuden vuoksi. Petokannan säätely poronhoidon etujen turvaamiseksi ei varmastikaan ole poliittisesti helpoin tie poronhoidon petokysymyksen ratkaisemiseksi. Ongelmana on kuitenkin se, että ellei poliittista tahtoa löydy, tilanne kärjistyy siihen, että valtio suojelee petoja, ja yksittäiset poronhoitajat perheineen maksavat suojelun omaisuudellaan ja tulotason murenemisella. Mahdollinen kehityskulku on myös se, että salametsästys lisääntyy. Tämä puolestaan nostaa esille ongelman yhteiskunnallisuuden eli sen, miten poronhoitajien perustuslaillinen omaisuuden suoja ja oikeus harjoittaa elinkeinoa suhtautuu yleisiin petojen suojelutavoitteisiin nähden. Toisin sa-

noen, hyväksytäänkö Suomessa alun t-paidan lausuma – Poro-
mies tai -nainen: elätän Suomen suurpetokantaa – viralliseksi pe-
topoliittiseksi kannaksi, vaikka se selkeästi johtaisi poroelinkeinon
kestämättömälle tielle.

Ympäristönmuutos, poronhoidon sopeutumiskapasiteetti ja suurpedot

Suurpetojen merkitys luonnon monimuotoisuuden ylläpitäjänä ja symbolina on tärkeä perustelu suojelupolitiikan suunnittelussa ja toimeenpanossa niin Euroopan unionissa kuin myös jäsenvaltioiden kansallisessa sääntelyssä. Suojelutoimet ovat kuitenkin johtaneet lisääntyneisiin haasteisiin suurpetojen ja ihmisten kulttuuristenkäytänteiden yhteensovittamisessa, jotka molemmat myös vaihtelevat ympäristö- ja kulttuurikontekstista riippuen (ks. Heberlein & Ericsson 2003; McFarlane ym. 2007; Skogen ym. 2008; Buller 2008; Peltola & Åkerman 2012; Hiedanpää & Pellikka 2012; Rannikko 2012a). Tässä artikkelissa keskitymme antropologiseen näkökulmaan ja etenkin huoleen ihmiselle tärkeiden talouseläinten turvallisuudesta (ks. Knight 2000; Knight 2001; Philo & Wilbert 2000). Rajaamme tarkastelun poronhoitoon. Kysymme, miten ajallisesti sekä alueittain ja lajeittain vaihteleva petotilanne ilmenee poronhoitajien näkökulmasta, kun heidän on ratkaistava samanaikaisesti monia kestävyiden haasteita. Nämä haasteet liittyvät vaihtelevasti petojen, kuten suden, karhun, ahman tai maakotkan vaikutuksiin, mutta myös maankäytön kehitykseen ja ilmastonmuutokseen (ks. Heikkinen ym. 2007; Heikkinen ym. 2011).

Ympäristöongelmien yhteydessä puhutaan usein maapallonlaajuisista ympäristömuutoksista ja keinoista kehittää kestävämpiä tapoja käyttää luontoa. Kenties merkittävimpiä globaalimuutoksia ovat ilmastonmuutos ja maankäytön muutos, jotka johtavat usein luonnon monimuotoisuuden ja niin kutsuttujen ekosysteemi-palveluiden heikentymiseen (MA 2005). Globaalimuutoksilla on

myös vahva paikallinen ulottuvuus. Ilmastomuutos näkyy eri tavoin eri paikoissa, ja huomiota on kiinnitetty paljon esimerkiksi arktiseen alueeseen, jota tämäkin artikkeli tarkastelee. Maankäytön muutos puolestaan heikentää luonnon tilaa ja lisää kilpailua maankäyttömuotojen välillä. Globaali muutoskeskustelussa usein kuitenkin unohdetaan, että myös politiikkaratkaisut edellä mainittuihin ongelmiin tuottavat sivuvaikutuksia. Esimerkiksi suurpetojen suojelulla on ollut haitallisia sivuvaikutuksia poronhoitoon. Siksi kysymme myös, miten globaali muutokset ja niiden hallintayritykset vaikuttavat poronhoitoon Suomen ja Ruotsin rajavyöhykkeellä.

Suurpetojen roolia tarkastelemme poronhoidon ja globaali muutosten välisessä vuorovaikutuksessa. Työmme tärkein käsite on sopeutumiskapasiteetti (engl. *adaptive capacity*), joka kytkee yhteen erilaista toimintaa mahdollistavia ja rajoittavia tekijöitä (Adger 2006; Folke 2006; Smit & Wandel 2006). Tämä on tärkeää, koska olemme kiinnostuneet myös konkreettisesta sopeutumiseen liittyvän päätöksenteon tukemisesta sekä elinkeinojen ja yhteiskunnallisten instituutioiden kestävyys edistämisestä. Ilmastomuutos ja petoihin liittyvät ongelmat linkittyvät toisiinsa juuri poronhoidon sopeutumiskapasiteetin tasolla.

Vaikka poronhoito ja poronhoitajien elämäntapa ovat muuttuneet yhteiskunnan mukana, ne ovat edelleen eräitä suoraan luonnonolosuhteista ja luonnon tuottokyvystä riippuvaisimpia kulttuurisia kokonaisuuksia. Se, mitä tapahtuu luonnossa, tapahtuu poronhoitajille. Näin on, vaikka osa ympäristövaikutuksista suodattuu ja monimutkaistuu monenlaisten yhteiskunnallisten järjestelmien kautta. Lisäsimme tutkimuksemme sopeutumiskapasiteettia kartoittavaan menetelmään (Smit & Wandel 2006) vahvan osallistavan elementin, koska paikallinen poronhoitaja on konkreettinen sopeutumispäätöksiä tekevä osapuoli. Aikaisempien tutkimusten perusteella on selvää, että realistinen paikallisen tilanteen ja sopeutumismahdollisuuksien tunnistaminen ei onnistu ilman paikallisten poronhoitajien tietotaitoa (esim. Sarkki ym. 2013).

Sopeutumiskapasiteetti, uusiutumiskyky ja haavoittuvuus

Sopeutumiskapasiteetin tutkimuksessa keskeisiä käsitteitä ovat uusiutumiskyky (engl. *resilience*) ja haavoittuvuus (engl. *vulnerability*). Nämä käsitteet ovat saman ilmiön kääntöpuolia. Uusiutumiskyvyn ollessa korkea muutoksien sietokyky kasvaa, ja samalla haavoittuvuus kyseisille muutoksille on matala (Miller ym. 2010).

Uusiutumiskyvyn käsitteen lähtökohta on 1970-luvun ekologiassa tutkimuksessa, jossa sillä viitattiin ekologisen järjestelmän kykyyn palautua häiriötä edeltäneeseen tilaansa (Holling 1973). Nykyään uusiutumiskyvyn käsitettä käytetään erityisesti sosio-ekologisessa tarkastelussa. Yleisellä tasolla uusiutumiskyvyn käsitteellä tarkoitetaan sitä, miten sosio-ekologinen järjestelmä uusiutuu ja sietää muutoksia ja silti kykenee ylläpitämään keskeiset rakenteensa ja toimintonsa (Folke 2006; Resilience Alliance 2014). Sosio-ekologista uusiutumiskykyä voi tarkastella suhteessa globaalimuutoksiin, jolloin usein monimutkaisia järjestelmiä tarkastellaan kokonaisuutena ja pyritään määrittelemään yleisen tason tekijöitä, jotka parantavat uusiutumiskykyä (Folke ym. 2010; Biggs ym. 2012). Kirjallisuudesta löytyy myös sovelluksia, joissa tarkastellaan uusiutumiskykyä ihmisyhteisöjen näkökulmasta (Davidson 2010; Cote & Nightingale 2012). On esitetty, että uusiutumiskyvyn tutkimuksessa tulisi aina määritellä järjestelmä ja sen rajat sekä tarkasteltu muutos (Carpenter ym. 2001). Lisäksi on esitetty, että pitäisi tarkastella myös sitä, kuka hyötyy tietynlaisesta uusiutumiskyvystä (Lebel ym. 2006).

Tarkasteluun voi lisätä myös kysymykset, miten ja kuka uusiutumiskykyä voi edistää. Tämä muodostaa linkin artikkelimme tavoitteeseen määritellä myös sopeutumiskeinoja poronhoidolle suhteessa globaalimuutosten paikallisiin ilmentymiin. Erityisesti olemme kiinnostuneita sosiokulttuurisesta kestäväyydestä ja uusiutumiskyvystä soveltaen Plummer ja Armitage (2007) määrittelyä siitä, kuinka tässä tapauksessa poronhoito voi 1) ylläpitää keskeisten toimintojensa jatkuvuuden globaalimuutosten keskellä, 2) ylläpitää tai edistää toimintaansa epävarmuuksia sisältävässä ti-

lanteessa ja 3) varmistaa elämäntapansa jatkuvuuden tuleville sukupolville. Näin ollen tarkastelemme uusiutumiskykyä suhteessa jokseenkin tarkasti rajattuun tilanteeseen, emmekä pyri määrittelemään kaikenkattavia periaatteita, jotka edistäisivät sosio-ekologisten järjestelmien uusiutumiskykyä.

Toisaalta uusiutumiskykyä ja haavoittuvuutta tarkasteltaessa tärkeäksi nousee kynnysarvon (engl. *tipping point*) käsite. Viittaamme kynnysarvolla tilanteeseen, jossa järjestelmä muuttuu niin paljon, että syntyy uusi järjestelmä (Walker ym. 2004). Esimerkiksi poronhoidon sopeutumiskeinot saattavat saada aikaa kynnysarvojen ylittymisen, minkä jälkeen poronhoito toimii erilaisten periaatteiden mukaan kuin aiemmin. Poronhoito on haavoittuvainen globaalimuutoksille, jos muutokset johtavat poronhoidon perinteisten ja arvostettujen periaatteiden ja käytänteiden muutokseen. Haavoittuvuus koostuu kolmen tekijän summasta: Ensimmäinen tekijä on jonkin toiminnon herkkyys tai altistuminen muutostekijälle. Toinen on järjestelmän rakenteellinen uusiutumiskyky. Kolmas tekijä on sopeutumiskapasiteetti; se tarkoittaa saatavilla olevia sosiaalisia, poliittisia, oikeudellisia, taloudellisia ja olemassa oleviin käytäntöihin soveltuvia sopeutumiskeinoja. (Adger 2006; Folke 2006; Smit & Wandel 2006.) Esimerkiksi poronhoidon haavoittuvuus ja uusiutumiskyky ovat suhteessa suurpeitojen määrään, maankäytön muutoksiin ja paikalliseen ilmastomuutokseen. Sopeutumiskapasiteetti näille muutoksille on puolestaan riippuvainen poronhoitajien elämäntavasta, asuinpaikasta, elintasosta, koulutuksesta, muista tulonlähteistä, suhteesta päätöksentekoinstituutioihin, poronhoitajien välisistä suhteista sekä poronhoitajien ja muiden toimijoiden välisistä suhteista.

Metodologisena lähtökohtanamme on Brad Smit ja Joanna Wandelin (2006) muotoilu haavoittuvuuden ja sopeutumiskapasiteetin arviointiprosessista. Menetelmässä arvioidaan ensin kohteen yleinen tilanne ja muutoksille altistuminen. Tämän jälkeen arvioidaan globaalimuutokselle altistuminen ja olemassa olevat sopeutumisstrategiat. Tulevaisuutta käsittelevä osa aloitetaan puolestaan arvioimalla kohteen tuleva herkkyys ennustetuille

muutoksille. Arviointi huipentuu mahdollisten tulevien sopeutumisstrategioiden tunnistamiseen. Smit ja Wandelin (2006, 288) arviointikehikkoa on sovellettu muun muassa Ruotsissa metsien monikäytön sopeutumiskapasiteetin tutkimukseen ja Suomessa matkailun haavoittuvuuden tutkimukseen (ks. Keskitalo 2010; Lépy ym. 2014). Menetelmän yhtenä vahvuutena on se, että siinä arvioidaan yleisen globaalimuutoksen ohella myös tapauskohtaisesti määriteltäviä erityisiä, järjestelmälle ominaisia muutoksia ja kehityssuuntia. Vahvuutena on myös nykyisten ja tulevien sopeutumiskeinojen määrittely siitä näkökulmasta, miten uusiutumiskyky voidaan edistää ja kenen toimesta.

Tutkimusalue ja menetelmät

Tutkimusalueena on Suomen ja Ruotsin Muonionjoen ja Könkämäen muodostama jokilaakson. Tutkimuksemme koskee Muonion ja Könkämän saamelaisia lapinkylä (sameby) Ruotsissa sekä Muonion paliskuntaa ja Käsivarren saamelaispaliskuntaa Suomessa. Muonion lapinkylä on varsinaisen Ruotsin poronhoitoalueenrajan (ruots. *lappmarksgränsen*) ulkopuolella ja kuuluu toimilupaporonhoidon alueeseen (ruots. *koncessionsområde*) Suomen rajavyöhykkeellä. Poroja tällä alueella omistavat myös talolliset sopimusporonmistajat, joista suuri osa kuuluu meänkielisiin maanomistajiin. Porojen hoito, käytännössä poronhoitotöiden järjestäminen, on lakisääteisesti saamelaisten erityisoikeus. Poromäärä Muonion lapinkylässä on ollut suhteellisen tasaisesti lähellä suurinta sallittua 3 900 poroa. Vuonna 2012 saamelaisten toimilupaporonhoitajien määrä oli 13 perhettä. Lisäksi 65 maanomistajaa omisti poroja (Komu 2013; ks. Jernsletten & Beach 2006). Könkämän lapinkylä on puolestaan Ruotsin pohjoisin ja yksi suurimpia poronhoitoyhteisöjä. Suurin sallittu poromäärä on vaihdellut 11 500–13 000 välillä, ja vuonna 2012 poroluku arvioitiin 12 000 ja 13 000 poron välille. Rekisteröityjen poroyrittäjien, käytännössä poronhoitajaperheiden, määrä oli 59 (Sametinget 2014). Käsivar-

ren paliskunta on yksi Suomen suurimmista ja pohjoisimmista paliskunnista. Poromäärä oli 11 371 (suurin sallittu 10 000) ja poronomistajia 167 vuonna 2011. Muonion paliskunta kuuluu suomalaisen poronhoidon pohjoisimpiin alueisiin, ja poroja oli 5 563 (suurin sallittu 6 000) ja poronomistajia 126 vuonna 2011–2012. (Paliskuntain yhdistys 2013.) Suomessa on huomioitava, että vain osa omistajista tekee ympärivuotisesti poronhoitotöitä, osa omistajista on taas esimerkiksi perheen lapsia. Päätoimisia poronhoitajia arvioitiin olevan Käsivarressa noin 20–30 poronhoitajaa ja Muoniossa alle 20. Luonnonympäristöllisesti Muonion lapinkylä ja Muonion paliskunta kuuluvat pääsääntöisesti metsävyöhykkeeseen; Könkämän lapinkylä ja Käsivarren paliskunta kuuluvat avotunturialueeseen.

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa kesällä 2012 haastatelimme 11:tä johtavassa asemassa olevaa poronhoitajaa paikallisesta yleisestä tilanteesta ja erilaisten haasteiden paikallisesta ajankohtaisuudesta. Ilmastonmuutoksen osalta haastatteluissa kartoitettiin poronhoitajien havaitsemia säävaihteluita ja näiden vaikutuksia poronhoitoon. Erityisesti tarkoitus oli tunnistaa poronhoidon kannalta kriittiset sääilmiöt ja vuodenaajat. Samalla keskustelimme jo toteutetusta tai pohditusta sopeutumisesta sekä sopeutumisen rajoitteista. Haastatteluissa olennaista oli, että kartoitimme poronhoidon ja globaali muutosten välistä ongelmakenttää erityisesti poronhoitajille mielekkäästä paikallistasosta lähtien sillä tavoin kuin erilaiset haasteet ja mahdollisuudet heille ilmenevät. Tässä myös petojen rooli nousi esiin.

Tutkimuksen toinen vaihe alkoi 30.1.2013 Kolarissa Metsäntutkimuslaitoksella järjestetyllä tulevaisuustyöpajalla. Työpajaan osallistui poroisäntä Muonion lapinkylästä sekä poroisäntä ja rahastonhoitaja Muonion paliskunnasta. Käsivarren paliskuntaa edusti kaksi varaporoisäntää. Könkämän lapinkylän edustaja ei päässyt paikalle. Työpajaan osallistui viisi tutkijaa, kaksi Oulun yliopistosta, kaksi Metsäntutkimuslaitokselta ja yksi Maaseudun tutkimuskeskuksesta. Hallintoa edusti Paliskuntain yhdistyksen edustaja. Yhteensä työpajaan osallistui 10 henkeä.

Työpaja aloitettiin esittelemällä toteutetun haastattelukierroksen tuloksia esiin nousseista poronhoidon paikallisista haasteista, mukaan lukien poronhoitajien esiin nostamat havainnot sääilmiöistä ja laidunmuutoksista. Esitimme myös arvioita tulevista muutoksista, mukaan lukien erilaisia ilmastoennusteita jatkoseuraamukseksi. Työpajan viimeinen osuus keskittyi tulevien muutosten arvioimiseen ja etenkin tulevaisuuden mahdollisten sopeutumiskeinojen pohtimiseen. Työskentelyn runkona käytimme aiemmassa tutkimuksessa koostettua skenaariotyökalua, joka on sovellus tunnistetuista poronhoitoon liittyvistä nykysuuntauksista, jotka voivat kehittyä eri suuntiin tulevaisuudessa (Heikkinen ym. 2012). Keskustelun alussa kaaviona esitetyt tulevaisuusvaihtoehdot herättivät runsaasti keskustelua. Tämän jälkeen painopiste oli arvioida mahdollisia tulevia sopeutumisstrategioita. Tulevaisuuden kehityspolkujen määrittelyssä yhdistimme tietomme poronhoitoon liittyvistä nykysuuntauksista vuosituhatosen ekosysteemi-arviossa (MA 2005) esitettyihin tulevaisuusskenaarioihin. Erityisesti ajatuksenamme oli kääntää globaalit skenaariot poronhoitoon sopiviksi tutkimukseemme perustuen. Useinhan globaalit skenaariot rakentuvat oletukselle siitä, miten eri globaali muutosajurit toimivat erilaisten vaihtoehtojen toteutuessa. Tarkastelimme MA (2005) skenaarioita korostaen sitä, miten niissä kuvattu maailma saattaisi ilmetä poronhoidon näkökulmasta.

Poronhoidon paikalliset haasteet ja sopeutumiskapasiteetti

Petokysymys on ajankohtainen kaikissa neljässä tutkitussa poronhoitoyhteisössä. Erilaisten korvausjärjestelmien takia petovahinkomäärien numeerinen arviointi on kuitenkin oma haasteensa. Muonion paliskunnassa vuonna 2011–2012 korvattuja, luonnosta löydettyjä ja todennettuja petojen tappamia poroja rekisteröitiin 135, joista 79 oli ahman ja 43 karhun tappamaa. Käsivarressa petovahinkoja kertyi 910, joista ahman tappamiksi rekisteröitiin 856 (Palis-

kuntain yhdistys 2013). Kotkakorvausjärjestelmä on reviiripohjainen, joten kotkavahingoista ei ole vertailukelpoisia tietoja. Ruot-sin petokorvausjärjestelmä on puolestaan kokonaisuutena reviiri-pohjainen, mutta suuntaa antavasti Per Mikael Utsin (2012) *Same-tingetin* raportissa Könkämän suurpetovahinkoja on mallinnettu 10–20 % välille ja Muonion lapinkylässä 6–10 % välille porokar-jasta vuosina 2009–2011. Huomionarvoista kuitenkin on jo se, että suoraan vertailukelpoisia arvioita on hyvin vaikea löytää.

Maankäytön muutokset ja laidunmaiden muutokset on myös ajankohtaisia kaikilla tutkituilla alueilla mutta korostuneet Muonion paliskunnassa, jonka laidunmailla on hyvin monenlaista aktiviteet-tia metsätaloudesta, matkailuun ja autotestaukseen mutta myös sekä aiempaa että suunniteltua kaivostoimintaa (esim. Itkonen 2013). Yleinen muun toiminnan aktiivisuus näkyy esimerkiksi poronhoi-toalueen synkimmässä porokolaritilastossa. Esimerkiksi vuonna 2012 porokolareita korvattiin 353. Ilmaston muutosskenaarioita on myös esitetty hyvin vaihtelevasti, mutta suuntaa antavasti, esimer-kiksi sateisuuden on arvioitu lisääntyvän Suomessa $7\% \pm 5\%$ ja vuo-tuislämpötilan nousevan $2\text{ °C} \pm 1\text{ °C}$ ajanjaksolla 2020–2049 (Per-rels ym. 2010). Vastaavasti vuoteen 2080 mennessä sateisuuden on arvioitu lisääntyvän 5–40 % ja vuotuislämpötilan nousevan $2\text{--}7\text{ °C}$; arviot vaihtelevat käytettyjen ilmastomallien ja skenaarioiden mu-kaan (Jylhä ym. 2010). Yleisesti pohjoista kohti muutosten on kui-tenkin arvioitu äärevöityvän. Oletettavaa, mutta vaikeasti ennalta ar-vioitavaa, on säävaihteluiden tuleva muutos, kuten myös mahdolliset muutokset jäätymisessä, kasvillisuudessa ja eläinkunnassa.

Haastatteluissa Muonion paliskunnassa keskeiseksi ongelmaksi tunnistettiin muu maankäyttö ja laidunmaiden pirstaloituminen ja poistuminen porolaidunkäytöstä. Kriittisiä maankäyttömuotoja ovat metsätalous, matkailu, autotestaus ja nousevana haasteena, Kolarin Hannukaiseen uudelleen avattavaksi ja laajennettavaksi suunniteltu, rautakaivos. Keskeistä on jäkälälaidunten kunnon li-säksi näiden käyttökelpoisuus ja saavutettavuus. Haastateltavat painottivat erityisesti sitä, että maankäytön muutokset kytkeyty-vät yhteen ja siten aiheuttavat poronhoidolle monimutkaistuvia

ongelmia. Esimerkiksi jokainen uusi maankäytönmuoto rajoittaa helposti muidenkin porolaidunten käyttöä. Ilmastomuutoksen suorat vaikutukset liitettiin talven alun myöhästymiseen ja kevään aikaistumiseen. Ilmastomuutos nähtiin kuitenkin suhteellisen pienenä haasteena, koska lisäruokinta on jo toistuva sopeutumiskeino muuttuneessa laiduntilanteessa. Huolta sen sijaan aiheuttivat kasvavat ruokintakustannukset. Ruokintakustannuksia kasvattaa rehunhinnan ja polttoaineen kallistuminen mutta toisaalta myös tihentyvä tarve tarhata koko porokarja talven heikon laiduntilanteen ja osittain petojen lisääntymisen vuoksi etenkin jäljellä olevilla hyvillä laidunalueilla. Kustannukset voivat nopeasti muuttaa sopeutumiskeinon kannattamattomaksi.

Tulevana mahdollisuutena nähtiin puolestaan matkailun ja metsiensuojeluintressien myötä parantunut tärkeiden kevätlaitumien – loppometsien – kunto ja mahdollisuus säilyttää riittävän laajoja, rauhallisia ja yhtenäisiä vanhoja metsiä poronhoidon tarpeisiin. Suojelun yhteydessä nousi kuitenkin erityisenä kehityssuuntana esiin vaikeutuva suurpetotilanne, koska sekä porot että pedot keskittyvät rauhallisemmille alueille. Erityisesti huolta aiheutti hyvillä laidunalueilla tihentyvä karhukanta ja uutena tulokkaana merikotka. Ahmavahingot keskittyvät pohjoiseen, ja susivahingot ovat satunnaisia, mutta laajahkoja ja vaikeasti ennakoitavia. Seuraava lainaus kertoo poronhoitajien tuntemasta avuttomuudesta petovahinkojen ehkäisemisessä:

Petokuolemia, no se on kaikkein helpoin estää sillä lailla että kun sie näet, tuolla luonnossa kun päivittäin liikut paimennustoissa niin näet että no, täällähän on karhu tullu, taikka ahma tullu tänne tokkaan tai, niin sie voit ottaa moottorikelkan laukottaa sen helvettiin sieltä. Mutta kun se on laitonta, jos sie olet seurannu sitä ahmanjälkeä niin sie olet kuule kusessa ko viranomainen sattuu siihen jäljelle. Että emmehän me voi estää niitä, emmehän me voi häätää sitä sieltä koska niitä ei voi, saa jäljittää kelkalla. Että tämä, kyllä sitä

on vaikea ehkästä sillä lailla. Jos siis puhutaan perinteistä poronhoitoa, totta kai jos ne tarhoihin tuuaan ja muuta mutta eihän se ole enää perinteistä poronhoitoa se.

Ruotsin puolella Muonion lapinkylän kesä- ja vasomalaidun-alueella on avattu Kaunisvaaran rautakaivos ja kahdesta kolmeen kaivosta on suunnitteilla, joista koituvat ongelmat, mm. malminkuljetuksen aiheuttamat ja vaikeasti ennakoitavat vaikutukset, on ratkaistava ennen muiden ongelmien kohtaamista. Muun maankäytön, kuten metsätalouden tai matkailun vaikutukset mainittiin, mutta ne arvioitiin Ruotsissa selvästi lievemmiä uhkiksi kuin Suomessa. Toisaalta Suomen esimerkin perusteella niiden arvioitiin olevan selvä tulevaisuuden uhkakuva.

Ilmastotekijöistä nostettiin esiin kevään aikaistuminen ja talven myöhästyminen, aivan kuin Suomessakin, mutta muuttuneen sään todettiin jo vaikuttaneen poroerotuksiin aikaistamalla ja vaikeuttamalla niitä. Seuraavassa lainauksessa poronhoitaja pohtii poronhoitokäytäntöjen vaikeutumista sekä ilmastomuutokseen että petoihin liittyen:

No mie muistan ku mie nuorempana olin, niin se oli hullun määrä vasikkaa. Kesän aikana, merkitys aikana. Ja net säilyit ja net saatiin merkkiin hyvin. Ja net säilyit syksyyn, met pääsimme niitä myymään. Nyt viime vuoet se on menny toisin päin. Ensiks me emmä saa niitä oikein merkkiin, ei net pysy koossa, net mitä me kesällä merkitämme, puolet niistä on kaonneet ku syksy tulee. Ja suuri määrä vasikoista katoaa seuraavaks vuoeksi ja sitä ei ole ollu ennen ku mie olen nuorena ollu. Ja se on tämä petoellain, se on niin paisunu nyt Ruottissa se tekkee jo vahinkoa tähän elämään.

Erityisesti kasvanut karhukanta ja vasojen katoaminen yhdistettiin toisiinsa. Suurpetojen, mutta myös poronhoitoa häiritsevän matkai-

lun, mainittiin leviävän Suomen rajan yli. Kun yhdistettiin laituimiin ja kulkuyhteyksiin kohdistuvat ilmastolliset haasteet, petojen lisääntyminen ja teollisen toiminnan vaikutukset, sopeutumismahdollisuutena pohdittiin lähinnä lisäruokintaan siirtymistä. Tässä keskustelu vertautui Suomesta saatuihin kokemuksiin, ja ruokinta todettiin jo itsessään riskiksi muun muassa kustannuksien kannalta. Lisäruokintaa on kokeiltu jo aiemmin, mutta huonoin kokemuksin.

Käsivarren paliskunnassa huoli muuttuneesta säästä oli selkeä ja pitkälti samanlainen kuin Muonionjokilaaksossa. Suorina ilmasto-vaikutuksina todettiin vaikeudet koota poroja kesän vasamerkituksiin sääskettömyyden takia, ja syksyllä erotuksiin lumettomuuden takia. Muun maankäytön vaikutukset liittyivät lähinnä matkailureittien läheisyyteen ja paikoin, kuten Kilpisjärvellä, suhteellisen hallitsemattomasti leviävään rakentamiseen. Kaivoskysymyksen nousi esiin, mutta se liittyi lähinnä uudelleen aktivoituneeseen malminetsintään ja sen suoriin häirintävaikutuksiin. Muonionjokilaakson kaivoskehitys taas nousi käsivarressa asuville uhkaksi suunniteltujen Jäämeren malminkuljetusvaihtoehtojen vuoksi.

Käsivarren paliskunnassa kasvanut petoeläinten määrä nousi selkeästi esiin. Alueen suurin vahinkojen aiheuttaja on ahma, mutta karhuvahingot ovat nousussa, ja paikoin ilves on uusi tulokas. Maa- ja merikotka ovat alueen perinteiset saalistajat. Käsivarressa porojen lisäruokinta on paikoitellen käytössä ja erityisesti aitavasotusta soveltavilla poronhoitajilla laajamittaisena touko-kesäkuussa. Tähän liittyen petojen läsnäolo nousi esiin uutena ongelmana. Käytännössä porot kootaan suhteellisen suureen aitajärjestelmään vasotukseen, ja tämä houkuttelee myös alueen pedot aitojen lähelle. Ilmastonmuutoksen vaikutuksiin kytkettiin havaittu karhujen aikaistuneempi nouseminen talviuniltaan, mikä saattaa pakottaa aloittamaan ruokinnan ja tarhauksen hyvinäkin laiduntalvina jo alkukeväällä. Petotilanteen ja tarhausratkaisun välistä dilemmaa kuvaa hyvin seuraava lainaus:

*No meillä on hyvin, kyllä on täällä kulkenu läpi karhu
kautta aikojen mutta ny sanova se on niinku asustellu*

täällä. Sehän on kyllä meillä harvinaista karhu. Ja ilveksiä, nuo kotkat nuo on pahimmat nämä, nämä ku on nämä aitaukset. Se on kotkilla helppo. Ja ketuilla, ketut on hirveän paljon. Tässä pyörivät ympäri talon kun koko kevään on pyöriny. Ja ne tappaa nuita pieniä vasikoita. Vievät ulos aiassa. No helppohan se niitä on jotka ei pääse [pakoon].

Könkämän lapinkylän haastattelut muodostivat kolmeen muuhun poronhoitoyhteisöön verrattuna poikkeuksen toiveikkaam-malla ilmapiirillä. Vaikka petoeläinten, erityisesti karhujen, määrän kasvua pidettiin uhkana, suhtautuminen tähän oli suhteellisen neutraalia. Asiasta lähinnä todettiin, että paimentamista on lisätty kasvavan petokannan seurauksena. Poronhoidon yleisesti suurimmaksi uhkaksi nostettiin kohonneet kustannukset, erityisesti tarvittava maastoliikennekalusto ja korkea polttoainehinta. Lisääntyvä paimennus kasvattaa kuluja. Tämä taas lisää paineita kasvattaa omistettujen porojen määrää. Kun kaikki poronhoitajat ovat samassa tilanteessa, laidunten todettiin kärsivän, mikä vaikuttaa tuloihin, koska vassojen ja urakoiden (2-vuotiaat urosporot) teuraspaino laskee.

Samat ilmastoseikat, aikaiset keväät ja myöhäiset talven alut nostettiin esiin, mutta niiden todettiin lähes poikkeuksetta hyödyttäneen poronhoitoa. Käytännössä lumettoman tai vähälumisen ajan helpon ravinnon kausi on pidentynyt. Ilmaston nykyistä suuremmat muutokset tunnistettiin pitkällä aikavälillä uhkaksi, mutta ei vielä kovin ajankohtaiseksi. Sopeutumiskeinona nähtiin lähinnä lisäruokinta. Kasvavien kulujen vuoksi lisäruokintaa haluttiin kuitenkin välttää mahdollisimman pitkään. Toiveikkuus viimevuosina lyhentyneeseen talveen käy hyvin ilmi seuraavasta haastatteluotteesta:

No porolle se on selvä, pälvi on sen parempi, se on hyvä porolle. Pälvi on aina hyvä. Ja se saapi varhain tulla ja se saapi pitkään. Se on vain hyvä. Se alkaa nyt täällä tulla niinku tulee etelän, niinku meidän lapinkylän

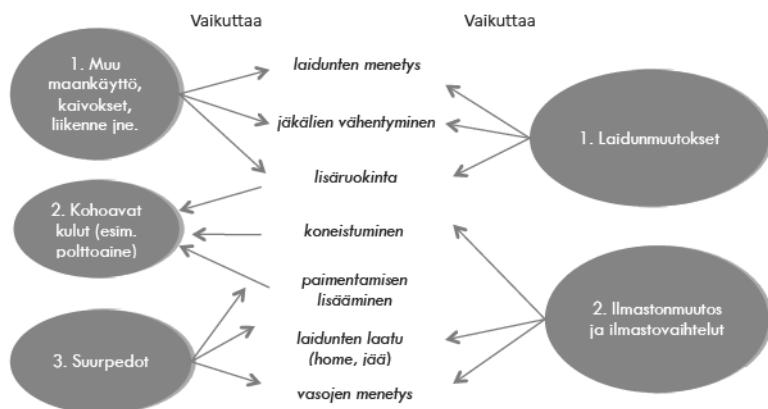
niinku tuolla etelän, niillä on tämmöset kevät mitkä meillä on nyt. Varhain kevät ja myöhään syksy.

Könkämän lapinkylän positiivisiin tulevaisuuden odotuksiin on syynsä. Könkämä on tutkituista alueista selvästi suurin ja kasvilisisuuden ja korkeuserojen osalta myös vaihtelevin. Luonnon ympäristö vaihtelee eteläisen Suomen rajan mänty- ja kuusimetsistä Norjan puoleisen konsessioalueen (erityinen laidunnusoikeusalue) merellisiin ja alpiinisiin olosuhteisiin. Tämä maaston vaihtuvuus lisää sopeutumiskapasiteettia, koska vaihtelevalla laidunalueella on todennäköisempää, etteivät huonot olosuhteet koske kaikkia lapinkylän laitumia.

Toiveikkuuden käänköpuolena ovat ympäristömuutoksen ennalta arvaamattomat seuraukset. Tihentyvä ja muuttuva petokanta on tärkeä ja avoin kysymys. Suomen puolella Käsivarressa pohdittiin esimerkiksi sitä, ovatko lisääntyneet karhuhahingot ja toisaalta oudot karhuhavainnot yhteydessä toisiinsa. Havaintoja karhujen varhaistuneesta heräämisestä talviunilta pohdittiin seuraavasti:

Tänä vuonna oli vielä semmonen erikoinen että net nousit nii ennen maaliskuun puoltaväliä ensimmäinen karhu pääsi pesästä ylös mikä on täällä kyllä tosi varhain – – Sääolosuhteet vaikuttaa tietenki sillä lailla, että niinku tuo karhujen käyttäytyminen, ennen se on ollu huhtikuun puolenvälin 20 päivän [20.4.] jälkheen ku se on noussu pesästä, niin tänä päivänä se nousee jo maaliskuussa alussa että joku siihen vaikuttaa.

Yllä olevat tulokset poronhoidon ja globaalimuutosten suhteesta voidaan tiivistää kuvaan (Kuva 1), jossa tarkastellaan muutostekijöiden, vaikutusten ja sopeutumiskeinojen vaikutussuhteita toisiinsa. Vaikka edellä tarkastellut tapaukset eroavat toisistaan alueen ja yksityiskohtien osalta, havainnoista voidaan tehdä yleisiä päätelmiä. Kuva ilmentää, kuinka ilmastonmuutos ja petojen lisääntyminen vaikuttavat osin samoihin poronhoidon osatekijöi-

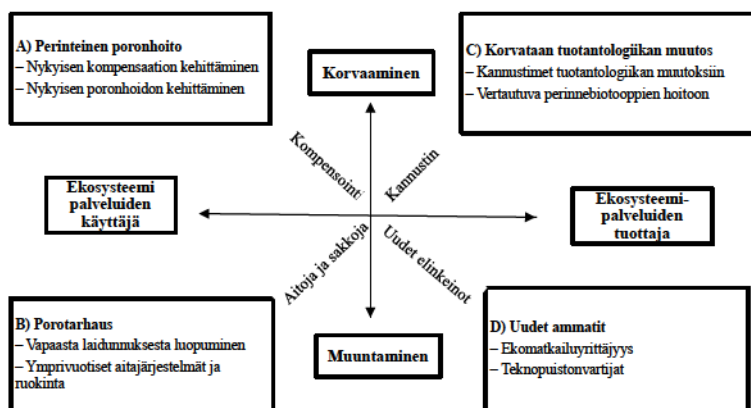
Kuva 1. Muuttuvan ympäristön ja sopeutumiskeinojen vaikutussuhteita.

hin: lisäruokintaan ja vasojen menetykseen. Kuva paljastaa myös sen, kuinka monimutkaisia vuorovaikutussuhteet ovat poronhoitajien näkökulmasta. Tämä tukee johtopäätöstä, että yksittäistä muutostekijää tarkastelemalla on vaikea ymmärtää, missä tilanteessa poronhoitajat sopeutumiseen tai sopeutumatta jättämiseen johtavia päätöksiä tekevät. Poronhoidon todellisuuden ymmärtäminen edellyttää kokonaisvaltaista tarkastelua.

Ympäristömuutokset ja poronhoidon mahdolliset tulevaisuudet

Kolarissa 31.1.2013 järjestetyssä poronhoidon tulevaisuustyöpajassa käytimme pohjana aiemmassa tutkimuksessa (Heikkinen ym. 2012) hahmoteltua skenaarioharjoitusta, joka esitetään kuvassa 2.

Skenaario A – *Perinteinen poronhoitoskenaario* lähtee vallitsevasta käytännöstä, jossa poronhoito määrittynyt ekosysteemipalveluiden käyttäjäksi ja rajoittavan sääntelyn kohteeksi. Oleellista on myös kompensatiopainotus, jossa keskitytään kehittämään esi-merkiksi petojen aiheuttamien vahinkojen korvauskäytäntöjä.

Kuva 2. Tulevaisuusskenaarioharjoitus poronhoidon tulevaisuuden hahmottamisesta suhteessa ekosysteemipalvelujen käyttäjä tai tuottaja määrittelyyn sekä korvaaminen tai muuntaminen painotuksiin.

Skenaario *B – Porotarhaus* rajaa ihmisen vaikutuksen luonnosta. Tässä skenaario B mukailee luonnonsuojeluliikkeen alkuaikojen politiikkaa eristää luonnonsuojelualueet tuotannolliselta ja kuluttavalta ihmistoiminnalta aidoilla, kielloilla tai sakon uhkilla. (Vertaa esim. Spence 1999; Rytteri & Puhakka 2009; United Nations' Environmental Program 2007, 'Policy First' skenaario).

Skenaario *C – Korvataan tuotantotilapiikan muutos* perustuu siihen, että poronhoito tuottaa ekosysteemipalveluja. Tuolloin poronhoito ja poronhoidon ylläpitäminen voisi muuttua kannustimilla tuetuksi. Tässä ajatus seuraa lähinnä Euroopan maatalouden 1990-luvulla esiteltäjä perinnebiotooppi- ja maisemanhoitotukimuotoja. Näillä on tuettu esimerkiksi jokivarsiniittyjä ylläpitävää lammas- tai nautakarjalaidunnusta (esim. CAP 2010). Kalakantojen hoidossa on sovellettu myös kannustimia, jotta ei-toivottuja kalalajeja kalastettaisiin (ks. Sepä ry 2013). Tästä instrumentista käytetään nimitystä *payments for ecosystem services* (PES) (Bruner ym. 2008; Jack ym. 2008; Sommerville ym. 2009; Wunder 2013).

Vaihtoehto D – *Uudet ammatit* rakentuu vuosituhannen ekosysteemi-arvion *Technogarden* skenaariosta, jonka olennainen tekijä on ihmisen voimaperäinen puuttuminen luontoon halutun kaltaisen ekosysteemipalvelurakenteen edistämiseksi tai tuottamiseksi. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi luonnonympäristöjen kunnostukset, eläinkantojen hoito, siirtäminen uusille alueille, sääteley esimerkiksi metsästämisellä tai voimaperäiset ohjauskeinot, kuten kulotukset. Taloudelliset mahdollisuudet syntyvät usein luontomatkailun ja siihen perustuvien uusien ammattien kautta, kuten puistonvartija tai safariopas. Esimerkkejä on olemassa. Afrikassa Serengetin kansallispuistosta vuoristoon korvauksetta pakko-siirrettyjen heimojen jäseniä (esim. masaita), jotka perinteisesti laidunsivat, metsästivät ja keräilivät rakennetun kansallispuiston-alueella, on työllistetty viime vuosina safarioppaina ja erävalvojina (Nelson & Makko 2005).

Skenaarioharjoituksessa skenaariota A, joka tunnistettiin tämän hetkiseksi hallintamalliksi, kritisoitiin. Argumentit perustuivat lähinnä poronhoitokäytäntöjen jatkuvaan vaikeutumiseen ja tilan loppumiseen, joita vahinkojen kompensointi ei kata. Keskustelua käytiin esimerkiksi siitä, miten erityisesti kasvava kaivos-teollisuus on muuttanut maankäyttöä aiheuttaen ongelmia poronhoidolle. Kritiikkiä kohdistettiin myös poronhoitotyön sisäiseen muutokseen. Poronkasvatukseen ja myyntiin keskittymisen sijaan poronhoidosta on tullut riippuvainen petovahinkojen korvauk-sista, ja tästä on seurannut myös työnkuvan painottuminen peto-jen surmaamien porojen etsimiseen.

Tarhausvaihtoehto B tunnistettiin myös. Sen katsottiin koske-van eteläistä poronhoitoaluetta. Skenaario tyrmättiin sopeutumis-keinona. Etelässä laidunten niukkuus mutta myös paheneva suur-petotilanne ovat johtaneet tarhauksen lisääntymiseen. Tärkeim-pänä perusteena tyrmäämiselle käytettiin tarhaporonhoidon kor-keita kuluja, joita lihan myynnillä ei voi kattaa. Tarhaporonhoitoa ei pidetty poronhoitona. Jos tähän päädytään, työpajaan osallistu-jille se tarkoittaisi poronhoidon loppumista, jonka tilalle tulee jota-kin muuta. Samalla argumentilla hylättiin myös skenaariovaihto-

ehto D – Uudet ammatit. Osa nykyisiä poronhoitajia voisi todennäköisesti työllistyä luontoon perustuvissa uusammateissa, ja itse asiassa osa on jo nyt työllistynyt luontomatkailussa, mutta poronhoidon ja sen jatkuvuuden kanssa tällä ei tunnistettu olevan mitään tekemistä.

Keskusteluihin nousi myös tässä artikkelissakin jo käsitelty havainto, että tarhausvaihtoehto, etenkin aitasotus, kokoa myös pedot helpon ravinnon ääreen. Hyvänä puolena todettiin se, että ehkä aidoissa suurempi osa kadonneista vassoista voidaan osoittaa petojen tappamaksi ja suhteellisesti pienemmin kustannuksin kuin vapailla laitumilla, ja tätä kautta vasahävikki saataisiin paremmin korvausjärjestelmissä huomioiduksi (vrt. Suomen Riistahallintolaki 14 §). Toisaalta asetelma nosti esiin kysymyksen siitä, kumpia poronhoitajat tällaisessa tilanteessa ruokkivat, poroja vai petoja? Näin päädyttiin keskustelemaan skenaario C:stä, joka perustuu tuotantologiikan muutokseen. Skenaariossa myönnetään, ettei poronhoito tuota ensisijaisesti lihaa ihmisten kulutukseen, vaan se tuottaa ja tukee yhteiskunnan arvostamia muita luontoelementtejä. Poronhoito tuottaa ravintoa pedoille, ylläpitää ja kontrolloi porokantaa, ylläpitää laidunnusvaikutusta ja näiltä osin osallistuu totutunkaltaisen lappilaisen maiseman säilyttämiseen. Tätä kautta poronhoidolle maksettujen tukien perusteet voisivat muuttua sellaista tuotantoa kannustaviksi, joka tuottaisi halutunlaista luontoa.

Poronhoidon muuttumista skenaariovaihtoehto C:n kaltaiseksi ei pidetty haluttuna suuntana. Mutta toisaalta, kuten keskustelussa nousi esiin, onko tämä suuntaus kuitenkin ainoa realistinen keino perinteiseksi tunnistetun poronhoidon jatkumiselle? Skenaario C johtaisi helposti poronhoitajille hyväksyttävän kynnyksarvon ylitymiseen ja perinteisenä arvostetun poronhoidon katoamiseen. Poronhoitajat huomauttivatkin, että petomäärän sekä kilpailevien maankäyttömuotojen rajoittaminen olisi heille mielekkäämpi tulevaisuuden vaihtoehto. Poronhoitajat kuitenkin epäilivät, ettei muulla yhteiskunnalla ole halua vähentää petomäärää eikä myöskään lisätä poronhoitajien vaikutusmahdollisuuksia kilpaileviin maankäyttömuotoihin.

Tämä artikkelin pohdinnat poronhoidon sopeutumiskapasiteetista, tämän hetkisistä ja mahdollisesti tulevista haasteista sekä sopeutumiskeinoista on hyvä lopettaa poronhoitajan ja matkailuyrittäjän pohdintaan poronhoidon ja poron sopeutumisesta:

No eihän se ole sopeutunu. Sehän yrittää sopeutua tietenkin, mutta eihän se ole sopeutunu sinne. – –, se vain tuota yrittää elää niitten kaikkien muiden kans mitä siinä on mutta mitään sopeutunu ole eikä tule sopeutumaan, koska se on kuitenkin semmonen elukka että se vaatii sen normaaliluonnon, ei se sinne tule sopeutumaan. Ainoa jos tarhaamalla pidetään niitä hengissä ja näin mutta ei se ole ennää sitä, ei se ole sitä luontaista poron elämää ennää tarhaaminen ettei se ole tarhaeläin olemassa, et ei se tule siihen sopeutumaan se tulee vain sitten tuota ihminen sopeuttaa siitä semmosen eläimen mikä pystyy sitten tarhoissa elämään.

Pohdinta

Olemme keskittyneet tarkastelemaan poronhoidon sopeutumiseen liittyviä haasteita ja erityisesti petokysymyksen nivoutumista muihin ympäristömuutoksiin Suomessa ja Ruotsissa molemmien puolin pohjoista valtakunnanrajaa. Petoihin liittyvät ongelmat ovat laji-, paikka- ja aikasidonnaisia. Samoin vaihtelee kulloinkin lainsäädäntö ja tieto peto- ja poromääristä tai porovahingoista. Olemme rajanneet tästä tarkastelusta tärkeitä ja isoja kysymyksiä, kuten valtioittain ja alueittain vaihtelevat petomäärien kanta-arviot, petojen sääntelytavat sekä monelle tärkeän kysymyksen porojen paikallisesta tai yleisestä ylilaidunnuksesta ja ylilaidunnukseen johtaneista syistä. Emme myöskään rajanneet tarkastelua vain suteen, koska sen esiintyminen vaihtelee tutkimusalueellamme alueellisesti ja ajallisesti, vaikka susi toki kykenee aiheutta-

maan nopeasti suuria porovahinkoja. (ks. Valkosen artikkeli tässä teoksessa). Olemme siis suhteuttaneet petojen osuutta yleensä poronhoidon ongelmiin ja tarkastelleet mahdollisia sopeutumiskeinoja toimintaympäristön muutoksiin sellaisina, kuin ne poronhoitajien näkökulmasta hahmottuvat. Muutospaineita tuovat myös ilmastomuutos, energian kohoava hinta (ml. polttoaineet) sekä poronhoidon kanssa kilpaileva luonnon resurssien ja maan hyödyntäminen. Olemme tuoneet esiin, että luonnon ja sen monimuotoisuuden suojelemiseksi kehitetyt politiikat, esimerkiksi suurpetojen suojelu, aiheuttavat kielteisiä sivuvaikutuksia poronhoidolle. Poliittikkatoimien sivuvaikutukset onkin tärkeää huomioida globaalimuutoksen paikallisia vaikutuksia kartoittavassa tutkimuksessa ja niitä ehkäisevässä päätöksenteossa.

Poronhoidon haavoittuvuuden ja sopeutumiskeinojen tarkasteluniseksi sovelsimme väljästi mallia, joka huomioi ilmastomuutoksen ohella myös muut sopeutumiseen liittyvät paikalliset ongelmat. Poronhoidon kohtaamat muutospaineet ja sopeutumiskyky riippuvat monesta tekijästä, joiden realistinen kartoittaminen vaatii kokonaisvaltaista otetta. Poronhoitajien kanssa yhteistyössä tehtävä haavoittuvuuden ja sopeutumiskapasiteetin arviointi on tulostemme mukaan tarpeellinen. Toisaalta se, että painotetaan tutkittavien aseman ymmärtämistä, haastaa tutkimukselle usein asetettuja esioletuksia, kuten keskittymisen pelkästään ilmastomuutokseen tai johonkin muuhun yhteen muutosajuriin. Globaalimuutoksen vaikutuksia porotaloudelle kannattaisikin tutkia ”alhaalta ylös” -periaatteella. Lähestymistavan toimivuus näkyy esimerkiksi siinä, että toimintaympäristön muutoksella on monenlaisia vaikutuksia poronhoitoon, mutta lyhyellä tähtäimellä ensisijaiset sopeutumistoimet voivat kohdistua ennemminkin petovahinkojen sietämiseen sekä poronhoidon uusiutumiskyvyn ja ominaispiirteiden säilyttämiseen suurpedoista huolimatta. Mikäli tämän päivän haasteista ei selviydytä, kysymys vuosisadan lopun sopeutumiskapasiteetista menettää merkityksensä.

Kokonaisvaltainen haavoittuvuusarviointi on hyvä keino määritellä suurpetojen aiheuttamia paineita paikallisille elinkeinoille.

On tärkeä tarkastella nykytilaa niin kuin toimija itse sen määrittää, jotta kartoitetaan merkitykselliset vaikutukset ja tunnistetaan myös tilanteeseen soveltuvat sopeutumiskeinot. Kuitenkin myös tulevaisuusorientaatio on välttämätön. Esittelimme yhden tavan hyödyntää skenaarioharjoitteita globaalimuutoksen paikallistason tutkimuksessa. Globaalimuutos oli kuitenkin ensin käännettävä paikallisesti tunnistettaviksi vaikutuksiksi ja tulevaisuuden mahdollisuuksiksi. Tämän jälkeen näitä tulevaisuuskuvia voitiin käyttää virikkeinä herättämään keskustelua muista mahdollisista tulevaisuuksista ja sopeutumiskeinoista. Tämä tutkimuksen vaihe toimi ”ylhäältä alas” -logiikalla ja menetelmällä on sekä hyviä että huonoja puolia. Tutkijoiden oli suhteellisen helppoa kääntää globaalit skenaariologiikat paikallisesti tunnistetuiksi kehityslinjoiksi aiemman tutkimuksen perusteella. Toisaalta kun poronhoitajat eivät itse olleet luomassa alkuperäisiä skenaarioita, he eivät välttämättä hyväksyneet niiden kuvaamia tulevaisuuksia, eivätkä he jakanee skenaarioiden edustamia arvoja. Tämä oli ilmeistä meidän tapauksessamme etenkin skenaario D:ssä, joka nojaa poronhoitajille hyvin vieraaseen arvomaailmaan ja luontosuhteeseen.

Tulevaisuuden mahdollisuuksien hahmottaminen skenaariotyökaluilla on hyvin tilanneriippuvaista. Työpajassa käytimme tukena myös kirjoitettuja lyhyitä tulevaisuuskuvaelmia, mutta ne eivät juuri herättäneet keskustelua, ja ne koettiin vaikeasti lähestyttäviksi. Skenaarioita havainnollistava kuva sen sijaan herätti keskustelua. Työkalujen valinnassa onkin mietittävä tarkkaan tutkimuksen kohderyhmä. Toisaalta haastattelukierroksemme perusteella oli selvää, että jokin keino on keksittävä, jotta voidaan tuoda globaalit asetelmat sekä globaalisti mielekkäät ja tärkeät ilmiöt takaisin paikalliselle tasolle. Haastattelutilanteille oli tyypillistä, että kertoja pitäytyi tarkkaan itse koetuissa muutoksissa, lyhyissä aikajän-teissä, ja esimerkiksi pohdinta ilmastonmuutoksesta esiintyi kysymyslauseina. Samanlaisena ilmeni myös keskustelu petokannan ti-hentymisestä, jonka kokemuksellinen elementti nojasi omiin peto-havaintoihin, mutta havainnoissa korostui petojen tappamien po-rojen löytymiset ja toisaalta porojen lisääntyneet katoamiset.

Tutkimuksemme ja käytetty haavoittuvuusarviointimenetelmä tarjoaa myös vastauksia kysymykseen poronhoidon joustavuudesta ja uusiutumiskyvystä. Tuloksemme osoittavat, että maan käyttö, ilmastomuutos ja peto-ongelma tekivät poronhoidon nykytilan suhteellisen vaikeaksi. Suunniteltujen kompensatioiden ei koettu olevan riittäviä turvaamaan poronhoitajien toimeentulomenetyksiä tai poronhoitojärjestelmää vaarantumiselta. Korvaukset ovat kyllä varteenotettava yritys palauttaa ja uusintaa poronhoidon jatkuvuutta. Poronhoitajat eivät kokeneet tilannetta ongelmattomana. Petovahinkoja ei korvata täysmääräisesti; huomiotta jäävät esimerkiksi petovahinkojen todentamiseen kuluva aika ja polttoainekustannukset. Toisaalta poronhoidon kanssa kilpailevat maankäyttömuodot eivät juuri maksa korvauksia poronhoidolle. Näin ollen voidaan sanoa, että poronhoidon vastustuskyky näille muutoksille on heikko.

Porotarhaus voidaan nähdä sopeutumiskeinona laitumien määrän ja laadun vähenemiseen sekä petovahinkojen lisääntymiseen. Mielenkiintoinen teoreettinen ongelma on se, voidaanko puhua sopeutumiskeinosta, jos muutos aiheuttaa järjestelmän siirtymisen täysin toisenlaiseen tilaan. Silloin sopeutumiskyvyn kehittäminen ei enää paranna olemassa olevan porotalouden joustavuutta ja muokkautumiskykyä, vaan luo uudenlaisen tuotantojärjestelmän, jonka toiminta ei perustu enää laidunten määrään ja laatuun vaan kykyyn ylläpitää kustannustehokasta porotarhaa.

Tunnistimme myös muita sopeutumiskeinoja, jotka johtavat uudenlaisen järjestelmän syntyyn. Skenaariossa C perinteinen poronhoito muuttuisi lihantuotantoelinkeinosta ekosysteemipalvelujen tuottajaksi. Siirtymä esimerkiksi lihantuottajasta petoeläinten ravinnontarjoajaksi muuttaisi porotaloutta niin, että lihan myynti ei enää toisikaan suurinta osaa tuloista, vaan poronhoitajien toimeentulo perustuisi enenevässä määrin erilaisiin kannustimiin sekä taloudellisen toiminnan ulottamiseen matkailualalle. Poronhoito muuttuisi ”pedon- ja maisemanhoidoksi”. Tällä tavalla poronhoidon ja luonnonsuojelun ristiriidat ainakin muuttaisivat muotoaan. Nimittäin, jos näin voitaisiin edistää taloudellisesti

kannattavan poromäärän pienenemistä, porotiheys voisi laskea ja sitä kautta pitkään jatkunut keskustelu porojen ylilaidunnuksen syistä ja seurauksista voisi laantua.

Tutkimusalueillamme pedoilla on suhteellisen suuri vaikutus poronhoidon kannattavuuteen. Poronhoitajille on tarjolla monenlaisia sopeutumismahdollisuuksia, joilla kaikilla on myös huonot puolensa. Kiinnostavaa on, että myös pedot sopeutuvat poronhoitajien sopeutumiskeinoin: tarhavasotusta käytettiin sopeutumiskeinona muuttuville sääoloille, mutta samalla pedot kerääntyivät tarhan ympärille ja verottivat osansa. Ympäristömuutoksen hallinnalla ja sopeutumisen keinoilla on sivuvaikutuksensa, eivätkä näiden vaikutusten syy-seuraussuhteet ole yksinkertaisia. Myös eläinten käyttäytyminen muuttuvassa ympäristössä tuottaa yllätyksiä, jolloin voidaan joutua uuteen sopeutumisen kierteseen. Siksi tutkimuksessa ei tule soveltaa muutospaineita paikallisiin olosuhteisiin sellaisina kuin ne annetaan. Usein on hedelmällistä lähteä liikkeelle valitusta tutkimuskohteesta, ja määrittellä sitten eri asioiden vaikutuksia ja suhteita toisiinsa. Paikallistasolta liikkeelle lähtevän muutostutkimuksen voima onkin siinä, että se pystyy tarjoamaan seikkaperäisen kuvan esimerkiksi tutkitusta elinkeinosta. Me emme keskittyneet tarkastelemaan pelkästään poronhoidon ja petojen välistä suhdetta, koska uskoimme saavuttavamme tärkeämpiä tuloksia poronhoitajien kannalta, jos keskitymme myös muihin konkreettista sopeutumista edellyttäviin ongelmiin.

Taloudellinen kannattavuus on vain yksi osa poronhoitoa, joka on monille ylisukupolvinen elämäntapa. Tulevassa tutkimuksessa olisikin tarpeen määritellä poronhoitajalähtöisesti kynnsarvoja elämäntavan hyväksyttävälle muutokselle, sillä monet määritelyistä mahdollisista ja jo toteutuneista sopeutumistoimista muuttavat poronhoitoa elämäntapana paljon. Vain tällaiset kynnsarvot määrittelemällä voimme tietää, ovatko sopeutumiskeinot ja ehdotukset toimivia ongelmanratkaisuja vai vain merkkejä paineesta muuttaa poronhoitoa vaikeasti hyväksyttävään ja epäoikeudenmukaiseksi koettuun suuntaan?

Kiitokset

Tämä tutkimus on osa Suomen Akatemian FICCA – ilmastonmuutoksen tutkimusohjelmaa ja osahanketta CLICHE, jonka Oulun Yliopiston työpaketti 8: Perinteiset elinkeinot keskittyy poronhoidon sopeutumiseen Suomen ja Ruotsin Muonionjoen ja Könkämäenon muodostamassa jokilaaksossa. Kirjoittajat kiittävät artikkelin toimittajia, kommentaattoreita ja tuntemattomia vertaisarvioijia hienoista huomioista ja tarkkaavaisista kysymyksistä. Kirjoittajat haluavat kiittää myös tutkimusprojektiin osallistuneita muita tutkijoita Élise Lépyä, Mervi Kasasta ja Teresa Komua, mutta erityisesti tutkimusalueen saamelaisia ja suomalaisia poronhoitajia.

Koira suden hampaissa – Monilajinen yhteiselämä, kuolema ja osallisuus

Suden ja koiran välinen konflikti on yksi Suomen susipolitiikan erityiskysymyksistä. Selvitämme tässä artikkelissa, miten tämä konflikti konkreettisesti syntyy ja hahmottelemme siihen ratkaisuja analyysimme perusteella. Tarkastelemme ihmisen, suden ja koiran arkista yhteiselämää vuorovaikutuksena, joka tuottaa haa-voittuvia tapoja. Näiden tapojen näkyväksi tekeminen ja kriittinen tarkastelu on edellytys konfliktin ratkaisemiselle. Artikkelin tavoitteena on herättää lukija pohtimaan ihmisen ja eläimen osallisuutta susivahingoissa.

Osallisuuden käsitteellä kuvataan yhteiskuntatieteissä sitä, miten ihmiset hahmottavat suhteensa ympäröiviin yhteisöihin sekä miten he ymmärtävät itse vaikuttavansa asioiden kulkuun tai ottavat vastuuta kehityskuluista esimerkiksi syrjäytymisen ja kouluki-
saamisen kaltaisia sosiaalisia ongelmia ratkaistaessa tai kaupunki-suunnittelussa (Särkelä-Kukko 2014; Soilamo 2006; Bäcklund ym. 2002). Kirjoituksessamme laajennamme tämän käsittämään myös yhteiselämää lajien välillä. Selkiyttämällä sitä, mikä on yhtäältä suden ja mikä taas ihmisen osuus vahingon syntymisessä sekä sitä, miten ihmiset kokevat vaikuttavansa vahinkoon, toivomme voivamme tarjota uusia näkökulmia susikysymykseen ja ennen kaikkea siihen, mitä on oikeudenmukaista ja kohtuullista odottaa tehtävän susivahinkojen ehkäisemiseksi.

Suden ja koiran välinen konflikti Suomessa

Sekä vuoden 2015 alussa hyväksytyssä että sitä edeltäneessä susikannan hoitosuunnitelmassa koiriin kohdistuneet hyökkäykset on mainittu tekijänä, joka vaikuttaa ihmisten halukkuuteen sietää susia lähialueillaan (MMM 2005; 2015). Myös Outi Ratamäki (2009a) on Suomen susipolitiikkaa koskevassa väitöskirjassaan esittänyt susien aiheuttamien koiravahinkojen olevan yksi vaikeimmin ratkaistavissa olevista erityiskysymyksistä. Syyksi hän mainitsee epäoikeudenmukaisiksi koetut korvausmenettelyt, mutta myös sen, ettei koiran menetys ole usein rahalla korvattavissa. Korvauskäytäntöjen muutokset (muun muassa omavastuusuuden poistuminen) eivät olekaan ratkaisseet ongelmaa. Esimerkiksi Joensuussa syksyllä 2012 järjestetyssä *Ajankohtaista Pohjois-Karjalan suurpeitolanteesta* -yleisötilaisuudessa toivottiin edelleen konfliktiin ratkaisua.

Suden ja koiran konflikti heijastuu susipolitiikkaan myös laajemmin. Koirametsästyksen yleistymisen seurauksena paineet susikannan pienentämiseksi ovat lisääntyneet (Rannikko ym. 2011; ks. myös Koster & Noss 2014). Koiravahingoilla on jopa oikeutettu salametsästystä (Peltola ym. 2013b; Pohja-Mykrä & Kurki 2014).

Suomessa koiravahingot ovat nousseet puheenaiheeksi lähinnä poronhoitoalueen eteläpuolella ja enimmäkseen Itä-Suomessa. Suomen riistakeskuksen Pohjois-Karjalan aluetoimiston tilaston mukaan sudet tappoivat vuosina 1996–2011 pelkästään Pohjois-Karjalan alueella 211 koiraa. Eri vuosina tapausten määrä on vaihdellut runsaasti: vuonna 1999 vain viisi koiraa joutui susien hyökkäysten kohteeksi, kun vastaavasti ajanjakson huippuvuonna 2005 määrä kohosi 34 koiraan (Kuittinen 2012).

Valtakunnallisten tilastojen pohjalta tehdyt selvitykset osoittavat, että susien aiheuttamien koirakuolemien lukumäärä on Suomessa kaikkiaan varsin korkea (Tikkunen 2013), vaikka tiedossa on, etteivät kaikki tapaukset tilastoidu. Tapauksia koskevaa ilmoitusvelvollisuutta ei ole, eikä mikään taho myöskään kerää systemaattisesti tietoa koiravahingoista. Kansainvälisessä vertailussa

susi–koira-konfliktit eivät ole kärjistyneet vastaavanlaiseksi ongelmaksi, vaikka vahinkoja voi tapahtua kaikkialla missä sudet ja koirat joutuvat toistensa kanssa tekemisiin.

Ruotsissa tehdyn selvityksen mukaan (Backeryd 2007) koko Skandinaviassa viranomaisten tietoon tuli vuosina 1995–2005 yhteensä 152 tapausta, joissa susi oli hyökännyt koiran kimppuun. Suurin osa näistä tapauksista sattui Ruotsissa (104 tapausta). Norjassa tällä kymmenen vuoden ajanjaksolla sattui vain 48 tapausta. Kuten Suomessa vuosittainen vaihtelu susivahinkojen määrissä on suurta. Susien määrän arvioitiin Skandinaviassa olleen vuonna 2007–2008 yhteensä 166–210 yksilöä (Ruotsissa 144–179 ja Norjassa 12–18 yksilöä sekä yhteiset 10–13 yksilöä) (Aronson ym. 2008). Vastaavasti Suomen susikannaksi samana ajankohtana arvioitiin 200–220 yksilöä (Heikkinen ym. 2009). Yli puolet Suomen susista elää Itä-Suomessa. Tilanne on säilynyt samanlaisena huolimatta maan kokonaissusikannassa havaituista heilahteluista (Heikkinen & Kojola 2010; RKTL 2014).

Skandinavian ohella myös Euroopan puoleisen Venäjän puolelta on olemassa joitain selvityksiä susien aiheuttamista koiravahingoista. Bologov ja Miltner (2003) toteavat koiriin kohdistuneiden vahinkojen olleen alueella yleisempiä kuin tuotantoeläimiin kohdistuneiden vahinkojen vuosien 1996–2001 välillä. Ongelma nousee esiin myös tutkimuksessa Makedonian metsästäjien ja paimenten asenteista suurpetoja kohtaan (Lescureux & Linnell 2010). Atlantin toisella puolella Yhdysvalloissa Wisconsinin osavaltiossa on tutkittu susien aiheuttamia koiravahinkoja. Siellä sudet tappoivat tai haavoittivat kuitenkin paljon vähemmän koiria kuin Suomessa: vain 35 tapausta on varmistettu vuosilta 1976–2000, vaikka susien määräksi tutkimusajankohtana arvioitiin 250 yksilöä (Treves ym. 2002).

Koiravahinkojen biologista puolta on Suomessa tutkittu aiemmin viranomaisaineistoihin perustuen (Kojola & Kuittinen 2002; Kojola ym. 2004a; Kojola ym. 2004b; Tikkunen 2013). Näissä tutkimuksissa on selvitetty muun muassa sitä, mitkä koirarodut useimmin joutuvat suden suuhun, missä ja milloin koirat ovat alttiimpia

susien hyökkäyksille, onko näissä tilanteissa ollut kyse yksittäisistä vai useista susista ja mikä ylipäätään saa suden hyökkäämään koiran kimppuun. Sen sijaan tietämyksemme siitä, mitä täsmälleen ottaen konfliktitilanteissa on tapahtunut sekä minkälaiset toimintatavat ja olosuhteet ovat tapahtumien taustalla, on puutteellista. Erittelemällä lajien välisen vuorovaikutuksen muotoja sekä ihmisten kokemuksia yhteiselämän tilanteista on mahdollista ymmärtää, miten konfliktitilanteet kehkeytyvät ja miten mahdollisuus vahingon syntymiselle muodostuu.

Konflikti, osallisuus ja kehollinen vastavuoroisuus

Suden, koiran ja ihmisen keskinäisellä yhteiselämällä on pitkä historia. Tutkijat ovat pyrkineet selvittämään, kuinka sudesta tuli koira, mutta monet tähän liittyvät yksityiskohdat ovat edelleen selvittämättä (Raevaara 2011). Kysymys lienee kuitenkin ollut mukautumisesta toisen läsnäoloon: susille oli hyödyllistä tottua elämään ihmisen lähetyvillä ravinnon vuoksi, ja ihminen puolestaan totutteli elämään petoeläimen kanssa, koska se hälytti vaaran uhatessa, hävitti jätteitä sekä toimi apuna metsästyksessä ja tavaroiden kuljetuksessa (Haraway 2008; Raevaara 2011; Koski & Bäcklund 2012).

Yhä edelleen yhteiselämän muodot perustuvat samankaltaiselle vaihdolle: ihminen tarjoaa koiralle ruokaa, hoivaa ja suojaa vastineeksi koiran tekemille palveluksille perheissä, teollisuudessa, tieteessä ja hallinnossa. Tieteentutkija, feminismin teoreetikko ja biologi Donna Haraway (2008) haastaa tarkastelemaan historian kuluessa yhteiskunnallisten ja materiaalistien käytäntöjen seurauksena hioutuneita ihmisen ja koiran kumppanuuden muotoja. Vakiintuneita yhteiselämän tapoja ja tottumuksia pidetään useimmiten itsestäänselvyyksinä eikä niitä arkielämässä tulla sen kummemmin pohtineeksi. Suden ja koiran välisen konfliktin voi tästä näkökulmasta tulkita häiriötekijäksi, joka asettaa tottumukset suurennuslasin alle. Arjen tasolla suden, koiran ja ihmisen yhtei-

selämän mahdollisuus ei ole niin suoraviivainen ja itsestään selvä kuin mitä kesyyntymisen historian kuvaus usein antaa olettaa.

Yhdessä eläminen edellyttää jatkuvaa totuttautumista toisen läsnäoloon. Ihmisen ja eläinten vuorovaikutus on suurelta osalta kehollista kielellisen vuorovaikutuksen mahdollisuuksien ollessa rajalliset. Totuttautumista onkin hedelmällistä tarkastella kehollisena vastavuoroisuutena, jossa olennaista on kyky ennakoida ja mukautua toisen tarpeisiin (Haraway 2012; Brown & Dilley 2012).

Ennakointi ja sopeutuminen perustuvat pitkälti kehollisiin tuntemuksiin, jotka suuntaavat toimintaa. Tämä pätee niin lajien väliseen kuin ihmisten keskinäiseenkin yhteiselämään. Brittimaantieteilijä Nigel Thrift (2008) onkin huomauttanut, että kaupunkielämään sopeutuminen edellyttää tekniikoita ja tilaa, jotka mahdollistavat ystävällismielisen ja myötätuntoisen suhtautumisen naapuriin sekä kitkevät vihamielisyyttä ja välinpitämättömyyttä. Esimerkiksi koululaitoksen yhtenä tehtävänä on, monien muiden tahojen ohella, sosiaalistaa ihmislapsi osaksi yhteiskuntaa. Vihan ja ystävyyden tasapaino on kuitenkin hauras ja voi purkautua erilaisissa tilanteissa liikenneraivona, naapuririitoina, ilkeävalta tai poissulkemisen politiikkana. Jos nämä olisivat hallitsevia kanssakäymisen tapoja, ei elämä kaupungeissa sujuisi.

Ajatus yhteiselämän kehollisuudesta johdattaa meidät tarkastelemaan toiseen totuttautumista ja tottumattomuutta ihmisen, suden ja koiran välillä affektiivisena suhteena: Spinozan ja Deleuzen ajattelun pohjalta kehittyneessä tulkinnassa *affektilla* kuvataan kehon suhdetta ympäröivään todellisuuteen. Vuorovaikutuksen affektiivisuutta tutkimalla voidaan ymmärtää, miten osallisuus rakentuu ihmisen ja eläimen kanssakäymisessä. Usein lainatun määritelmän mukaan affekti tarkoittaa kykyä tai taipumusta vaikuttaa (engl. *to affect*) ja tulla vaikutetuksi (engl. *to be affected*) (esim. Massumi 2002; Anderson, B. 2006; Thrift 2008; Seigworth & Gregg 2010; Bennett 2010; Jones 2012). Vaikutus viittaa muutoksiin kehollisessa tilassa (engl. *bodily states*, Thrift 2008).

Affektiteorian taustalla ovat neurotieteelliset havainnot, joiden mukaan kognitiiviset toiminnot kytkeytyvät kehollisiin tun-

temuksiin (esim. Damasio 1994). Tunnekokemukset ovat olennainen osa ajattelua, järkeilyä, valitsemista, havainnointia tai päätöksentekoa. Affekti ei kuitenkaan viittaa pelkästään fyysisiin tunteuksiin ja reaktioihin, vaan kehon ja ympäröivän todellisuuden vuorovaikutuksessa syntyvään *taipumukseen* tuntea näitä vaihteita sekä mukauttaa toimintaa niiden mukaan (Jones 2012). Kysymys on kehollisten muutosten vaikutuksesta toimintakykyyn: impulsseista, joiden seurauksena huomiomme kiinnittyy uusiin kohteisiin tai toimintamme ja aktiivisuutemme kohdistuu johonkin tiettyyn asiaan.

Taipumus tuntea ja mukautua ei ole kehon ominaisuus, vaan määräytyy tilannekohtaisesti (Anderson, B. 2006; Adey 2008). Tätä tilannekohtaisuutta kuvastaa seuraava esimerkki: jos ihminen kohtaa suden metsässä, hän saattaa kokea tapahtuman varsin eri tavoin kuin kohdatessaan suden eläintarhassa. Tunnekokemus voi myös johtaa erilaiseen toimintaan. Kokemukseen vaikuttaa muun muassa kohtaamisen ennakoitavuus. Meille on voinut myös muodostua tietynlaisia kulttuurisia odotuksia eläimen suhteen: vankeudessa elävä eläin on viihdettä, tutkimusta tai lajisuojelua varten, vapaana oleva puolestaan riistaa tai uhkaava peto.

Toisaalta samanlainen kohtaamistilanne voi tuottaa eri ihmisille täysin vastakkaisia tunnekokemuksia. Vapaana liikkuvan suden kohdatessaan saattaa koiransa menettänyt metsästäjä kostonhimossaan kohottaa aseensa, luontoharrastaja innostuksissaan kameransa – ja joku muu voi juosta kauhusta pako. Tilannesidonaisuus on seurausta siitä, että vuorovaikutus ympäristön kanssa sisältää erilaisia vihjeitä kehollemme. Nämä vihjeet saattavat yhdistyä aikaisempiin tunnekokemuksiin, ne aktivoivat tietyissä viiteryhmissä hyväksytyjä tunnekokemuksia tai saavat meidät reagoimaan aiemmin opituilla tavoilla. Vihjeet eivät siten automaattisesti johda tietynlaisiin kokemuksiin eikä niistä seuraa tietynlaista toimintaa, ne ainoastaan ilmentävät vuorovaikutukseen sisältyvää affektiivista potentiaalia (ks. Adey 2008).

Affektin käsite on hyödyllinen juuri siksi, että sen avulla on mahdollista tutkia tilannekohtaista kehollista vastavuoroisuutta,

johon ihmisen ja eläimen yhteiselämä ja toiseen totuttautuminen perustuvat. Se avaa analyttisen näkökulman eli tavan eritellä tilanteita, joissa ihminen on vuorovaikutuksessa toisten lajien yksilöiden kanssa. Se auttaa ymmärtämään, miksi toiminta näissä tilanteissa suuntautuu tietyllä, kehollisten voimavarojen mahdollistamalla tavalla. Toisin sanoen sen avulla ymmärrämme, miten osapuolet kukin osaltaan vaikuttavat vuorovaikutustilanteiden kehittymiseen.

Yhteiskuntatieteellisessä eläintutkimuksessa käsitteen avulla on analysoitu muun muassa eläimiä koskevan tiedon kokoamista. Tietäminen perustuu tutkijan kykyyn reagoida eläinten käyttäytymiseen ja sovittaa tutkimustoimintansa näiden rytmeihin, säännönmukaisuuksiin, yksilöllisiin eroihin, paikkojen väliseen vaihteluun sekä toisaalta ihmisen omien aistien rajallisuuteen (Lorimer 2008; Mason & Hope 2014).

Liito-oravakartoittajia koskevassa tutkimuksessaan Nygren ja Jokinen (2013) havaitsivat, että kartoittajat sopeuttavat havaintotoimintansa elinympäristön tyyppien mukaan. Tietynlainen elinympäristö herättää toiveet eläimen havaitsemisesta. Toiveen herääminen on samalla esimerkki kehollisesta voimasta, joka lisää havainnoinnin intensiteettiä tietyissä tilanteissa (elinympäristöissä) ja vaikuttaa kartoittajan havainnointikykyyn: järeässä kuusimetsässä, jossa on kookkaita haapoja, kannattaa vilkuilla latvustoon ja puunjuurille pesäkolojen ja papanoiden löytämiseksi (ks. myös Nygren & Peltola 2014). Kartoittaja on näin totuttanut kehonsa liito-oravan tapoihin.

Totuttautuminen on vastavuoroista, sillä myös eläimet voivat muuttaa toimintaansa ihmisen läsnäolon vuoksi. Haraway (2008) muistuttaa tästä kädellistutkija Barbara Smutsin esimerkillä. Smutsin alkuperäinen tutkimusasetelma perustui paviaaniyhteisön käyttäytymisen tarkkailemiseen mahdollisimman ”objektiivisesti”. Objektiivisuus tarkoitti, että tutkijan tuli yrittää käyttäytyä tavalla, joka herättää paviaaneissa mahdollisimman vähän huomiota. Juuri tämä pyrkimys sai kuitenkin paviaanit kiinnittämään tutkijan läsnäoloon erityisen paljon huomiota. Smuts joutui

muuttamaan tutkimustapaansa. Hän ryhtyi käyttäytymään kuten paviaanit eikä kuten ulkopuolinen tarkkailija, jolloin eläimet alkoivat suhtautua tutkijaan luontevasti.

Esimerkit kuvaavat vastavuoroisten kehollisten kokemusten potentiaalia suunnata toimintaa. Täten ne kuvaavat tutkijoiden, kartoittajien ja kohteena olevien eläinten osallisuutta tiedon muodostumiseen: kunkin osapuolen keholliset reaktiot vaikuttavat siihen, mitä voidaan tietää. Analysoimme suden ja koiran välisiä konfliktitilanteita erittelemällä niissä vastaavasti esiintyviä vuoro-vaikutuksen kehollisia muotoja ja tapoja, jotka vaikuttavat susivahingon muodostumiseen sekä mahdollisesti tekevät koirasta ihmisen kumppanilajina haavoittuvan suden hyökkäyksille.

Koiravahinkokertomusten analyysi

Konfliktitilanteiden selvittämiseksi olemme koonneet aineistoksi 201 kuvausta suden ja koiran välisistä konflikteista. Aineiston pääosa on lehdistössä julkaistuja uutisia ja artikkeleita. Suurin osa (107) näistä on peräisin Kainuussa ilmestyvistä *Kainuun Sanomista* ja paikallislehti *Kuhmolaisesta*. Näistä lehdistä koottu aineisto kattaa 25 vuotta ajanjaksolla 1987–2012, ja se on kerätty systemaattisesti osana laajempaa suurpetojen ja ihmisen suhdetta käsittelevää tutkimusta.

Edellisten lisäksi aineistossamme on myös uutisia ja artikkeleita Pohjois-Karjalassa ilmestyvästä *Karjalaisesta*. Aineisto on vuosilta 2003–2005, ja se koostuu yhteensä 21 erillisestä tapauskuvauksesta. Vuodelta 2003 on aineistossamme lisäksi yksittäisiä tapauskuvauksia *Verkkokarjalaisen* ja *Karjalanmaan* (6 kpl) sivuilta sekä kaksi juttua *Raahen Seudun* ja *Iltalehden* verkkojulkaisuista vuodelta 2013. Yhteensä aineistossamme on 136 lehdistössä julkaistua tapauskuvauksia, joissa susien hyökkäyksistä koirien kimppuun ja niiden aiheuttamista koiramenetyksistä kerrotaan hyvin yksityiskohtaisesti.

Lehtiaineistoa täydentävät Pohjois-Karjalan viranomaislähteet (tapaukset, joissa valtiolta on haettu petovahingoista korvauk-

sia) vuosilta 2005 ja 2007–2011. Näitä tapauksia on 81. Useimmat tapauskuvauksista ovat varsin niukkoja, mutta yhdessätoista tapauksessa olemme pystyneet yhdistämään viranomaisselostuksen lehdessä julkaistuu yksityiskohtaisempaan artikkeliin. Yksi tapauskuvaus täydentyi asianomaisen koiranomistajan lähettämällä selostuksella. Neljässä tapauksessa viranomaisaineistossa ilmeni vain koiran rotu, kuukausi ja vuosi sekä paikkakunta. Nämä tapaukset on jätetty kokonaan käsittelemämme aineiston ulkopuolelle.

Olemme tietoisia siitä, että aineistomme ei suinkaan sisällä kaikkia ajanjakson koiravahinkotapauksia vaan on valikoitunut siinä vaiheessa, kun lehdet ovat päättäneet uutisoida tapauksista. Myöskään viranomaisaineisto ei ole kattava. Tilannekuvauksina aineisto kuitenkin muodostaa hyvin runsaan lähdemateriaalin, joka soveltuu yksityiskohtaisuudessaan susi–koira-kohtaamisten olosuhteiden ja niihin vaikuttaneen toiminnan erittelemiseen.

Kertomukset ovat koiranomistajien (mutta useimmiten toimittajien tai riistahallinnon henkilöstön ylöskirjaamia) tilanneselostuksia, joilla on pyritty osoittamaan susivahingon tapahtuneen. Emme ota kantaa yksittäisten kertomusten todenperäisyyteen. Kuvausten selkeästi havaittava kaavamaisuus kertoo kuitenkin jotakin tyypillisistä susivahinkojen syntytaivoista. Lisäksi se kertoo vahinkojen raportoinnin tavoista. Toisiaan muistuttavat tarinat vihjaavat siitä, mitä pidetään normaalina ja totuttuna toimintatapana tai vastaavasti poikkeuksellisenä tai odottamattomana seurauksena. Tämän perusteella kuvauksista on mahdollista tunnistaa, mikä saa ihmiset mukautumaan ja varautumaan suden läsnäoloon – ja miksi he usein jättävät näin tekemättä. Aineisto mahdollistaa myös havaintojen tekemisen osallisuuden kokemuksesta eli siitä, miten ihmiset hahmottavat suhteensa eläimiin sekä oman osuutensa asioiden kulkuun.

Vaikka mediassa julkaistut uutiset ja artikkelit ovat julkista materiaalia, tässä julkaistavat kertomukset olemme kuitenkin kirjoittaneet uudelleen siten, että mahdolliset henkilöiden tai kylien nimet sekä muut tunnistamista helpottavat viitteet, kuten koi-

ran rotu, eivät tekstissä ole näkyvissä. Olemme päätyneet käsittelemään materiaalia nimettömästi, sillä koiran menettäminen on lähes aina asianosaisille arka asia. Lisäksi analyysimme tarkoitus on nostaa esiin susi-koira-konfliktiin johtavia, maaseudun koiranpitokulttuurissa usein normaaleina ja hyväksyttävinä pidettyjä tapoja ja käytäntöjä eikä syyllistää yksittäisiä koiranomistajia tai metsästäjiä. Kertomuksista poistettu tieto ei ole olennaista analyysimme kannalta.

Tapauskuvausten perusteella olemme tunnistaneeet konfliktitilanteille tyyppillisiä toiminta- ja vuorovaikutustapoja ihmisten ja eläinten välillä. Vastaavasti analysoimalla ”läheltä piti” ja ”itsensä launneita” tilanteita kuvaamme sitä, miten koira on välttynyt joutumasta hyökkäyksen kohteeksi. Samantyyppistä lähestymistapaa on käyttänyt esimerkiksi Mark E. McNay tutkimuksessaan, jossa hän analysoi Alaskassa ja Kanadassa tapahtuneita ihmisten ja susien kohtaamisia (McNay 2002). Aineiston analyysiä varten olemme luokitelleet sen kolmen vahinkoon vaikuttavan tekijän suhteen (ks. Taulukko 1).

Ensinnäkin olemme tarkastelleet suden ja koiran kohtaamisten *tapahtumapaikkaa*. Koiravahinkojen ennaltaehkäisyn ja torjunnan kannalta on eri asia tapahtuvatko vahingot kodin pihapiirissä, kesämökillä tai muualla ihmisten ja koirien asuinympäristön läheisyydessä vai tapahtuvatko ne maastossa metsästysharrastukseen liittyvien aktiviteettien (varsinainen metsästys, koetoiminta, harjoittelu) tai muun vastaavan toiminnan yhteydessä. Tapahtumapaikalla on merkitystä myös, kun etsitään keinoja vahinkojen estämiseksi.

Toiseksi olemme tarkastelleet tapauksia suhteessa *tapahtumien ajankohtaan*. Tapahtuma-aika kuvastaa ennen kaikkea ihmisen ja koiran välisen vuorovaikutuksen intensiteettiä tapahtumahetkellä ja sen vaikutusta koiravahinkoon. Ihminen on pääsääntöisesti päiväaktiivinen, jolloin voidaan olettaa, että hän toimii ja on aktiivisemmin läsnä koiran elämässä valoisaan aikaan. Tässäkin yhteydessä on syytä tarkastella pihapiirissä ja metsästyksen yhteydessä sattuneita tapauksia erikseen, koska voidaan olettaa, että erilaisella

Taulukko 1. Luokiteltu aineisto (tapausten lukumäärä) hyökkäyksen paikan (pihapiiri tai maasto), ajankohdan (päivä tai yö) ja koiran kohtalon (koira selvisi tai koira ei selvinnyt hengissä) mukaan. Taulukossa näkyy myös niiden tapausten lukumäärä, joista hyökkäyksen paikka, ajankohta tai koiran kohtalo eivät selvinneet.

	Tapahtumapaikka			Yhteensä
	Pihapiiri	Maasto	Tapahtumapaikka ei tiedossa	
Tapahtuman ajankohta				
– Päivä	7	76	5	88
– Yö	44	6	1	51
– Ajankohta ei tiedossa	22	8	32	62
Yhteensä	73	90	38	201
Koiran kohtalo				
– Koira selvisi	23	22	–	45
– Koira ei selvinnyt	45	68	–	113
– Kohtalo ei tiedossa	5	–	38	43
Yhteensä	73	90	38	201

tapahtumaympäristöllä olisi vaikutusta myös tapahtumien ajankohtaan.

Luokittelimme aineistomme tapahtuma-ajan perusteella kahden aika-luokkaan: tapaukset aamu- ja iltapäivän aikana (päivä: noin kello 06:00–18:00 välillä) sekä tapaukset illan ja yön tunteina (yö: noin kello 18:00–06:00 välillä). Jaottelu on karkea, koska tarkkaa aikaa ei tapausselostuksessa aina ilmoiteta. Useimmiten tällainen karkea ajoitus oli kuitenkin mahdollista päätellä kerronnasta. Esimerkiksi metsästystoiminnan yhteydessä tapahtuma-ajaksi

määräytyi yleensä päiväaika, jolloin suurin osa metsästyksestä yleensä tapahtuu, ellei ajankohtaa erikseen mainittu tai koiran kerrottu jääneen metsästyspäivän jälkeen maastoon. Jos koira oli kadonnut metsästyksen yhteydessä tai jäänyt metsästyksen jälkeen maastoon, mutta löytynyt seuraavana päivänä, oletimme kyseessä olleen yönaikainen tapahtuma. Edelleen, jos koira oli kadonnut metsästyksen yhteydessä tai jäänyt maastoon metsästyspäivän jälkeen ja löytynyt vasta useiden päivien jälkeen, määrittelimme, että tapahtuman ajankohta ei ollut tiedossa.

Kolmas tapauskuvausten luokittelun peruste on *koirien kohdalo* konfliktitilanteissa. Jotta konfliktitilanteita voidaan ehkäistä, on olennaista tietää, millaisissa olosuhteissa koirat pääsääntöisesti menehtyvät ja toisaalta millaisissa tilanteissa niillä voi olla mahdollisuuksia selviytyä.

Koiranelämää

Aineistossamme susien ja koirien kohtaamistilanteista 45 % niistä tapauksista, joissa tapahtumapaikka pystyttiin määrittämään, oli tapahtunut pihapiirissä ja 55 % maastossa metsästyksen tai muiden aktiviteettien yhteydessä. Tulos on yhtäpitävä myös aikaisempien, osittain samaa aineistoa hyödyntävien tutkimusten kanssa, vaikka alueellista ja ajallista vaihtelua voi esiintyä (Kojola & Kuitinen 2002; Tikkunen 2013). Tietyt susiyksilöt ja -laumat voivat esimerkiksi erikoistua pihahyökkäyksiin. Kojolan ym. (2004b) tutkimuksessa erään susireviirin alueella 70 % hyökkäyksistä tapahtui pihapiirissä.

Vertailun vuoksi mainittakoon, että Norjassa ja Ruotsissa lähes 90 % susien hyökkäyksistä tapahtui metsästyksen yhteydessä ja ainoastaan vajaat 10 % pihapiirissä (Backeryd 2007). Samankaltainen tilanne näyttäisi olevan myös Wisconsinissa, missä myös yli 90 % susihyökkäyksistä tapahtui metsästyksen yhteydessä (Trevies ym. 2002). Aineistomme sisältämistä pihapiirissä sattuneista tapauksista suurin osa ajoittui yöaikaan, mutta mukana on myös

keskellä päivää sattuneita tapauksia. Vastaavasti pääosa metsästyksen yhteydessä tapahtuneista konflikteista sattui päivällä.

Pihapiirin konfliktit

Ihmisasumusten läheisyydessä susien hyökkäyksen kohteeksi joutuneet koirat tyypillisesti joko elivät ympäri vuorokauden irrallaan tai kytkettynä pihalla ja avoimissa piharakennuksissa, tai ne oli päästetty aamuin illoin tarpeilleen, vaikka viettivätkin yöt sisätiloissa tai suljetussa koiratarhassa. Usein koiran saatettiin raportoida kadonneen illan tai yön aikana pihasta; aamulla vain todettiin tapahtuman jäljet. Erityisesti viikonloppuillat ja -yöt näyttivät koituvan koirien kohtaloksi. Joissakin tapauksissa paikalla olleiden ihmisten varuillaan olo ja asioihin puuttuminen pelastivat hyökkäyksen kohteeksi joutuneen koiran:

Emäntä oli päästänyt koiran ja kissansa ulos kello 9 aikaan illalla. Ulko-oven läpi emäntä kuuli älähdyksiä. Avattuaan oven uudelleen, emäntä näki, kun susi rähisi viiden metrin päässä koiran kimpussa. ”Aloin huutaa säikäyttääkseni suden pois.” Kissa sähisi sudelle selkä kaarella ja karvat pystyssä muutaman metrin päässä. Susi sai tempaistua koiran hampaisiinsa ja lähti viemään sitä iltapimeässä peltoaukeaa pitkin kohti metsää. Emäntä pinkaisi sukkasillaan auton rattiin ja aloitti takaa-ajon. Peltoaukeaa oli edessä noin 300 metriä. Hän ajoi suden perään ja huudatti auton äänimerkkiä ja vilkutti valoja. Susi paineli edellä koira suussa, mutta lähellä metsän reunaa kuitenkin luovutti ja pudotti koiran. Eläinlääkäri paikkasi koiran vammat. Susi oli vienyt talosta koiran myös viisi vuotta sitten. (#tapaus 88)

Ihmisen havainnot ja selvillä olo koiran elinpiirin tapahtumista sekä koiran tilanteesta voivat selvästikin olla ratkaisevassa ase-

massa koiran selviytymisen kannalta. Monissa niissä tapauksissa, joissa koira katoaa, kertomuksesta ilmenee, ettei ihminen ole paunutunut koiransa elämään: ihminen ei ole kuullut, kuunnellut, tiedostanut tai tehnyt tulkintoja koirassa tai sen elinpiirissä tapahtuvista käänteistä.

Brittisosiologit Vicky Singleton ja John Law (2013) kirjoittavat, että kyky tunnistaa merkityksellisiä poikkeuksia on olennaista eläinten hyvinvoinnista huolehdittaessa ja siten keskeinen hoivan elementti. Karjataloudessa tämä toteutuu tarkkailulla. Eläinten tarkkaileminen on keino tehdä havaintoja merkittävistä muutoksista eläinten hyvinvoinnissa: syövätkö ja liikkuvatko kaikki normaalisti? Tarkkailemisessa on kyse rutiineista, jotka auttavat herkistymään poikkeavuuksille. Säännönmukainen eläinten katselu tutustuttaa eläimiin ja niiden yksilöllisiin tapoihin. Tällöin kytetään erottamaan, mikä ympäristössä tai eläimen käyttäytymisessä on uutta tai sellaista, mikä vaatii toimenpiteitä.

Eräässä tapauksistamme sudet olivat liikkuneet talon ympärillä säännöllisesti talonväen sitä huomaamatta (#tapaus 185). Vasta koiravahingon tapahduttua huomattiin susien pellon poikki tekemä polku. Kehollisten, tunnetilassa tapahtuvien muutosten on arvioitu olevan edellytys ihmisen kyvylle tehdä ympäristöään koskevia merkitseviä havaintoja (Milton 2002). Havaintojen tekeminen vaatii erityistä virittyneisyyttä ja ennakointikykyä suhteessa ympäristöön (ks. Jokinen 2011; Nygren & Jokinen 2013). Kehollista valmistautumista havaintoon voidaan kuitenkin avustaa, ja siihen voi harjaantua.

Ympäristöpolitiikan tutkija Ari Jokinen (2011) on tutkimuksessaan kuvannut, kuinka lintubongareiden käytössä oleva lajilista sekä vuosia jatkuneen lintuharrastuksen mukanaan tuoma paikallistuntemus auttavat havaintojen tekemisessä. Työkalut ja kokemus suuntaavat katsetta oikeaan suuntaan, sillä ne luovat ennako-odotuksia mahdollisista havainnoista. Vastaavalla tavalla Nygrenin ja Jokisen (2013) tutkimat liito-oravakartoittajat sekä Nygrenin ja Peltolan (2014) tutkimat metsäammattilaiset ennakoivat havaintoja tiettyjen elinympäristön piirteiden perusteella.

Susialueilla elletessä esimerkiksi aikaisempi kokemus niistä tai tieto niiden liikkumisesta alueella voivat saada ihmisen paneutumaan ympäristönsä tarkkailuun ja koiran viestien vastaanottamiseen. Aina näin ei kuitenkaan tapahdu. Tämä osoittaa, että ihmisen toiminta perustuu kokemusten sisältämiin mahdollisuuksiin, jotka eivät kuitenkaan määrää sitä, miten toiminta tai huomio suuntautuvat.

Susi tappoi koiran keskiviikon vastaisena yönä. Koira nukkui yöt rappusilla omalla petillään. Talonväki heräsi kolmen aikaan ulkoa kuuluviin koiran ääniin, muttei arvannut suden olevan liikkeellä. Aamulla raadeltu koira löytyi viljelyksiltä. (#tapaus 43)

Lyhyt kertomus osoittaa, ettei koiran viestejä tai omia havaintoja osata aina tulkita vaaratilanteeksi. Useissa aineistomme tapauksissa paikalla olleiden ihmisten kerrottiin kuulleen epämääräisiä ääniä ulkoa ja käyneen jopa tarkastamassa tilannetta. He eivät kuitenkaan osanneet yhdistää kuulemaansa tai näkemäänsä susiin. Joskus suden tai susien mahdollisesta paikallaolosta oltiin jollain tasolla tietoisia, mutta riskin ei ajateltu kohdistuvan omaan pihaan. Lopputuloksen kerrotaan yllättäneen koiran omistajat. Hämmästyttävimpiä ovat kuitenkin kertomukset, joissa suden vierailu pihapiirissä on kyllä havaittu, mutta havainto ei ole johtanut toimenpiteisiin:

Talonväki näki ikkunasta, että isokokoinen susi tuli tietä pitkin pihaan. Susi ehkä pelästyi sitä seuraavia ihmisiä ja palasi samoja jälkiään pois. Seuraavana iltana häkistä ulos laskettu koira jäi ulos. Yöllä kuului kiivasta haukuntaa pihalta. Aamulla koiraa ei löytynyt mistään. Isäntäväki uskoo, että pihapiirissä useina päivinä liuskellut susi nappasi koiran. Talosta on aiemminkin hävinnyt koiria suden suuhun. (#tapaus 76)

Osassa vastaavissa tapauksissa kyse lieenee ollut siitä, että sudesta tehdyt havainnot eivät ole jostain syystä merkinneet ihmisille vaaraa. Yllä olevassa tapauksessa vaaraan on kuitenkin suhtauduttu välinpitämättömästi – omistajilla on ollut aiempaa kokemusta, jonka perusteella susihavainnon olisi olettanut merkinneen heille riskiä. Piittaamattomuus vaarasta on johtanut passiivisuuteen koiran turvaamisen suhteen. Paitsi havaintojen tekeminen, myös niiden tulkitseminen näyttäisi siten edellyttävän sopivankaltaista virittyneisyyttä. Susi voi viedä koiran, jos ihminen ei ole valmistautunut tulkitsemaan havaintojaan oikein. Tietoisuus koiran käytöksessä (poikkeuksellisen kiivas haukunta) tai muista ympäristössä tapahtuneista muutoksista (esim. suden jäljet lähistöllä, näköhavainto) on kyettävä siten yhdistämään käsitykseen, että kysymys on poikkeuksellisesta ja vaarallisesta tilanteesta, joka vaatii ihmiseltä toimenpiteitä.

Koiran selviytymiseen vaikuttavat olennaisesti pihapiirin rakenteet, joissa koira elää, ja tavat, joilla se sidotaan elinpiiriinsä. Jos koirilla ylipäättään on varsin vähäiset mahdollisuudet selvitä suden hyökkäyksestä omin avuin, ei riimuun tai juoksunaruun kytketyllä koiralla käytännössä ole mitään mahdollisuuksia. Riimu saattaa pahimmillaan tehdä koirasta täysin puolustuskyvyttömän sotkeutumalla koppiin, puihin tai muihin lähellä oleviin esteisiin. Kaikkein surullisin tapaus – varmasti myös omistajien kannalta – on aineistossamme se, jossa koira oli jätetty kytkettynä pihalle ihmisten lähdettyä matkalle (#tapaus 7). Tapauskertomuksille tyypillisessä raportoivassa kaavassa nämä vallitsevat koiranpidon olosuhteet ja tavat esitetään kuitenkin usein normaaleina eikä niiden arvioida vaikuttaneen susivahinkoon.

Seuraava kertomus edustaa tästä kerronnan kaavasta poikkeavia selostamisen tapoja. Se ilmentää olosuhteisiin liittyvää ratkaisuhakuista pohdintaa. Siinä ihminen tunnistaa oman osallisuutensa ja vaikutusmahdollisuutensa:

Susi nappasi koiran yöllä ladon ovelta. Koira vietti öitään ladossa, jossa on liukuovi. ”Kaipa se koira tuli

haukkumaan sutta oven raosta”, isäntä pohti, ”häkki se olisi pitänyt olla jotta koira olisi säästynyt ja nauttanut ovelle täytynee laittaa pönkkä.” (#tapaus 19)

Myös edellä kuvatussa tapauksessa, jossa sudet olivat liikkuneet pidemmän aikaa talon lähistöllä, koiran omistajat tiedostivat vastuunsa: ”Nykyistä koiraa ei päästetä pimeässä yksin ulos” (#tapaus 185).

Maastossa tapahtuneet konfliktit

Maastossa sattuneet susi-koira-konfliktit ovat kokonaan oma lukunsa muun muassa laajemman toimintaympäristön vuoksi. Lisäksi koira on usein viety suden reviirille, jolloin susi voi pitää sitä joko tunkeilijana tai saaliina (Kojola & Kuitunen 2002; Tikunen 2013). Vahingot tapahtuvat pääasiassa metsästyksen yhteydessä. Aineistossa on vain muutama kertomus, jossa koira on joutunut suden hyökkäyksen kohteeksi lenkillä tai marjastuksen yhteydessä.

Itäisessä Suomessa koiria käytetään yleisesti suurriistan metsästyksessä, kanalinnuksessa ja jäniksen metsästyksessä. Suosituimpia rotuja hirven ja karhun metsästyksessä ovat harmaa norjanhervikoira, jämtlanninpystykorva ja karjalankarhukoira. Kanalinnuksessa käytetään yleisesti suomenpystykorvia ja jänismetsällä suomenajokoiria. Vaikka aineistossamme metsästyksen yhteydessä tapahtuneissa konflikteissa on kaikkiaan mukana yhdeksän eri koirarotua, näkyy tuo viiden suosituksen yleisyys myös aineistossamme.

Koiran rodulla on merkitystä, koska niillä metsästetään eri tavoin. Ajavien koirien, samoin kuin suurriistan metsästyksessä käytettyjen koirien, suhteen ongelma näyttäisi olevan se, että näissä metsästysmuodoissa koirat etääntyvät kauas ohjaajistaan, ovat työssään äänekkäitä ja voivat jatkaa ajoa tai haukkua hyvin pitkään. Aineistomme perusteella suomenpystykorvat joutuvat maastossa susien hyökkäyksen kohteeksi suhteellisen harvoin

(vain seitsemän tapausselostusta), vaikka näiden koirien käyttö kanalinustuksessa onkin suosittu metsästysmuoto tutkimusalueellamme (ks. myös Tikkunen 2013). Tätä voi selittää se, että kanalinustuskausi on Suomessa lyhyt ja riippuvainen kanalinukantojen tilasta. Osin selitys voi piillä siinä, että suomenpystykorvat toimivat metsästystilanteessa lähellä metsästäjää. Sen sijaan pihapiiristä juuri suomenpystykorvia joutui aineistossamme susien hyökkäysten kohteiksi eniten kaikista hyökkäysten kohteiksi joutuneista roduista (21 suomenpystykorvaa 72 tapauksessa, joissa yhteensä uhreina oli 15 eri rotua, mukaan lukien monirotuiset koirat). Tämä kuvastanee rodulle tyypillistä koiranpitotapaa ulkokoirana.

Metsästyksen yhteydessä sattuneet tapaukset ovat usein varsin suoraviivaisia: koira päästetään maastoon, se lähtee jäljittämään riistaa, ottaa haukun tai haukkuu jäljittäessään, joutuu suden tai susien kanssa silmätysten, ja joko raadellaan vakavasti tai tapetaan.

Susi puri koiraa kurkusta ja takaselästä hirvihaukussa. Hirvihaukku katkesi outoon vingahteluun. Tutkan ansiosta porukka ehti paikalle nopeasti ja ampuu kaksi kertaa ilmaan. Koira toipuu. (#tapaus 87)

Suurimmassa osassa (11 tapausta 18 tapauksesta, joissa koiran kerrottiin selviytyneen), oli nopea ihmistoiminta tärkein selviytymiseen johtanut syy. Näissä tilanteissa metelöinti, ilmaan ampuminen ja muu suden pelottelu olivat pelastaneet koiran hengen, kun susi on lähtenyt pakoon ja päästänyt koirasta irti. Kaikkiaan kuitenkin vain noin neljäsosassa maastossa tapahtuneista konflikteista koira selviytyi. Tämä johtuu muun muassa siitä, että tarkkaa hyökkäyspaikkaa voi olla vaikea paikantaa tai sinne meneminen voi kestää kauan, vaikka usein metsästäjät havaitsevat koiran haukusta asioiden olevan pielessä ja usein myös seuraavat koiran sijaintia apuvälinein. Koiran käyttäytymisessä tapahtuvien muutosten kuulostelu on metsästystilanteissa luontaista: saalistaessaan metsästäjä seuraa intensiivisesti koiransa työskentelyä. Tästä on

etua hyökkäystilanteissa, mutta maastossa koiran jatkuva, tehostettu tarkkailukaan ei aina riitä takaamaan koiran pelastumista toisin kuin pihapiirissä tapahtuvissa konflikteissa.

Koira selvisi hengissä perjantai-aamuna jouduttuaan suden hyökkäyksen kohteeksi jäniksenajokeessa. Ajokoe alkoi puoli seitsemän aikaan ja koira sai haukun vajaan puolen tunnin päästä kokeen alusta. Susi hyökkäsi kello seitsemän. Omistaja ja ajokokeen valvoja juoksivat koiraa kohti ja pitivät meteliä. Koira oli tapahtumahetkellä vain 300 metrin päässä tuomareista ja isännästä. Lähistöllä oli tapahtuman aikaan marjanpoimijoita ja metsätyökone töissä. Koiralle hyökkäys oli jo toinen. Pentuvuonna susi tuli samalla tavalla koiran päälle jänisajossa. Omistaja sai tällöin ilmaan ampumalla suden kaikkoamaan. Aiemmin sama mies on menettänyt kolme koiraansa susille. (#tapaus 109)

Kolmas kohtaaminen suden kanssa koitui koiran kohdaloksi. Juuri edellisestä suden hyökkäyksestä toipunut koira löytyi torstaina kuolleena. ”Päätin tiistaina keilla, olivatko koiran äänijänteet kärsineet suden puremista. Koira sai jäljen, lähti metsään, ja sille tielleen jäi”. Kolmisen viikkoa aikaisemmin sama koira joutui suden hyökkäyksen kohteeksi ajokeessa. Se hyökkäys oli koiralle jo toinen. Tällä kertaa koira lähti metsään tiistaiaamuna. Illalla tutka vielä näytti koiran liikkeit, keskiviikkona tutka ei enää toiminut, torstaina metsästäjät löysivät koiran jänteet tieltä. Koira oli jo neljäs, jonka sama henkilö on menettänyt susille. (#tapaus 112)

Metsästystilanteessa merkittävämpää koiran selviytymisen kannalta lienee ihmisen tietoisuus susien läsnäolosta ja liikkeistä laajemmin metsästysalueilla. Suuri osa vahingoista tapahtuu, kun ei olla oltu

tietoisia lähellä liikkuvasta susilaumasta tai tieto siitä ei ole kulkenut. Useista kertomuksista käy ilmi, että alueella on tehty havaintoja susista, mutta metsästäjille ei jostain syystä ole tätä tietoa välittynyt.

Toisaalta kertomuksista ilmenee, että lähialueella tehdyn susihavainnon ei ole ymmärretty merkitsevän vaaraa tai vaarasta ei ole haluttu välittää: ajokokeita on järjestetty ja metsästämään on menty alueelle, jossa on vain muutamia päiviä aikaisemmin tapahtunut koiravahinkoja, jolloin seurauksena on ollut jälleen uusi vahinko (#tapaukset 183–184); metsästysporukka on saattanut etsiä kadonnutta koiraa toisella koiralla, joka myös on joutunut susien hätyyttämäksi (#tapaus 132); tai kuten edellä kerrotussa tapauksessa, metsästäjä on vienyt juuri edellisestä hyökkäyksestä toipuvan koiransa uudestaan metsälle (#tapaus 112).

Pyrkimys olla selvillä suden liikkeistä edellyttää riskitietoisuuden heräämistä. Aavistus turvallisuushkasta voi johtaa tahtoon ja motiiviin hankkia tietoa susien liikkeistä sekä välttää alueita, joilla susia on havaittu. Tämä perustuu kykyyn ennakoida ja havahtua vaaran mahdollisuuteen. Riskitietoisuuden herääminen on siten esimerkki muutoksesta kehollisessa tilassa, joka suuntaa huomiota ja kannustaa toimimaan (ks. Milton 2002; Thrift 2008).

Joskus tällaisen sysäyksen voi saada aikaan arkinen tilanne. Kathleen Stewart on sisällyttänyt kirjaansa *Ordinary Affects* (2007) fiktiivisen kuvauksen pienen paikkakunnan kahvilaan tulleesta motoristipariskunnasta, joka oli juuri ajanut peurakolarin. Kuultuaan tapauksesta kahvilan asiakkaat, mukaan lukien kirjoittaja minä-kertojana, ryhtyivät vaistonvaraisesti tarkkailemaan tien reunoja peurojen varalta. Peurakolarista myös keskusteltiin yhteisössä. Vaikka esimerkki on fiktiivinen, se kuvastaa sitä, miten jokin tietty tilanne voi herättää riskitietoisuuden. Toisaalta myös pidempään koettu huolestuneisuuden tai rauhattomuuden kokemus voivat motivoida metsässä liikkujaa paneutumaan suden liikkeiden selvittämiseen sekä toimimaan vaaran edellyttämällä varovaisuudella (ks. Thrift 2008). Juuri sellaiset tunnetilat, jotka saavat ihmisen varautumaan mahdolliseen vaaratilanteeseen ja välttämään riskejä, ovat koiran kannalta hyödyllisiä. Vastaavasti esimer-

kiksi sutta kohtaan tunnettu uho, uhma ja piittaamattomuus voivat saada toimimaan tavalla, joka vaarantaa koiran.

Käytännössä selvilläolo susien liikkeistä edellyttää ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta ja verkostoitumista. Jälki- tai muita havaintoja välitetään metsästäjien tai naapureiden kesken. Thrift (2008) kutsuu tällaista arkista toimeliaisuutta yhteisöä korjaavaksi ja ylläpitäväksi vireydeksi. Vaihdettaessa tietoa naapurien kesken tullaan luoneeksi eheyttäviä rutiineja, joilla jaetaan yhteisön voimavaroja. Näin tehdään myös koirasta ihmisen kumppanina vähemmän haavoittuva.

Jos tällaisia tiedon välityksen kanavia ei ole käytössä, voi tieto jäädä kulkematta. Näin voi tapahtua esimerkiksi silloin, kun jahdissa ei olla tutuilla metsästysmailla. Riistahallinnon takavuosina ylläpitämä susipuhelin, sitä seurannut internetseurantapalvelu sekä petoyhdyshenkilöiden verkosto paikkaavat tietovajetta. Aina näihinkään lähteisiin ei ole osattu tai voitu turvautua, sillä myös teknologian ja sosiaalisten verkostojen hyödyntäminen edellyttää virittyneisyyttä ja motiivia, jota vaarantunne edesauttaa:

Koira ehti ajaa jäniksiä pari tuntia, kunnes haukku katkesi. Petoyhdysmiehelle ei alueen susi tullut yllätyksenä. Näköhavaintoja on tullut parin kuukauden sisällä paljon. Alueella liikkuu kaksi tai kolme sutta. (#tapaus 96)

Metsästystilanteissa koirien suojaaminen susilta on paljon haastavampaa kuin pihapiirissä, sillä koiran selviytyminen on sattumanvaraisempaa. Paras keino lienee välttää metsästystä siellä, missä susia on havaittu. Kaikki metsästäjät eivät kuitenkaan ole halukkaita tai heillä ei ole mahdollisuuksia tähän, sillä se rajoittaisi heidän metsästysharrastustaan. Jotkut ovat kuitenkin esimerkiksi pyrkineet hankkimaan metsästysoikeuksia alueilla, joilla susia ei ole. Seuraava tapauskuvaus sisältää myös selostuksen metsästys-teknisestä keinosta, vaikka se ei kyseisessä tapauksessa toiminutkaan onnistuneesti:

Sunnuntaiaamulla kello kymmenen jälkeen koiran noin tunnin kestänyt hirvihaukku päättyi kuin seinään. Gps -paikannus näytti koiran pysähtyneen ja omistaja lähti etsimään sitä. Reilun puolen tunnin päästä haukun loppumisesta koira löytyi hengettömänä. Paikalla oli useamman suden jäljet. Samalla alueella sudet tappoivat toisen koiran kolmisen viikkoa aikaisemmin. Metsästäjät ovat luottaneet, että koira pysyy turvassa passiringin sisällä. Joskus koira kuitenkin lähtee hirven perässä passiketjusta ulos. (#tapaus 102)

Suden läsnäoloon ja tapoihin tottumisen affektiivinen kynnys

Tapauskuvaukset esittävät suden usein aktiivisena toimijana: se hyökkää, tappaa ja vahingoittaa. Tämä on merkillepantavaa, sillä länsimaaisessa keskustelussa niin eläimet kuin muukin luonto on tavattu esittää passiivisessa roolissa, ihmistoiminnan kohteina (Whatmore & Thorne 1998; Wolch & Emel 1998; Hobson 2007; Peltola ym. 2013a). Susikin nähdään usein riistaeläimenä, kannanhallintatoimien kohteena tai villin luonnon symbolina. Vahinkoeläimeksi nimettynä susi on aktiivinen toimija. Sen toimijuus kuitenkin pelkistyy ”tuhmuudeksi” – syyllisyydeksi, joka on moitittavaa ja virheellistä (ks. koiran syyllistämisestä Brown & Dilley 2012).

Tällainen tapa kuvata eläimen toimijuutta jättää näkymättömiin ihmisen osallisuuden. Ihminen esitetään kertomuksissa surevana, turhautuvana ja yllätettynä uhrina. Vastaavanlaisen kerrontatavan suden edessä voimattomasta ihmisestä löysivät historiallisista susinarratiiveista myös Lähdesmäki ja Ratamäki (tässä teoksessa). Ainoastaan silloin, kun ihminen on toiminnallaan onnistunut pelastamaan koiran, esitetään hänet aktiivisena osapuolena. Tapah-tuma-analyysimme kuitenkin onnistuu monipuolistamaan tätä

kuvaa. Kun eritellään konfliktitilanteisiin sisältyvää kehollista vastavuoroisuutta, on mahdollista tunnistaa kouriintuntuvia tapoja, joilla osallisuus rakentuu: susi tekee koiralle sen, mitä ihminen omalla toiminnallaan mahdollistaa. Ihminen voi omilla valinnoillaan jopa edesauttaa vahinkojen syntymistä. Ihmisen osallisuus koiravahingoissa kytkeytyy muun muassa siihen, pitääkö hän koiraa öisin ulkona vapaana tai kytkettynä juoksunaruun, seuraako hän koiransa tilannetta, minne hän menee metsälle tai ottaako hän selvää susien liikkeistä.

Tämä ei tarkoita sitä, että koiran ja suden välinen konflikti olisi täysin ihmisen kontrolloitavissa. Vahingon todennäköisyyttä voidaan kuitenkin joissakin tapauksissa merkittävästi pienentää. Aineistomme perusteella hieman alle puolessa (73/163) niistä tapauksista, joissa tapahtumapaikka on tiedossa, susi hyökkäsi koiran kimppuun pihapiirissä: näiden hyökkäysten kohteeksi joutuneista koirista selvisi hengissä noin kolmannes (23/68). Huomionarvoista on, että vain neljässä kaikkiaan 73 pihapiirissä sattuneessa hyökkäyksessä susi onnistui repimään tai tappamaan tarhassa olleen koiran. Merkittävä osa koiravahingoista olisi siten estettävissä suhteellisen vaivattomasti. Tämän ovat huomanneet myös koiranomistajat. He pohtivat tarhojen rakentamista ja koiran parempaa valvontaa kotipihalla.

Sen sijaan hankalammin estettävissä ovat maastossa tapahtuvat vahingot. Aineistossamme reilu puolet (90/163) kaikista niistä hyökkäyksistä, jossa tapahtumapaikka oli tiedossa, sattui maastossa: hengissä näistä hyökkäyksistä selvisi noin joka neljäs (22/90) koira. Näistäkin tapauksista on poimittavissa keinoja vahinkojen estämiseksi. Metsästäjät olivat esimerkiksi pyrkinet siirtämään metsästyksensä pois susien reviireiltä, ja heillä oli keinoja pysyä selvillä susien liikkeistä.

Koiran pitäminen hengissä susialueilla vaatii uudentlaisia tapoja: investointeja koiratarhoihin tai koiran totuttamista sisätiloihin, tiiviimpää hoivasuhdetta koiraan ja herkistymistä koiran viesteille, luopumista totutusta tavasta laskea koira irti yksin pihalle tarpeilleen ja sopeutumista tästä koituvaan epämukavuuteen sekä

muutoksia metsästystapoihin. Lisäksi se voi vaatia pitämään yhteyttä naapureihin ja riistahallintoon.

Miksi näitä keinoja ei sitten käytetä? Tulkintamme mukaan susivahinkoihin varautuminen edellyttää jatkuvaa totuttautumista monilajiseen yhteiselämään. Totuttautuminen merkitsee kykyä tunnistaa toisen tarpeet sekä mukautua toisen tapoihin (Brown & Dille 2012). Koiran haavoittuvuuden vähentäminen edellyttää siten muuttumista suden vaikutuksesta. Muutos merkitsee tietoisuutta omista tottumuksista ja tavoista sekä näiden kriittistä arviointia.

Susi tuntuu kuitenkin vaativan koiran pidolta, metsästykseltä, ihmisten väliseltä vuorovaikutukselta sekä ihmisen ja koiran suhteelta enemmän kuin mihin monet ovat valmiita. Siksi suden aiheuttamat koiravahingot ovat vaikea ratkaistava. Vaikeus tulee totuttautumisen affektiivisesta kynnyksestä, jonka yli on vaikea astua. Koiran tappanut sutta on helppo vihata – varsinkin jos omaa osuutta vahingon syntymisessä ei tunnista tai tunnusta. Ihmisen sutta kohtaan tuntema viha ja katkeruus eivät kuitenkaan näytä johtavan ongelmanratkaisuun, vaan päinvastoin tekevät koirasta haavoittuvan, hiukan samaan tapaan kuin kaupungeissa esiintyvä ihmisviha tekee kaupungeista haavoittuvia (ks. Thrift 2008). Kun kaupunkia kohtaa katastrofi, vaikkapa tulva tai myrsky, nousevat yhteisyyden ja ystävyysyden arkiset rutiinit, kuten naapuriapu, toisten huomioiminen ja heikompien perään katsominen erityiseen arvoon – eikä niistä haittaa ole normaaliolosuhteissakaan.

Suden kohdalla ei liene realistista odottaa ystävyysyteen perustuvaa yhteisyyttä. Sen sijaan uskallamme ehdottaa, että myötätunto sutta kohtaan voisi johdattaa arvioimaan konfliktia uudella tavalla. Aineistostamme löytyy myötätuntoisia kertomuksia, joissa vahinkoa aiheuttaneeseen eläimeen ei suhtauduta haittana ja rasitteena, vaan ymmärryksellä: susi toteuttaa omia tarpeitaan ja pyrkimykseen, kun ihminen antaa siihen mahdollisuuden. Vahingon estämiseksi on tällöin tunnistettu tai jopa aktiivisesti etsitty keinoja estää sutta toteuttamasta itseään omalla pihalla tai omilla metsästyksmailla – sulkemalla ladon ovi, valvomalla koiran ulkoilua tai

välttämällä metsästystä siellä missä sudet ovat. Haraway kutsuu tätä *response-abilityksi*, kyvyksi vastata eläimen tapoihin vastuullisella tavalla (Haraway 2008, 36, 71; Haraway 2012; Brown & Dilley 2012). Sen eettisenä lähtökohtana on kyky nähdä toinen subjektina, toimivana ja tuntevana olentona, jolla on päämääriä ja tarpeita sekä kyky mukautua ympäristössä tapahtuviin muutoksiin.

Myötätuntoinen suhtautuminen suden tekemisiin ei tarkoita, että sudesta täytyy pitää. Se tarkoittaa vain sen tosiasian ymmärtämistä, että susi toimii sille luontaisella tavalla. Tämä johtaa tarkastelemaan niitä olosuhteita, tottumuksia ja tapoja, jotka mahdollistavat suden aiheuttaman vahingon. Kun ryhdytään muuttamaan näitä, tulee koirasta ihmisen seuralaisena vähemmän haavoittuva. Vahinkoja voi sattua, mutta ne eivät lamaannuta vaan stimuloivat kekseliäisyyttä, ennakointikykyä, uusia tapoja ymmärtää tilanne ja mahdollisuuksia mukautua.

Mutta entä koira? Joillekin lukijoille on voinut herätä ajatus, pitäisikö meidän rakastaa koiriamme enemmän, jotta ne välttyisivät suden hyökkäyksiltä? Ei välttämättä. Koiraharrastajia tutkineet Leena Koski ja Pia Bäcklund (2012) ovat havainneet, että monilla aktiiviharrastajilla voi olla hyvinkin välineellinen suhde koiraan. Myös tällainen ohuempaan kiintymyssuhteeseen perustuva ihmisen ja koiran välinen suhde johti vastuulliseen koiran pitoon. Koiraa voitiin tarkastella yksinomaan sen lajityypillisten tarpeiden näkökulmasta, ja tällöin esimerkiksi huonosti toimivasta harrastuskoirasta luopuminen saattoi olla myös koiran hyvinvoinnin kannalta parasta. Vastuullinen toiminta ei siten perustu tietynlaisiin lajien välisiin tunnesiteisiin, vaan siihen, että eri tilanteissa syntyvät affektit ohjaavat meitä ennakoimaan toisten lajien tarpeita tai kykyä mukautua olosuhteisiin (Brown & Dilley 2012).

Kehollisina kokemuksina affektit suuntaavat ihmisen toimintaa eri tavoin: ne voivat johdatella toimimaan aktiivisesti tai vähentää toimintatarmoa (Thrift 2008). Esimerkiksi viha ja katkeruus kääntävät helposti katseen menneeseen, siihen mitä on tapahtunut. Se voi johtaa haluttomuuteen tarkastella nykykäytäntöjä kriittisesti. Sen sijaan myötätunto, niin sutta kuin koiraakin kohtaan, kanavoi

tarmoa tulevaisuuteen: koiratarhan rakentamiseen, metsästyskäytäntöjen muuttamiseen jne.

Viha ja katkeruus ovat kuitenkin helposti tarttuvia ja hyväksytyjä tunteita susipolitiikassa. Myötätunnon rakentuminen on siten hankalaa. Liikkeelle voidaan kuitenkin lähteä myötätuntoisten tapojen tunnistamisesta. Analyysimme susivahinkojen konkretiasta on tehnyt näitä jo näkyviksi. Aineistomme kertoo paitsi vahinkojen syntytaivoista myös hyvin monipuolisista keinoista, joita koiranomistajat ovat kehittäneet suojatakseen lemmikkejään ja perheenjäseniään susilta.

Oikeus, kohtuus ja susipolitiikan toimivuus

On selvää, että kaikkea vastuuta susivahingoista ei voida säilyttää maaseudun asukkaille, koiran omistajille tai metsästäjille, mutta yhtä itsestään selvästi kaikki vastuu vahingoista ei kuulu yhteiskunnalle – eikä sudelle. Ihmisen osallisuuden tunnistaminen susivahinkojen syntymisessä auttaa erittelemään oikeudenmukaisuutta ja kohtuullisuutta tässä kysymyksessä.

Tyypittelemiemme koiravahinkotapausten perusteella voidaan päätellä, että on olemassa vahinkoja, joiden ehkäisemisen voidaan hyvin katsoa olevan koiran omistajan vastuulla. Näitä ovat esimerkiksi monet kotipiirissä tapahtuvat tilanteet. Koiran turvaaminen tarhalla tai sisätiloissa olevalla petipaikalla on samaan tapaan järkevää kuin jalankulkijan kannattaa käyttää heijastinta liikkueensa pimeällä, vaikka sen käyttämättä jättämisestä ei rangaistakaan. Ja aivan kuten palovaroitin kotona, koiran turvaamistoimet voisivat olla korvauksen saamisen edellytys. Se kannustaisi kiinnittämään asiaan enemmän huomiota.

Mutta on myös tapauksia, joissa suden aiheuttamaan vahinkoon on vaikeampi varautua ennalta. Tällöin joudutaan pohtimaan riskin sietämistä. Koiria kuolee metsästystilanteissa myös liikenteessä. Liikenteen lakkauttamista ei kuitenkaan kukaan ole vaatinut, vaan näissä tilanteissa on koiran omistajan asia miettiä,

onko riskin valmis sietämään tai onko valmis muuttamaan esimerkiksi metsästystapaa tai vaihtamaan aluetta. Suden kohdalla riskin sietäminen tuntuu olevan pitkälti kiinni susikuvasta eli tavasta, jolla sen toimijuus ja osallisuus ymmärretään.

Omarkädenoikeutta valtiottomassa tilassa

Susien määrä väheni Suomessa vuoden 2006 jälkeen jyrkästi. Romahdukselle ei ole löydetty muuta selitystä kuin salametsästyksen yleistyminen (Kojola et al. 2011; Pohja-Mykrä & Kurki 2013). Vuosina 2005–2010 on arvioitu salakaadetun vuosittain reilut 30 sutta (Pohja-Mykrä 2014, 38). Suden salametsästyksessä ei tavoitella varsinaista saalista, lihaa tai turkiksia, vaan pyritään pääsemään eroon vahingollisena pidetystä eläimestä.

Salametsästys on laitonta toimintaa, joka halutaan pitää piilossa. Ulkopuolisten on ollut vaikea saada siitä tietoa, koska sillä on ollut takanaan paikallisen yhteisön tuki. Monet susialueella asuvat pitävät salakaatoja oikeutettuina tekoina, joilla pyritään vähentämään susien aiheuttamia ongelmia. Rikosten ja rikollisuuden yhteiskunnallisiin kytkentöihin keskittynyt tieteenala, kriminologia, tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman sellaisen toiminnan tutkimiseen, jossa oikeus on otettu omiin käsiin. Tarkastelen salametsästyksen laajempia yhteyksiä ja syitä nostamalla esiin kriminologiasta tuttuja käsitteitä kuten omarkädenoikeus, itseapu ja sosiaalinen rosvous.

Testaan kriminologisen kehikon käyttökelpoisuutta autoetnografisella aineistolla, joka perustuu havaintoihini salametsästyksestä ja sen hyväksynnästä Itä-Suomen susialueilla. Olen käyttänyt tätä samaa tapausta ja osin samaa aineistoa *Alue ja Ympäristö* -lehdessä vuonna 2012 ilmestyneessä artikkelissani ”Susien suojelun tragedia: Autoetnografinen tutkimus salametsästyksen paikallisesta hyväksyttävyydestä”. Tuossa artikkelissa pohdin autoetnografisen aineiston käyttöön liittyviä erityiskysymyksiä sekä analy-

soin sitä, miten susi oli läsnä ihmisten arjessa ja mihin perustui salametsästyksen paikallinen hyväksyntä.

Vaikka edellisen artikkelin kirjoittamisesta on vain runsas kaksi vuotta, näyttää virallisen oikeusjärjestyksen ja salametsästyskulttuurin voimasuhteissa tapahtuneen muutoksia. Vuonna 2011 suden salakaadon rangaistuksia kiristettiin ja tutkintamahdollisuuksia parannettiin säätämällä se törkeäksi metsästysrikokseksi. Alkuvuodesta 2013 Perhossa paljastunut kolmen suden salakaatotapaus antoi viitteitä siitä, että salametsästystä saatetaan harjoittaa hyvinkin organisoidusti ja laajalla joukolla. Tapauksen saama laaja julkisuus haastoi suden salametsästyksen liittyvän vaikenemisen kulttuurin sekä herkisti susialueilla asuvat ja liikkuvat tarkkailemaan ympäristöään. Tutkimusalueellani pantasusiin kohdistunut salametsästyspäily synnytti vuoden 2014 alussa keskustelun omankädenoikeuden seurauksista, mikä näyttää lisänneen järjestäytyneiden metsästäjien halua tarttua omatoimisesti salametsästysongelmaan.

Tarkastelen tässä artikkelissa omankädenoikeuden ja laillisen metsästyksen suhdetta paikallisen tason susipolitiikassa. Teorian asema artikkelissani on varsin perinteinen: ensin luon kriminologisen kirjallisuuden avulla tutkimukselle teoreettisen näkökulman. Sen jälkeen kuvaan yksityiskohtaisesti empiirisen tapaukseni. Lopuksi palaan teoreettisiin käsitteisiin tulkitsemalla niiden avulla empiirisiä havaintoja ja samalla arvioin kriminologisen näkökulman käyttökelpoisuutta suden salametsästyksen tutkimisessa.

Laiton itseapu ja sosiaalinen rosvous

Suomen tapaisissa moderneissa yhteiskunnissa oikeuden käyttö ja oikeusnormien valvonta on annettu erityisten elinten – poliisin, hallintokoneiston ja tuomioistuimen – tehtäväksi. Lainsäädännön ilmaisemien virallisten normien ohella yhteiskunnassa vaikuttavat myös epäviralliset normit, jotka elävät toimijoiden keskinäisinä kirjoittamattomina sopimuksina ja tapoina ilman lain

muodollista statusta. Joskus viralliset ja epäviralliset normit voivat olla ristiriidassa keskenään. Tuolloin virallisen oikeusjärjestyksen rinnalla esiintyy sen kanssa kilpailevia oikeusjärjestyksiä (Kyntäjä 1998, 211–212). Erityisesti kriittinen kriminologia korostaa sitä, että oikeuden käytössä on aina kysymys myös vallankäytöstä ja yhteiskuntaryhmien välisistä voimasuhteista. Oikeusjärjestyksen takana ei siten välttämättä olekaan arvojen yhteisyys ja yhteinen hyvä, vaan virallisten normien sisällön määrääkin lopulta se, kennellä kilpailevista ryhmistä on eniten valtaa (Lappi-Seppälä 2006, 34–35).

Kriittisen kriminologian nousu ajoittuu 1960-luvulle, jolloin yhteiskuntatieteissä yleisemminkin tapahtui radikalisoitumista. Monet sosiologit ja kriminologit alkoivat ajatella, etteivät lakien sisällöt välttämättä perustuneet laajaan konsensukseen, toisin sanoen olleet kaikkien hyväksymiä tai yhtäläisesti kaikkien edun mukaisia (Kivivuori 2008, 304–306). Yhteiskunnan ajateltiin koostuvan erilaisista ryhmistä, joiden väliset suhteet ja ristiriidat olivat sosiaalisen järjestyksen peruselementtejä (Laitinen & Aromaa 2005, 67–69). George Vold katsoi kriminologian perusteoksessaan, että konflikteja syntyy, kun yhden ryhmän päämäärät voidaan saavuttaa vain toisen ryhmän kustannuksella (Vold 1966, 194–208). Lainsäädäntö, lakien rikkominen ja lakien toimeenpano heijastavat eri ryhmien välillä vallitsevia ristiriitoja ja myös niiden keskinäisiä valtasuhteita. Kun vallassaolijat määrittävät mikä on rikollista, he yrittävät pakottaa muita ryhmiä käyttäytymään omien arvojensa ja normiensä mukaan. Muut ryhmät saattavat kuitenkin jatkaa toimintaansa kuten ennenkin, vaikka tuo toiminta nyt määriteltäisiinkin laittomaksi.

Rikoksen tekijä saattaa kokea, että hänen tekonsa on oikeutettu ja vallitsevien sosiaalisten normien mukainen (Kivivuori 2008, 305–306). Hän voi ihmetellä, miksi valtiovallalta puuttuu hänen moraalisesti perusteltuun toimintaansa, jota hän saattaa pitää jopa velvollisuutenaan. Tätä ilmiötä auttaa jäsentämään amerikkalaisen oikeussosiologin Donald Blackin 1980-luvulla muotoilema itseaputeoria (myös suomennosta oma-aputeoria on käytetty). Itse-

apu (engl. *self-help*) voidaan määritellä oikeuden toteuttamiseksi ja puolustamiseksi toisen tahdon vastaisesti ilman viranomaisten lupaa ja myötävaikutusta. On olemassa sekä sallittua että kiellettyä itseapua. Kielletyssä itseavussa käytetään lainvastaisia keinoja, ja sitä kutsutaan yleisesti omankädenoikeudeksi (Majanen 2005, 191–193).

Blackin mukaan osassa rikollisuutta tekijä toimii moraalisen motivaation vallassa ja katsoo tavoittelevansa oikeudenmukaisuutta (Black 1983; Black 1998, 27–43; ks. myös Laine 2002). Hän kokee itsensä tai yhteisönsä tulleen väärin kohdelluksi ja hakee teollaan oikeutta. Tällainen itseapu, oikeuden ottaminen omiin käsiin, oli tavanomaista perinteisissä yhteiskunnissa, mutta sitä esiintyy myös nykyaikana. Blackin mukaan myös moderneissa yhteiskunnissa on valtiottomia alueita, joissa itseapua käytetään oikeuden hakemiseen. Heikko valtio lisää itseavun määrää, ja sitä käyttävät oikeuden hakemiseen erityisesti ne ryhmät, jotka eivät katso saavansa samalla tavalla valtiollista oikeutta kuin muut. Kun valtio ei pysty takamaan oikeutta, turvaudutaan omankädenoikeuteen.

Omankädenoikeus on syytä käsitteenä erottaa kansalaistottelemattomuudesta, joka on selkeämmin moderniin yhteiskuntaan liittyvä vastarinnan muoto. Myös kansalaistottelemattomuudessa rikotaan lakia, mutta se tehdään avoimesti ja omilla kasvoilla valmiina ottamaan vastaan teosta säädetty rangaistus (Nousiainen 2013). Tekijät myös osallistuvat julkiseen keskusteluun tavoitteenaan kestävämpänä pidetyn lainsäädännön tai toimintatavan muuttaminen.

Omankädenoikeuden käyttö ongelmien ratkaisukeinona voi laajeta yleisemmäksi ilmiöksi ryhmadynamiikan lainalaisuuksien kautta. Yhdysvaltalaisen kriminologin Edwin H. Sutherlandin mukaan rikollisuuden keskeinen syy on ryhmissä tapahtuva oppiminen. Tämän havainnon pohjalta hän kehitti 1930-luvulla teorian, josta käytetään nimeä differentiaalisien assosiaation teoria (Sutherland & Cressey 1978, 80–83). Kivivuori (2008, 220–222) on suomentanut sen eriytyvän oppimisaltistumisen teoriaksi. Teorian mukaan rikollinen käyttäytyminen opitaan olemalla vuorovaiku-

tuksessa ja kommunikoimalla muiden rikollisia tapoja harjoittavien kanssa. Rikollisen käyttäytymisen oppimiseen kuuluvat sekä rikoksenteon tekniikoiden että motiivien, pyrkimysten ja asenteiden oppiminen. Jos henkilö oppii viiteryhmältään enemmän rikollisuutta puoltavia sosiaalisia normeja kuin siihen kielteisesti suhtautuvia normeja, hänen rikosalttiutensa kasvaa.

Sutherlandin korostetun sosiologinen näkemys rikollisuudesta opittuna käyttäytymisenä suuntautui ennen muuta yksilötason psykologisia selityksiä vastaan. Vanhahtavuudestaan huolimatta differentiaalisen oppimisen teoriasta on apua pyrittäessä selittämään rikollisen käyttämisen muotoutumista ja etsimään sitä ohjaavia tekijöitä. Se suuntaa huomiota yksittäisistä rikollisista laajempien ryhmien ja yhteisöjen tarkasteluun: mikä on yhteisön ja ”tavallisen kansan” rooli rikollisessa käyttäytymisessä?

Brittiläinen historiantutkija Eric Hobsbawm on kirjoittanut tavallisen kansan hyväksymästä rikollisuudesta teoksen nimeltään *Bandits* (1969; ilmestynyt suomeksi nimellä *Rosvot* vuonna 2005). Siinä hän tarkastelee sosiaalista rosvoutta talonpoikien protestin ja kapinan erityisenä muotona. Sosiaaliset rosvot oikaisevat vääryyksiä sekä korjaavat ja kostavat epäoikeudenmukaisuuksia:

Sosiaalisen rosvouden ydin piilee siinä, että he ovat talonpoikaisia lainsuojattomia, joita herrat ja valtio pitävät rikollisina, mutta jotka säilyttävät asemansa talonpoikaisyhteisön jäseninä. Muut yhteisön jäsenet pitävät heitä sankareina, oikeuden puolustajina, vääryyden kostajina ja mahdollisesti myös vapauden tuojina, joita ihaillaan, autetaan ja tuetaan. Silloin kun perinteinen yhteisö vastustaa keskitetyn hallinnon ja valtion etenemistä, myös jopa paikalliset herrat saattavat auttaa ja tukea sosiaalisia rosvoja. (Hobsbawm 2005, 35.)

Hobsbawm (2005) esittelee kirjassaan kolmenlaisia sosiaalisia rosvoja: Robin Hoodin tapaisia jaloja ryöväreitä, alkeellisia vastarinta-

taistelijoita sekä kauhua herättäviä kostajia. Tällaista rosvoutta on kehittynyt hänen analyysinsä mukaan erityisesti silloin, kun valtion ja valtaapitävien keinot kontrolloida alueita ja ylläpitää järjestystä ovat olleet riittämättömiä. Keinojen riittävyys ja riittämättömyys johtuu ainakin osittain siitä, kuinka halukkaita alamaiset ovat olleet tottelemaan ja kuinka hyvin he ovat voineet välttää käskyjen noudattamista.

Vaikka Hobsbawmin esimerkit ovatkin enimmäkseen esiteolliselta ajalta, katsoo hän sosiaalisen rosvouden olevan elossa myös modernissa teollisessa maailmassa. Hän perusteli *Bandits*-kirjansa uudistetun painoksen julkaisemista vuonna 1999 muun muassa sillä, että vallan ja valtiokoneiston nopea heikkeneminen eri puolilla maailmaa ovat tuoneet uudelleen eteemme olosuhteet, joissa sosiaalista rosvoutta esiintyy (Hobsbawm 2005, 10). Jopa vahvat ja kehittyneet valtiot ovat hänen mukaansa kyvyttömiä pitämään yllä samantasoista lakia ja järjestystä, jota ne ovat kehittäneet 1800- ja 1900-lukujen mittaan.

Ilmiötä, jossa kansallisvaltion kyky käyttää valtaa omien rajojensa sisällä heikkenee, on kutsuttu valtion ontoutumiseksi (*hollowing out*; ks. Jessop 1992, 129–131; Rhodes 1994). Kansallisvaltion roolia on 1990-luvulta lähtien kaventanut yhtäältä EU:n ja suuryritysten tapaisten kansainvälisten ja monikansallisten toimijoiden vallan kasvu, toisaalta julkisen sektorin supistamista vaativan uusliberaalin ajattelun leviäminen (Moisio 2012). Paikallisella tasolla uusi ajattelu näkyy pyrkimyksenä siirtää vastuuta valtiolta yhteisöille ja ihmisille itselleen (Kumpulainen 2012). Keskustelussa on ollut esillä myös vapaaehtoistoiminnan lisääminen poliisitoimessa. Poliisiylijohtaja Mikko Paatero ehdotti äskettäin, että Suomessa selvitetäisiin mahdollisuutta käyttää vapaaehtoisia poliisiin apuna: ”Suomeen tällainen yhteisöllisyys ja toisista huolehtiminen sopisi paremmin kuin hyvin, erityisesti haja-alueille tarvitaan uudenlaista ajattelua.” (Paatero 2012.)

Edellä esitellyt kriminologian teoriat ja käsitteet kiinnittävät huomiota siihen, miten yhteiskunnassa määritetään rangaistavan käyttäytymisen rajoja. Ne nostavat esiin ryhmien erilaiset vaikutus-

mahdollisuudet ja valtasuhteet, jolloin kriminalisoinnin kohteiksi voivat joutua valtakulttuurin poikkeavina pitämät alakulttuurit. Uudemmassa, kulttuurisesti suuntautuneessa kriminologiassa alakulttuurien avulla ei pyritä selittämään rikollisuutta. Suuntauksen lähtökohtana on, että nyky-yhteiskunta toisaalta tuottaa alakulttuureja ja yhtäältä kriminalisoi niitä (Alvesalo & Ervasti 2006, 136). Edellä esittelemäni, perinteisemmät ja sosiologisemmat teorit kiinnittävät huomiota myös yhteiskunnallisiin olosuhteisiin, jotka tuottavat rikollista käyttäytymistä. Kriminologiassa on viime aikoina puhuttu ”sosiologismien kriisistä”. Monet nuoremman polven kriminologit uskovat, että yksilötason merkitys rikollisuuden syynä on merkittävästi kasvanut ja yhteiskunnallisten tekijöiden merkitys vähentynyt. (Kivivuori 2008, 375–377.) Tässä artikkelissa, jossa tutkimuskohteena on hyvin perinteinen rikos, salametsästys, etsin syitä kuitenkin enemmän yhteiskunnallisista olosuhteista kuin yksilöiden ominaisuuksiin liittyvistä tekijöistä. Samalla testaan perinteisen kriminologisen näkökulman käyttökelpoisuutta viime vuosien suden salametsästysilmiön tarkastelussa.

Autoetnografia Itä-Suomen susialueilta

Salametsästyksestä on vaikea saada tietoa viranomaisten arkistoista tai tavanomaisten haastattelujen avulla. Olenkin päättänyt käyttää tutkimustapaa, jota kutsutaan autoetnografiaksi. Siitä on viime vuosina tullut vakavasti otettava tiedon hankinnan ja kirjoittamisen tapa, joka laittaa lukijan arvioimaan tutkijan vaikutusta tutkimustuloksiin. Autoetnografiassa kirjoittaja panee itsensä likoon ja alttiiksi lähestymällä tarkastelemaansa ilmiötä omaa elämäänsä koskevien havaintojen ja ajatusten kautta (Chang 2008; Rannikko 2012a; Uotinen 2010). Autoetnografiseen menetelmään on monenlaisia lähestymistapoja (ks. Ellis & Bochner 2000, 739–743). Tukeudun seuraavassa Leon Andersonin (2006) analyttiseen, teoreettiseen ja objektiiviseen lähestymistapaan. Anderson määrittelee analyttisen autoetnografian tutkimukseksi, jossa (1) tutkija on tutkit-

tavan ryhmän täysivaltainen jäsen, (2) hänen asemansa ja roolinsa ryhmässä näkyy tutkimusjulkaisussa ja (3) tutkija lisää teoreettista ymmärrystä laajemmista yhteiskunnallisista ilmiöistä.

Tutkin suden salametsästyksen hyväksymistä paikallistasolla analysoimalla niitä omakohtaisia kokemuksia, joita minulle on kertynyt pitkäaikaisesta elämisestä ja toimimisesta Pohjois-Karjalan maaseudulla. Olen 30 vuotta tehnyt tutkimusta ja asunut alueilla, joissa on viime vuosikymmeninä ollut Suomessa eniten susia. Etnografin oma yhteisö ei siis tässä tapauksessa ole salametsästäjäporukka vaan kyläyhteisö, joka ei ole kertonut susien sala-kaadoista viranomaisille.

Autoetnografinen aineisto voi koostua nykyaikaa koskevasta oman elämän havainnoinnista ja reflektiosta tai henkilökohtaisista muistoista (Chang 2008, 71–102). Tässä artikkelissa pääpaino on muistinvaraisissa kokemuksissa, sillä kuvaan suden läsnäoloa asuinympäristössäni ja perheeni elämässä kahdenkymmenen viime vuoden ajalta. Vaikka autoetnografiassa tutkija omine kokemuksineen ja muistoineen onkin tutkimuksen pääasiallinen lähde ja informantti, käytetään yleensä rinnalla myös muuta, ulkopuolista aineistoa (Chang 2008, 103–112). Itse olen tehnyt salametsästystä koskevaa autoetnografista tutkimusta tietoisesti vuodesta 2011 lähtien, käynyt sinä aikana teemasta useita keskusteluja paikallisten ihmisten kanssa sekä tehnyt myös muutaman yksityiskoh- taisen haastattelun. Olen myös tarkistanut havaintojani keskustelemalla niistä perheenjäsenteni kanssa. Havaintojeni suhteuttamista paikalliseen keskusteluun ovat auttaneet metsästystä koskevat artikkelit ja puheenvuorot, jotka ovat ilmestyneet runsaan kymmenen vuoden aikana kahdessa alueemme paikallislehdessä.

Autoetnografinen salametsästystutkimus sisältää monenlaisia tutkimuseettisiä kysymyksiä (ks. tarkemmin Rannikko 2012a): Voiko tutkimusta tehdä ilman havainnoitavien suostumusta? Miten tutkimuskohteen nimettömyys eli anonymiteetti voidaan turvata? Nimettömyyden vaatimus on erittäin vaikea autoetnografiassa, koska tutkijan pitäisi raportoinnissa tuoda esiin oma asemansa yhteisössä ja osuutensa tutkimuskohteen elämässä. Jonkin

paikallisyhteisön joutuminen leimatuksi salametsästäjien tyyssijaksi ei voi olla vaikuttamatta siellä asuviin ihmisiin. Sen vuoksi tutkimuskohteen suojaamista on harkittava paitsi yksilö- myös kylä- ja kuntatasolla.

Olen ratkaissut anonymiteettikysymyksen siten, etten mainitse tekstissä lainkaan paikkakuntien nimiä. Niinpä esimerkiksi viitataan eri paikallislehtien artikkeleihin vain yhteisellä nimellä Paikallislehti ja mainitsemalla ilmestymisajankohdan (esim. Paikallislehti 20.11.2003). Yksittäinen lukija voi tietenkin halutessaan pienen salapoliisityön jälkeen saada paikkakuntia selville, mutta näin toimiessani en ainakaan laajemmin leimaa mitään paikkoja. Tutkimusalue on laaja, joten yksittäisten informanttien henkilöllisyyden selvittäminen tuskin onnistuu edes niin sanotuilta sisäpiiriläisiltä. Alueeseen, jolla siis itsekkin asun, sisältyy useampia lähellä Venäjän rajaa sijaitsevia kuntia. Asutus on harvaa ja kylien väliset etäisyydet useita kilometrejä. Omalta taloltamme on matkaa lähimpään naapurisiin noin kilometri. On syytä huomata, etteivät kaikki kuvaamani tapahtumat ole omalta asuinkylältäni. Kun aloitin varsinaisen tutkimukseni, aloin kerätä aineistoa huomattavasti laajemmalla alueella.

Tunnistamista olennaisempaa on usein se, miten tutkija kirjoittaa tutkittavistaan. Yksipuolinen ja epäkunnioittava kirjoitus-tapa saattaa herättää sensaationhakuista mielenkiintoa, mutta saa aikaan myös vahinkoa ja haittaa tutkittaville (Kuula 2006, 206). Kriittisenkin tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää ja selittää tutkimuskohdetta, ei halventaa tai mustamaalata sitä.

Yksi keskeisiä tutkimuseettisiä periaatteita on, ettei tutkimusta pitäisi tehdä ilman havainnoitavien suostumusta. Olen käyttänyt tässä autoetnografisessa tutkielmassa aineistona myös niitä keskusteluja, joita olen käynyt ihmisten kanssa kylämme uimarannalla, juhannusjuhliissa tai muissa paikallisissa kohtaamisissa. Pääaineistona ovat perheeni ja lähialueemme kokemukset susista niiden 30 vuoden aikana, joina olemme kylässä asuneet. Aloittaessani varsinaisesti tehdä tätä autoetnografista tutkielmaa, aloin myös miettiä oikeutustani käyttää tutkimusaineistona asuinympäristöni tapahtumia ja ihmisiä ilman, että he ovat siitä tietoisia.

Sen julkituomista naapurustolle, että olin kiinnostunut alueemme petokysymyksistä myös tutkijana, auttoi merkittävästi samoihin aikoihin ilmestynyt tutkimusryhmämme kirja *Kohtaus metsässä* (Rannikko et al. 2011). Sitä esiteltiin laajasti eri puolilla Suomea ilmestyvissä maakunta- ja paikallislehdissä, joten esiinnyin petopolitiikan kommentoijana myös oman asuin- ja tutkimusalueeni lehdissä. Tämä johti siihen, että monet tuttavat halusivat tavatessamme keskustella kanssani petoasioista. Näin hoitui tiedottaminen useimmille informanteilleni. Kun samaan aikaan aloin täydentää aineistoani tekemällä haastatteluja, esiinnyin jo tutkijana, joka kirjasi kuulemansa haastatteluhetkellä muistikirjaansa. Nauhurin käyttöä en ole pitänyt viisaana salametsästyksestä keskusteltaessa. Tämän artikkelin salametsästyksen kuvaukset perustuvat keskusteluihin, joita olen käynyt syksyn 2011 ja helmikuun 2015 välillä. Henkilöt ja tarinat ovat aitoja, mutta ihmiset esiintyvät peitenimillä.

Sudet kuohuttavat mieliä

Kun susikannat alkoivat lajin suojelun myötä 1970-luvulla kasvaa, yleistyivät sudet ensin Itä-Suomessa. Sitä ennen ne olivat usean vuosikymmenen ajan niin harvinaisia, ettei niitä juuri voinut kohdata. 1990-luvulla susia oli kuitenkin jo niin paljon, että ne aiheuttivat vahinkoja ja herättivät pelkoa (Ratamäki 2009a, 44–51). Ne ilmestyivät myös meidän perheemme elinpiiriin ja alkoivat vaikeuttaa elämäämme – kuitenkin harvemmin kuin vuosittain.

Ensimmäisen kerran muistan olleeni huolestunut susista joskus 1990-luvun puolivälissä, kun lapsemme olivat vielä pieniä. Eräänä talvena kylämme lähimetsissä liikkui lähes koko talven seitsemän suden lauma, joka tappoi kahden naapurimme koiria. Hirviä oli noina vuosina lähimetsissä runsaasti, mikä lienee houkutellut susia. Alle 10-vuotiailla lapsillamme oli tapana kadota pitkiksi aikaa silmistämme hiihtoretkilleen metsään. Tuona talvena vahdimme tarkoin, että lapset pysyivät ulkoillessaan pihamaalla.

Meillä ei ollut tuolloin vielä koiraa mutta lampaita kylläkin. Kisoja meillä on ollut aina, ja muutaman niistä on ilves tappanut. Lampaat olivat talviaikaan sisällä mutta kesäaikaan ulkona laitumella. Toisinaan ne olivat levottomia, jolloin ajattelimme, että lähellä saattoi liikkua karhuja tai susia. Tällöin laitoimme lampaat yöksi lampolaan. Vaikka meillä oli lampaita tai hevosia yli 20 vuotta, pedot eivät koskaan käyneet niiden kimppuun.

Lapset eivät susia ja karhuja vielä tuohon aikaan pelänneet. Muutenkaan en muista, että kylässämme olisi vielä käyty kovin laajaa ja kiivasta susipoliittista keskustelua. Lapset alkoivat huolestua susista vuosituhatosen vaihteessa, kun perheeseemme hankittiin koira. Kun susia liikkui lähimetsissä, lapset vahtivat tarkoin sen liikkeitä. Erityisesti silloin kun suden kerrottiin vieneen koiran lähialueelta, koiraamme eniten kiintynyt tytär oli peloissaan.

Syksystä 2003 tuli käännekohta asuinympäristöni suhtautumisessa susiin. Silloin susista tuli keskeinen yhteiskunnallinen keskustelunaihe niin kylässämme kuin lähialueella laajemminkin. Naapurikunnan paikallislehti kertoi syyskuun aikana useista susivahingoista. Parin viikon aikana sudet tappoivat ainakin viisi koiraa ja kaksi vasikkaa sekä haavoittivat yhtä koiraa ja vasikkaa. Poikkeuksellisen vahva susikanta pelotti koiranomistajia sekä marjastajia ja muita luonnossa liikkujia. Koulutoimistoon tuli yhteydenottoja koulukyydin järjestämiseksi koululaisille, jotka joutuivat kulkemaan pitkiä matkoja syrjäteillä.

Hirvenmetsästyskauden alettua susia oli niin paljon, että koiran kanssa metsästäminen ei onnistunut. Metsästyskoiria joutui suden suuhun (Paikallislehti 12.11.2003):

*Koiran kimppuun kävi kahdeksan suden lauma ja sitä oli raahattu parisataa metriä. Kun löysimme noin kymmenen minuutin kuluttua paikalle, koirasta ei ollut jäljellä kuin luut. Kyllä niitä susia riittää. Eiköhän ruveta jahtaamaan omin lupinemme kunhan lunta tulee. Ollaan sitten vuorotellen linnassa, kyllä mie eläke-
ukkona siellä jouvan istumaan, haastateltava puus-*

kahtaa toivottaen kaikki EU-herrat ja luonnonsuojelijat tervetulleeksi katsomaan tilannetta.

Vaikka tunnelma oli kiivainta naapurikunnan puolella, meidänkin kyläyhdistyksen marraskuussa 2003 järjestämään petoiltaan osallistui 70 ihmistä. Missään kyläkokouksessamme ei ollut vuosikymmeniin ollut näin paljon väkeä. Tunnelma oli erittäin latautunut ja suojelukriittinen, kun metsästäjä kuvasi yksityiskohtaisesti, miten susi oli raadellut hänen koiransa hengiltä. Kotonamme koiraan eniten kiintynyt tytär vaati, että minun olisi soitettava metsästystä harrastavalle naapurillemme, jotta hän ampuisi kaikki alueen sudet, jotteivät ne kävisi hänen koiransa kimppuun.

Naapurikunnasta lähetettiin vetoomuksia ministeriöihin luvan saamiseksi sille, että aggressiivisesti käyttäytyvät susilaumat saatisiin hajottaa ja enemmiltä haitoilta säästytettäisiin. Vasikoita ja hiehoja menettäneet karjatilalliset hakivat poikkeuslupia vahinkoa aiheuttavien yksilöiden poistamiseen. Maa- ja metsätalousministeriö myönsi tammikuussa 2004 kahden suden kaatoluvan. Koska lupia oli haettu huomattavasti useammalle sudelle, synnytti päätös tyytymättömyyttä, mikä purkautui useissa yleisöpuheenvuoroissa susikannan hoitosuunnitelman kuulemistilaisuudessa huhtikuussa. Hiehon menettänyt kunnanvaltuutettu ”ilmoitti, että tämän jälkeen hän hoitaa susiongelman omalla tavallaan, ei enemmälti kysele sudentappolupia eikä jälkeenpäin enemmälti kertoile” (Paikallislehti 5.5.2004).

Suden salametsästys

Susijahdissa

Pistäydyin syksyllä 2011 Antin luona muissa asioissa, kun kahvipöydässä keskustelu siirtyi susien salametsästykseen. Ihmettellessäni miten susien kaataminen salassa on ylipäättään mahdollista, kertoi Antti yksityiskohtaisen tarinan siitä, miten hän oli ollut mu-

kana susijahdissa. Olen tuntenut Antin 20 vuotta ja kertomistavan perusteella pidän hänen kertomustaan täysin luotettavana. Jahti tapahtui edellä kuvattuna ajankohtana, jolloin alueella oli paljon susia ja susivahinkoja.

Pyhäaamuna soi puhelin. Kerrottiin, että tietyllä alueella on lauma ”kettuja”, sillä siellä on juuri nähty useammat jäljet. Minulta kysyttiin, että onko aikaa lähteä passiin. Kiinnostuin siitä, mitä siellä oikein tapahtuu ja sanoin aikaa olevan. Minulle kerrottiin passipaikka ja kehoitettiin ampumaan sinne tulevat ”ketut”, piilottamaan kaikki jäljet ja olemaan kertomatta asiasta kenellekään. Jos ketun saa ammuttua, tulee siitä ilmoittaa tekstiviestillä.

Antin mukaan ”ketunmetsästyksessä” oli mukana monta kymmentä miestä useammasta eri metsästysporukasta. Tien varressa näkyi passissa miehiä. Joku autokin ajoi tietä pitkin päivän mittaan. Jos joku olisi asiasta kysynyt, olisi tälle kerrottu, että kyse on kettujahdista. Antti ei nähnyt kettuja, mutta aikanaan hänelle tuli tekstiviesti, jossa ilmoitettiin, että kaikki voivat lähteä kotiin.

Antti ilmoitti tämän kokemuksen jälkeen, ettei halua olla missään tekemisissä tällaisten jahtien kanssa eikä halua kuullakaan niistä mitään. Myös metsästysseuran johtokunnan keskuudessa todettiin, että kukaan johtokunnan jäsenistä ei saa osallistua eikä olla missään tekemisissä ”kettujahtien” kanssa.

Antin mukaan alueella oli noina vuosina muutaman ihmisen verkosto, joka ilmoitti toisilleen, jos suden jälkiä näkyi lumessa. Verkosto pystyi lumen aikaan seuraamaan susien liikkumista alueella, ja se myös harvensi susikantaa. Antilla ei ole tietoa, millainen tilanne on ollut näiden vuosien jälkeen. Koiravahingot ovat olleet alueella viime vuosina selvästi vähäisempiä ja susikanta pienempi.

Vaikka Antti ei kuulostakaan olevan kovin innostunut susien luvattomasta metsästyksestä, hän näyttää pitävän sitä paikallis-

yhteisön puolustusreaktiona. Muutama muukin hyvin tuntemani metsästäjä on kertonut minulle samaan sävyyn susien salakaa-doista, vaikka he eivät ole Antin tavoin kertoneet olleensa itse mukana. En ole katsonut soveliaaksi ruveta tarkemmin kyselemään heidän osallistumisistaan. Suden salametsästys näyttäisi keskittävän talviaikaan, jolloin lumessa olevista tuoreista jäljistä näkyy, jos alueella liikkuu susia. Niiden tarkempi sijainti selvitetään ajele-malla autoilla teitä ja moottorikelkalla metsäautoteitä pitkin. Kun sijainti selviää, saadaan puhelimitse miehiä nopeasti passiin susien ympärille.

Salakaatajien kiinni saamisen vaikeus

Kun aloin aktiivisesti keskustella susien salametsästyksestä, sain kuulla Ristosta, joka suhtautui ilmiöön kriittisesti ja oli yrittänyt tehdäkin jotain asialle. Kävin tapaamassa Ristoa, ja hän suostui-kin kertomaan avoimesti kokemuksistaan. Risto on paluumuut-taja, joka on ollut 15-vuotiaasta lähtien mukana kotikylänsä met-sästysseurassa. Siihen aikaan kun sutta sai vielä vapaasti pyytää, oli hän kerran mukana sudenmetsästyksessään.

Risto kertoo susien salametsästyksen liittyvistä havainnois-taan lähiympäristössään. Mukana on ollut hänen lähisukulaisiaan, joiden hän on kuullut puhuvan susijahdin yksityiskohdista. Erityi-sen tarkoin Risto on seurannut metsästysmailiaan haaskanpitoa, joka tuntuu jakavan paikallisia metsästäjiä. Karhu ja susi kulkevat niiden paikkojen kautta, mistä ne ovat tottuneet löytämään haas-kan, ja näin metsästäjät pääsevät eläinten jäljille. Vaikka monet ha-luavat metsästää laillisesti ilman haaskaa, muutamat himometsäs-täjät laittavat niitä.

Risto on ollut yhteydessä viranomaisiin laittoman haaskanpidon ja salametsästyksen kitkemiseksi alueelta. Kerran paikallinen po-liisi ja eläinlääkäri olivat käyneet paikan päällä ja havainneet jopa lehmän raadon jälkiä. Oli kuitenkin vaikeaa osoittaa, oliko kyse laittomasta metsästyksestä vai yrityksestä päästä eroon kuolleesta kotieläimestä kätkemällä se metsään – mikä sekin on toki laitonta.

Jokin aika sitten Risto oli kuullut muutaman tutun puhuvan keskenään suden metsästyksestä. Eräät muutkin havainnot tukivat hänen käsitystään, että lähiympäristössä oli salakaadettu susi. Hän saattoi havainnot poliisin tietoon ja kertoi myös niiden henkilöiden nimet, joiden hän epäili osallistuneen suden salakaatoon. Koska kyseessä oli hänen lähipiiriään, hän halusi esiintyä nimettömänä.

Kävin keskustelemassa tästä ilmoituksesta Pohjois-Karjalan poliisilaitoksella, jonka rekistereistä ilmoitus löytyi. Poliisi oli käynyt puhuttamassa epäillyt henkilöt, jotka kielsivät puhuneensa suden metsästyksestä tai osallistuneensa mitenkään sellaiseen. Kun muuta näyttöä salakaadosta ei saatu, varsinaista esitutkintaa ei katsottu aiheelliseksi aloittaa. Salakaatojen osoittaminen on vaikeaa, jos sille ei löydy todisteita tai todistajia.

Metsästyslain 88 §:n mukaan poliisin, rajavartiolaitoksen ja tulliviranomaisten sekä riistanhoitoyhdistyksen metsästyksenvartijoiden tulee toimialueellaan valvoa, että metsästyksiä koskevia säännöksiä ja määräyksiä noudatetaan (Borgström 2011, 124). Riston mukaan paikallisista poliiseista ja rajamiehistä monet metsästävät ja ovat lisäksi sukulais- ja muiden suhteidensa vuoksi kytköksissä mahdollisiin salametsästäjiin, joten he eivät mielellään puutu koko ilmiöön. Tieto alueen erityisvalvonnasta vuotaa nopeasti myös salametsästäjille. Salametsästäjien joukko sinänsä on pieni, mutta riittävä porukka saadaan kokoon useamman kunnan alueelta, kun lumessa näkyvät suden jäljet. Enemmistö paikallisista ihmisistä on Riston mukaan vaikenijoita, jotka eivät mitenkään osallistu metsästyksen, mutta hyväksyvät sen hiljaa.

Arjen vastarintaa

Tammikuussa 2011 pärähti lankapuhelin kotonamme äänekkäästi soimaan. ”Onko Murina sisällä?” kuului luurista. Vaikka kysymys esitettiin kiihtyneenä, tunnistin heti keskimmäisen tyttäreni äänen. En ehtinyt vastata ennen kuin hän kertoi hätäisesti, että oli

juuri lukenut Facebookista, kuinka sudet olivat edellisenä iltana vieneet naapurikylästä koiran. Vaikka tytär olikin opiskelupaikkakunnallaan toisella puolella Suomea, hän näytti olevan minua paremmin selvillä mitä kotikylässä tapahtui.

Naapurikylän lapsille oli hankittu muutama vuosi aiemmin pienikokoinen seurakoiri, josta ei ollut susille paljoa vastusta. Se oli edellisenä iltana päästetty ulos tarpeilleen, ja kun sitä muuttaman hetken päästä oli huudeltu sisään, ei koiraa enää löytynyt. Pihamaalta löytyivät vain kahden isohkon suden jäljet. Rauhoittelin tyttärtä ja lähdin kutsumaan Murinaa sisään. Sekarotuisessa koirassa oli enimmäkseen lapinkoiran ominaisuuksia, joten se ei viihtynyt sisällä. Tytär oli saanut koiran pentuna ala-asteella ollessaan, ja se oli hänelle hyvin rakas. Kun hän soitteli joka päivä ja kysyi Murinasta, sitä oli pidettävä yöt sisällä.

Sudet eivät jättäneet kylää rauhaan vaan kiertelivät parina seuraavana yönä kahden talon ympärillä, joiden pihamaalla metsästyskoirat olivat verkkohäkkien sisällä. Kylälaisten huoli ja pelko ei tällä kertaa kuitenkaan kestänyt koko talvea kuten aikaisemmin. Tuli huojentunut tieto, että susia ei enää ole. Tyttäremmekin oli lukenut tiedon Facebookista eikä enää soitellut huolestuneita puhelujaan. Kun kyselin epäuskoisena, mistä susien poispysymisen niin varmasti tietää, joku tiesi kertoa, että jäljet olivat johtaneet naapurikunnan puolelle ja Venäjälle. Joka tapauksessa susia ei enää näkynyt eikä niistä oltu huolestuneita. Pitkin kevättä ja kesää keskustelin asiasta muuttaman metsästäjän kanssa ja tuntui olevan yleinen käsitys, että joku on ne ampunut naapurikunnan tai Venäjän puolella – ja hyvä niin. Varmaa tietoa ei kenelläkään ollut, ja vaikka olisi ollutkin, sitä ei olisi kerrottu. Pääasia näytti kaikkien muidenkin kylälaisten mielestä olevan, että sudet olivat hävinneet. Se, miten se oli tapahtunut, ei tuntunut juuri kiinnostavan.

Tapaus kuvaa asuinympäristömme suhtautumista susiin, mutta ehkä siitä on myös pääteltävissä jotain, miten ”susiongelma” on paikallisesti ratkaistu. Vaikka suden salametsästyksen osallistuu hyvin pieni joukko ihmisiä konkreettisella teolla, ottaa hiljainen enemmistö siihen kantaa vaikenemalla ja olemalla passiivinen.

Kyse on arjen vastarinnasta, joka kohdistuu EU-vetoiseen petopolitiikkaan. Susialueilla asuvat pitävät epäoikeudenmukaisena sitä, että susien suojele aiheuttaa ongelmia heidän arjessaan, kun taas suojelusta päättävät asuvat kaukana susista. Paikalliset ihmiset katsovat, että vallitseva petopolitiikka on sivuuttanut heidän kokemuksensa ja näkemyksensä. Vaikenemalla salametsästyksestä ihmiset katsovat puolustavansa elintilaansa ja elämäntapaansa.

Pantasusikeskustelun odottamattomat käänneet

Valtion heikkous susien suojelijana ja salametsästyksen estäjänä on saanut liikkeelle suojelutahot, mikä on vilkastuttanut susien suojelua koskevaa keskustelua. Susikeskustelu kiihtyy yleensä vuoden vaihteen jälkeen, kun susien liikkeitä on lumen myötä helppompaa seurata. Perhon tapaus alkuvuodesta 2013 toi suden salametsästyksen laajaan julkiseen keskusteluun. Alkuvuodesta 2014 susikeskustelun keskiössä olivat pantasudet, joiden sijaintitietojen julkaisemisen internetissä pelättiin helpottavan salametsästystä. Susia on Suomessa pannoitettu tutkimuskäyttöön jo useita vuosia, mutta Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (RKTL) laittoi niiden sijaintitiedot nettiin vapaasti seurattaviksi vasta syksyllä 2013. Suomi on jaettu 5 x 5 kilometrin ruutuihin, ja netistä näkyi, missä ruudussa susi oli ollut viimeisimmän paikannuksen aikana. Tavoitteena oli, että kunkin suden paikannushavainnot päivittyvät seitsemän tunnin välein. Nettipalvelu oli jatkoa aikaisemmalle susipuhelimelle, josta koiran kanssa metsästäneet saattoivat tiedustella, onko pannoitettu susi liikkunut hiljattain heidän lähialueellaan (RKTL 2013b).

Metsästäjät olivat vaatineet pitkään, että koiran kanssa metsästyksen helpottamiseksi pantasusien liikkeistä tulisi tiedottaa avoimemmin. RKTL oli kuitenkin pelännyt julkisten sijaintitietojen helpottavan salametsästystä. Tietojen tultua nyt nettiin varautuivat susien suojelijat joillakin alueilla tarkkailemaan liikehdintää pantasusien ympärillä. He pyrkivät estämään salametsästyksen

liikkumalla alueilla, joilla pantasudesta oli tullut tuore paikannus (Heikkinen 2013).

Itse kiinnostuin susien pantaseurannasta vasta muutama päivä ennen joulua 2013. Naapuri soitti ja kertoi heidän 15-vuotiaan poikansa huomanneen netistä, että meidän talomme lähetyvillä liikkui pantasusi. Menin RKTL:n susien pantaseurannan nettisivuille ja havaitsin, että talomme sijaitsi keskellä 5 kilometrin pituista neliötä, johon pantasusi oli paikannettu aamukahdeksalta. Se liikkui lauman kanssa ja oli pannoitettu kaksi sataa kilometriä pohjoisempana. Naapurini oli saanut soittamaan huoli koiras-
tamme, jonka hän tiesi olevan yleensä vapaana pihallamme. Kutsuin koiran sisään ja soitin keskimmaiselle tyttärelleni, joka oli il-
tapäivällä tehnyt koiran kanssa metsässä pitkän kävelylenkin.

Tytär oli jo tullut opiskelupaikkakunnalta jouluviettoon, mutta oli metsälenkin jälkeen lähtenyt kavereidensa kanssa iltaa viettämään. Puheluni oli nostattanut nuorison keskuudessa vilkkaan keskustelun, sillä tytär soitti jonkin ajan päästä takaisin ja antoi ohjeita, ettei koiraa saa päästää yksinään ulos. Samalla hän kertoi, että osa kaveripiiristä oli seurannut susien liikkeitä jo pitemmän aikaa. Joukossa oli susien suojelusta kiinnostunut tyttö, joka oli osallistunut susia koskevaan nettikeskusteluunkin. Yksi pojista oli seurannut nettisusia tietääkseen, mitä asuinympäristössä tapahtui.

Tänä jouluna susien seurannasta tuli yhteinen harrastus paitsi meidän perheessä niin myös laajemmin alueellamme. Pantasusi laumoineen liikkui meidän sijaintiruutumme ja naapuriruutujen väliä. Jouluaattona aamukuudelta susi oli ruudussa, jonka keskellä meidän talomme sijaitti. Lauma oli siis joka tapauksessa alle kolmen kilometrin päässä meistä. Lähdin jouluaattona aamupäivällä nuorimman tyttären kanssa käymään 15 kilometrin päässä sijaitsevassa lähimmässä kaupassa. Aamulla oli vähäisen lumen päälle satanut ohut lumikerros, joten nyt oli ihanteelliset olosuhteet suden jälkien tarkkailuun. Paluumatkalla kiertelimme ympäristön metsäteitä, mutta emme nähneet sen enempää susien kuin moottorikelkkojen tai autojenkaan jälkiä. Uskalsin vakuuttaa tyttarelle, ettei alueella kukaan salametsästystä ole nyt harrastamassa.

Kaikki naapurit tuntuivat olevan hyvin tietoisia susien liikkeistä, ja jotkut olivat nähneet niiden jälkiäkin. Kirjoitin loppiaisenä *Maaseudun Tulevaisuuteen* artikkelin ”Pantasusi kävi jouluna kylässä”, jossa päädyin optimistisiin johtopäätöksiin (Rannikko 2014):

Salametsästyksestä käyty vilkas keskustelu on herkistännyt muutkin susialueilla asuvat ja liikkuvat tarkkailemaan liikennettä. Saattaa käydäkin niin, että avoin tiedottaminen vaikeuttaa salametsästystä ratkaisevasti. Kun puoli pitääjää on tietoinen susien olemassaolosta, leviää tieto niiden ympärillä tapahtuvasta liikehinnästä tehokkaasti.

Tammikuun 2014 aikana pantasusi laumoineen oli jatkuvasti liikkeellä hyvin laajalla alueella. Välillä se oli sadan kilometrin ja välillä muutaman kilometrin päässä meistä. Pyrin keskustelemaan tapaamieni ihmisten kanssa pantasusista. Helmikuun alussa sautin tapaamaan vanhan ystäväni, joka toimii aktiivisesti luonnon-suojelujärjestöissä. Hän kertoi, että luonnonsuojelijat olivat edellisenä viikonloppuna havainneet merkkejä runsaasta liikkumisesta useamman pantasuden paikannusalueella. Yksi alueista oli sama, jolla tarkkailemani pantasusi oli tuolloin ollut liikkeellä. Liikehdintä näytti jatkuvan samalla alueella seuraavanakin viikonloppuna, sillä muutaman päivän päästä poliisi kertoi Facebook-päivityksessään kirjanneensa siellä ilmoituksen törkeästä metsästysrikoksesta: ”Poliisi epäilee, että alueella on lauantaina ammuttu sutta salametsästyksen yhteydessä.”

Facebookin rennon tyylin mukaisesti poliisin päivitys sisälsi myös aimo annoksen huumoria:

Hukan paikannusalueelle alkaa nimittäin kertyä melkoinen määrä metsästäjiä sekä autojen ja koirien jälkiä. En muista omilta biologian tunneiltani oppineeni, että suden läsnäolo lisäisi erityisesti alueen il-

ves-, kettu- ja jäniskantaa, mutta ilmeisesti paikalliset metsästäjät ovat näin päättelleet, koska säntäävät paikalle suurin joukoin. Nyt saattaa tosin olla ahdasta, kun sinne tulevat vielä viranomaisetkin. Toteamuksena: törkeän metsästysrikoksen rangaistusmaksimi on neljä vuotta vankeutta ja sakkoa ei ole enää edes tarjolla. (Pohjois-Karjalan poliisin Facebook-päivitys 8.2.2014.)

Kirjoitus keräsi nopeasti runsaasti kommentteja, ja sen sävy näytti ärsyttävän erityisesti niitä metsästäjiä, jotka kokivat sen leimaavan kaikki metsästäjät salametsästäjiksi. Keskustelu pantasusien salametsästyksestä kiihtyi eri foorumeilla. Maakunnan valtalehti otsikoi näyttävästi: ”Pantasudet jahdin kohteena” (Karjalainen 9.2.2014). Maakuntaradio käynnisti nettisivuillaan keskustelun aiheesta: ”Pitääkö susinetti sulkea kokonaan?” (Pohjois-Karjalan radio 10.2.2014). Sivulla käynnistyi tavanomainen kaksinaipainen ja mustavalkoinen susikeskustelu, jossa toisteltiin aikaisemmista keskusteluista tuttuja kärjekkäitä mielipiteitä. Kun pantasusien salametsästystä pidettiin uutisoinnissa jo tapahtuneena tosiasiana, ei ollut ihme, että selvä enemmistö keskustelijoista kannatti paikannustietojen poistamista netistä. Myös Luonto-Liitto vaati susien pantaseurantapalvelun sulkemista toistaiseksi (Luonto-Liiton tiedote 10.2.2014).

Omat kysymyksensä ovat: Ammuttiinko poliisiin esiin tuomalla pantasuden liikkuma-alueella todellakin helmikuun alussa sutta? Olivatko metsästäjät alueella liikkeellä tavoitteenaan luvaton sudenmetsästys? Poliisin tiedotteen mukaan esitutkinta käynnistyi, koska poliisi oli saanut tietoja, että pantasusien paikannusalueella oli helmikuun kahden ensimmäisen viikonlopun aikana havaittu ”poikkeuksellisen paljon liikettä ja poikkeavaa käyttäytymistä”. Sen lisäksi ”poliisi teki havaintoja suden jäljistä, joissa oli merkkejä verestä”. (Pohjois-Karjalan poliisin Facebook-päivitys 19.2.2014.) Metsästäjien mukaan paikallinen endurokerho oli tehnyt alueelle kelkkareittiä, ja lisäksi sähköyhtiö oli liikkunut siellä mönki-

jällä korjaamassa sähkövikaa (Pohjois-Karjalan radion nettisivut 14.2.2014).

Vuoden päästä esitutinnan aloittamisesta poliisi ilmoitti sen päättymisestä ja totesi, ettei asiassa ollut tapahtunut rikosta (Itä-Suomen poliisilaitoksen tiedote 18.2.2015). Esitutkinta oli saanut uuden käänteen kun ilmeni, että naapurikylässämme tammi-
mikuussa 2015 poliisin määräyksestä lopetettu susi oli samainen pantasusi, johon salametsästyspäily oli kohdistunut. Poliisi oli määrännyt suden lopetettavaksi, koska se oli havaintojen mukaan loukkaantunut. Poliisin pyynnöstä Evira tutki suden ja totesi olevan hyvin epätodennäköistä, että sen etutassussa olevat vammat olisivat vuoden takaisia. Myöskään muita löydöksiä, jotka olisivat tukeneet rikosepäilyjä, ei sudesta löytynyt.

Ratkaisevampaa kuin se, tapahtuiko epäilyt salametsästys vai ei, oli kuitenkin järjestäytyneiden metsästäjien suhtautumistavan muuttuminen. Heti pantasusikeskustelun käynnistyttyä Suomen Metsästäjäliiton Pohjois-Karjalan piirin hallitus esitti kannanoton, joka oli otsikoitu ”Salatapot on kitkettava pois metsästäjien maita pilaamasta”. Samalla lähetettiin piirin 220 jäsenseuralle kirje, jossa annettiin toimintaohjeita, miten metsästyseurat tehostavat alueidensa seurantaa ja tietojen välittämistä viranomaisille. Kirjeessä korostettiin, että:

– – asia ei korjaudu väittelemällä ja muita syyttämällä vaan tarvitaan oikeita toimenpiteitä. – – Päävastuu on tietysti viranomaisilla mutta meidän metsästäjien on myös profiloitettava salatappojen vastustajiksi ja tehtävä myös toimenpiteitä. (Suomen Metsästäjäliiton Pohjois-Karjalan piirin seurakirje 14.2.2014).

Metsästäjien aktivoituminen oli silmiinpistävää siksi, että aikaisemmin metsästäjäjärjestöt olivat tyytyneet vain tuomitsemaan salametsästyksen yleisellä tasolla. Oliko nyt tapahtumassa muutos, jota vaadin kaksi vuotta sitten kirjoittamassani autoetnografisessa artikkelissani? Silloin kirjoitin: ”Salametsästyksen vähentäminen

onnistuisi nopeimmin sillä, että metsästäjäjärjestöt tarttuisivat siihen aktiivisemmin” (Rannikko 2012a, 79).

Kävin selvittelemässä taustatietoja Metsästäjäliiton Pohjois-Karjalan piirin toiminnanjohtajalta. Hän kertoi, että keskeisin syy piirin aktivoitumiseen olivat muutamien maanomistajien yhteydenotot. Nämä ilmoittivat, että jos metsästäjät eivät pysty kitkemään salametsästystä, he ottavat maansa pois metsästyskäytöstä. Piirin esittämät toimenpiteet ovat saaneet metsästyseuroissa laajan kannatuksen, vaikka alussa muutamassa seurassa epäroitiinkin ”omien käryttämistä”. Toiminnanjohtaja itse oli vakuuttunut, että metsästyseurojen toimenpiteillä susien salametsästys ratkaisevasti vaikeutuu ja vähenee. (Suomen Metsästäjäliiton Pohjois-Karjalan piirin toiminnanjohtajan haastattelu 12.3.2014.)

Kun keskustelin toiminnanjohtajan kanssa vuoden päästä uudelleen, hän kertoi, että metsästyseurat olivat tehneet poliisille vuoden aikana kymmenkunta ilmoitusta metsästyksrikoksista tai -rikkomuksista (puhelinhaastattelu 17.2.2015). Niiden joukossa ei kuitenkaan ollut yhtään suden salametsästystapausta, vaan ne koskivat pienempiä rikkomuksia, kuten metsästämistä liian lähellä autoa. Jos salametsästystä esiintyy, liikkuu tieto siitä toiminnanjohtajan mukaan todella pienessä piirissä. Itse tulkitsisin tilanteen niin, että tieto salametsästyksen puuttumisesta on saattanut jo itsessään hillitä ilmiötä.

Mennessäni alunperin tekemään toiminnanjohtajan haastattelua oletin, että keskeisin syy Metsästäjäliiton Pohjois-Karjalan piirin aktivoitumiseen suden salametsästyskysymyksessä olisi ollut huoli pantasusien paikannustietojen säilymisestä netissä. Kyse oli kuitenkin suuremmista intresseistä: pelko metsästyskriittisen ilmapiirin leviämisestä, mikä vähentäisi ja pirstoisi metsästysmaita. Piiri kyllä toteaa kannanotossaan, että metsästäjät eivät hyväksy susien pantaseurannan lakkauttamista: ”Avoimuus lisää kansalaisten luottamusta petopolitiikkaa kohtaan, ja koiravahinkojen väheneminen vähentää petovihaa” (Suomen Metsästäjäliiton Pohjois-Karjalan piirin lehdistötiedote 14.2.2014). RKTL sulki susien pantaseurannan helmikuun lopussa 2014 jänismetsästyskauden

päätyessä (RKTL 2014b). Alun perinkin palvelun oli tarkoitus jatkaa vain metsästyskauden loppuun saakka ja sulkeutua ennen suden lisääntymiskauden alkamista (RKTL 2013b). Syksyllä 2014 ei pantapalvelua avattu, koska RKTL ei voinut edellisen talven vähäisen lumen vuoksi uusia susipantoja. Tuore Suomen susikannan hoitosuunnitelma (MMM 2015) edellyttää, että susien pantatiedot jatkossa julkaistaan mahdollisimman reaaliaikaisesti internetissä.

Susipolitiikan valtioton tila

Edellä suorittamani susien salametsästyksen tarkastelu omankädenoikeuden näkökulmasta osoittaa, että perinteisellä, sosiologisesti painottuneella kriminologialla on annettavaa myös myöhäismodernin yhteiskunnan tutkimukselle. Kriittinen kriminologia suuntaa huomion yksittäisistä salametsästäjistä ja yksilötason selittäjistä laajempien ryhmien ja yhteisöjen sekä niiden keskinäisten valtasuhteiden tarkasteluun. Salametsästyskulttuurin synnyssä on samoja piirteitä kuin on ollut hallitsevan kulttuurin ja syrjäisten paikallisyhteisöjen välisissä jännitteissä kautta vuosisatojen. Virallisen oikeusjärjestyksen rinnalle kehittyi kilpaileva, epävirallinen normijärjestelmä, joka oli ristiriidassa virallisen petopolitiikan kanssa. EU-vetoinen politiikka määritteli rikolliseksi toiminnan, jota susialueiden asukkaiden enemmistö piti yhteisön elämäntavan ja oikeuksien puolustamisena.

Salametsästyksen yleistyi tutkimusalueella kymmenenkunta vuotta sitten, kun sudet tappoivat karjaa ja koiria sekä aiheuttivat yleistä turvattomuutta, mutta viranomaiset eivät reagoineet riittävän aktiivisesti ihmisten vetoamuksiin. Omankädenoikeudesta tuli virallisen petopolitiikan kilpailija tai täydentäjä. Kun valtiovalta ja virkakoneisto eivät juuri puuttuneet susien aiheuttamiin ongelmiin, turhauduttiin susialueilla ja turvauduttiin itseapuun, oikeuden ottamiseen omiin käsiin. Donald Blackin (1983) sanoin: valtiottomuus ja heikko valtio johtivat itseapuun, kun susialueilla asuvat eivät katsoneet saavansa valtiollista oikeutta.

Useissa kriminologisissa teorioissa tähdenetään sitä, että oikeuden ottamista omiin käsiin tapahtuu erityisesti silloin, kun valtion keinot kontrolloida alueita ja ylläpitää järjestystä ovat riittämättömiä (Black 1983; Hobsbawm 2005). Monet vahvat ja kehittyneet valtiot ovat kyvyttömiä pitämään yllä lakia ja järjestystä samalla tavalla kuin aikaisemmin. Onttoutuvan valtion kyky harjoittaa omaa petopolitiikkaa heikentyi, kun merkittävä osa määräysvallasta siirtyi Euroopan unionille. Euroopan komissio painosti Suomen valtiota tiukentamaan suden suojelua koskevia säädöksiä ja valvomaan, että susialueen ihmiset toimivat näiden arvojen ja normien mukaisesti. Seuraukset olivat odottamattomia, sillä uudet normit vaikeuttivat susialueilla asuvien ihmisten arkista elämää. Susien luvattomat kaadot yleistyivät ja susikanta romahti. Susien salametsästyksestä kehittyi oma epävirallinen käytäntö, jonka viralliset normit määrittivät laittomaksi.

Salametsästyksen halutaan pitää salassa, missä auttaa paikallisyhteisöltä saatu hyväksyntä (vrt. Pohja-Mykrä 2014, 38–42). Salametsästykseseen liittyvät asenteet ja motiivit on opittu paikallisyhteisössä ja käytännöt pienessä salametsästäjäporukassa juuri niiden ryhmädynamiikan lainalaisuuksien mukaan, joita Sutherland kuvaa klassisessa eriytyvän oppimisaltistumisen teoriassaan (Sutherland & Cressey 1978, 80–83).

Ongelmien ratkaiseminen paikallistasolla on sinänsä viime vuosina voimistuneen yhteiskunnallisen ajattelutavan mukaista. Yhteiskunta on pyrkinyt siirtämään vastuuta valtiolta enemmän yhteisölle ja ihmisille itselleen. Itä-Suomi on viime vuosina ollut susipolitiikan suhteen monessa mielessä valtiotonta aluetta. Riistahallinto on nähnyt roolinsa lähinnä vain susien metsästykseseen myönnettävien poikkeuslupien myöntäjänä (Sarvi 2012). Suomen riistakeskus on todennut pystyvänsä toimimaan vain hyvin tiukkojen raamien rajoissa, jotka maa- ja metsätalousministeriö asettaa säätäessään vuosittain enimmäismäärät poikkeusluville. Ministeriö puolestaan on korostanut olevansa sidottu EU:n luontodirektiivin tiukkoihin ehtoihin. Poikkeusluvilla ei kuitenkaan monena vuonna ollut juurikaan merkitystä Itä-Suomessa, sillä susien

aiheuttamien porovahinkojen kasvun vuoksi ne suuntautuivat lähes kokonaan Pohjois-Suomen poronhoitoalueelle (MMM 2012). Susipolitiikkaa hoiti Itä-Suomessa lähinnä poliisi, joka poliisilain 25 §:n nojalla määräsi poistettavaksi muutaman turvallisuushuonon aiheuttaneen suden (Poliisilaki 493/1995).

Niin maa- ja metsätalousministeriö kuin riistahallintokin hoiti pitkään salametsästyskysymystä lähinnä vaikenemalla. Esimerkiksi vuonna 2005 hyväksytyssä Suomen susikannan hoitosuunnitelmassa ei mainita kertaakaan sanoja salametsästys tai salakaato (MMM 2005). Hoitosuunnitelman kuulemistilaisuuksien keskusteluja esittelevässä 161-sivuisessa raportissa *Susipuhetta Suomessa* (Bisi & Kurki 2005) sana salametsästys esiintyy kerran, silloinkin ohimennen. Salametsästyksen yleistyminen oli kymmenen vuotta sitten kuitenkin viranomaisten tiedossa. Tästä on hyvä esimerkki Oulun lääninhallituksen poliisiosaston työryhmän perusteellinen selvitys Kainuussa ja Koillismaalla suurpetoihin ja hirvieläimiin kohdistuvasta laittomasta metsästyksestä. Selvityksessä korostetaan suurpetojen salametsästyksen olevan pääasiassa piilorikollisuutta, koska sitä ”paljastavaa valvontaa ei käytännöllisesti katsoen ole” ja koska kansalaisten ilmoituskynnys on hyvin korkea (Oulun lääninhallituksen poliisiosasto 2005, 24). Kun susipolitiikassa vallitsi monilla alueilla valtioton tila, korvattiin virallinen oikeusjärjestys omankädenoikeudella. Valtakunnantason petopolitiikan näkökulmasta tilanne saattoi jonkun aikaa tuntua siedettävältäkin, sillä kiihkein kritiikki niin EU:sta kuin paikallistasolta saatiin laantumaan.

Viimeistään Perhon salametsästystapaus ja sen saama laaja julkisuus haastoivat suden salametsästykseen liittyvän vaikenemisen kulttuurin. Myös tutkimusalueellani näyttää suhtautuminen omankädenoikeuteen olevan muuttumassa. Päinvastoin kuin Lounais-Suomessa (ks. Hiedanpään ja Pellikan artikkelia tässä kirjassa) näyttää susipolitiikkakriittinen kansalaisyhteiskunta olevan omaksumassa velvoitteen mukautua viralliseen oikeusjärjestykseen. Salametsästyskriittisen keskustelun voimistuminen on kasvattanut painetta järjestäytyneitä metsästäjiä kohtaan. Turvatak-

seen metsästyksen jatkuvuuden on heidän tehtävä jotain salametsästyksen kitkemiseksi toiminta-alueeltaan.

Merkkejä salametsästyksen vähenemisestä onkin jo havaittavissa. Luonnonvarakeskuksen arvion mukaan on susien määrä kasvanut Suomessa merkittävästi vuoden 2014 aikana. Tammikuussa 2015 susikannan kooksi arvioitiin 220–245 yksilöä, kun kanta vuotta aikaisemmin oli 140–155 (Luonnonvarakeskus 2015). Edellisen talven susipareista miltei kaikki olivat pystyneet lisääntymään, joten monilla alueilla susipari oli kasvanut laumaksi. Itäisessä Suomessa susikanta oli miltei kaksinkertaistunut. On hyvin houkuttelevaa tulkita susikannan vahvistumisen olevan ainakin osittain seurausta salametsästyskriittisen ilmapiirin vahvistumisesta.

Uusia avauksia ja paradokseja

Ilmapiirin muutos näkyy selvästi myös tammikuussa 2015 hyväksytyssä uudessa susikannan hoitosuunnitelmassa, jossa laittoman tappamisen ehkäisemiselle on omistettu kokonainen luku. Siinä todetaan, että pieni, laittomuuksia tekevä metsästäjäjoukko on romuttanut suunnitelmallisen susikannan hoidon. Salametsästyksen ehkäisemisen toimenpiteet on suunnitelmassa annettu erityisesti metsästysseurojen ja poliisin tehtäviksi. Metsästysseuroissa ja kyläyhteisöissä ”tulee luoda kielteistä asennetta laittomuuksia kohtaan sekä tuottaa tietoa laittomuuksista poliisille” (MMM 2015, 18).

Hoitosuunnitelmassa ei ole täsmällisiä ehdotuksia sille, miten paikallistason toimijat saataisiin aktiivisesti kitkemään suden salametsästystä alueellaan. Tähän mennessä metsästysseuroilla ei ole ollut kovin vahvaa intressiä tarttua luvattomaan sudenmetsästyseen. Pelkät ulkoiset uhkat ja pakkokeinot eivät yksin riitä, vaan pitkäaikaisempi toiminta vaatisi myös positiivisia kannustimia. Hyviä esimerkkejä, miten ulkoinen kontrolli ja paikallistason yhteistoiminta voivat tukea tosiaan, ovat toimenpiteet, joilla hirvikanta saatiin muutama vuosikymmen sitten elpymään. Hirven

salametsästys väheni nopeasti sen jälkeen, kun syrjäkyliin alettiin 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa perustaa metsästysseuroja, jotka ottivat tehtäväkseen metsästyksen organisoinnin alueellaan. Seurat hankkivat jäsenilleen metsästysmaat ja -luvat. Oman saaliinsa turvatakseen metsästysseuroihin järjestäytyneet metsästäjät valvoivat, ettei hirviä kaadettu salaa heidän metsästyksmaillaan. (Rannikko 2012b, 94–97.)

Mikä voisi olla vastaavanlainen paikallinen intressi valvoa, ettei susia kaadeta salaa? Uudessa susikannan hoitosuunnitelmassa on joitakin alustavia ajatuksia, joiden ajatellaan kannustavan metsästäjiä osallistumaan susien suojeluun. Eniten keskustelua on herättänyt suden kannanhoidollinen metsästys, joka on jo päätetty käynnistää kaksivuotisella kokeiluhankkeella vuosien 2015–2016 aikana. Vakiintuneisiin susilaumoihin myönnettävien ”kannanhoidollisten poikkeuslupien tarkoituksena on vastata revii-reiltä esitettyihin näkökantoihin ja luoda laillinen kannanhoidollinen toimintamalli puuttua haittaa tuottaviin yksilöihin ja näin ehkäistä laittomia susien tappamisia” (MMM 2015, 14). Laillisen metsästyksen lisäämisen ohella toinen salametsästyksen vähentämiseen liittyvä ehdotus suunnitelmassa on ns. revii-riarvokaupan kehittäminen.

Itse kannanhoidosuunnitelmassa ei petopolitiikan uusia avauksia ja toimintamalleja perustella kovin yksityiskohtaisesti. Perusteluja löytyy kuitenkin uutta paradigmaa hahmotelleiden tutkijoiden kirjoituksista (esim. Pohja-Mykrä & Kurki 2013 ja 2014a). Tavoitteena on saada muutettua susilauma arvokkaaksi luonnonvaraksi, josta revii-riin asukkaiden kannattaisi pitää huolta. Vastuu susilauman hoidosta voitaisiin siirtää lauman revii-riillä asuville ihmisille, joiden pitäisi saada jotain hyötyä siitä, että he jakavat asuinalueensa susien kanssa. Eräs kannustin voisi olla suojeluraha, jonka revii-riillä asuvat saisivat alueellaan syntyvistä uusista susipentueista. Revii-riin susikantaa hoidettaisiin myös suunnitelmallisella metsästyksellä säilyttäen lauma elinvoimaisena. Eräs ehdotus kanavoida suojelukorvaus susirevii-riin asukkaille on maksaa luvallisesta suden metsästyksestä tapporaha, minkä saannin turvaami-

seksi metsästäjien ja paikallisyhteisön kannattaa huolehtia susilauman elinvoimasta estämällä salametsästys.

Suomalainen petopolitiikka on ollut täynnä paradokseja ja yllättäviä seurauksia. Niinpä on paikallaan testata käytännössä ajatusta, että sallimalla laillinen metsästys saadaan laitonta metsästystä vähennettyä ja susikantaa elvytettyä. Kahden vuoden kokeilu ei Suomen susikantaa vaaranna, mutta voi antaa arvokasta tietoa susipolitiikan suunnitteluun. Tähän kokeiluunhan tämä idea tapporahasta ei liity vaan reviiriarvokauppaan, johon olisi syytä kehittää myös vähemmän hätkähdyttäviä keinoja. Uutta susikannan hoitosuunnitelmaa on valmisteltu erityisesti yhteistyössä metsästäjien kanssa. Ellei uudistuvan susipolitiikan tukijoiksi saada myös luonnonsuojelijoita, voi susipolitiikan legitimizeettikriisi jatkua edelleen. Tällöin kritiikki tulisi metsästäjien ja susialueiden asukkaiden sijaan luonnonsuojelijoiden taholta.

Kainuun susiteatteri esittää: Susipolitiikan tietoperusta ja lukumääräpelin umpikuja

Käsiohjelma

50 vai 100 sutta?

Yksi susipolitiikan kiistakysymyksistä on se, miten susien määrä pitäisi arvioida, jotta syntyisi luotettava ja poliittisesti uskottava tilannekuva päätöksenteon pohjaksi. Suomen Metsästäjäliitto ry:n (SML) Kainuun piiri esitti oman näkemyksensä kutsumalla metsästäjiä osallistumaan suurpetojen laskentaan lauantaina 20.11.2010. Liitto piti laajaa osallistumista tarpeellisena, koska viralliset, petoyhdyshenkilöiden havaintoihin pohjaavat ja RKTL:n (nyk. Luonnonvarakeskus) laatimat ”kanta-arviot ovat osoittaneet monissa osissa maata epätarkoiksi” (*Kuhmolainen* 28.9.2010). Tapahtuman taustalla oli pitkään jatkunut erimielisyys susien määrästä sekä tyytymättömyys poikkeuslupien määrään. Jo edellisenä talvena SML oli esittänyt, että Kainuussa on enemmän susia kuin RKTL:n virallinen kanta-arvio esittää (*KaiSa* 23.3.2010). Paikallisessa mediassa arvioitiin myös, että luottamus kanta-arviointiin oli heikentynyt jo 2000-luvun alusta alkaen.

Syksyn 2010 laskentaviikonloppua edeltäneinä vuosina, 2007 ja 2008, Kainuussa oli toteutettu RKTL:n ja metsästäjien yhteistyönä erillislaskennat petoyhdyshenkilöiden jatkuvan havainnoinnin lisäksi. Erillislaskentojen tavoitteena oli tarkentaa alueellisia arvioita ja tuottaa vertailutietoa kanta-arvioinnin täsmällisyyden arvioimiseksi (Siira ym. 2009). Vuonna 2010 virallisen kanta-arvion esittämä susikannan romahdus kärjisti susipoliittista keskustelua.

Romahduksen syyksi RKTL oli epäillyt salametsästystä. SML:n tavoitteena oli järjestää laskenta, joka osoittaisi, että susikannassa ei ollut tapahtunut merkittävää notkahdusta, vaan pikemminkin susikanta oli noussut ”hallitsemattomasti” (*KaiSa* 8.12.2010).

Laskentatapahtuma televisioitiin, ja se sai runsaasti valtakunnallista ja paikallista palstatilaa lehdistössä ja sosiaalisessa mediassa. Viikonlopun laskentaan kerrottiin osallistuneen tuhansia henkilöitä, ja sen perusteella SML:n edustajat esittivät Kainuun susien määräksi 103 sutta, kun RKTL:n arvio oli vain 40–50 sutta. Alkoi kiivas keskustelu näiden numeroiden uskottavuudesta ja luotettavuudesta.

Susia koskevan päätöksenteon tietoperusta on aiheuttanut erimielisyyttä Kainuun ohella myös muualla Suomessa (ks. myös Hiedanpää & Pellikka tässä teoksessa). Kiista ilmentää laajempia eurooppalaisia kehityskulkuja, joissa pedoista on tullut maaseutuyhteisöjen protestin kohde (Skogen & Krange 2003; Gross 2008; Buller 2008; Sjölander-Lindqvist 2008; Granjou & Mauz 2009). Susien lukumäärää koskeva kiista täyttää erityisesti tieteellistyneen kiistan tuntomerkit. Tieteellisestä tiedosta on tullut keskeinen yhteiskunnallisen muutoksen ja hallinnan väline, jolloin siihen kohdistuu monenlaisia odotuksia (Braun & Kropp 2010; Alastalo & Åkerman 2011). Susien kanta-arvio on keskeinen susipolitiikan työkalu: sen pohjalta maa- ja metsätalousministeriö tekee päätökset kannanhoidosta ja metsästyksestä. Susien lukumäärästä voidaan kuitenkin kiistellä loputtomiin, sillä täyttä varmuutta todellisesta lukumäärästä ei koskaan kyetä saavuttamaan.

Miten tähän epävarmuuteen sitten tulisi kannanhallinnassa suhtautua? Suunnittelun käytäntöjä tutkineet amerikkalaiset Judith Innes ja James Booher (2010) ovat päätyneet hyvin pragmaattiseen lähtökohtaan. He esittävät, että päätöksenteossa totuutena on useimmiten hyväksyttävä se, minkä on yhteisesti päätetty olevan totta. Pertti Tötön (2012) mukaan tämä on yksi todellisuuden ja sitä koskevien käsitysten vastaavuuden arvioimisen lähtökohta; muita vastaavuuden mittareita ovat hänen mukaansa todellisuuskäsitysten toimivuus käytännössä sekä se, että useat käsitykset ovat keskenään linjassa.

Innes ja Booher (2010) eivät kuitenkaan esitä todellisuuden ja sitä koskevien käsitysten vastaavuuden arviointia keinoksi hallita epävarmuutta päätöksentekoprosesseissa. He esittävät teoreettisen näkökulman epävarmuuden yhteiskunnallisen merkityksen ymmärtämiseksi. Heidän lähtökohtanaan on, että tietämyksemme on aina tulosta sosiaalisista käytännöistä, olivatpa nämä käytännöt tieteellisiä tai muunlaisia tiedon tuottamisen tapoja. Käsitys saa tukea tieteentutkimuksesta. Sheila Jasanoff (2010) muiden muassa on todennut, että ihmisillä on uusien medioiden vuoksi yhä enemmän valinnanvaraa sen suhteen kenen väitteitä uskoa ja millaisille lähestymistavoille olla uskollinen. Tällöin yhteiskunnallisissa päätöksentekoprosesseissa keskeiseksi nousee se työ ja vaivannäkö, jolla (tieteelliset) faktat vakiinnutetaan sosiaalisissa prosesseissa ja niistä tulee yhteisesti sovittua todellisuutta. Ajatus johtaa siihen, että päätöksenteossa yhtä keskeistä kuin itse tieto tai sen ”vastaavuus todellisuuden kanssa” ovat tiedon sosiaalisen muodostumisen ehdot (Flyvbjerg 2001; Flyvbjerg ym. 2012).

Tiedon sosiaalisen muodostumisen ehdot viittaavat juuri niihin käytäntöihin, toimintatapoihin sekä toimijoiden välisiin vuorovaikutus- ja valtasuhteisiin, joiden myötä yhteisesti hyväksytty käsitys tiedosta muodostuu – tai joiden vuoksi minkäänlaista yhteistä näkemystä todellisuudesta ei kyetä muodostamaan. Tarkastelen Kainuun kiistaa juuri tästä näkökulmasta. Tällöin ydinkysymyksenä on selvittää ja ymmärtää, miksi susien lukumäärää koskevasta epävarmuudesta tulee susikiistassa merkityksellistä ja millaisia asioita epävarmuus susikannan koosta nostaa päätöksenteon keskiöön. Ennen kuin päästään käsittelemään näitä kysymyksiä, on kuitenkin luotava silmäys siihen, miten eri tavoin päätöksenteon epävarmuus voidaan ymmärtää.

Mitä epävarmuus on?

Ruotsalaiset ympäristöpolitiikan tutkijat tarjoavat yhden käyttökelpoisen tavan jäsentää epävarmuutta. Heidän mukaansa epävarmuus voi ilmetä päätöksenteossa neljällä eri tavalla: kognitii-

visena, normatiivisena, strategisena tai institutionaalisena epävarmuutena (Granberg ym. 2008). Nämä kaikki kytkeytyvät tavalla tai toisella päätöksenteon tietoperustaan.

Kognitiivinen eli tiedollinen epävarmuus merkitsee sitä, että päätöksenteon kohteena olevasta ilmiöstä ei tiedetä tarpeeksi tai että siitä ei voida saavuttaa täydellistä varmuutta. Tällöin tiedon tuottannon menetelmiin, käsitteisiin ja käytäntöihin voi liittyä avoimia kysymyksiä tai valinnanmahdollisuuksia. Sen vuoksi on arvioitava, milloin tieto on riittävän luotettavaa, jotta sen perusteella voidaan tehdä päätöksiä. Tiedollinen epävarmuus antaa tilaa kiistoille siitä, mitkä menetelmät tai tavat tuottaa tietoa ovat kulloisenkin ongelma-alueen kannalta olennaisia. Samalla kuitenkin on hyvä huomata, että tiedon tuottamisen käytäntöjen kriittinen arviointi on keskeinen osa hyvää tieteellistä toimintatapaa (Pellizoni 2003). Sen avulla tiede korjaa itse itseään ja edistyy.

Tieteellisten menetelmien tarkkuus tai tiedon todenperäisyys eivät kuitenkaan ole riittävä tae siitä, että tieteellinen tieto hyväksyttäisiin päätöksenteon pohjaksi (Elgert 2010). Siksi luotettavinkaan tieto ei ole lääke *normatiiviseen epävarmuuteen*. Normatiivinen epävarmuus tarkoittaa tilannetta, jossa ei ole vain yhtä tapaa priorisoida tavoitteita ja valikoida sopivia keinoja näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Päätöksenteko edellyttää aina päätöksenteon kohteena olevan ongelman vakioimista: on määritettävä, mitkä tekijät vaikuttavat keskeisesti päätöksenteon kohteena olevaan ilmiöön tai tavoitetilan saavuttamiseen ja mitkä tekijät ovat toissijaisia. Ympäristöpolitiikan ongelmille on tyypillistä, että nämä keskeiset tekijät voidaan rajata ja ymmärtää monin eri tavoin.

Myös susikysymys voidaan nähdä monenlaisena: onko kysymys EU:n asettaman suotuisan suojelun tason saavuttamisesta vaiko esimerkiksi susien aiheuttamien ongelmien ratkaisemisesta? Luotettava arvio susien lukumäärästä on olennainen tekijä kummankin kysymyksen suhteen, mutta tämän tiedon yhteiskunnallinen merkitys on erilainen. Sama tieto voi tuottaa erilaisia tulkin-toja todellisuudesta ja edelleen siitä, millaisia yhteiskunnan ongelmat ovat luonteeltaan (ks. Wilson 2011).

Sekä tiedollinen että normatiivinen, tavoitteita ja pyrkimyksiä koskeva epävarmuus, voivat ruokkia *strategista epävarmuutta* (ks. myös Innes & Booher 2010). Strategisella epävarmuudella tarkoitetaan sitä, että päätöksenteossa tai kiistatilanteissa ei voida ennakoida, miten tietoa käytetään. Vaikka keskeiset tosiasiat olisivat tiedossa, voidaan niitä käyttää poliittisessa päätöksenteossa taktisesti valikoiden (Owens 2005). Maa- ja metsätalousministeriötä on esimerkiksi viimeaikaisessa julkisessa keskustelussa kritisoitu voimakkaasti siitä, että se on monissa hallinnonalansa kysymyksissä, kuten Itämeren lohenkalastuksessa, metsälain uudistamisessa, pölyttäjiä tappavien tuholaistorjunta-aineiden kieltöä koskevassa päätöksessä sekä suurpetojen rajatun metsästyksen sallivien asetusten antamisessa, sivuuttanut tieteellisen todistusaineiston ja sen pohjalta annetut suositukset (HS 2.4.2013).

Valikoivalle tiedonkäytölle voi syntyä tilaa tiedollisen epävarmuuden vallitessa. Se voi saada kimmokkeen myös tieteelle ominaisesta tavasta tuottaa vastauksia rajattuihin kysymyksiin. Ristiriitaista tai osittaista tietoa voidaan käyttää kiistatilanteissa perusteltaessa omia väitteitä tai yhteiskunnallisia tavoitteita (Peuhkuri 2004; Sarewitz 2004). Näin tieto ei toimi vain päätöksenteon pohjana, vaan sitä käytetään oman uskottavuuden lisäämiseksi (Braun & Kropp 2010; Innes & Booher 2010). Tällöin merkittävää ei ole vain tiedon sisältö vaan lähteen suoma auktoriteetti. Tieteelliselle tiedolle on kysyntää silloin, kun se auktoriteetillaan vahvistaa jonkun tahon näkemyksiä päätöksenteon keskeisistä tavoitteista. Tätä kautta normatiivinen, tavoitteiden priorisointiin liittyvä epävarmuus, voi houkutella valikoivaan tiedon käyttöön. On kuitenkin huomattava, että niin tiedollisen kuin normatiivisenkaan epävarmuuden olemassaolo eivät kuitenkaan automaattisesti johda tällaiseen taktikointiin.

Neljäs epävarmuuden muoto *institutionaalinen epävarmuus* puolestaan merkitsee sitä, ettemme voi olla varmoja, millaiset säännöt määrittelevät mikä kulloinkin lasketaan olennaiseksi tiedoksi. Myös tämä voi lisätä taktikoinnin mahdollisuutta. Institutionaalista epävarmuutta esiintyy usein silloin, kun päätöksenteko edellyttää

monen eri tyyppisen tiedon, esimerkiksi tieteellisen tai kokemusperäisen tiedon, huomioon ottamista. Se kytkeytyy näiden eri tiedon tuottamisen tapojen asemaan yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.

Tanskalainen ympäristöpolitiikan tutkija Bent Flyvbjerg patistaa kiinnittämään huomiota sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin prosesseihin ja valtasuhteisiin, joissa tietoa tuotetaan (Flyvbjerg 2001; ks. myös Schram 2012; Shdaimah & Stahl 2012; Hargreaves 2012). Tieto ja sen tuottamisen käytännöt vakiinnuttavat toimijoiden ja instituutioiden asemaa sekä toisaalta tarjoavat mahdollisuuksia haastaa näitä. Näiden prosessien ymmärtäminen on tärkeää, sillä ne valaisevat, millä eri tavoilla esimerkiksi susikantaa koskeva luonnontieteellinen tieto tulee tai ei tule yhteiskunnassa merkitykselliseksi.

Suoralta kädeltä on vaikea arvioida, millaisesta epävarmuudesta susien lukumäärää koskevassa numeropelissä on kysymys: puutteellisista menetelmistä, tiedon merkitystä koskevista erilaisista tulkinnoista, tiedon poliittisesta uskottavuudesta vai sittenkin valta-asetelmista ja pyrkimyksestä niiden horjuttamiseen? Tämän selvittäminen on kuitenkin olennaista, sillä veikkaamalla väärin voidaan tiedollisen kiistan luonne tulkita väärin ja päätyä ratkomaan epäolennaisia kysymyksiä. Esimerkiksi tieteellisiä menetelmiä parantamalla ei pystytä ratkaisemaan kiistaa, joka aiheutuu taktikoinnista tai erilaisista normatiivisista tulkinnoista.

Susilaskenta epävarmuuden performanssina

Rohkenin otsikoida artikkelin viitaten susilaskennalla teatteriin. Otan samalla riskin, että otsikon tulkitaan leimaavan kansalaisen toiminnan vähäpätöiseksi viihteeksi. Riski on siinä mielessä todellinen, että tässä merkityksessä tapahtumiin myös viitataan tutkimusaineistossani. Tarkoitukseni on kuitenkin toinen. Viitataan susilaskennan teatterinomaisuudella sen *performatiivisuuteen*: niihin ponnisteluihin, joiden tuloksena susien lukumäärää koskevasta tiedosta ja siihen liittyvästä epävarmuudesta tulee yh-

teiskunnallisesti merkittävää. Draamakasvatuksen tutkija Hannu Heikkinen (2002) toteaa (performanssi)taiteen toimivan yhteiskunnan peilinä ja sen tulevaisuuden rakentajana. Myös susilaskenta voidaan ymmärtää tapahtumaksi, joka tekee julkisessa tilassa näkyväksi niitä yhteiskunnallisia suhteita, joissa tietoa (tai epävarmuutta) tuotetaan.

Ajatus performatiivisuudesta kiinnittää huomion myös laskennan *tapahtumallisuuteen*. Performanssissa elämyksellisyys, dialogi ja osallistuminen mahdollistavat uusien merkitysten luomisen. Performanssi luo oman tilansa, osin tiettyjen konventioiden keinoin, osin näitä konventioita rikkoen. Tässä tilassa kansalaisille syntyy mahdollisuuksia osallistua vuoropuheluun tiedon tuotannon yhteiskunnallisista suhteista, rooleista ja näihin liittyvistä odotuksista. Kansalaisten osallistumisen tutkimuksessa on käytetty termiä *tapahtumarikkaus* (eventfulness) kuvaamaan intensiteettiä, jolla kansalaiset ovat läsnä ja osallisia julkisessa tapahtumissa (esim. Lezaun & Soneryd 2007). Tapahtumarikas julkinen tila luo osallisille kokemuksia merkityksellisestä ja vaikuttavasta osallistumisesta. Sen vastakohta on tapahtuma, jonka merkitys siihen osallistuville jää yhdentekeväksi. Kainuun susilaskenta oli selvästikin metsästäjille sekä muille laskentaan ja sen jälkeen virinneeseen keskusteluun osallistuneille hyvin merkityksellinen julkinen performanssi: se oli kansalaislähtöinen tapa ottaa kantaa ja pyrkiä muokkaamaan omaa roolia petopolitiikassa.

Analyysini perustuu kokoamaani media-aineistoon. Tähän kuuluvat Ylen A-studio-lähetys ja sen pohjalta käyty internetkeskustelu sekä *Helsingin Sanomien*, *Kainuun Sanomien* ja *Kuhmolaisen* lehtikirjoitukset (yhteensä 39 kpl) ja näiden lehtien keskustelut. Aineisto painottuu vuoden 2010 syksyyn, jolloin SML:n Kainuun piiri järjesti mainitun petolaskennan. Aineisto rajaa huomion kohteeksi eräänlaisen mediaspektaakkelin, yleisötapahtuman. Aineisto myös laajentaa tarkasteleman performatiivisen tilan virtuaaliseksi: suinkaan kaikki tapahtuman osallistujat eivät itse ole olleet laskemassa susia Kainuun metsissä, mutta siitä huolimatta laskenta ja sen käsittely mediassa on mahdollistanut hei-

dän osallistumisensa vuorovaikutukseen. Tätä kautta media-aineisto tarjoaa mahdollisuuden tarkastella sitä, miten tapahtumallisuus tarjoaa tilaa vuorovaikutukselle, osallistumiselle ja keskustelulle ja siten tuottaa julkiseen tilaan uusia merkityksiä.

Analysoin susikiistaa tapahtumana, jossa epävarmuutta tuotetaan, tulkitaan ja siitä tehdään merkityksellistä dialogin kuluessa esitettyjen väitteiden muodossa. Käyn seuraavassa läpi eri osapuolten esittämät väittämät, joilla he perustelevat, miksi susien lukumäärää koskeva tieto on tai ei ole luotettavaa ja miksi se soveltuu tai ei sovellu päätöksenteon pohjaksi. Näiden väitteiden avulla tarkastelen sitä, millainen susipoliittinen epävarmuus nähdään merkittävänä ja millaiset yhteiskunnallisen todellisuuden piirteet nostetaan susia koskevan kiistan keskiöön.

I Näytös

Täsmälleen väärin laskettu

Heti SML:n petolaskennan päätyttyä lehdet uutisoivat sen tuotaneen viralliseen kanta-arvioon nähden kaksinkertaisen lukumääräarvion susista. Runsaan julkisuuden myötä ei susilaskentaan osallistuneiden pyrkimystä haastaa virallinen susipoliitiikan tietoperusta voitu luonnollisestikaan sivuuttaa merkityksettömänä. Riistahallinto ja erityisesti susikannan arvioinnista vastaava RKTL reagoivatkin uutisointiin nopeasti. Lausunnoissa pyrittiin esittämään mahdollisia selityksiä lukujen välisille eroavaisuuksille. RKTL muun muassa arvioi, että esimerkiksi Kuhmossa ”yhdestä seitsemän suden laumasta on tullut kolme laumaa eli 21 sutta” (HS 3.12.2010).

Laskennan luotettavuuden todentaminen oli aiheena myös Ylen A-studio-lähetyksessä (22.11.2010). Tv-ryhmä seurasi laskentaa paikan päällä ja pyysi Kainuun asukkaita ja susilaskentaan osallistuvia tunnistamaan kuvista eläinten jälkiä. Moni laskentaan osallistunut osoitti suden jäljen väärin. Nopeaan tahtiin esiin nousi

muitakin käytettyihin laskentamenetelmiin liittyviä epävarmuus-tekijöitä: miten sekä valtakunnan että riistanhoitopiirin (nyk. Suomen riistakeskuksen aluetoimisto) rajan tuntumassa elävät susilaumat on laskettu; miten puolestaan on varmistettu, että paljon liikkuvien eläinten jäljet tulevat laskettua vain yhteen kertaan?

SML:n edustajat pyrkivät lausunnoissaan kumoamaan näitä toteuttamansa laskennan luotettavuuteen liittyviä epäilyjä. Heidän mukaansa ”jäljet varmistettiin seuraamalla niitä riittävän pitkälle” (STT 30.11.2013). Lisäksi petoyhdyshenkilöt oli kutsuttu varmistamaan epävarmoja jälkiä. Tätä seikkaa korostamalla haluttiin tuoda esiin, ettei tunnistus ollut pelkästään rivimetsästäjien asiantunte muksen varassa, vaan laskennassa hyödynnettiin osaamista, joka on syntynyt yhteistyössä riistahallinnon kanssa. Petoyhdyshenkilöitä on muun muassa koulutettu jälkihavainnointiin, ja he toimivat vapaaehtoisina yhteistyökumppaneina suurpetotutkimuksessa.

Sen lisäksi, että keskustelussa ruodittiin laskijoiden taitoa tehdä asianmukaisia havaintoja, RKTL nosti esiin myös laskennassa käytettävät havainnon varmentamisen tavat. Se pyrki osoittamaan käytösään olevan pannoitettujen susien seurantaan perustuvan gps-paikannustiedon ja susien käyttäytymisekologisen tietämyksen nojalla, etteivät laskentatulokset voi pitää paikkaansa (*KaiSa* 2.12.2010). Seuraamalla pantasusia RKTL on arvioinut niiden käyttämien reviirien koot. Kainuun alueelle näitä revierejä mahtuu rajallinen määrä. Koska yhdellä reviirillä ei voi ekologisen tietämyksen mukaan elää useita laumojia, se esitti johtopäätöksensä, ettei Kainuun alueelle yksinkertaisesti mahdu SML:n esittämää määrää susia.

Tämän kaltainen keskustelu siitä, miten tietoa on koottu ja käsitelty ja onko havainnot varmistettu, lienee ollut ennakoitavissa, sillä esitetyt numerot poikkesivat suuresti virallisista luvuista. Keskustelu ei kuitenkaan koskenut pelkästään SML:n toteuttamaa laskentaa. Samanlaista kriittistä keskustelua käytiin myös RKTL:n kehittämän ja käyttämän tieteellisen menetelmän osalta. Jo ennen Kainuun susilaskennan toimeenpanoa mediassa otettiin kantaa muun muassa virallisen kanta-arvion tueksi vuosina 2007 ja 2008 toteutettujen erillislaskentojen oikeaan ajankohtaan. Yhdessä

Kainuun Sanomissa julkaistussa mielipidekirjoituksessa kysyttiin myös suoraan: ”Miksi viranomaiset perustavat päätöksensä laskennallisiin oletamuksiin, kun meillä on käytössä oikeaa laskennallista yksilötietoa?” (*KaiSa* 8.12.2010). ”Laskennallisilla oletamuksilla” kirjoittaja viittaa menetelmiin, joiden avulla susihavaintojen perusteella arvioidaan kannan koko.

Molemmat osapuolet näyttävät olevan tietoisia siitä, että tiedon tuotanto, tapahtuipa se tutkijoiden tai kansalaisten toimesta, sisältää aina valintoja ja oletuksia, jotka vaikuttavat lopputulokseen. Juuri tämä voi laukaista kiistan: poliittisessa keskustelussa tieteelliset tulokset voidaan pyrkiä kyseenalaistamaan joko vetoamalla tieteelliseen epävarmuuteen tai vastakkaisiin, eri menetelmillä tuotettuihin tuloksiin. Susien määrä ei tässä suhteessa ole ainutlaatuinen tapaus. On havaittu, että erilaiset ekologiset (Turnhout 2009) tai kestävästä kehitystä mittaavat indikaattorit (Rydin 2007) tuottavat ristiriitoja, koska niiden laatiminen perustuu yksinkertaistuksiin, oletamuksiin ja valintoihin. Aina voidaan rakentaa toisenlaisia mittareita, jotka tuottavat toisenlaisia mittaustuloksia. Tällaiset kiistakysymykset harvoin ratkeavat lisäämällä tieteellistä tietoa (Beck 2011; Innes & Booher 2010; Sarewitz 2004).

Susikiistasta tekee kuitenkin poikkeuksellisen se, että metsästäjät itse asiassa pyrkivät käyttämään samaa havaintojen keräämisen menetelmää, jonka he olivat oppineet toteuttaessaan erillislaskentoja yhdessä RKTL:n kanssa. He myös pyrkivät osoittamaan, että toimivat ”aivan kuin heitä ei olisikaan” (Lezaun & Soneryd 2007), eli he ovat vain havaintojen tuottamisen välineitä, jotka eivät vaikuta itse lopputulokseen. Omaehtoista laskentaa ei siten voida tulkita kritiikiksi käytettyjä menetelmiä kohtaan, koska tällöin SML:n voitaisiin katsoa ampuneen omaan jalkaansa. Vaikka viralinen kanta-arvio haluttiinkin SML:n toimesta haastaa, tiedollinen ja menetelmällinen epävarmuus ei edellä kuvatun valossa muodosta kiistan ydinkysymystä. Tätä tulkintaa tukee se, että tietoa ja sen hyödyllisyyttä koskevat julkisuudessa esitetyt väittämät eivät suinkaan koskeneet pelkästään menetelmällisiä kysymyksiä, vaan myös sitä, kuka on uskottava ja luotettava kanta-arvion tuottaja.

Kuka kusettaa?

RKTL:n ja sen tutkijoiden uskottavuus tiedon tuottajana kyseenalaistettiin kiistan kuluessa suoraan syyttämällä heitä suojelemyönteisyydestä. Keskustelussa esitettiin, että tutkijat ovat sitoutuneita arvolähtökohtiin, jotka tuottavat tiettyjä poliittisia päämääriä tukevia tuloksia. Toisaalta myös metsästäjien tuottamien laskentatulosten luotettavuutta epäiltiin samoin perustein kuin tutkijoidenkin. Nimerkki ”Kumpi kusettaa?” tiivistä *Helsingin Sanomien* verkkokeskustelussa (30.11.2010) näin: ”Haluaako alueen metsästäjät esittää susia olevan enemmän kuin todellisuudessa on, jotta kantaa saisi entuudestaan harventaa, vai aliarvioiko tutkijat niiden määrää, jotta kaatolupia ei myönnettäisi senkään vertaa kuin kanta kestäisi.”

Kun kummankin osapuolen epäillään tuottavan tietoa päämääriinsä nähden taktisesti valikoiden, voidaan ajatella tilanteen heijastavan strategista epävarmuutta. Kysymys ei ole enää siitä, miten luotettava kuva tilanteesta voidaan (teknisesti) saavuttaa vaan siitä, kenen tilannekuvaan intressisidonnaisuudet ovat vaikuttaneet vähemmän.

Strateginen epävarmuus ilmenee hyvin usein intressikamppailuna ennalta tunnistettavien eturyhmien välillä. Tällöin myös esitetyt väittämät ovat pitkälti odotusten mukaisia. ”RKTL:n susikanta-arviot eivät ole henkilösidonnaisia”, kommentoivat esitetyjä väitteitä laitoksen ylijohtaja ja tutkimusjohtaja (*Kuhmolainen* 18.1.2011). Muunlainen kommentti keskusteluun tuskin olisi ollut kuviteltavissa tilanteessa, jossa tieteen on esitetty olevan vääristynyttä. Samalla keskustelu alkaa kiertää kehää, josta on vaikea irtautua. Kun tiede esittää tuottavansa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon objektiivista, päätöksentekoprosesseista riippumatonta tietoa, tarjoaa tieteellisen tiedon ja sitä tuottavien tahojen esittäminen puolueellisina itse asiassa taktiikan, jonka avulla voidaan kyseenalaistaa tieteen auktoriteettiasema tiedon tuottajana.

Strategisen epävarmuuden kehä usein estää oppimisen, joka on edellytys epävarmuuden rakentavalle käsittelylle. Tutkimukses-

saan Yellowstonen hirvikantojen hallinnasta Paul Robbins (2006) havaitsi, että metsästäjien ja ympäristönsuojelijoiden käsitykset hirvien ekologiasta olivat hämmästyttävän samankaltaisia, mutta näiden ryhmien välille ei siitä huolimatta syntynyt poliittisessa kiistassa liittolaissuhteita. Robbins selittää tätä sillä, että kaupunkilaistaustaiset, korkeasti koulutetut luonnonsuojelijatahot lähtökohtaisesti kaihtoivat alempaa sosiaaliluokkaa edustavien metsästäjien ”baarijakkarabiologiaa”. Tässä tapauksessa yhteiskunnalliset ennakkokäsitykset ehdollistivat luotettavana pidettyä hirvitietoa, eivätkä osapuolet kyenneet havaitsemaan käsitystensä olevan lähellä toisiaan. Tietoa ja käsityksiä arvioitiin omaksujiensa uskotavuuden perusteella.

Vaikka SML:n laskennan johdosta käydyssä keskustelussa metsästäjät toivat vahvasti esiin yhteiskunnalliset ennakkokäsityksensä ja epäluottamuksensa tutkijoiden tuottamaa virallista tietoa kohtaan, ei kiistaa voi pelkistää tähän luottamusputaan. Samalla kun SML:n edustajat esittivät väitteen, että tutkijoiden tuottama susitieto on epäluotettavaa, he myös toivat esiin valmiutensa ja halukkuutensa auttaa tutkimusta. He muun muassa korostivat, että omaehtoisen laskennan tulokset tullaan tallentamaan RKTL:n ylläpitämään Tassu-havaintotietojärjestelmään, johon petohavainnot kootaan (*Kuhmolainen* 28.9.2010). Näin ollen ne tulevat palvelemaan susitutkimusta. Oman, vaihtoehtoisen laskennan järjestäminen voidaan näin ollen tulkita tempaukseksi, jolla haluttiin korostaa tieteen riippuvuutta vapaaehtoistyöstä.

Vääristyykö todellisuus?

Susikannan arvioimiseen on vakiintunut työnjako, joka tiivistyi *Kainuun Sanomien* otsikossa (2.12.2010): ”RKTL: metsästäjiltä havainnot ja arvioita, tutkijoilta laskelmat”. Tämän työnjaon mukaisesti kansalaiset toimivat välineinä tieteellisen metodin toteuttamisessa. Tästä voi koitua jännitteitä, jos kansalaiset kokevat, etteivät tiedä, miten heidän havainnoimaansa tietoa käytetään (Lawrence 2006). Samalla kun SML:n edustajat korostivat metsästäjien keskeistä roo-

lia susitiedon tuotannossa, he pyrkivät osoittamaan, ettei metsästäjien tuottamia havaintoja käytetä oikein kannan arvioinnissa:

Yksinkertaiseen matematiikkaan tottuneena ja luottavana tekisin susikannan määrittelyn perustuen [metsästäjien suorittamaan] yksilölaskentaan, jossa ei ole mukana keskiarvoon perustuvaa laskennallista oletusta. [L]askennan tulosten riitauttamisen voisi kuvitella aiheuttavan vapaaehtoisissa turhautumista ja ruokkivan asennetta: ”siinähan laskette kun paremmin osaatte” (KaiSa 8.12.2010).

Tieteentutkija Sheila Jasanoff (2003) on huomauttanut, että kansalaisten kokemus osallistumisesta ei aina vastaa heidän odotuksiaan. Esimerkiksi tieteellistä tutkimusta varten havaintoja tuottavat kansalaiset saattavat kokea joutuvansa osallistumaan toimintaan tavoilla, joita he itse eivät koe mielekkääksi tai ettei heidän osallistumisellaan tiedon tuottamiseen ole merkitystä tai vaikutusta heille tärkeiden yhteiskunnallisten huolenaiheiden ratkaisemisessa (Lawrence 2006; Lezaun & Soneryd 2007; Landström ym. 2011).

Maantieteilijä Matthew Wilson (2011) on osuvasti kuvannut tällaisia tietoon ja sen tuotantoon liittyviä odotuksia kaupunkisuunnittelussa. Wilson havaitsi yhteisöllistä tiedonkeruuta Seattlessa tutkiessaan, että havaintotiedolla itsessään voi olla hyvin suuri merkitys niille, jotka sitä kokoavat. Kyseisessä esimerkitapauksessa havainnoijat ymmärsivät ja toivat hyvin selkeästi esiin muun muassa graffitihavaintojen poliittisuuden. Graffitien laskeminen kaupunkitilassa ei ollut niitä havainnoiville yhdentekevää, vaan havainnoitsijat ymmärsivät, että koottua tietoa voidaan tulkita ja käyttää hyvin eri tavoin. Wilsonin tekemissä ryhmähaastatteluissa ilmeni, että tiedonkeruuseen osallistuneet olivat huolissaan esimerkiksi siitä, tulkitaanko graffitien ilmaantumisen kaupunkikuvaan tarkoittavan neutraalisti sitä, että kyseinen alue on ”nuorison habitaattia” vai arvottavasti sitä, että kaupunkitilassa on ”epäjärjestystä” ja ei-toivottua nuorisoa.

Huoli ilmentää normatiivista, poliittisten päämäärien asettamiseen liittyvää epävarmuutta. Poliittiset johtopäätökset perustuvat ongelman luonteen määrittämiseen. Havaintoaineiston avulla kaupunkitilan ilmiöitä voidaan kuvata ja tulkita eri tavoin. Havainnoilla voidaan perustella poliittisia tavoitteita, joita kaikki eivät hyväksy. Tästä syystä havaintojen kerääjille on väliä sillä, tulkittaanko graffitien ilmentävän ongelmanuorisoa vai nuorison kokemaa ongelmia, esimerkiksi sopivien ajanviettotapojen puutetta. Jos tiedon koetaan palvelevan ”vääriä” tulkintaa tai tavoitetta, voidaan ajatella, että tieto ikään kuin vääristää todellisuutta. Siksi havaintojen kerääjä voi ajatella, että on järkevää pidättäytyä raportoimasta jokaista tagia kaupunkikuvassa.

Kuten graffiteihin, myös suden jälkihavaintoihin liittyy sama pelko, kuten nimerkki ”Karhilan” (*Kainuun Sanomien* keskustelupalsta, 23.11.2010) kommentista voidaan päätellä: ”RKTL:n susikannanottojen yllä on jo vuosia leijunut jonkinlaisen asenteellisuuden usva. Omalaatuista uusavuttomuutta kuvastaa tietämättömyys tai välinpitämättömyys siitä, että susi on petoeläin. Se syö tietyn kilomäärän lihaa vuorokaudessa pysyäkseen hengissä.” Metsästäjät odottavat, että lukumäärätieto auttaa puuttumaan susien aiheuttamiin ongelmiin. Suden jälkihavainto kertoo heille siten ongelmista ja poikkeuslupien tarpeesta, ei siitä, onko saavutettu suotuisa suojelun taso vai ei.

Normatiivisessa epävarmuudessa ei ole kyse virheellisestä tiedosta vaan siitä, miten tiedolla perustellaan yhteiskunnallisten ongelmien, tavoitteiden ja toimenpiteiden laatimisen kokonaisuutta. Normatiivinen epävarmuus ei kuitenkaan aina merkitse tiedon valikoivaa ja strategista käyttöä, vaikka se voikin johtaa tällaiseen taktikointiin. Normatiivista epävarmuutta syntyy tiedon herättäessä uudenlaisia tulkintoja yhteiskunnallisista ilmiöistä ja siitä, mistä on syytä olla huolissaan ja mistä ei. Periaatteessa tällaista epävarmuutta on väistämättä kaikessa päätöksenteossa. Kiistoihin ajaututaan siitä, kenen tulkinnat hyväksytään asiaankuuluvina ja mahdollisina yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Ristiriitaiset odotukset voivat purkautua kiistana myös, jos tiedon kokoami-

seen osallistuva kokee olevansa väline itselleen vieraiden yhteiskuntaa koskevien tulkintojen ja tavoitteiden edistämisessä.

Kenen tieto on valtaa?

RKTL katsoi omissa lausunnoissaan, että ”aineiston analysointi ja kanta-arvioiden tekeminen kuuluvat ammatti-ihmisille” (*KaiSa* 21.12.2010). Viite ”ammatti-ihmisiin” sisältää ajatuksen, että luotettava tieto syntyy tutkija-ammattikunnan tuottamana sen parhaaksi katsomin menetelmin. Tähän viittaa myös puheenvuoro, jossa vedotaan tutkijoiden kansainväliseen auktoriteettiasemaan sekä käytettyjen metodien yleiseen hyväksyntään tiedeyhteisössä. Nämä ovat ominaisuuksia, joita luotettavilla tutkimuksilla ja tutkijoilla on, ja ne erottelevat ammattilaiset ei-ammattilaisista. Kyse on rajanvedosta tieteen ja epätieteen välillä (Gieryn 1983). Tällainen rajanveto vahvistaa tieteen auktoriteettiasemaa yhteiskunnassa (Elgert 2010; Mahony 2013).

Kainuun Sanomissa (23.3.2010) RKTL myös vaati metsästäjiä kuvaamaan metodinsa avoimesti samalla tavalla kuin se itse on tehnyt. Tutkimuslaitoksen verkkosivuilla kuvataan, kuinka kanta-arviointia tehdään: arvion on ”pohjauduttava laadukkaaseen maastoaineistoon sekä suden biologiaan perustuvaan menetelmään” (Kojola ym. 2015). Tutkijat kertovat yhdistelevänsä useita eri menetelmiä: vapaaehtoisten metsästäjien kokoamien havaintojen ja tutkimuslaitoksen oman kenttäväen lumiseen aikaan tekemien jälkihavaintojen ohella kanta-arviointi perustuu tietoon pannaotettujen susien liikkeistä ja niiden reviirien rajoista sekä käyttäytymisekologiseen tietoon, jonka mukaan susireviirillä ei ole kuin yksi lauma; lisäksi erillislaskentojen avulla voidaan tuottaa vertailutietoa, jotta voidaan arvioida kanta-arvion osuvuutta. Vaatimus menetelmän kuvaamisesta perustuu tutkimuksen läpinäkyvyyteen. Mikäli menetelmää ei kuvata, sen ei myöskään katsota täyttävän tieteellisen pätevyyden kriteerejä: ”Ei se [SML:n organisoima susilaskenta] mikään laskenta ole ollut” (*KaiSa* 1.12.2010). Tämä lausuma voidaan tulkita vaatimukseksi asettaa metsästäjien

tiedontuotannon käytännöt samojen pelisääntöjen ja arviointikriteerien alaiseksi, joilla tiede rakentaa omaa uskottavuuttaan.

Tieteen uskottavuuden rakentamisen tavat eivät kuitenkaan välttämättä ole niitä, joilla luodaan uskottavuutta poliittisella kentällä. Eräässä *Kuhmolaisessa* (11.1.2011) julkaistussa mielipidekirjoituksessa lueteltiin seikkoja, jotka kirjoittajan mielestä heikentävät RKTL:n tutkijoiden sekä koko tutkimuslaitoksen uskottavuutta ja luotettavuutta. Näitä olivat muun muassa paikallisten ”huijaaminen” jatkamalla karhujen dna-näytteiden keräämisaikaa ja näytteiden kadottaminen, ”omien miesten” laittaminen metsästäjien jälkihavaintoja tarkistamaan (epäluottamuksen osoittaminen metsästäjiä kohtaan) sekä Tassu-järjestelmän sulkeminen laskentaviikonlopun ajaksi. Toinen mielipiteensä esittäjä taas arvioi RKTL:n luotettavuutta sen pohjalta, että hänelle ei oltu soitettu, vaikka julkisuudessa oli väitetty, että kaikilta alueen petoyhdyshenkilöiltä oli tiedusteltu petohavaintoja (*Kuhmolainen* 3.12.2010).

Tutkijoiden ja tutkimuslaitoksen uskottavuutta ja luotettavuutta tulkittiin ennen kaikkea henkilökysymyksenä samalla tavalla kuin arvioidaan, voiko esimerkiksi naapurinmieheen luottaa. Vaikka kritiikki tieteen näkökulmasta voikin vaikuttaa kömpelöltä, se osoittaa, ettei tieteen tapa arvioida tiedon luotettavuutta ole kyseenalaistamaton ja itsestäänselvä tieteellisen maailman ulkopuolella. Etualalle nousee institutionaalinen epävarmuus ja kamppailu tietoon liittyvästä vallasta: kuka tiedon asiaankuuluvuutta on oikeutettu arvioimaan ja millä säännöillä.

Vaikka tieteen auktoriteettiasema keskustelussa haastettiinkin, esiintyi myös sitä vahvistavia puheenvuoroja. Esimerkiksi Kai-nuun riistanhoitopiiri lausui, että metsästäjien ”petolaskennoista ei ole paljon hyötyä, jos RKTL ei ole niissä mukana jollakin tavalla” (*KaiSa* 21.12.2010). Lausuma viittaa RKTL:n vakiintuneeseen asemaan tiedontuottajana: ”MMM lupaviranomaisena tukeutuu RKTL:n antamiin lukuihin” (*KaiSa* 1.12.2010). Riistanhoitopiirin lausunto tekee näin näkyväksi ranskalaisen filosofi Michel Foucaultin ajattelun pohjalta syntyneen ajatuksen tiedon ja vallan ke-

hämäisyydestä: tieto tuottaa valtaa, mutta toisaalta valta tuottaa tietoa (Shdaimah & Stahl 2012). Vaikka SML ei kyennytkään tätä kehää murtamaan, sen järjestämä laskentatapahtuma ja sitä seurannut julkinen keskustelu tekivät tiedon tuotannon vakiintuneet roolit näkyviksi. Samalla se teki myös näkyväksi keskeisen susipoliittisen valtakamppailun.

Väliaika

Tässä vaiheessa on syytä pysähtyä ja vetää yhteen, mitä kiistasta voi oppia. Tarkastelemalla kiistaa eri epävarmuuden lajien näkökulmasta voidaan havaita, että kiistan ydinkysymykset voidaan ymmärtää usealla eri tavalla. Kiistan keskiöön nousee erilaisia asioita riippuen siitä, esitetäänkö menetelmiin, tiedon poliittiseen uskottavuuteen, tiedon käyttöön tai uskottavuuden ja luotettavuuden sääntöihin liittyviä väitteitä. Tulkintani on, että Kainuun kiistassa oli kyse muustakin kuin pelkistä menetelmistä. Keskiöön nousi se, miten tietoa käytetään ja tulkitaan sekä se, kenellä tässä prosessissa on valtaa; kuka pääsee tiedon käyttöön ja tulkintoihin vaikuttamaan ja sitä kautta määrittelemään myös susipoliitiikan tavoitteita.

Haastajan eli SML:n näkemyksen mukaan susilaskennassa saavutetaan ”metsästäjien paikallistuntemuksella varmin tulos” (*KaiSa* 2.12.2010). Myös valtakunnallisessa julkisuudessa ja keskustelupalstoilla vaihtoehtoinen petolaskenta esitettiin paikallisten metsästäjien vastaiskuna tutkimukselle ja hallinnolle. Kiistan voikin ymmärtää pyrkimyksenä palauttaa valtaa paikalliselle tasolle. Tämä pitää sisällään vision metsästäjien tähän astista laajemmasta roolista susipoliitiikan tietoperustan luomisessa.

Vaarallisten tai ihmiselle haittaa aiheuttavien eläinten suojelu on yleisemminkin kirvoittanut tällaisia vaatimuksia palauttaa ja hajauttaa kannanhoitoa paikallisille yhteisöille (McGregor 2005). Määrittely- ja päätöksentekovallan hajauttamista paikalliselle tasolle perustellaan usein myös tehokkuudella, tasa-arvoisuudella

ja kansalaisten osallistumismahdollisuuksien lisääntymisellä. Paikallisen tiedon, esimerkiksi paikallisia olosuhteita koskevan tiedon, integroimisen politiikan toteuttamiseen voidaan useimmiten olettaa tuottavan toimivampia ratkaisuja (Yanow 2003). Näistä syistä tieteentutkimuksessa on kritisoitu voimakkaasti hallintatapaa, jossa tiede automaattisesti asettuu muun tiedon yläpuolelle (Landström ym. 2011; Elgert 2010; Jasanoff 2010).

Mutta mitä seuraa vaatimuksesta asettaa paikallinen tieto vastaavanlaiseen auktoriteettiasemaan kuin mikä tieteellisellä tiedolla länsimaissa on? Tämä teema nousi hieman yllättäin keskusteluun Kainuun susien määrää koskevassa kiistassa. Sitä voidaan pitää merkityskerrostumana, jonka SML:n susiperformanssin mahdollistama vuorovaikutus synnytti.

II Näytös

Paikallisen tiedon ansa

SML:n Kainuun piiri ylläpiti mielikuvaa susilaskennasta kainuulaisten metsästäjien yhteisenä projektina esittämällä, että laskentaan osallistui 8000–9000 metsästäjää (*KaiSa* 21.11.2010). Susi-kiistan ymmärtäminen paikallisten ja ylipaikallisten tahojen väliseksi kiistaksi ylläpitää kuitenkin tarpeettomasti kuvaa paikallisista yhteisöistä homogeenisinä ja staattisina. Kainuun Sanomien keskustelupalstalla osa paikallisista metsästäjistä irtisanoutuikin toiminnasta ja kiisti muun muassa SML:n esittämät numerot osallistujien määrästä:

Nyt te Kainuun piirin ”johtohahmot” pahimman virheenne teitte. Järjestitte tällaisen susiteatterin, jolla pilasitte lajin harrastajien maineen pahimman kerran. – – Ja sitten vielä tuo täysin yliampuva määrä laskentaan osallistuvista metsästäjistä, joka jo oman lausuntonne mukaankin oli arvio siitä paljonko metsästäjiä

on sillä hetkellä hirvijahdissa. Susista on kiistatta haittaa, mutta ei asioita tällä tavalla hoideta. – Yhtään jäsenmaksu[a] ei meidän seura tilitä eteenpäin, ennen kuin piirin toiminta on asianmukaista ja uskottavaa. (Tuntematon, 23.11.2010)

Lausunto tekee näkyväksi sen, etteivät metsästäjät muodosta yhtenäistä politiikkayhteisöä petokysymyksissä. Metsästäjien suhde susiin on myös muuntuva. Esimerkiksi koirametsästyksen yleistyminen on kärjistänyt joidenkin metsästäjien suhdetta petoihin (Rannikko ym. 2011; ks. myös Peltola & Heikkilä tässä teoksessa). Metsästäjien erilaiset petosuhteet korostavat sitä, että yhteisön sisäiset voimasuhteet ja institutionalisoituneet vallankäytön tavat ovat merkitseviä. Se, mikä esitetään paikallisena tai kokemusperäisenä tietona ei ole valtasuhteista vapaata. Jos näin oletetaan, astutaan paikallisuuden ansaan (engl. *local trap*) (Brown & Purcell 2005).

SML esitti ”metsästäjien paikallistuntemukseen” perustuvat susihavainnot ja niiden pohjalta laatimansa arvion kaikkien laskennan kanssa samaan aikaan hirvijahdissa olleiden metsästäjien nimissä. SML katsoi näin käyttävänsä määrittelyvaltaa suhteessa metsästäjäkunnan tavoitteisiin. Metsästäjien toisenlaisille susipoliittisille kokemuksille, tavoitteille tai toimintatavoille ei jäänyt tilaa. Tämä herätti närkästystä ja johti susilaskennassa tapahtumarikkaaseen käänteeseen, jossa osa metsästäjistä koki tärkeäksi oikaista SML:n tilannekuvauksen.

Samaan tapaan kuin tieteellinen tieto tavataan esittää universaalina, kaikkialla pätevänä, myös paikallinen tieto voidaan esittää päätöksenteon kannalta muita tiedon lajeja keskeisempänä ja olennaisempana ilman, että tätä ensin arvioidaan. Päätöksenteko ei kuitenkaan muutu demokraattisemmaksi sillä, että yksi tiedollinen hierarkia korvataan toisella; tiedon lajien välinen lähtökohtainen hierarkia sinänsä muodostaa demokratian kannalta ongelman (Elgert 2010). Päätöksentekovallan hajauttaminen paikalliselle tasolle ei välttämättä myöskään johda tasa-arvoisempiin rat-

kaisuihin (Jones 2007). Monet luonnonvarojen käyttöön liittyvät tutkimukset ovat osoittaneet, että vallan hajauttaminen voi pönkittää jo ennalta vahvojen, esimerkiksi tiettyjen yhteiskuntaluokkien tai tiettyä sukupuolta edustavien, asemaa (esim. Nightingale 2006; Ogra 2008).

Paikallisuuden korostaminen voidaanakin ymmärtää taktiikaksi, jota tietyt toimijat hyödyntävät edistääkseen omia intressejään (Brown & Purcell 2005). Juuri tämän seikan huomiotta jättäminen muodostaa paikallisuuden ansan. Siksi susien kannanhallinnassa tarvitaan kriittistä näkökulmaa myöskin ”paikalliseen tietoon” ja sen pohjalta tapahtuvaan päätöksentekoon. Kriittisen analyysin keskeisiä kysymyksiä ovat, ketkä hajautetusta tiedollisesta määrittelyvallasta voimaantuvat, millaiset tavoitteet näillä tahoilla on sekä millaiset (paikalliset) näkökulmat jäävät syrjään.

Esirippu laskeutuu

Susilaskennan tapahtumallisuuden analyysi paljastaa, että SML:n organisoima omaehtoinen laskenta oli tietoinen pyrkimys haastaa virallisen susitiedon asema ja tehdä näkyväksi tiedontuotannon epävarmuuksia. Laskenta nosti ennen kaikkea esiin normatiivisen epävarmuuden susipolitiikan tavoitteista. Tässä keskeistä oli institutionaalisen epävarmuuden tuottaminen eli tiedon uskottavuutta ja hyväksyttävyyttä koskevien sääntöjen kyseenalaistaminen.

Performanssi kuitenkin tuotti samalla jotakin ennakoimatonta. Avautunut vuorovaikutuksen tila tuotti susipolitiikan tietoperustaa koskevaan keskusteluun aivan uusia merkityksiä. Tärkeimpänä syntyi kuva moninaisesta paikallisuudesta ja metsästäjien erilaisista suhteista susipolitiikkaan.

Epävarmuuden performanssi jättää jälkeensä kysymyksen siitä, miten hallinnon tulisi suhtautua siihen, että kansalaiset tuottavat epävarmuutta, joka estää yhteisen, jaetun tilannekuvan muodostamisen. Voidaanko susien lukumäärää koskevasta kiistasta oppia

jotakin, joka auttaisi ratkaisemaan myös muita vastaavia kiistoja? Esimerkiksi saimaannorpan ja Itämeren lohen kohdalla on käyty vastaavaa väantöä lajin runsaudesta.

Yleensä kiistoista pyritään pääsemään eroon, sillä niitä pidetään haitallisina ja epärakentavina. *Kainuun Sanomien* pääkirjoituksesakin (*KaiSa* 24.3.2010) todettiin, että ”ristiriita [SML:n ja RKTL:n esittämien] numeroiden välillä on kestämatön”. On kuitenkin arvioitu, että konsensuksen itsearvoinen tavoittelu ei poista kiistan taustalla olevia yhteiskunnallisia jännitteitä (Shdaimah & Stahl 2012). Siten hedelmällisempää on etsiä tapoja siirtyä eteenpäin ilman, että kiista lakaistaan näkymättömiin. Kiistoista voi olla myös hyötyä, sillä ne yleensä nostavat esiin uusia näkökulmia, merkityksiä, tavoitteita ja ongelmia, jotka voivat auttaa hahmottamaan, mistä kokonaisuudessa on kysymys (Landström ym. 2011).

Mitä hyötyä susikiistasta voi sitten olla? Myönteiseksi seuraukseksi voidaan ajatella esimerkiksi se, että kiista haastaa tiedostamaan tieteellis-teknisen asiantuntijuuden rajat yhteiskunnallisia päätöksiä tehtäessä. Tämän on ajateltu olevan olennaista tieteen demokraattisuudesta ja vallasta keskusteltaessa (ks. Jasanoff 2003; 2010; Elgert 2010; Landström ym. 2011). On hyväksyttävä, että normatiivisia, tavoitteita koskevia ristiriitoja ei ratkaista tuottamalla tarkempia arvioita susien lukumäärästä. Samalla havaitaan, että susien absoluuttista määrää koskeva keskustelu voi jättää pimentoon monia eri osapuolille tärkeitä kysymyksiä: tutkijoille voi olla mielekkäämpää pohtia susipopulaation kokoa, joka turvaa sen geneettisen monimuotoisuuden; toisaalta pienikin paikallinen susipopulaatio voi joskus aiheuttaa kansalaisille tuntevia haittoja, jolloin pelkkä susikannan koko ei ole ratkaiseva haittojen torjunnassa (ks. pienen karhupopulaation aiheuttamista haitoista Peltola & Åkerman 2012; Peltola ym. 2013a).

Yksi kiistan laajempi opetus kytkeytyy siten siihen, miten tieteellistä ja teknologista tietoa voidaan hyödyntää yhteiskunnan ongelmien ratkaisussa viisaasti ja eettisesti (ks. Hargreaves 2012; Flyvbjerg ym. 2012; Schram 2012). Toinen kiistan opetus on, että sama vaatimus eettisyydestä koskee myös muita tiedon lajeja, esi-

merkiksi ”paikallista tietoa”. Susikiistassa paikallinen tieto on itessään kiistanalainen tiedon laji ja sitä hyödynnetään poliittisessa taktikoinnissa ja eduntavoittelussa. Susipolitiikan tietoperustaa koskeva arviointi on siksi laajennettava tieteellisistä menetelmistä koskemaan myös sitä, mistä erot todellisuuskäsitysten välillä johtuvat. Kiista osoittaa selkeästi, että kaikelle päätöksenteon pohjana käytetylle tiedolle on periaatteessa tarjottava sama mahdollisuus tulla harkituiksi, mutta millekään ei tule ennakolta antaa lupausta määräävästä asemasta. Vain näin epävarmuudet ja kiistat voivat toimia uusia merkityksiä luovana ja oppimista tukevana voimana.

Mikropolitiiikka ja susiasioden hallinta Lounais-Suomessa

Yllätys

Maa- ja metsätalousministeriö (MMM) antoi vuoden 2013 helmikuussa asetuksen (162/2013), jonka nojalla kasvatettiin poikkeusluvalla kaadettavien susien enimmäismäärää talvikaudelle 2012/2013 viidellä yksilöllä poronhoitoalueen ulkopuolella. Asetusmuistion (MMM 2013) mukaan asetuksella pyritään ”vastaamaan konfliktiin kohdentamalla erityistoimenpiteitä – – pihossa ja pihapiireissä toistuvasti esiintyvien susien aiheuttaman ongelman hallintaan”. Myöhemmin muistiossa viitataan myös ”pihasusikonfliktiin”. Pihasusi on käsite, joka asetuksen myötä vakiintui kuvaamaan susia, joiden väitetään menettäneen ihmisarkuutensa ja jotka toistuvasti vierailevat ihmisasutuksen tuntumassa. Asetuksella pyritään näin ollen lisäämään ihmisten turvallisuutta ja vähentämään turvattomuuden tunnetta.

Antaessaan asetuksen MMM reagoi moniin talvella 2012/2013 yhteiskunnallista painetta luoneisiin tapahtumiin. Marraskuussa 2012 alkoi puolivuotinen nimien kerääminen kansalaisaloitteeseen, jossa vaadittiin Suomen suurpetokannan rajoittamista tasolle, jolla se ei uhkaa elinkeinoja, harrastuksia, luonnon monimuotoisuutta eikä ole turvallisuusriski ihmisille. Hallinnolle loi painetta myös esimerkiksi useiden satakuntalaisten naapurikuntien yhteinen lähetystö, joka tapasi maa- ja metsätalousministerin tammikuussa 2013 ja vaati lainsäädäntöä muutettavaksi ihmisiä huomioivaksi. Ehkä merkittävimpiä asetuksen antamista edeltäviä ja siihen vaikuttavia tekijöitä olivat kuitenkin julkitulleet salametsästystapaukset tammikuun loppupuolella. Perhossa paljastui

laiton susijahti, jossa tammikuun 19.–20. päivän aikana tapettiin kolme sutta. Sonkajärvellä tuli niin ikään ilmi laitton pyynti 26.–27.1. Näistä tapauksista ensimmäinen oli riistahallinnolle erityisen kiusallinen, koska yksi jahtiin osallistujista toimi luottamustehtävissä sekä alueellisessa että valtakunnallisessa riistaneuvostossa. Tapaus oli myös traaginen, koska yksi jahtiin osallistuneista henkilöistä teki pian poliisikuulustelujen jälkeen itsemurhan. Asetuksella pyrittiin purkamaan aiemmin jo kasvanutta ja mahdollisesti edelleen kasvavaa painetta.

Ongelma

Suomessa, kuten muuallakin Euroopassa, on ollut pitkään ongelmia luoda hyväksyttävää ja toimivaa susipolitiikkaa (Bisi 2010; Hiedanpää ym. tässä teoksessa). Lajiin kohdistuvaa metsästystä alettiin Suomessa rajoittaa 1970-luvun alkupuolella, ja siitä tuli tiukasti suojeltu vuonna 1995 Suomen liittyttyä Euroopan unioniin. Pian tämän jälkeen susikanta alkoi kasvaa, mutta poikkeuslupien myöntämiseen liittyvät ongelmat johtivat siihen, että Suomi joutui Euroopan komission valvontamenettelyyn vuonna 2001. Suden poikkeuslupien myöntämistä käsittelevä tuomioistuinkäsittely alkoi vuonna 2005 ja päättyi vuonna 2007. Tuomion mukaan Suomi oli syyllistynyt valikoimattomaan susien metsästykseen eli poikkeuslupien myöntäminen ei ollut tuomioistuimen mukaan tarpeeksi tiukkaa (Hiedanpää & Bromley 2011; Borgström 2011).

Sittemmin suomalaisia riistainstituutioita on uudistettu hallinnon kehittämiseksi ja laittoman metsästyksen hillitsemiseksi (Hiedanpää 2013). Ensimmäinen uudistuksista liittyi elävän riistan korvausarvon määrittelyyn. Suden arvoa korotettiin asetuksella aiemmasta 840–1 680 eurosta (MMM:n asetus 824/2001) 4 500–9 100 euroon (MMM:n asetus 241/2010). Hieman myöhemmin rikoslakiin luotiin törkeän metsästysrikoksen luokka. Muutos astui voimaan huhtikuussa 2011 ja sen myötä poliisin tutkintakeinoja monipuolistettiin ja vankeusrangaistuksia kovennettiin. Samoihin

aikoihin astui voimaan riistahallintolaki (158/2011), jonka nojalla riistanhoitopiirit ja piirihallitukset lakkautettiin ja tilalle tulivat Suomen riistakeskus ja riistaneuvostot. Uudistuksen myötä viranomaistoiminta ja intressipolitiikka erotettiin toisistaan. Susiin liittyvien lupa-asioiden käsittely sijoitettiin osaksi julkisia hallinto-tehtäviä ja samalla päätöksentekovalta keskitettiin julkisten hallintotehtävien päälliköille (Rannikko ym. 2011; Hiedanpää 2013).

Pihasusiasetus on jatkumoa tälle pyrkimykselle hallita susikonfliktia. Ministeriön pihasusiasetuksen perustelumuiotiossa kuvattu tarkoitus kohdistaa poikkeuslupia pihoissa toistuvasti vierailuviin susiin ottaa näin ollen kantaa myös metsästyslaissa (41 §:ssä 1. momentin kolmannessa kohdassa) säädettyyn poikkeuslupan myöntämisen edellytyksiin. Ensimmäistä kertaa sosiaaliset syyt nousivat ministeriön asetuksessa ja sen perustelumuiotiossa vahinkoperusteiden ohi. Riistaviranomaisten myöntämät poikkeusluvat ovat yleensä olleet vahinkoperustaisia. Niitä on perusteltu toteutuneilla vahingoilla tai vahinkojen ja turvallisuuden yhdistelmällä. Pihasusiasetuksen peruja myönnettiin vuonna 2013 kaksi poikkeuslupaa, joista yksi myönnettiin Satakuntaan (Suomen riistakeskus 2013a).

Kaikista edellä mainituista uudistuksista huolimatta susikanta ei Suomessa hoitosuunnitelman (MMM 2005) linjaamalla tavalla vahvistunut ja vakiintunut. Susikannan koko lähti jyrkkään laskuun talvella 2007–2008. Keskeinen tekijä taustalla oli ilmeisesti susien salametsästys, jonka yksi syy oli sudensuojelua toteuttavan sääntelyn vastustaminen (Kojola ym. 2011; Pohja-Mykrä & Kurki 2013). Salametsästyksen lisäksi myös susipolitiikalle kriittisten kansalaisyhteiskunnan toimijoiden hallintoon kohdistama paine teki sudensuojelun toteuttamisesta vaikeaa.

Tarkastelemme viime vuosien suomalaisen susipolitiikan luonnetta sekä sille kriittisen kansalaisyhteiskunnan vaikuttamispyrkimyksiä sen muuttamiseksi. Empiirinen analyysimme huomio on Lounais-Suomessa, jonne sudet perustivat reviiirin yli 100 vuoden poissaolon jälkeen vuonna 2005. Tarkastelemme alueella vuonna 2012 perustetun Taajamasusi ry:n sekä sen yhteistyökumppanien

toimintaa vuosina 2012–2013 heidän pyrkimyksissään vastustaa ja vaikuttaa siihen, millaisin säännöin ja periaattein susipolitiikkaa toimeenpannaan Suomessa. Taajamasusi ry keskustelee susiin liittyvistä asioista. Yhdistyksen omin sanoin se ”pyrkii vaikuttamaan Suomen susipolitiikkaan siten, että asuinalueiden lähellä liikkuvat sudet saadaan poistettua ja parannettua siten ihmisten turvallisuutta.” (Taajamasusi ry 2015a)

Transaktiot ja institutionaalinen muutos

Tarkastelemme seuraavassa suomalaista susipolitiikkaa yhteiskunnallisten instituutioiden näkökulmasta. Norjalaisen taloustieteilijä Arild Vatnin (2005, 83) mukaan instituutiot muodostuvat konventioista, normeista ja sanktoiduista säännöistä, jotka luovat odotuksia, vakautta sekä ihmisenä olemisen ja yhteistoiminnan kannalta oleellisia merkityksiä. Vatn on samoilla linjoilla kuin taloustieteen Nobel-palkittu Douglass North (2005, 67), jonka mukaan instituutiot muodostavat kannusterakenteen, joka muokkaa yksilöllistä käyttäytymistä muodollisten sääntöjen, epävirallisten rajoitteiden ja toimeenpanon mekanismien kautta. Molempien ajattelu perustuu jakoon muodollisista ja epämuodollisista instituutioista sekä toimeenpanon mekanismeista.

Lähestymme tutkimuskohdetta klassisen institutionaalisen taloustieteen näkökulmasta ja sivuutamme sellaiset institutionaalisista muutosta kuvaavat teoreettiset kahtiajaot, kuten suunnitelmallisuus–spontaanisuus, muodollinen–epämuodollinen, säännön seuraaminen–tottumus, sisäsyntyinen–ulkosyntyisen. Analyysiyksikkönämme on *transaktio*. Tarkoitamme transaktiolla johonkin tiettyyn asiaan tai hyötyyn liittyvän oikeuden siirtymistä institutionaaliselta tai teknologiselta kentältä toiselle (Commons 1990; Williamson 1996; Ramstad 1996). Transaktioissa kyse ei ole tavaran siirtymisestä henkilöltä toiselle. Kyse on tavaraan tai palveluun kohdistuvan oikeuden synnystä, hallinnasta ja siirtymisestä. On olennaista huomata, että oikeudet ja muut yhteiskunnan peli-

säännöt syntyvät, niitä pidetään yllä ja muutetaan alati käynnissä olevissa transaktioissa.

Taloustieteilijä Avner Greif (2006, 46) on määritellyt transaktion toiminnaksi, jossa asia kuten tavara, asenne, tunne tai tieto on vaihdon kohteena. Greifin näkemys auttaa huomaamaan, kuinka tärkeää on kiinnittää huomiota fyysisten tavaroiden tuolle puolen, transaktioiden emotionaalsiin ja episteemisiin ehtoihin: siihen millaista työtä tehdään sen eteen, että uskomukset, asenteet, emootiot ja ilmapiiri muuttuvat otollisiksi tietynlaisille oikeuksille, niiden hallinnalle ja vaihdolle. Politiikantutkija William Connolly (1995) kutsuu tällaista politiikan ontologista perustaa häiriöpolitiikaksi (engl. *the politics of disturbance*, Connolly 1995, 101–104). Sen tarkoituksena on kyseenalaistaa vallitseva järjestys ja synnyttää perustaa uudennaisille arvoille, tavoitteille ja toimenpiteille.

Seuraamme Connollya ja kutsumme pienipiirteistä toimintaa, jolla luodaan edellytyksiä uudennaisille transaktioille, mikropolitiikaksi. Hypoteesimme on, että nimenomaan mikropolitiikka luo mahdollisuuksia, rajoitteita ja houkuttimia uusien oikeuksien luomiselle ja vallitsevien institutionaalisten järjestelyjen muuttamiseksi. Ajatus mikropolitiikasta ei ole uusi. Emme kuitenkaan ymmärrä mikropolitiikalla niinkään hallinnon pienipiirteistä pyrkimystä vaikuttaa yksilöiden ja ryhmien toimintaan (Foucault 2008) tai sääntöyhteiskunnan muuttumista kontrolliyhteiskunnaksi (Deleuze 2005; Widder 2012). Emme myöskään viittaa mikropolitiikan käsitteellä hallinnon haluamiin tai kansalaisyhteiskunnassa omaehtoisesti synnytettyihin alhaalta–ylös-aloitteisiin, joiden mukana yhteiskunnan toivotaan muuttuvan parempaan suuntaan. Mainitut näkökulmat ovat läsnä tavassamme ymmärtää mikropolitiikka. Mikropolitiikan tarkoituksena on synnyttää tai pitää yllä oikeuksia, niiden hallinnan tapoja ja mekanismeja niiden kommunikointiin ja vaihtoon. Mikropolitiikka luo strategisesti ja taktisesti perustaa tietynlaiselle halutulle tulevaisuudelle (Connolly 2010; Honig 2009).

Tutkimusstrategia

Tieteellinen päättelymme on abduktiivista (Paavola 2004; Peirce 1997). Emme induktiivisesti päättelee sääntöä tuloksen ja tapauksen avulla, emmekä päättelee deduktiivisesti säännön ja tapauksen avulla tulosta. Sen sijaan päättelemme säännön ja tuloksen avulla tapauksen, joka on hypoteesi siitä, miten instituutiot muuttuvat. Abduktion lähtökohtana on yllättävä tavallisuudesta poikkeava tapahtuma tai tilanne, joka kaipaa selitystä. Maa- ja metsätalousministeriön pihasusiasetuksen on tutkimuksemme alullepannut yllätys. Yllätykseen havahtumista edesauttoi se, että olemme vuodesta 2011 tehneet kenttätöitä Lounais-Suomen susireviireillä. Olemme työoksemme kartoittaneet alueiden sosioekologisia olosuhteita ja tapoja.

Tutkimustapaamme voisimme luonnehtia etnografiseksi läsnäoloksi. Tapahtumien ja tilanteiden kenttähavainnoinnin ja julkisen susikeskustelun jatkuvan seuraamisen mukana meille on kertynyt runsaasti aineistoa toimijoiden välisistä vuorosuhteista. Spontaanin tutkimusaineiston lisäksi olemme keränneet tausta-aineistoa paitsi haastatteluilla myös osallistuvalla havainnoinnilla ja havainnoivalla osallistumisella. Osallistuva havainnointi kuuluu erityisesti toimintatutkimuksen perinteeseen. Havainnoivassa osallistumisessa tutkija seuraa tapahtumien kulkua eikä itse osallistu niiden tuottamiseen (Punch 2005, 128).

Ensisijaisen aineiston tälle kirjoitukselle tarjoaa susipolitiikalle kriittisten toimijoiden medioille antamat haastattelut sekä esimerkiksi Taajamasusi ry:n verkkosivuillaan julkaisemat tiedotteet. Tästä ensisijaisesta aineistosta olemme teoreettisesta näkökulmastamme tausta-aineistoamme vasten tunnistanee ja analysoineet oikeuksien luomisen pohjatyötä, harjoitettua mikropolitiikkaa. Eri aineistolähteistä saatu kuva on yhdenmukainen, mikä tukee valintaamme tukeutua tässä kirjoituksessa lähinnä julkisesti saatavilla oleviin, julkisiksi tarkoitettuihin ja näin helposti lukijan tarkistettavissa oleviin seikkoihin. Aineistomme, teoreettisen näkökulman ja tulostemme perusteella päättelemme tapauksemme, hypoteesin institutionaalisen muutoksen luonteesta.

Mikropolitiikkaa harjoittamassa

Käsitlemme seuraavaksi maan länsiosassa ja etenkin Lounais-Suomessa viime vuosina harjoitettua mikropolitiikkaa. Luomme abduktiivisen hypoteesin institutionaalisen muutoksen luonteesta käyttämällä apuna Greifin (2006) hienopiirteistä transaktion määritelmää, jossa fyysisen tavarahan ohella toimijalta toiselle voivat siirtyä myös tieto, tunteet ja asenteet.

Lukumäärätieto sudesta

Susipolitiikan kriitikot, etenkin Taajamasusi ry ja sitä lähellä olevat tahot (yhdistyksen jäsenyys ei ole julkista tietoa) ovat kritisoineet julkisuudessa tutkimustietoa, jolla harjoitettua susipolitiikkaa perustellaan. Yksi asiakysymyksistä on susikannan koko. Numeropeliä eläinten virallisista ja epävirallisista lukumääristä käydään ympäri Suomea (ks. Peltola tässä teoksessa), mutta 2010-luvun alkuvuosina numeropeliä on käyty etenkin niillä alueilla, joille sudet ovat vasta hiljan ilmaantuneet.

Keskustelua käydään rinnakkain kansallisella ja paikallisella tasolla. Tutkimusalueemme Köyliön ja Huittisten reviiirillä susikannan koosta ja laumojen lukumääristä on käyty ajoittain vilkasta keskustelua. Talvella 2012/2013 Ala-Satakunnan sekä Säkylän ja Köyliön riistanhoitoyhdistykset järjestivät 90 osallistujan voimin erityisen lumijälkilaskennan susien määrän selvittämiseksi ja keskustelun laannuttamiseksi. Laskennan tulokseksi ilmoitettiin yksi lauma, jossa on seitsemän sutta. Jo pian laskennan jälkeen esitettiin kuitenkin epäilyjä, että huonot laskentaolosuhteet, sattuma tai yksittäisten laskijoiden intressit olisivat kuitenkin johtaneet aliarvioon. Uusi laskenta toteutettiin helmikuussa 2014. Tulokseksi saatiin jälleen sama yksi lauma, jossa laskenta-aikaan oli seitsemän yksilöä (tutkimusapulainen Antti Härkälä 2014, suullinen tieto).

Pyhäjärven eteläpuolella sijaitsevan ns. Yläneen susireviirin äärellä on käyty niin ikään takavuosina vilkasta keskustelua susien ja laumojen lukumääristä. Metsästäjät ovat toteuttaneet alueella

useita laskentoja. Suurimmat arviot syntyivät 21.11.2008 toteutetussa laskennassa. Tällöin alueella arvioitiin olevan 25 sutta ja useita laumoja. Arvioinnin haastavuudesta ja tilanteiden muuttumisesta kertoo se, että yhden susiparin puolustama reviiri vuonna 2011 kattoi eläinten GPS-paikannusten mukaan valtaosan aiempien vuosien laskenta-alueesta. Vuonna 2014 laskenta-aluetta sivusi sen sijaan kaksi eri laumaa reviireineen (RKTL 2014a).

Paljon julkisuutta saanut länsisuomalainen susien lukumääriä kiistä käytiin Pohjanmaalla Perhossa tammikuussa 2013 alkaneen salametsästystä koskevan esitutkinnan käynnistyttyä. Perholaiset ja naapurikuntien metsästäjät toteuttivat runsasta mediajulkisuutta saaneen susilaskentansa maaliskuun 2013 alussa. RKTL:n arvion mukaan alueella oli joulukuun 2011 ja helmikuun 2012 välillä kertyneiden havaintojen perusteella mahdollisesti yksi susipari, jolla oli reviiri ja tämän lisäksi joitakin reviirittömiä eläimiä (RKTL 2012). Tilanne tulkittiin samanlaiseksi vuoden 2013 alkukuukausina (RKTL 2013a).

Laskentatapahtuman teki erityiseksi se, että laskennassa mukana olleet metsästäjät kielsivät riistaviranomaisten tai tutkijoiden paikallaolon saatikka mukanaolon laskentatapahtumassa, mutta sallivat toimittajat paikalle. Metsästäjien ilmoittaman tuloksen mukaan pelkästään Perhon kunnan alueella oli laskennan aikaan 12 sutta ja neljä muuta sutta kahdessa naapurikunnassa (YLE 4.3.2013). Taajamasusi ry. tiedotti (4.3.2013) laskennan pohjalta, että pelkästään Perhon ja Halsuan alueella on 15 sutta ja päätteli, että ”Jos kaikilla muillakin alueilla Suomessa todellinen määrä on 90 % enemmän kuin RkTL:n ilmoittama, niin loppupäätelmänä kansalaismatematiikka tuottaa 1 200–1 350 sutta.” Jo aiemmin yhdistys otti kantaa tuoreeltaan koko Suomen kattavaan RKTL:n susikanta-arvioon (120–135 sutta) tiedottamalla (13.2.2013), että ”vaikuttaa siltä, että lukuun on otettu mukaan ainoastaan häirikkösudet, pihasudet ja taajamasudet. Loppuja ei ole mainittu.”

Pannoitusten vastustaminen on toinen tapa, jolla yritetään muuttaa politiikan tietoperustaa. Varsinais-Suomessa susipolitiikan kriitikot vetosivat laskennan toteutuksen kannalta keskeisiin

paikallisiin toimijoihin, metsästäjiin ja maanomistajiin, etteivät nämä osallistuisi susitiedon tuotantoon yhteistyössä riistahallinnon ja tutkijoiden kanssa. Tätä pyrkimystä edistettiin paikallisissa kokouksissa, tilaisuuksissa ja viestinnällä Internetissä. Näkyvimmin viesti kohdistettiin maanomistajiin, joilla on oikeus kieltää susien pannoitus maillaan (Taajamasusi ry 16.1.2013). Jo tätä ennen Taajamasusi tiedotti 20.12.2012, että pannoitus on turhaa, koska siitä ”ei ole yhtään mitään hyötyä susialueen asukkaille” ja edelleen 16.1.2013 ”Pihasukien pannoitus on härskiä toimintaa”, jonka tarkoituksena on tyydyttää tutkijoiden tarpeita: ”Ovathan tiiviin asutuksen keskellä asustelevat pedot äärimmäisen mielenkiintoinen tutkimuskohde susitutkijoiden mukaan.” On vaikea arvioida tarkasti, mikä vaikutus tällä kampanjoinnilla oli, mutta lopulta pannoitukseen ei ryhdytty. Esimerkiksi riistanhoitoyhdistykset eivät olleet paineen alla halukkaita osallistumaan pannoitukseen. Useat mediat julkaisivat keväällä 2013 uutisen, jonka mukaan ”Maanomistajat estivät susien pannoituksen Lounais-Suomessa” (TS 1.3.2013). Vastaavasti Pohjois-Savossa uutisoitiin, että ”Metsästäjät estävät susitutkijoiden pannoitustyötä” (YLE 27.3.2013).

Susipolitiikan kriitikot tuntuvat pitävän tutkimustietoa ja sen tuottajia niin suuressa määrin järkevänä pitämänsä susipolitiikan esteinä, että aika ajoin on vaadittu jopa susitutkijoiden erotamista tai ainakin vaihtamista. Esimerkki Taajamasusi ry toi tiedotteessaan (9.3.2013) esille, että koko susitutkimus voitaisiin lopettaa. Tiedotteessa susitutkijat esitetään ihmisinä, jotka ”luulevat olevansa koskemattomia” ja ”virkapalleillaan kaikkien ’tavallisten’ kansalaisten yläpuolella”. Virallisesta totuudesta poikkeavat väitteet tutkijat leimaavat tiedotteen mukaan ”valehteluksi, epäpätevyydeksi tai liioitteluksi”. Tutkijoiden kuvaaminen tällä tavoin viittaa siihen, että tiedotteen kirjoittajien mukaan kiistassa ei ole kyse vain tiedollisesta erimielisyydestä. Heidän mukaansa susitutkijat ovat paitsi kykenemättömiä tehtäviinsä myös epäluotettavia. Siksi vuoropuhelun sijaan teot – verkostoituminen ja joukkovoima – auttavat muuttamaan susiin ja susipolitiikkaan liittyviä uskomuksia ja asenteita.

Lounais-Suomen sudet lajina

Toinen asiakysymys, jonka äärellä Länsi-Suomessa on käyty keskustelua ja jonka äärellä on aktivoiduttu muutoinkin toimimaan, on susien alkuperä. Susitutkijoiden mukaan 2000-luvun alkuvuosien susikannan kasvu, nuorten susien levittäytymiskyky niiden etsiessä kumppania ja omaa reviiriä sekä metsämaiseman mahdollistamat reitit riittävät selittämään levittäytymisen maan länsi-osiin. Sitä vastoin susipolitiikan kriitikot ovat useaan otteeseen julkisesti arvelleet susia tuodun salaa Länsi-Suomeen (Taajamasusi ry 20.12.2012). He ovat listanneet siirtoväitettä käsitteleviä uutisointeja omana kokonaisuutenaan internetsivuillaan (Taajamasusi ry 2015b) ja saaneet viestilleen palstatilaa sanomalehdissä (esim. Vakka-Suomen Sanomat 17.1.2013). Asiasta tehtiin myös esituskintapyyntö Varsinais-Suomen poliisille syksyllä 2012. Poliisi teki heille toimitettuihin vihjeisiin liittyen tiedusteluja, ja keväällä 2013 totesi, ettei ole syytä epäillä tapahtuneen rikosta, ja että vihjeet liittyivät epäilyihin, joiden osalta syyteoikeus on vanhentunut (Vakka-Suomen Sanomat 7.5.2013). Tämän teeman esilletuonti ilmentää ja osaltaan myös luo epäluuloa toimijoita kohtaan, jotka kulloisenkin väitteen mukaan ovat olleet asialla – useimmin susien siirtäjiksi on nimetty sudensuojelijoina tai poliitikkoina tunnettuja henkilöitä sekä eläintarhojen tai Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen henkilökuntaa.

Susien salasiirtokeskustelu kytkeytyy osaltaan myös väitteeseen susien käyttäytymisen muutoksesta. Susipolitiikalle kriittiset toimijat ovat tuoneet useissa yhteyksissä esille sen, miten sudet ovat alkaneet tottua liiaksi ihmisiin ja käyttäytyneet uhkaavasti ihmisten läsnä ollessa. Väitteen tueksi on esitetty tapausesimerkkejä ja erinäisiä syitä. Susia voi totuttaa ihmisiin, näin esimerkiksi niiden vieraillessa Yläneen susireviirillä Lounais-Suomessa sijaitsevilla kotkien ruokintapaikoilla (Taajamasusi ry 28.12.2012), kuvaushaaskoilla ja susien pannoituksella, koska ”Luonto-Liiton pannoitusavustajat silittelevät susia niiden heräillessä nukutuksesta” (Taajamasusi ry 4.2.2013). Yhdistyksen mukaan kokonaisia lau-

moja tulisi poistaa ihmisarkuuden menettäneinä (esim. Taajamasusi ry 4.2.2013): ihmisarkuutta ei sen mukaan voi enää oppia takaisin, kun sen on kerran menettänyt – ja koska lauman alfapari opettaa käytösmallin pennuilleen.

Koirasudet ja niiden käyttäytyminen on kolmas ihmisissä huolta synnyttävä teema Länsi-Suomessa. Susipolitiikan kriitikot, kuten Taajamasusi ry, on hakenut vuodesta 2013 alkaen julkisuudessa tukea tulkinnalle, jonka mukaan osa Suomessa tavattavista susista on koirasusia (esim. Taajamasusi ry 28.5.2013): Yhdistys on tietoinen, että susikannan geneettisesti puhtaana pitäminen on esimerkiksi Bernin sopimuksen ja susikannan hoitosuunnitelman linjausten mukaista. Yhdistyksen mukaan viranomaisten ja susitutkijoiden nykyisin hyödyntämät DNA-analyysit eivät anna varmuutta susien geneettisestä puhtaudesta, koska mittausmenetelmät ovat epätarkkoja ja koska testeissä käytetty geneettinen tausta-aineisto on sekin koirasusinäytteillä saastunut. Tästä syystä suurempaa huomiota tulisi kiinnittää susien ulkomuotoon ja väriytykseen. Toisaalta DNA-analyysien tekijöiden motiivejakin epäillään, sillä ”Tämän tahon tiivis yhteistyö Rkt:n suurpetotutkijoiden kanssa tuottaa mahdollisesti ennakoasenoitunutta tulkin-taa dna-näytteistä” (Taajamasusi ry 28.5.2013).

Susipolitiikan kriitikot ovat hakeneet tukea väitteilleen koirasusien esiintymisestä ja niiden tunnistustavoista joiltakin suomalaisilta ja ulkomaisilta tutkijoilta. Tammikuussa 2012 laillisessa susijahdissa ammutun Yläneen lauman alfa-naaraan rotupuh-taus on kuvaava esimerkki toimintatavasta, jolla kriitikot pyrkivät luomaan perusteita rotupuh-tauden uudelleentulkinnalle. Taa-jamasusi ry nosti internetsivuilleen metsästäjien kuolleesta eläimestä ottaman valokuvan ja toimitti sen myös usealle kotimaiselle ja ulkomaiselle asiantuntijalle arvioitavaksi. Yhdistyksen verkkosivulla julkaistiin asiantuntijoiden vastaukset, joissa morfologis-ten määrittyskriteereiden mukaan eläin ei ollut susi. Oulun yliopis-tossa tehdyn DNA-määrittelyn perusteella eläimen perimä ei poi-kennut niiden yli 300:n suomalaisiksi susiksi luokiteltujen eläin-ten perimästä, joista myös oli saatu näytteitä. Tämä tuki päätel-

mää, että eläin oli tyypillinen suomalainen susi (Aspi 2012). Kriitikot halusivat asiaan lisäselvyyttä ja tiedustelivat valokuvassa olleen eläimen kalloa asiantuntijansa mitattavaksi määrittystä varten. Tilaisuutta tähän ei järjestynyt heti, mutta myöhemmin kallon mittasi niiden käsittelyyn erikoistunut Oulun yliopiston arkeologi. Määrittystapahtuma televisioitiin ja esitettiin 5.12.2012 *Susi hukassa* -ohjelmassa. Määrittymisen mukaan kyseessä oli tyypillinen suden kallo. Keskustelu tämän yksilön rotupuhtaudesta ja ylipäättään koirasusista on jatkunut tämänkin jälkeen hyvin aktiivisena (esim. MT 6.3.2014). Nykyisen susipolitiikan kriitikko Kaj Granlund julkaisi keväällä 2013 oman morfologisen määrittysoppaansa suden ja koiran tunnistamiseksi toisistaan (Granlund 2013). Taa-jamasusi ry on internetsivuillaan antanut näkyvyyttä sekä tunto-merkeille että määrittysoppaalle (Taa-jamasusi ry 16.8.2013).

Susipolitiikan kriitikot ovat nostaneet susien alkuperää, käyttäytymistä ja perimää sivuavan keskustelun myötä esiin mahdollisuuden, ettei suomalainen susi ole susi lainkaan. Jos susi ei ole normaali villisusi, mihin sen suojelu silloin perustuu? Sudensuojelu on vailla tarkoitusta ja oikeudellista perustaa.

Tunteet ja mielikuvat

Jo edellä esitetyt kuvaukset tuovat esille sen, miten susipolitiikalle kriittiset toimijat esittävät toistuvasti esimerkiksi susitutkijat ja DNA-analyytikot julkisuudessa vähintäänkin epäilyttävinä. Sama mielikuvilla operoiva toimintatapa ilmenee myös suden ja ihmisten kohtaamistilanteita käsittelevässä julkisessa keskustelussa. Epäselvien tilanteiden tulkinnoilla sekä vahvoilla mielikuvilla luodaan painostavaa ilmapiiriä muutosten aikaansaamiseksi.

Ensimmäinen esimerkki tästä toimintatavasta liittyy tapaukseen marraskuun 2012 alussa. Julkisuuteen nousi tapaus 2.11.2012, jossa iltapäivälehdessä otsikon mukaan *Susia pelästynyt hevonen pudotti koulutytön* (IL 2.11.2012). Lehden mukaan kaksi koiran näköistä eläintä oli lähestynyt noin 10-vuotiasta, ratsastamassa olutta tyttöä Laitilassa. Hevonen oli säikähtänyt, ja tyttö oli pudon-

nut satulasta loukaten itsensä. Tyttö oli nähnyt, että kummallakin eläimellä oli panta kaulassa. Juttua tehdessään toimittaja oli kysynyt kommenttia tapaukseen Taajamasusi ry:n puheenjohtajalta, joka oli tulkinnut eläimet joko koiriksi tai alueella salaa siirtoistutetuiksi susiksi. Lehden otsikkoon päätyi tulkinta susista ja tekstiin tulkinta siirtoistutuksista. Ratsastajatyttö tuli pian uutisoinnin jälkeen julkisuuteen tunnistettuaan siitä itsensä (esim. IL 7.11.2012). Samalla paljastui, että hän oli 26-vuotias, ja että hän oli arvioinut eläimet varmuudella koiriksi, joilla oli vihreät kaulapannat.

Toinen esimerkki liittyy tapaukseen, joka sattui marraskuun alussa 2012 peurajahdissa olleelle metsästäjälle. Julkisuuteen päätyi tapauksesta tulkinta, jonka mukaan neljä sutta piiritti pellolla hämärän aikaan metsästystään lopettelemassa ollutta peuranpyytäjää (esim. IL 2.11.2012). Metsästäjän ampuessa varoituslaukauksen sudet väistyivät, ja hän pääsi perääntymään autolleen. Useissa yhteyksissä susipolitiikalle kriittiset toimijat ovat toistelleet tätä tapausta esimerkkinä siitä, mitä olisi voinut käydä, ellei kyseessä olisi ollut metsästäjä, jolla oli ase mukanaan. Jäi epäselväksi, montako eläintä metsästäjän lähellä oli ja olivatko ne susia. Selvää sen sijaan on se, että julkisuus rakensi tilanteesta vaarallisen läheltä piti -kertomuksen. Tähän tarinaan susipolitiikalle kriittiset toimijat ovat tarttuneet.

Asenteet susipolitiikkaa kohtaan

Maaliskuussa 2013 Varsinais-Suomessa haettiin poikkeuslupaa 10 suden kaatamiseksi. Hakemus oli poikkeuksellinen, koska hieman aikaisemmin keväällä metsästäjien alueella tekemän erillislaskennan ja sen pohjalta tehdyn RKTL:n (2013) arvion mukaan lukumäärä on liki sama kuin koko alueen susimäärä. Hakijan mukaan alueen kaikki sudet vierailevat pihoissa ja ne tulisi poistaa. Hakijalle ei myönnetty yhtään poikkeuslupaa, koska myöntämisen edellytykset eivät toteutuneet (Suomen riistakeskus 2013b). Merkillepantavaa päätöksessä on se, että hakemukseen lausunnon antaneista tahoista esimerkiksi Varsinais-Suomen poliisilaitos olisi

ollut valmis tukemaan 1–2 eläimen poistamista ja Liedon kunnan maaseutuelinkeinoviranomainen kaikkien.

Taajamasusi ry on useissa yhteyksissä tuonut esille, että Lounais-Suomi on liian taajaan asuttua, jotta siellä voisi olla tilaa sushille. Tiedotteessaan (5.12.2013) yhdistys tuo esille, että tavoitteena on ”Nollatoleranssi sushille asutuilla alueilla”. Susiasia on heidän mukaansa kynnyskysymys maaseudun hyvinvoinnille, sillä ”Maaseudulla on ihan hyvä olla, kunhan järjetön suurpetopolitiikka saadaan aisoihin” (Taajamasusi ry 5.12.2012). Yhdistys torjuu tulkinnot, joiden mukaan susikysymyksen taustalla on, tai että sen kautta käsiteltäisiin, muita esimerkiksi maaseutupoliittisia kysymyksiä. Yhdistyksen puheenjohtaja toi tämän esille myös TV2:n susi-illassa 16.4.2013 torjumalla ajatuksen sudesta syntipukkina muille ongelmille.

Edellä kuvattu tuo esille sen, että susipolitiikan kriitikoiden mukaan poikkeuslupien myöntäminen ja susien tappaminen on tärkein tapa ratkaista ongelma. Niin kauan kuin asutuksen tunnumassa esiintyy susia, on myös vaaraa ja pelkoa (Taajamasusi ry 5.12.2013). Muut keinot lieventää susiongelmia sivuutetaan keskustelussa riittämättöminä. Esimerkiksi alueiden aitaaminen tai kotieläinten suojaaminen laumanvartijakoirilla kuvataan huomomin toimivina vaihtoehtoina (Taajamasusi ry 29.11.2012). Myös susien ongelmakäyttäytymisen syiden tutkimista pidetään turhana (ks. aiemmat kappaleet 5.1–5.3), Luontoliiton susilähettiläiden toiminta tulisi kieltää, koska se vääristelee ja värittää koululaisille annettavaa susitietoa (Taajamasusi ry 5.12.2012). Niin ikään korvausten maksun ihmisille susien läsnäolon sietämiseksi yhdistys näkee ongelmallisena ja jopa pöyristyttävänä (esim. TS 23.3.2013, s. 16). Susiongelman syyksi nimetään hallinto ja susien suojele: ”Pelkoa ja uhkaa aiheuttavien petojen jääräpäisellä ylisuojelulla viranomaiset tuottavat jatkuvan ennaltaohjelmoidun ristiriidan ja konfliktin susialueelle.” (Taajamasusi ry 16.3.2013).

Tilannetta Lounais-Suomessa ei ole lieventänyt riistahallinnon pyrkimys osallistaa toimijaryhmiä susiasioiden käsittelyyn. Taajamasusi ry kritisoi alueellisen riistaneuvoston syksyllä 2012 järjes-

tämää suurpetofoorumia siitä, ettei se edusta susialueiden sidosryhmiä (Taajamasusi ry 20.12.2012): ”Varsinais-Suomessa sidosryhmätilaisuuteen oli kutsuttu vain yksi vanhempainyhdistyksen edustaja. Toinen asukkaita edustava ryhmä oli Taajamasusi -yhdistyksen edustaja. Muut osallistujat olivat sinänsä tärkeitä koira-harrastajien, maakuntaliiton, metsänomistajien ja luontojärjestöjen edustajia. Missä olivat marjastajien ja sienestäjien, vanhusten, koulujen, kyläyhdistysten tai kunnanvaltuustojen edustajat? Sellaisia ei ollut kutsulistalla ollenkaan.” Tilaisuuteen oli kutsuttu 50 organisaatiota ja yhdistystä, joista osallistui 27.

Ei ole yllättävää, että salametsästys tulkitaan viranomaisten aiheuttamana turvallisuusvajeen korjaamisena: ”Vankilaan ei pidä laittaa salakaatajia vaan ne viranomaiset jotka väistelevät vastuutaan. Ainakin heidät on syytä erottaa virastaan. Mikä on toimenkuva sellaisella viranomaisella, joka ei pysty eikä halua tehdä päätöksiä vaan vierittää vastuun aina jollekin muulle – ja loppujen lopuksi aiheuttaa välillisesti tavallisen kansalaisen joutumisen syytteen yleisen turvallisuuden huolehtimisesta.” (Taajamasusi ry 24.1.2013.) Tiedote annettiin julkisuuteen pian Perhossa tapahtuneen kolmen suden laittoman tappamisen tultua julkisuuteen. Yhdistyksen jäsen tai yhteistyökumppani, Kaj Granlund, julkisti blogissaan (Kauppalehti 29.1.2013) Perhon salametsästystapauksen yhteydessä tehdyn itsemurhan, ja tapaus sai myöhemmin julkisuutta myös sanoma- ja aikakauslehdissä (MT 14.2.2013, SK 18.2.2013). Tapaus kehystettiin niissä pitkälti samalla tavoin kuin yhdistyksen tiedotteessa salametsästys – eli että epäonnistunut suurpetopolitiikka ja erityisesti laillisten keinojen puuttuminen susien häätämiseksi pihoista ovat ongelmien taustalla.

Kevät 2013 oli kaikkienensa poikkeuksellinen, ja susiasioiden mediajulkisuus oli suurta. Kaksi mielipidemittausta tehtiin kevään aikana, joissa sivuttiin suomalaisten suhdetta suurpetoihin ja salametsästyksen. Ensimmäisen näistä teki MTV3 helmikuussa 2013. Sen mukaan viidennessä suomalaisista hyväksyy suurpetojen, kuten suden, salametsästyksen. Suomen riistakeskuksen Taloustutkimuksella huhtikuussa 2013 teettämän tutkimuksen tulos oli

samansuuntainen: 18 % suomalaisista hyväksyy suuressa tai kohtalaisessa määrin sen, että suurpeto tapetaan laittomasti, ellei ole mahdollista tehdä sitä laillisesti (MH/SRK 2013). Aiemmin tätä teemaa ei ole kansallisesti edustavilla kyselytutkimuksilla lähestytty, joten vertailukohtaa salametsästyksen hyväksyttävyyden muutoksista ei ole. Sen sijaan tiedetään, että susipelot olivat keväällä 2012 korkeammat kuin esimerkiksi vuonna 2009.

Miten mikropolitiikka toimii?

Kuvasimme yllä mikropoliittisia toimia, joilla on pyritty vaikuttamaan siihen, miten oikeus ja oikeudentunto syntyvät ja siirtyvät. Abduktiivisen päättelyn hengessä esitämme seuraavassa tapauksen eli kuvauksen mahdollisista mekanismeista ja prosesseista, joilla mikropolitiikka on vaikuttanut oikeuksien määrittelyyn ja yhteiskunnallisten pelisääntöjen muutokseen.

Poikkeuksellinen häiriö

Suomalainen susipolitiikka on omaleimainen esimerkki William Connollyn (1995) luonnehtimasta häiriöpolitiikasta. Tällä käsitteellä hän viittasi tarkoituksella synnytettyihin tai omaehtoisesti kehkeytyviin häiriöihin ja siihen, miten toimijat kohdatessaan näitä häiriöitä sopeutuvat ja tulevat samalla luoneeksi uusia häiriöitä. Hyvin erilaisen näkökulman tähän ilmiöön ottaa Agamben (2001), joka kohdistaa huomion poikkeustiloihin. Näitä poikkeustiloja valtiot käyttävät välineenä politiikan ohjaamiseen ja hallintaan.

Susitapauksessamme poikkeaa molemmista edellisistä. Susiasioiden hallinnan dynamiikka ei kumpua valtiovetoisesta poikkeustilapolitiikasta mutta ei myöskään moninaisten intressitahojen tuottamasta häiriöpolitiikasta. Lounais-Suomen susitilanne on kolmella tapaa poikkeuksellinen. Ensiksikin viime vuosien tapahtumien perusteella aktiivisina osapuolina pelikentällä näyttävät

olevan lähinnä suurpetopolitiikan kriitikot, riistahallinto ja -tutkimus sekä näiden toimijoiden kantoja ristiin valaiseva media. Kenttä on häiriöinen, mutta keskustelun ja dynamiikan tuottamiseen on osallistunut itse asiassa vain harvoja toimijoita. Kriitikot tuovat julkisuuteen yhteisiksi koettuja huolia ja hätätilaa ilmentäviä aineksia, joihin hallinto reagoi. Samaan aikaan kriitikot moititivat politiikan suunnittelun ja toimeenpanon tietoperustan olevan pielessä. Väärään tietoon nojaavat niin riistantutkimus kuin poikkeuslupia myöntävä riistahallinto. Kolmanneksi, hallinnollisissa rutiineissa on jäykkyyttä ja hitautta, joka ei kriitikoiden mukaan huomioi tilanteiden muutosta tai susien käyttäytymisen tai perimän vähittäistä muuttumista.

Tiedolliset vihjeet

Susitapauksemme osoittaa, ettei ainoastaan valtio aseta kansalaisyhteiskunnalle puitteita ja kannusteita toimia tietyllä yhteistä hyvää palvelevalla tavalla. Myös kansalaisyhteiskunta nostaa esiin ja luo kannusteita ja perusteluita, jotta hallinto heräisi toimimaan tietyllä tavalla. Kansalaisvaikuttaminen ei tietenkään ole uusi asia, mutta susitapauksemme osoittaa, miten kriittisen mikropolitiikan tuloksena ja seurauksena emotionaalinen ilmapiiri, yhteiskunnan toimintasäännöt ja hallinnolliset rutiinit ovat menettäneet hyväksyttävyyttään ja tulleet uudelleen määrittelyn ja säätämisen kohteiksi. Julkisuudessa esiintyneiden kriitikkojen tarkoitus on ollut murentaa laajemman kansalaisyhteiskunnan mutta myös poliittisten päättäjien luottavaisuutta riistahallintoon ja riistantutkimukseen. Huomion arvoista on, ettei tarkoituksena ole ollut avata tiukkaa poikkeuslupiin perustuvaa susiongelmien ratkaisua ennaltaehkäisevien toimien suuntaan. Tarkoituksena on nimenomaan ollut, että poikkeuslupia myönnettäisiin enemmän, jotta susikanta tietyiltä alueilta pienenesi.

Mikropolitiikka on tuottanut kannusteita ja perusteluja muutokselle. Toimijoiden kesken vaihdetut käsitykset suden luonnosta, lukumäärästä, tunteista ja asenteista on otettu ”vihjeinä”

(Hodgson & Kundsén 2012), ”syötteinä” (Bourdieu 1998; Dyke 1999) tai ”tägeinä” (Clark 1999) ajatella ja toimia tietyllä tavalla. Ne auttavat ja kannustavat toimimaan ja suunnittelemaan toimintaa uudella tavalla. Mikropolitiikka on tuottanut uusia tiedollisia aineksia. Niistä on nopeasti alkanut tulla erityisesti susikriittisen yhteiskunnan jakamia ja välittämiä kulttuurisia tosiasioita. Luottamus RKTL:n kannanarviointeihin tai susien rotupuhtauteen on ollut koetuksella. Uudenlainen, nykyiselle tiedontuotannolle kriittinen tiedollinen kulttuuri on vahvistumassa. Sen mukaan susitutkimuksille tai virallisille susien lukumääräarvioille on yhteiskunnassa annettu korkeampi auktoriteettiasema kuin mitä niille kuuluu. Toisaalta sudet – etenkin koirasusina tai väärässä paikassa – eivät ole tiukan suojelun ja suden oikeuksien arvoisia. Kriittikin tarkoituksena on kannustaa riistatutkimusta ja riistahallintoa uudistamaan periaatteitaan ja toimintatapojaan.

Oikeudet ja oikeuttamisen kamppailu

Viime vuosina poikkeaminen lähtökohtaisesta suden oikeudesta suojeluun on useimmiten lähtenyt tarpeesta suojata ihmisten elinkeinoa ja omistusoikeutta suhteessa eläimiin, kuten poroihin, tuotantoeläimiin ja koiriin. Suden läsnäolon synnyttämää pelkoa tai huolta ei ole samalla tavalla punnittu poikkeuslupia myönnettäessä kuin vahinkoja, vaikka metsästyslaki (615/1993) nimeää suojelun poikkeusperusteeksi myös kansanterveydelliset ja yleiseen turvallisuuteen liittyvät syyt. Samalla kun susipolitiikan kriitikot ajavat ihmisten kokemaa haittaa kattavamman oikeudellisen suojan piiriin, pyrkivät he myös toisaalta kaventamaan poikkeusluvilla metsästettävien eläinten oikeutta suojeluun tunnistamalla ja nimeämällä ne koira- tai pihasusiksi.

Voimme sanoa, että kriitikoiden mukaan sudelta puuttuu tai siltä halutaan puuttuvan se, mitä esimerkiksi John Searle (2010) kutsuu *statusfunktioiksi*. Tässä yhteydessä statusfunktioilla tarkoitetaan sudelle kollektiivisesti annettuja tai sovittuja sekä myös institutionaalisesti määriteltyjä ominaisuuksia. Kyse ei siis ole suden

luonnollisista, kuten etologisista tai ekologisista, ominaisuuksista. Statusfunktio on institutionaalinen asema, joka rakentuu kollektiivisesta tunnustuksesta, hyväksynnästä ja asemaa ylläpitävistä käytännöistä. Esimerkiksi avioliiton tai paperirahan yhteiskunnallinen merkitys ei palaudu niiden fyysisiin ominaisuuksiin, vaan niiden merkitys on yhteisillä käytännöissä toimivilla lupauksilla, sitoumuksilla ja oikeuksilla luotu. Sudelle on lainsäädännöllisesti ja poliittisesti pyritty luomaan tällaista statusfunktioita. On selvää, että siinä ei ole onnistuttu.

Suden oikeuksien ja statusfunktion aktiivinen kieltäminen luo edellytyksiä vanhojen olemassa olevien oikeuksien vahvistumiselle tai uusien oikeuksien synnylle. MMM:n laatima kevään 2013 ”pihasusiasetus” (162/2013) on paitsi hyvän tahdon ele susista huolta kantaville ja hallintoa epäileville ihmisille, myös muistioineen (277/13/2013) lainsäädännön tulkintaohje poikkeuslupan hallinnollisille esittelijöille, riistapäälliköille ja lupien myöntäjille. Se, että ministeriö haluaa kohdentaa poikkeuslupien myöntämistä ”pihoissa tai pihapiireissä toistuvasti esiintyvien susien aiheuttaman ongelman hallintaan” sekä tuomaan esille, että ”[s]usi enempi kuin muutkaan petoeläimet eivät meillä kuulu asuttujen seutujen luonnonoloihin” on merkki siitä, että pihapiirin koskemattomuus on tulossa turvattavaksi oikeudeksi. Myös ihmisen turvallisuus ja elämän susiriskittömyys ovat muodostumassa niin sanotuiksi kehkeytyviksi oikeuksiksi. Niille halutaan kollektiivisesti hyväksytty asema, jonka varjelemiseen toimijat lupautuvat ja sitoutuvat. Ihmisten turvallisuudelle suden läsnä ollessa halutaan statusfunktio.

Institutionaalinen mukautuminen

Oikeuksien synnyssä ja institutionaalisessa muutoksessa ei kuitenkaan ole kysymys vain vastustamisesta ja vapaudesta, vaan totta kai läsnä ovat myös poliittinen paine ja painostaminen. Tehdyt institutionaaliset muutokset – törkeän metsästysrikos -luokan lisääminen rikoslakiin ja suurpetojen nimellisarvojen korottaminen – eivät vielä riittäneet synnyttämään susikriittiseen kansalaisyhteis-

kuntaan velvollisuutta mukautua virallisiin riistasäädöksiin. Susikriittinen yhteiskunta on osoittanut olevansa vastustuskykyinen tehdyille toimenpiteille. Kriittisen kansalaisyhteiskunnan luoma paine on saanut riistahallinnon tulemaan sitä vastaan. YLE:n järjestämässä televisioidussa susi-illassa 16.4.2013 ministeriön neuvotteleva virkamies totesi, että oli virhe antaa susien levittäytymä Länsi-Suomeen pohtimatta etukäteen alueen asukkaiden sietokykyä. Niin ikään Perhossa marraskuussa 2013 pidetyssä petoseminaarissa MMM:n Luonnonvaraosaston ylijohtaja ”tunnusti, että suurpetopolitiikassa on epäonnistuttu. Suomessa ei osattu ennakoida, että sudet leviävät asutuille seuduille” (MT 19.11.2013).

Kasvanut susipolitiikan muutospaine on tehnyt ajankohtaiseksi muuttaa poikkeusluvin tapahtuvaa sudenmetsästystä ja jalkauttaa susikannan hallintaa nykyistä paikallisemmalle tasolle. Ensimmäisen kerran kesällä 2013 metsästyslakiin tehtiin muutos (206/2013), jotta Suomen riistakeskus voi määrittää poikkeusluvanvaraisille susijahdille kevyempiä ehtoja. Sinänsä poikkeamiskynnys on sama kuin ennen. Mutta sille, miten mahdollinen jahti toteutetaan, tuli vapauttavia ehtoja esimerkiksi ajoneuvon käyttöön liittyen. Juuri liian tiukat ehdot ovat turhauttaneet lailliseen susijahtiin lähteneitä metsästäjiä. Tässä säädöksessä kuljettiin siis susikriittisen kansalaisyhteiskunnan osoittamaan suuntaan. Toiseksi riistahalinto alkoi suunnata susikannan hallintaa paikallisemmaksi artikuloimalla sen uudelleen ”reviiripolitiikaksi”. Näin suunnittelua ja toimeenpanoa jalkautettiin reviiritasolle. Ideana vuonna 2014 käynnistyneessä kannanhoitotyössä oli se, että suunnittelua tehdään paikallisten toimijoiden, hallinnon ja tutkijoiden yhteistyönä.

On huomattava, että vuosien 2012–2014 susipolitiikan pelisääntöjen muutokset eivät käyneet läpi varsinaista demokraattista julkista keskustelua. Syntynyt yhteiskunnallinen kehitys ja järjestys olivat toki seurausta inhimillisestä toiminnasta, mutta ne eivät olleet tarkalleen ottaen sen paremmin demokraattisen julkisen keskustelun kuin hallinnollisen suunnittelunkaan tulosta. Toimintalinjan muutos ja sen tuoma uudistuva järjestys olivat seurausta hallinnollisesta reagoinnista, reaktiivisuudesta. Muutokset eivät tulleet

kansalaisyhteiskunnasta, mutta ne eivät myöskään olleet hallinnon seikkaperäisen pohdinnan ja punninnan tulosta. Kyse oli pikemminkin hallinnon reagoinnista koettuihin virhearviointeihin.

Virhe, joka vaikutti harjoitettuun susipolitiikkaan, saattoi tulla kansalaisyhteiskunnan tai hallinnon taholta. Ensiksi mainitusta esimerkkinä toimi vuonna 2012 laillisen jahdinyhteydessä ammuttu pantasusi Varsinais-Suomessa (Hiedanpää & Pellikka 2012) ja jälkimmäisestä hallinnon pyrkimys ulkoistaa turvallisuusperustaiset luvat poliisille ja ottaa ne sitten takaisin itselleen pihasusi-asetuksella (Naukkarinen 2013). Reaktioille tyypillistä oli, että ne auttoivat artikuloimaan ongelman uudelleen ja keksimään keinoja, joilla ongelmallisesta tilanteesta päästää eteenpäin. Olenaista on myös huomata, ettei yksikään toimija ollut täysin tai lainkaan tietoinen toimintansa seurauksista. Seuraamukset ovat syntyneet tilannekohtaisista teoista oletetun pelon ja salametsästyksen luoman paineen edessä; pyrkimyksistä ymmärtää vallitsevia susikriittisen kansalaisyhteiskunnan esiin tuomia oikeuksia ja säätää tilannetta tavalla, joka tyydyttää tuota painetta.

Lopuksi

Olemme artikkelissamme osoittaneet mikropolitiikan merkityksen susipolitiikan suunnittelussa ja toimeenpanossa. Susikriittinen paine on muuttanut tapoihin ja rutiineihin sisäistynyttä emotionaalista ilmapiiriä ja mukauttanut samalla hallintoa. Mikropolitiikan harjoittamisen tuottamat poikkeukselliset häiriöt ja tiedolliset vihjeet ovat muuttuneet orastaviksi oikeuksiksi, kulttuurisiksi ja moraaliseksi perusteiksi, jotka ovat vaikuttaneet virallisiin toimintasääntöihin. Olemme myös osoittaneet, mitä suunnitellun ja spontaanin yhteiskunnallisen muutoksen rajapinnalla tapahtuu. Työmme luo näin edellytyksiä ymmärtää, miksi politiikan suunnittelu ja toimeenpano ovat niin hankalia hallinnollisia tehtäviä ja miksi niissä niin helposti aktiivisesti kriittisen kansalaisyhteiskunnan myötävaikutuksella epäonnistutaan.

Suomen susipolitiikka on tarjonnut yhteiskuntapolitiikan tutkimukseen erinomaisen tapauksen. Susiasioden hallinnan periaatteet, säännöt ja tavat eivät ole valmiit. Askel uuteen suuntaan otettiin uuden kannanhoitosuunnitelman myötä (MMM 2015). Tammikuussa 2015 voimaan astuneessa kannanhoitosuunnitelmassa kirjattiin uusia paikallistasolla ideoituja ja kehiteltyjä toimenpiteitä, joista yksi keskeisimmistä oli suden kannanhoidollinen metsästys. Se kaavailtiin toteutettavaksi kaksivuotisena kokeiluhankkeena vuosina 2015 ja 2016. Toimenpiteelle annettiin laaja yhteiskunnallinen tuki: on parempi metsästää susia suunnitelmallisesti kuin suunnittelemattomasti salaa. Myös muut kannanhoitosuunnitelmassa esitetyt toimenpiteet ja niiden toteuttamiseksi luodut hankeaihiot ovat alkaneet aktivoida erityisesti susimyönteistä kansalaisyhteiskuntaa mukaan keskusteluun ja uusien toimintamallien kokeiluun, mutta kehitystä on tätä kirjoitettaessa vielä vaikea arvioida.

Monipuolistunut keskustelu, uudet toimintamallit ja kokeiluhankkeet luovat uudenlaisia edellytyksiä toimiville ja hyväksyttävälle taloudellisille ja moraalisisille kannustimille elää susien kanssa.

Kiitokset

Haluamme kiittää Suomen Akatemiaa tutkimuksemme (253750) rahoittamisesta.

Susipolitiikan suunnanmuutos – ohjailusta omistajuuteen

Haasteena susipolitiikan sosiaalinen kestävyys

Nykypäivän suomalaisella suurpetojen kannanhoidolla on pitkät juuret. Suurpetokantojen hupeneminen 1900-luvun alkuvuosikymmeninä, ekologisen tiedon karttuminen ja petojen ekologisen roolin ymmärtäminen sekä yleisesti yhteiskunnassa 1960- ja 1970-luvuilla levinnyt ympäristö- ja suojelutietoisuus suurpetojenkin kohdalla johtivat mittaviin muutoksiin kulttuurisessa ajattelussa (Ilvesviita 2005; Nienstedt 1997). Riistanhoidon toimijoiden, tutkijoiden ja suojelijoiden toimesta vanhat toimintamallit purettiin ja suurpedoille asetettiin rauhoitusajkoja sekä luovutettiin vuosisataisesta vahinkoeläinluokittelusta ja tapporahajärjestelmästä. Suomi ratifioi Bernin sopimuksen vuonna 1986 sitoutuen tarvittaviin toimiin luonnonvaraisten eläinkantojen pitämiseksi tasolla, joka vastaa ”ekologisia, tieteellisiä ja sivistyksellisiä vaatimuksia” (Yleissopimus Euroopan luonnonvaraisen kasviston ja eläimistön sekä niiden elinympäristön suojelusta, I luku, 2 Artikla). Luontodirektiivi (92/43/ETY) puolestaan on Suomea velvoittavaa oikeutta. Ilves, karhu ja susi kuuluvat luontodirektiivin lajiliitteeseen IV (pl. susi poronhoitoalueella), joka velvoittaa tiukan suojelujärjestelmän käyttöönottamista suotuisan suojelutason saavuttamiseksi ja ylläpitämiseksi.

Suurpetojen kannanhoidon tavoitteiden ja toimenpiteiden asettelu on ylhäältä päin johdettua ja siten tietyiltä toimenpiteiltään väistämättä paikkasokeaa. Kannanhoidon onnistumisen kannalta keskeisten paikallisten ja alueellisten ryhmien näkemys suurpetopoliittisista tavoitteista ja toimenpiteistä ei ole siirtynyt päätök-

sentekoon heidän toivomallaan tavalla (Pohja-Mykrä & Kurki 2014a). Jotta kannanhoidolliset toimenpiteet olisivat suurpetojen esiintymisalueilla hyväksyttyjä, täytyy niiden tapahtua ihmisten jokapäiväisen arkielämän ehdoilla. Kannanhoidon strategisten tavoitteiden vaatimat toimenpiteet eivät siis saa kohtuuttomasti häiritä elinkeinojen harjoittamista, harrastuksia tai totuttua kulttuuria. Nykyisellään nimenomaan suden kannanhoito ei näitä ehtoja täytä (Borgström 2011). Suurpetoihin liittyvä monitahoinen konflikti ilmenee jännitteinä paikallisyhteisöjen ja keskushallinnon, maaseudun ja kaupunkien sekä maallikoiden ja tutkijoiden välillä. Kansallisten kannanhoidotavoitteiden kiistäminen ja toisaalta luottamuspuolan rakentuminen kentän ja viranomaisten sekä kentän ja tutkijoiden välille on vienyt pohjaa suunnitelmalliselta kannanhoidolta. Erityisesti näin on suden ja ahman kohdalla (Pohja-Mykrä & Kurki 2014a).

Vähäiset vaikutusmahdollisuudet paikallisissa suurpetoasioissa on johtanut tilanteeseen, jossa kiistetään suurpetojen virallinen kannanhoito kaatamalla suurpetoja salaa ja antamalla erityisesti suden salakaadoille epävirallinen hyväksyntä (Pohja-Mykrä 2014; Rannikko 2012a). Susien salakaatojen päämotiivina on haastaa julkishallinto, koska susipolitiikan tavoitteisiin ja toimenpiteisiin on turhauduttu (Pohja-Mykrä 2014). Myös yhteisön antama tuki salakaatajille ja -kaadoille johtuu turhautumisesta riistahallinnon tavoitteisiin ja toimenpiteisiin ja on erityisen merkittävää kestävän kannanhoidon näkökulmasta (Pohja-Mykrä & Kurki 2014b).

Artikkelissamme arvioimme, voiko psykologinen omistajuus olla toimiva näkökulma kehittää sosiaalisesti kestävämpää kannanhoitoa sudelle, tuolle ”väkivaltaiselle ja brutaalille pedolle, joka pahimmillaan repii lapsen pois äitinsä rinnoilta” (ks. Olaus Magnus 1555). Ensiksi määrittelemme psykologisen omistajuuden. Sen jälkeen tarkastelemme psykologista omistajuutta eläinkantojen hallinnan yhteydessä. Esimerkkeinä käytämme hirveä ja maakotkaa. Suden kohdalla tarkastelemme ensin ihmisen ja suden välisen suhteen erityispiirteitä historiallisen aineiston valossa. Sen jälkeen hahmottelemme mahdollisia tapoja vahvistaa psyko-

logista omistajuutta sutta kohtaan. Me käytämme tässä esimerkkeinä metsästäjien sitouttamista susikannan hoitoon, suden taloudellisen arvon nostamista metsästyksen keinoin, sekä susireviireillä asuvien ihmisten turvallisuudentunteen vahvistamista.

Psykologinen omistajuus

Käytämme työssämme psykologisen omistajuuden käsitettä. Sen muodostumista ja merkittävyyttä on tutkittu organisaatiotutkimuksen alalla. Tutkijat ovat tyypillisesti halunneet ymmärtää ihmisten työpanostusta ja sitoutumista organisaatiossa sekä asennoitumista ja käyttäytymistä työympäristössään (Avey ym. 2009; Pierce & Rodgers 2004; Van Dyne & Pierce 2004). Lähdesmäki ja Matilainen (2013) ovat soveltaneet psykologisen omistajuuden käsitettä luonnonvaroihin metsänomistajien metsänkäytön kohdistuvan päätöksenteon tutkimuksessa. Käytämme psykologista omistajuutta analogiana. Uskomme, että käsitettä soveltamalla löytyy keinoja vahvistaa suden kannanhoidon sosiaalista kestävyyttä.

Etzionin (1991) mukaan omistajuus kohdistuu todelliseen kohteeseen, mutta muodostuu asenteista, ja tällä omistajuudella täytyy olla yhteisön ja ympäröivän kulttuurin tuki. Konkreettinen omistajuus poikkeaa psykologisesta omistajuudesta siten, että yhteisön pelisäännöt ja yhteiskunnan lainsäädäntö tukevat konkreettista omistajuutta. Psykologinen omistajuus sen sijaan rakentuu vahvalle henkilökohtaiselle tunteelle, jolla ei tarvitse olla lain suoma ohjausta. Piercen ym. (2003) mukaan psykologinen omistajuus on mielentila ja muodostuu sekä omistamisen tunteesta ("Minkä omistan, siitä tulee osa minua"), omistajan ja kohteen läheisestä suhteesta että tunne- ja tietokomponenttiin pohjautuvista asenteista, jotka muodostavat käsityksen omistettavasta kohteesta. Psykologinen omistajuus on yksinkertaistettuna vastuunkantoa omistettavasta kohteesta, ja se rakentuu kolmen eri mekanismin kautta; vaikutusmahdollisuus omistamisen kohdetta kohtaan, kohteen

tuntemus sekä kohteeseen panostaminen psyykkisesti, fyysisesti ja aineellisesti (Pierce ym. 2003).

Ihmisillä on pohjimmiltaan taipumus ja tarve psykologiseen omistajuuteen (Pierce ym. 2003). Psykologinen omistajuus tyydyttää ihmisen perustarpeita, kuten tarvetta olla vuorovaikutuksessa ympäristönsä ja siihen liittyvien objektien kanssa, sekä tarvetta puolustaa reviiriään ja tuntea alueellensa kuuluvat objektit (Pierce ym. 2003). Psykologisella omistajuudella on myös merkittävä rooli identiteetin rakentamisessa yhteisössä (Pierce ym. 2003). Parhaimmillaan psykologisen omistajuuden tunne voi johtaa tilanteeseen, jossa ihmiset omaksuvat omistajuuden osaksi identiteettiään (Avey ym. 2009; Pierce ym. 2001). Henkilökohtaisuudestaan huolimatta psykologinen omistajuus on tulkittavissa myös kollektiivisena tunteena, joka rakentuu kollektiiviseksi vastuuksi (Pierce & Jussila 2010). Piercen ym. (2001) mukaan psykologinen omistajuus rakentuukin voimakkaammin tilanteissa, joissa omistajuus laajenee yhteisölliseksi. Tämän artikkelin tavoitteena on tutkia keinoja, joilla on mahdollista synnyttää ja vahvistaa kollektiivista psykologista omistajuutta ensinnäkin metsästäjien keskuudessa, toisekseen susireviirien paikallisyhteisöissä. Aihetta tarkastellaan sellaisten ulkomaisten ja kotimaisten onnistumistarinoiden kautta, joissa psykologista omistajuutta voidaan katsoa esiintyvän merkittävässä määrin kannanhoidon onnistumisen turvaamiseksi.

Pohdittaessa psykologisen omistajuuden rakentamista susia kohtaan omistamisen kokemus synnytetään käytännönläheisillä toimenpiteillä, susireviirien asukkaille annetuilla oikeuksilla ja riistatiedon jakamisella, joilla rakennetaan omistamisen tunnetta, läheistä suhdetta susiin ja vaikutetaan asenteisiin. Asenteet muodostuvat psykologisessa tutkimuksessa yleisesti hyväksytyn näkemysn mukaan tiedollisesta komponentista, tunnekomponentista ja toimintakomponentista (Erwin 2001). Susiasenteisiin liittyy usein vahva tunnekokemus susien aiheuttaessa esimerkiksi pelkoa (Davey ym. 1998; Pohja-Mykrä & Kurki 2014b). Toisaalta pelko voi kanavoitua vihaksi tai turhautumiseksi pelon aiheuttajaa kohtaan (Jacobs ym. 2012). Tässä tapauksessa itse lajin lisäksi myös

riistahallintoa kohtaan, jonka toimien johdosta ihmiset joutuvat jakamaan elinalueensa susien kanssa ja kantamaan huolta oman hyvinvointinsa tai elinkeinonsa puolesta (Pohja-Mykrä & Kurki 2014b). Tässä artikkelissa arvioimme, miten susien taloudellisen arvon nostaminen metsästyksellä sekä luottamuksen rakentuminen riistahallinnon ja -tutkimuksen sekä susireviirin asukkaiden välille, voivat vaikuttaa psykologisen omistajuuden syntymiseen susia kohtaan. Vahvistuneen psykologisen omistajuuden myötä on mahdollista havaita vastuuntunteen kehittymistä asuinalueen susia kohtaan. Voisiko silloin syntyä tunne ”meidän susista”?

Menestystarinoista opiksi

Psykologisen omistajuuden rakentamisen ja vahvistamisen keinoja suden kannanhoidoa pohdittaessa tarkastelemme onnistuneina esimerkkitapauksina hirveä ja maakotkaa. Näkemyksemme mukaan näiden lajien kannanhoidoissa onnistuminen on ollut seurausta politiikasta, jossa asiaa tietoisesti suunnittelematta on onnistuttu rakentamaan psykologisen omistajuuden tunne ja siihen kytkeytyneenä on syntynyt paikallinen vastuunkanto.

Suomessa annettiin 1300-luvulla kaikille oikeus hirvenmetsästyksen maanlaeissa mainittuina luvallisina aikoina. Hirven ensimmäiset rauhoitusajat asetettiin jo vuoden 1347 maanlaissa laskiaisesta kesäkuun loppuun (Mykrä ym. 2005). Hirvikanta ajautui lähelle sukupuuttoa 1850-luvulla. Kannan vähenemisen taustoista ei ole varmuutta, mutta todennäköisenä selityksenä pidettiin suuria susikantoja (Kivirikko 1940; Mela & Kivirikko 1909). Hyötyriistan metsästys liitettiin maanomistukseen vasta vuoden 1868 metsästysasetuksessa, jolloin myös hirvi rauhoitettiin kokonaan. Hirvikanta elpyi muutaman vuosikymmenen aikana ja hirvien aiheuttamat vahingot viljelmille tulivat paikallisten asukkaiden kontolle (Mela & Kivirikko 1909). Eläintieteilijä Mela kritisoi metsästyslain tiukkaa hirvipolitiikkaa, josta olikin tullut lisääntyneiden salakaatojen vuoksi hirvikannalle turmiollinen. Melan mukaan

vapaampi metsästys ei alentaisi kantaa, mutta mahdollistaisi paremmin hirvivahinkojen korvaukset. *Luonnon Ystävässä* vuonna 1902 Mela pohti keinoja pelastaa sukupuuton partaalla oleva laji ja totesi, että ”Näin laajennettu metsästysoikeus tekisi hirvestä hyötyeläimen vahinkoeläimen sijaan.”

Vuodesta 1906 lähtien hirvenmetsästys oli jälleen sallittua koko maassa ja hirvikanta jatkoi voimistumistaan. Ensimmäisen maailmansodan vaikutukset ylsivät kuitenkin Suomeen saakka ja kansan kärsiessä liharavinnon puutteesta pyyntiponnistukset kohdistettiin nimenomaan hirveen (Pohja-Mykrä & Mykrä 2006). Salakaadot verottivat hirvikantaa huomattavasti ja vuoden 1923 täysrauhoituksen aktiivisena puolestapuhujana toimi vastaperustettu Suomen Yleinen Metsästäjäliitto (Nygrén 2009). Jatkosodan aikana hirveä ei rauhoitettu vaan metsästyslupia myönnettiin lain myötä aiempaa enemmän, mutta salakaatoja ja sen mukanaan tuomaa salakauppaa ei sittenkään kyetty estämään (Anon.1944; Hallituksen esitys 1943).

Metsästysasetusten avulla ohjailtiin järjestäytyneempään hirvenmetsästykseen 1950- ja 1960-luvuilla. Metsästyssseurojen organisoituminen ja ekologisen tiedon karttuminen saalisjakauman vaikutuksesta hirvikannan kehitykseen saivat aikaan merkittävän muutoksen hirvikannassa. Metsästyssseurat ottivat vastuuta hirvenmetsästyksen organisoinnista ja verotussuunnittelusta, ja siten hirvikannan voimakas elpyminen alkoi 1950-luvulla (Nygrén 2009) huolimatta hirvien salakaadoista (mm. Mäki 1954, 1956, 1958). Toisaalta salakaadot olivat määrältään niin vähäisiä, ettei niillä ollut vaikutusta hirvikannan kehitykseen. Lisäksi sotien jälkeiset metsänhakkuiden lisääntymiset ja siirtyminen harsintahakkuista avohakkuihin runsastuttivat taimikoita ja siten paransivat hirven ravintotilannetta aiempaan. (Nygrén 2009.) Nykyään metsästyssseuroissa on mahdollisuus vaikuttaa alueensa metsästysverotukseen, määriin, ikärakenteeseen ja aikuisten yksilöiden kohdalla sukupuolien lukusuhteeseen. Samalla metsästyssseuroilla on toimintansa jatkuvuuden turvaamiseksi velvollisuus pitää yllä sujuvia paikallisia sidosryhmäsuhteita etenkin maanomistajiin.

Paikallinen vastuun jakaminen hirvikannan hoidossa on osoittautunut menestyksekkääksi. Oikeuksien, lisääntyneen tiedon ja rakennetun monitasoisen luottamuksen kautta on hirveä kohtaan syntynyt paikallista psykologista omistajuutta.

Maakotka katsottiin lainsäädännössä ihmisen toimille haitalliseksi vahinkoeläimeksi. Maakotkan vainoon kannustettiin valtion maksamin tapporahoin vuosina 1742–1923 ja Suomen Metsästyshdistyksen maksamin tapporahoin vuosina 1879–1898. (Pohja-Mykrä ym. 2012.) Maakotka pesi 1800-luvulla läpi Suomen, mutta hävisi eteläisistä osista vuoteen 1850 mennessä (Mela 1882; von Wright 1859). Kiivaan vainon vuoksi maakotka oli 1900-luvun alussa hävinnyt käytännössä muualta kuin Lapista (Mela & Kivirikko 2009). Merikallio totesikin vuonna 1955: ”Tuo esisiemme mielikuvituksessa, kuten Kalevalamme osoittaa, vankan sijan vallannut siivellinen olento, on viimeisinä aikoina joutunut luonnonystävien huolestumisen kohteeksi sen jouduttua uhkaavan lähelle sukupuuttoon kuolemista.”

Nimenomaan kiivas vaino, yksilöiden tappaminen ja pesäpaikkojen tuhoaminen saivat aikaan maakotkan paikalliset sukupuutot (Kivirikko 1926–1927). Maakotka rauhoitettiin Oulun lääniä lukuun ottamatta vuosiksi 1926–1955 ja poronhoitoalueen ulkopuolella vuosiksi 1955–1962. Vuonna 1962 maakotka rauhoitettiin koko maassa. Rauhoituksen myötä maakotkakanta saatiin uudelleen kasvuun (Pohja-Mykrä ym. 2012). Lapissa vaino kuitenkin jatkui, koska maakotka aiheutti siellä porovahinkoja. Vainon lopettamiseksi maakotkan vahinkokorvausta muutettiin vuonna 1999 (Valtioneuvoston päätös 373/1999) siten, että paliskunnille alettiin maksaa laskennallinen korvaus alueella tapahtuvasta maakotkan pesinnästä ja toteutuneesta poikastuotosta reviirikohtaisen kertoimen mukaisesti. Samalla aloitettiin maakotkan pesintätiedon jakamiseksi vuosittaiset paliskuntien ja Metsähallituksen kesken pidettävät keskustelutilaisuudet, joissa jaettiin tietoa pesinnöistä ja niiden sijainnista.

Muutos on ollut maakotkan ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen kestävyyskannalta merkittävä. Kyseisenlaisella kan-

nustavalla palkkiolla on saavutettu maakotkakannan kohentumisen lisäksi hallinnollista ja taloudellista tehokkuutta, toiminnan hyväksyttävyyttä ja oikeudenmukaisuuden tunnetta (Suvantola 2013). Oikeudenmukaisuus tarkoittaa tässä sitä, että poromiehet kokevat maakotkan suojelusta koituvien kustannusten jakaantuvan tasaisemmin yhteiskunnan harteille sen sijaan, että kustannukset koituisivat yksinomaan poronhoitajille. Korvaukset maksetaan paikalliselle tasolle, maakotkareviirien paliskunnille, mikä on edesauttanut korvausjärjestelmän hyväksyttävyyttä. Sellethinin ja Skoghin (2004) mukaan Ruotsissa maakotkan reviiripohjainen korvausjärjestelmä on koettu epäoikeudenmukaisena, koska korvaus maksetaan Saamelaiskäräjille, jolloin korvaus ei kohdistu suoraan maakotkan esiintymisestä kärsiville poronhoitajille.

Oheisissa esimerkeissä omistajuus on syntynyt lajin hyvinvoinnin kannalta oleellisten sidosryhmien sisällä. Omistajuus voi syntyä yksinomaan vaikutusmahdollisuuksien, kohteen tuntemuksen tai resurssien käyttämisen kautta, mutta näiden yhtäaikaisuus vahvistaa psykologista omistajuutta (Pierce ym. 2003). Hirven kohdalla vaikutusmahdollisuuksia on annettu paikallisen tason metsästäjille, ja nämä vaikutusmahdollisuudet ovat edelleen näkyneet hirvikannan kehittämisessä ja vahinkokehityksessä. Oman työn jäljen näkeminen omistettavassa kohteessa vahvistaakin psykologista omistajuutta (Pierce ym. 2003). Kohteen tuntemus on kasvanut ekologisen tiedon lisääntymisen myötä. Tämä tieto on myös jalkautettu kentälle. Maakotkan kohdalla poronhoitoalueella on jaettu tietoa maakotkapesinnöistä ja sitoutettu poromiehet kenttätööhön yhdessä Metsähallituksen kanssa. Molempien lajien kohdalla sidosryhmät myös panostavat aktiivisesti kannanmääritykseen ja sidosryhmäyhteistyöhön. He sitouttavat resurssiaan omistettavaan kohteeseen, minkä voi todeta vahvistaneen psykologista omistajuutta. Maakotkan kohdalla on paikattu vaikutusmahdollisuuksien vähyyttä oikeuksilla saada korvauksia. Korvausten kulkeutuminen mahdollisimman lähelle kyseisen maakotkareviirin toimijoita vahvistaa kyseisen alueen yhteisöllisyyttä ja antaa tunteen oman tilan hallinnasta. Näillä tekijöillä on psykologista omistajuutta vahvistava vaikutus.

Pohdittaessa hirvi- ja maakotkakokemusten hyväksikäyttämistä suden kohdalla on syytä kuitenkin huomata erot suhtautumisessa lajeihin. Hirvi itsessään on suuri hyödynnettävissä oleva riistaeläin. Sen aiheuttamat haitat kohdistuvat lähinnä maanomistajiin ja liikenteeseen. Haitallisuudestaan huolimatta maakotkan kauneutta ja rohkeutta on aina ihailtu (Yläanne 1948). Maakotka ei ole uhka ihmiselle, ja jo muinaisissa sivilisaatioissa maakotkaan, kuten muihinkin suuriin petolintuihin, on suhtauduttu myönteisesti tai välinpitämättömästi (Thiollay 1994).

Historiallinen aineisto susiasenteista

Psykologisen omistajuuden rakentaminen sutta kohtaan vaatii ymmärrystä suden ja ihmisen välisestä suhteesta. Valitsimme tämän suhteen tarkasteluun historiallisen näkökulman, jotta suden yhteiskunnalliset erityispiirteet nousevat riittävällä tarkkuudella esiin ja voimme tehdä johtopäätöksiä tarvittavista toimenpiteistä psykologisen omistajuuden rakentamiseksi susia kohtaan. Tarkastelemme suhtautumista suteen 1900-luvun alkuvuosikymmenien tapporahatilastojen ja lehtiartikkeleiden avulla. Tähän ajankohtaan ajoittuu suurpetojen hupateneista kannoista noussut huoli ja ensimmäiset yritykset suojella suurpetoja. Samaan aikaan alkoivat ilmestyä ensimmäiset sidosryhmien julkaisemat aikakauslehdet, joista on tulkittavissa suurpetoihin liitettyjä kielteisiä ja myönteisiä asenteita. Kirjallisuuslähteisiin nojaten tarkastelemme susiasenteita nykypäiviin saakka.

Selvitimme, onko maksetuilla tapporahoilla Suomessa ollut vaikutusta suurpetojen tappointensiteettiin. Keräsimme virallisista tilastoista suden, ahman, karhun ja ilveksen saalistilastot vuosilta 1899–1942, jotka perustuvat kyseisistä lajeista maksettuihin tapporahoihin. Oletamme, että tapporahoja maksettiin annetun lain mukaisesti. Tapporaha oli säädetty erikseen aikuisille yksilöille ja pennuille, mutta koska niitä ei erotella tapporahatilastoissa, käsittelemme niitä tässäkin yhtenä ryhmänä. Teimme myös oletuksen,

että suurpetojen kohdalla ei ollut lajien tunnistusvaikeuksia toisin kuin esimerkiksi lintulajien tunnistamisessa (Pohja-Mykrä ym. 2012). Tapporahatilastoja voi siten pitää näiltä osin luotettavana.

Tapporahakaudet (taulukko 1) ja maksetut tapporahamäärät vaihtelivat sekä lajien välillä että ajan kuluessa. Säädetyn tapporahan suuruus riippui lajin koetusta haitallisuudesta. Suurimmat tapporahat maksettiin siten suurpedoista ja suurista petolinnuista (Pohja-Mykrä ym. 2005). Katsottiin myös, että näiden lajien metsästäminen vaatii aikaa, vaivaa ja osaamista, joten tapporahan tuli myös kattaa nämä metsästäjille aiheutuvat kulut (Komitean mietintö 1896, 1921).

Suurin tapporaha oli säädetty sudesta. Tarkasteluajanjaksolla suden tapporaha oli 100 mk vuosina 1899–1923, 400 mk vuosina 1924–1934 ja 500 mk vuosina 1935–1942. Karhun ja ilveksen tapporaha oli 25 mk vuosina 1899–1923 ja karhun tapporaha 500 mk 1935–1942. Ahman tapporaha oli puolet suden tapporahasta aina vuoteen 1934 saakka ja 500 mk vuosina 1935–1942. Muunsimme tapporahat nykyrahaa vastaaviksi rahanarvonkertoimella. Tämän näimme tarpeellisenä tarkasteluajanjakson osuessa aikaan, jolloin Suomessa tapahtui merkittäviä rakenteellisia muutoksia. Suomen

Taulukko 1. Kuninkaallinen metsästysasetus vuodelta 1647 asetti tapporahan karhulle ja sudelle. Ilvekselle ja ahmalle asetettiin tapporaha vuoden 1868 Metsästysasetuksessa. Tapporahamaksatus siirtyi kunnilta valtiolle vuoden 1898 Metsästysasetuksessa.

Suurpeto	Kunnat	Valtio
ahma	1869–1898	1899–1975
ilves	1869–1898	1899–1923, 1949–1953, 1956–1962
karhu	1648–1898	1899–1923, 1935–1953
susi	1648–1898	1899–1975

markka kärsi inflaatiosta vuodesta 1916 eteenpäin, joten myös tapporahan arvo aleni huomattavasti Suomen itsenäistymisen vuonna 1917 ja sisällissodan aikoihin vuonna 1918.

Vuosittaiset susien saalismäärät vaihtelevat, mutta ainoastaan yhtenä vuotena (1928) ei ole saatu saaliiksi ainoatakaan sutta. Suurimmat tappomäärät ovat vuosilta 1907 ja 1909, jolloin saaliiksi saatiin peräti 45 sutta. Keskimääräinen vuosisaalis oli 14 sutta. Karhun keskimääräinen vuosisaalis oli 35 yksilöä (4–82), ilveksen 35 yksilöä (9–86) ja ahman 36 yksilöä (7–125).

Tapporahatilastojen lisäksi käyttämäämme aineistoa olivat Suomen luonnonvaraisia selkärankaisia ja niiden suojelua koskevat artikkelit (yhteensä 451 kpl) seuraavista julkaisuista: *Eläinsuojelus* (1899–1917), *Eläinten ystävä* (1906–1928), *Luonnon Ystävä* (1897–1923), *Tidskrift för Jägare och Fiskare* (1893–1915), *Suomen metsästyslehti* (1906–1928) ja *Tidskrift för Jakt och Fiske* (1918–1928). Suojelijoiden ja tutkijoiden lehdistä kerättiin myös asenteeltaan lajia tai lajiryhmää kielteiseksi luokiteltavissa olevat artikkelit. Kävimme tämän artikkeliaineiston systemaattisesti läpi keräten kaikki suurpetoja koskevat kirjoitukset ja tunnistimme erot asennoitumisessa eri lajeihin. Kirjoitukset koskettivat lähinnä sutta ja karhua, ja niitä koskevilla kirjoituksilla osoitamme asenne-erot lajien välillä 1900-luvun alkuvuosikymmeninä.

Tulokset kertovat suden erityisyydestä

Muista suurpedoista poiketen (taulukko 2) suden kohdalla laissa säädetyllä tapporahalla ei aineistossa ollut yhteyttä siihen, kuinka paljon susia vuosittain tapettiin. Suurpetojen kannankehitys on ollut kaikkien suurpetolajien kohdalla samansuuntainen tarkasteluajanjaksolla käyden vähimmillään muutamissa kymmenissä yksilöissä ja ollen lähellä sukupuuttoa 1920-luvun alussa. Suden, kuten muidenkin suurpetojen, esiintyminen rajoittui tarkasteluajanjaksolla lähinnä itäiseen ja pohjoiseen Suomeen, joskin vaelta-
via yksilöitä löytyi ympäri maan (Pulliainen 1974). Sota-aikaisten

Taulukko 2. Ahman, ilveksen, karhun ja suden tapporahan suuruuden ja tapettujen yksilöiden suhde. Tapporahoitetut vuodet (n) ovat vuosilta 1899–1942 niiltä osin mitä kullekin lajille oli laissa tapporaha säädetty (ks. taulukko 1). Suden kohdalla tapporahan suuruus ei vaikuttanut tapettujen susien määrään.

Suurpeto	Tapporahoitetut vuodet (n)	Spearmanin korrelaatiokerroin	P-arvo
ahma	44	0.50	0.0005
ilves	25	0.59	0.0021
karhu	33	0.40	0.0218
susi	44	0.17	0.2750

pyyntiponnistusten lasku näkyi kaikkien suurpetojen kohdalla, ja rahanarvon aleneminen vaikutti kaikkien suurpetojen tapporahan suuruuteen (Pohja-Mykrä & Mykrä 2006). Suden kohdalla selitystä tapettujen susien lukumäärän riippumattomuudesta tapporahaan ei voi hakea vähäisistä susista, tapporahan määrästä tai siitä, että pyyntiponnistukset sota-aikoina keskitettiin hyötyriisintaan. Suhtautumisessa suteen on täytynyt olla omanlaisiaan piirteitä, joita ei muiden suurpetojen kohdalla ole ollut nähtävissä.

Harvaan asutussa maassa, missä karjan metsälaidunnus oli yleistä 1960-luvulle saakka, olivat suurpetojen aiheuttamat menetykset karjanpidolle ja poronhoidolle mittavia. Menetykset olivat tilastollisten vuosikirjojen (1877–1880) valossa melko suuria; nelivuotiskautena 1877–1880 juuri ennen susikannan reilua vähentämistä suurpedot tappoivat koko maassa 40 198 lammasta, 6 972 nautaa, 14 189 poroa ja 4 436 yksilöä muuta karjaa. Erityisesti talojen läheisyydessä pidetyn karjan menetyksissä syyllisenä pidettiin lähinnä sutta (Teperi 1977).

On epäilty, että susivainon taustalla on nimenomaan karjanhoidon lisääntyminen 1800-luvulla (Pulliainen 1974), mutta lainsäädännön valossa näyttää siltä, että vaino on ollut yhtämittaista ih-

misen ja suden yhteisessä historiassa. Roistomaisuus ja äärimmäinen julmuus on liitetty susiin ympäri maailman (Agarwala 2010; Schanning 2009), ja piispa Olaus Magnuksen kirjoituksessa *Pohjoisten kansojen historia* (1555) painotetaan suden julmia piirteitä aivan toisella tapaa kuin muiden suurpetojen. Susi katsottiinkin lainsäädännön näkökulmasta kaikkein vahingollisimmaksi pedoksi. Suomen aikanaan asuttaneet heimot jakoivat hyötyriistan osalta kylän ulkopuoliset erämaat valtauksilla, mutta haitallisia petoja, kuten susia ja karhuja, sai pyytää missä tahansa (Haltia 1950; Hepola 1991). Susi yhdessä karhun kanssa luokiteltiin jo vuoden 1347 Maunu Eerikinpojan maanlaissa vahinkoeläimeksi. Sudella oli petojen joukossa vielä erityisasema: sen vainoaminen oli määrätty kansalaisten velvollisuudeksi ja ainoastaan papit, lukkarit ja loisivaimot (ruots. *praeste och cluckara oc eenstica quinnor*) oli siitä vapautettu (Maunu Eerikinpojan maanlaki 1347). Sakon uhallä tuli jokaisen miehen omistaa neljä syltä pitkä susiverkko, ja osallistua yhteisiin jahteihin aina kutsuttaessa. Tämä velvollisuus säilyi laissa peräti 522 vuotta, vuoden 1868 metsästysasetukseen saakka. Vuoden 1647 kuninkaallisessa metsästysasetuksessa painotettiin suunnitelmallisten jahtien järjestämistä jahtimestareiden johdolla yhdessä maaherrojen sekä kihlakuntien käskyläisten kanssa. Sudesta myös maksettiin suurimmat tapporahat ja tapporahamaksatusaika oli pidempi kuin minkään muun lajin kodalla ollen peräti 329 vuotta (1647–1975).

Vaikka jo 1910-luvulla tunnistettiin suurpetojen uhanalainen asema ja niistä puhuttiin *luonnonmuistomerkkeinä*, muun muassa eläintieteellisessä julkaisussa *Luonnon Ystävässä* toisteltiin suden ja karhun vahingollisuutta ja aina vuoteen 1918 saakka kuvailtiin kyseisten lajien roistomaisia tapoja. Aikansa merkittävä eläintieteilijä Mela totesi *Luonnon Ystävässä* vuonna 1902, että ”Kaikissa tapauksissa on susi niin vahingollinen peto, että ihmisen sietäisi kaikin voimin avustaa hirviä taistelussa susia vastaan”. Vuonna 1905 toinen merkittävä eläintieteilijä Palmén kritisoi luonnon hävittämistä ja totesi: ”Että karhu, susi ja muut sellaiset petoeläimet ovat saaneet väistyä viljelyksen tieltä, on kyllä asutuksen kannalta

katsoen edullista, mutta luonnonhistorian on pidettävä sitä välttämättömäksi tulleen aukkona eläimistössämme.”

Ensimmäisen särön vahinkoeläinkontrollin tarpeellisuuteen toi metsästäjien halu suojella karhua jo vuonna 1900 (Finska Jägförening 1900). Myös ilveksestä alettiin puhua suojelun näkökulmasta, ja kummankin lajin kohdalla rauhoitustarve nousi tutkijoiden keskusteluihin vuonna 1911 (Palmgren 1915). Tätä keskustelua kuitenkin muun muassa suojelijat vastustivat, koska heidän mukaansa susi ja karhu ovat vaarallisia ja siksi suojelu oli väärin (Anon. 1912; Hintze 1912; Palmgren 1915). Vaikkakin eläinsuojelijoiden piirissä koettiin vastenmielisyyttä metsästystä kohtaan, pääosin vaadittiin metsästäjiltä aktiivista vahinkoeläinkontrollia. *Eläinten ystävissä* vuonna 1912 otsikon *Urheiluteurastus* alla todetaan, että: ”Paikoittain saattaa kyllä joskus tulla tarpeelliseksi hävittää susia ja muita vaarallisia eläimiä, mutta meidän aikamme metsästäjät eivät tahdo tehdä edes sitäkään käytännöllistä hyötyä, että hävittäisivät sellaiset vahinkoeläimet, jotka ovat vaaralliset yleiselle turvallisuudelle, he ’rauhottavat’ ne ja luulottelevat sitte, että eläinten pitäisi olla heille kiitollisia heidän humanillisesta ja hyvántahtoisesta asiaansekaantumisestaan.” Eläintieteilijä Palmgren (1915) puolestaan totesi suden ja ahman rauhoituksesta vuonna 1915 seuraavasti: ”Beträffande vargen och järfven, som äfven de starkt förminskats i Vårt land, är det, till följd af deras utmordentliga skadlighet, omöjligt att tills vidare bereda dem någon som helst lindring i deras öde. Här måste naturskyddsintresset vika för mera berättigade kraf i det mänskliga hushållets intresse.”

Susivaino ei ottanut vuosikymmenien mittaan laantuakseen, ja lainsäädännöllä vainoa tuettiinkin aina vuoteen 1975 saakka. Pulliainen (1974) kuvaa Etelä-Suomessa (1) ja poronhoitoalueella (2) tapahtuvaa susijahtia seuraavasti:

- (1) *Susia on toki esiintynyt tämän alueen (Pohjois-Suomi ja Itä-Suomi) ulkopuolella Länsi- Lounais- ja Etelä-Suomessa, mutta noille alueille vaeltaneet sudet ovat joutuneet valtaisan takaa-ajon koh-*

teeksi. Jopa viisisataa miestä ja lukematon määrä moottoriajoneuvoja on ollut yhtä sutta jahtaa-massa.

- (2) *Kaikki kynnelle kykenevät ovat lähteneet susijah-tiin ja pitäneet sitä tärkeämpänä puuhana kuin tavanomaista työtä. Näiden suurjahtien kuvaan kuuluu, että ne kestävät useita päiviä ja jopa viikoja. Tänä aikana ihmiset eivät ole lainkaan huolissaan jahdin kustannuksista ja menetetyistä pal-koista ja tekemättä jääneistä töistä.*

Ekologiseen tietoon ja luonnonsuojelullisiin näkökohtiin perustuva yhteiskunnan ajattelun murros 1960- ja 1970-luvuilla yhdessä petokantojen syvän notkahduksen kanssa johti muun muassa tapporahajärjestelmän kyseenalaistamiseen (Pohja-Mykrä 2014). Pentti Linkola ensimmäisten joukossa nosti vuonna 1963 esiin ajatuksen, jonka mukaan olisi syytä luopua vahinkoeläin-hyöty-eläin-ajattelusta ja siirtyä pohtimaan suojelua eettisestä näkökulmasta (ks. Vuorisalo & Laihonon 2000). Suurpedot alettiin nähdä yhä enemmän hallinnollisin ja lainsäädännöllisin keinoin ratkais-tavissa olevana yhteiskunnallisena tehtävänä, ja suojelu nojautui vuosien kuluessa voimakkaasti kansainvälisten suojelusopimus-ten velvoitteisiin (Ilvesviita 2005).

Ihmisen ja suden välisessä suhteessa on kyse monisatavuoti-sesta yhteiselosta ja viime vuosien susikeskustelu on suomalaisen susihistorian valossa kovin lyhyt aikajakso. Suhtautuminen suteen on aina poikennut suhtautumisesta muihin suurpetoihin. Susi on ollut 1970-luvulle saakka yksiselitteisen lainsuojaton; tätä asen-noitumista on motivoinut suden uhka ihmisen hengelle ja tervey-delle sekä suden aiheuttamat vahingot riistamailla ja eritoten kar-jalaitumilla (Mykrä ym. 2005; Mykrä & Pohja-Mykrä 2005; Poh-ja-Mykrä ym. 2005). Kaikki suurpedot verottavat karjaa ja riistaa, mutta ainoastaan susi on saalistanut metsästyskoiria ja ihmisiä (Lappalainen 2005; Teperi 1977). Teperi (1977) pohtii suden eri-

tyisyyttä ja toteaa, että susi, poiketen muista suurpedoista, lähestyy ihmistä saalistustarkoituksessa:

Harvoin eksyi karhu ihmisen pihapiiriin, mutta kovina talvina – ja joskus kesäisinkin – oli susi monin paikoin asumusten ympärillä alituisesti kiertelevä vieras. Karhu uhkasi ihmistä useimmin vain selvästi määriteltävissä oloissa, mutta susi voi yllättää koska tahansa.

Suurpetojen läsnäoloon totumisessa tällä voi olla myös merkitystä. Suden ennakoimaton käyttäytyminen on omiaan pitämään yllä pelkoa ja kielteisiä asenteita sitä kohtaan (Johansson ym. 2012; Kaltenborn ym. 2006a).

Historialliset tiedot susien lastensurmista asettuvat lähinnä tiheimmin asutuille seuduille, Suomen rintamaille, ja etenkin Varsinais-Suomen tapahtumat vuosina 1880–1881 (Lappalainen 2005; Linnell ym. 2002; Poussette 2000; Teperi 1977) ovat pysyneet puheenaiheena vuodesta toiseen. Lehdistön merkittävästä roolista johtuen juuri tuo kaksivuotinen tapahtumasarja on säilynyt hyvin ihmisten tiedossa (Mykrä & Pohja-Mykrä 2005; Lähdesmäki & Ratamäki tässä teoksessa), mutta 1800-luvulla oli jo ennen kyseisiä tapahtumiakin susien raatelemana kuollut Suomessa ainakin 42 lasta ja kaksi aikuista (Linnell ym. 2002).

Pelko ja turvattomuus liitetään suden läsnäoloon yhä tänäkin päivänä. Vuoden 2005 kannanhoitosuunnitelman laadintaa edeltäneessä tutkimuksessa pelko ja suden aiheuttama turvattomuus nousivat merkittäviksi sidosryhmien tunnistamiksi suteen liitettyksi kielteisiksi tekijöiksi (Bisi & Kurki 2005). Susia pelätään myös enemmän nyt kuin aiemmin. Kyselytutkimuksen mukaan suomalaisista peräti 47 %:a (32 % vuonna 2009) pelkää susia (MH/SRK 2013). Susipelko ei ole yksinomaan suomalainen asia, vaan pelkoa esiintyy kautta suden levinneisyysalueen (mm. Bath & Majić 2001; McNaught 1987; Pyka ym. 2007; Røskoft 2007; Schanning 2009). Mikäli tunnistetaan tämä ihmisen kokema pelko susia koh-

taan, ymmärretään myös nykypäivän susikonfliktin syvin tausta. Suden läsnäolo synnyttää vahvoja, ensisijaisia tunteita, kuten pelkoa ja vihaa. Lisäksi paikallisyhteisöissä nousee vahva turhautumisen tunne lainsäätäjien ja riistahallinnon toimijoiden kyvyttömyydestä turvata arkielämä, harrastukset ja elinkeinot. Nämä voimakkaat tunteet toimivat pohjana kielteisille susiasenteille ja siten sysäävät liikkeelle ja vauhdittavat niin salakaatoihin ryhtymistä kuin niiden tukemistakin (Pohja-Mykrä & Kurki 2014b). Suden erityinen suhde ihmiseen on syytä ottaa huomioon, kun pyritään vahvistamaan susia kohtaan tunnettua psykologista omistajuutta maaseudun paikallisyhteisöissä.

Psykologisen omistajuuden rakentaminen sutta kohtaan

Kun tarkastellaan suden ja ihmisen välistä historiallista suhdetta, olennaiseksi muodostuu sutta kohtaan koettu pelko ja suden esiintymisalueilla koettu turvattomuuden tunne. On osoitettavissa, että metsästäjillä on aiemmin ollut vahva vaikutusmahdollisuus suden kannanhoitoon niin ajatuksen kuin toiminnankin tasolla. Vuonna 2005 valmistuneen ensimmäisen suden kansallisen kannanhoidosuunnitelman myötä metsästäjiä pyrittiin sitouttamaan kannanhoidon käytännön toteutukseen, mutta vaikutusmahdollisuudet tavoite- ja toimenpideasetteluun jäivät vaatimattomiksi. Lisäksi susi on koettu vahvasti nimenomaan haittaeläimeksi ja tämä status seuraa sitä yhä tänäkin päivänä. Tästä syystä tarkastelemme psykologisen omistajuuden rakentamista metsästäjien, suden taloudellisen arvon ja susireviireillä asuvien ihmisten turvallisuuden tunteen kautta.

Susi on merkittävin koiravahinkojen aiheuttaja ja aiheuttaa myös runsaasti kotieläinvahinkoja (Pohja-Mykrä & Kurki 2014a). Porovahinkojen aiheuttajana susi on äärimmäisen tehokas ja arvioiden mukaan yhtä sutta kohden aiheutuu vuosittain jopa noin 65 000 euron porovahingot (Laanikari 2013). Tämä on susikannan hoidon taloudellisen kestävyyskannalta niin merkittävä

haaste, että jo suden kannanhoitosuunnitelmassa vuonna 2005 linjattiin seuraavasti: ”Tavoitteena ei ole lisätä poronhoitoalueen susikantaa”. Sudelle myönnettyjen vahinkoperusteisten poikkeuslupien avulla on kannanhoitosuunnitelman tavoitteen mukaisesti pidetty poronhoitoalueen susikanta alhaisena. Vastaava tavoite on asetettu myös uudemmassa kannanhoitosuunnitelmassa vuodelta 2015 sanoin ”Poronhoitoalueella susikannan kasvua rajoitetaan erittäin merkittävien vahinkojen ehkäisemiseksi.” (MMM 2015). Sutta kohtaan koetulle psykologiselle omistajuudelle on näin ollen tarve eritoten poronhoitoalueen ulkopuolella.

Metsästyksen merkitys

Suden metsästyksellisen arvon nostaminen tähtää psykologisen omistajuuden rakentamiseen ja vahvistamiseen. Sidosryhmänä metsästäjät ovat merkittävä toimija susikannan hoidon tavoitteiden laatijana, hyväksyjinä ja menetelmien toteuttajina. Mikäli metsästäjille saadaan syntymään tunne vaikutusmahdollisuudesta oman tilan hallintaan ja samalla riistahallinto antaa heille aseman kannanhoidon toteutuksessa, vahvistuu metsästäjien susia kohtaan tuntema psykologinen omistajuus. Vaikutusmahdollisuuksia annetaan kannanhoitoon kolmen erilaisen sudenmetsästyksen organisoitavan kautta: 1) perinteisen, kaikille avoimen suden suojelumetsästyksen mahdollistaminen, 2) trofeemetsästyksen mahdollistaminen ja 3) kannustinpalkkioiden maksaminen laillisesti metsästetystä sudesta. Näillä toimilla edesautetaan suden statuksen kehittymistä arvokkaaksi riistaeläimeksi haittaeläimen sijaan.

Suden kohdalla on syytä edistää nimenomaan suojelumetsästystä (engl. *conservation hunting*), joka Suomessa toteutuu kannanhoidollisena metsästyksenä (MMM 2015). Kyseessä on siten metsästys, joka tukee kohteena olevan riistalajin elinkykyisen kannan hoitoa ja tarjoaa sosiaalisia, taloudellisia ja kulttuurisia hyötyjä metsästyksen kytkeytyville paikallisyhteisöille. Suden suojelumetsästyksessä metsästäjät voivat asettua yhteisössään aktiiviseen kannanhoidolliseen rooliin ja tämä edelleen vahvistaa psykologista

omistajuutta. Psykologinen omistajuus puolestaan vahvistaa metsästäjien motivaatiota toimia vapaaehtoisesti yhteisönsä hyväksi. Suojelumetsästyksen mukanaan tuomat edut yhteisölle vahvistavat metsästyssäätelystä ja sen hyväksymistä sekä edistävät sen myötä suojellisia tavoitteita (Freeman & Wenzel 2006).

Sudelle on hyvä rakentaa arvoa myös trofeiden kautta. Vahinkoperustaisella poikkeusluvalla tai poliisilain 16 §:n (aiemmin 25 §) perusteella kaadettu susi kuuluu valtiolle. Sutta ei siten käsitellä metsästyssaaliina tavalliseen tapaan. Trofeemetsästys liittyy kuitenkin kannanhoidolliseen metsästykseen saumattomasti toimien kannustimena suojelumetsästykselle ja sitä kautta kannanhoidon tukemiselle. Kannanhoidollisesti kaadetun suden kallon ja turkin jääminen kaatajalle onkin kirjattu uusimpaan kannanhoidosuunnitelmaan (MMM 2015). Trofeemetsästys vahvistaa psykologista omistajuutta. Trofee itsessään on voimakas muisto toteutuneesta metsästyksestä.

Tunnetuimmat onnistumiset suojelu- ja trofeemetsästyksessä liittyvät Afrikan megaherbivorien ja suurten kissaeläinten suojeeluun. Erinomaisia esimerkkejä löytyy myös pohjoisemmasta. Jääkarhujen suojelumetsästyksellä on saavutettu erinomaisia tuloksia Kanadassa. Jääkarhu on ihmiselle vaarallinen laji, ja sen myötä siitä tuli uhanalainen laji 1950-luvulla kautta koko levinneisyysalueen. Kanada ainoana maana otti käyttöön paikallisyhteisöjen organisoiman suojelumetsästyksen muiden maiden (Neuvostoliitto, Norja, Tanska, USA) rauhoittaessa jääkarhun kokonaan (Freeman & Wenzel 2006). Nykyisellään jääkarhu on Kanadaa lukuun ottamatta edelleen uhanalainen. Avainasemassa on ollut paikallisyhteisöille annetut vaikutusmahdollisuudet ja heidän sitouttamisensa metsästyksen toteutukseen. Paikalliset päättävät metsästystavasta ja metsästettävien jääkarhujen määrästä. Yhteisön jäsenet ovat käyttäneet resurssejaan jahtien järjestämiseen ja nähneet työnsä tuloksen paikallisen talouden kohentumisena. Tämä kehityskulku on rakentanut paikallisten psykologista omistajuutta jääkarhuja kohtaan.

Laittomia tekoja, kuten salakaatoja, ei todennäköisesti voida psykologisen omistajuuden rakentumisella avulla kokonaan pois-

taa. Myös hirven ja maakotkan kohdalla laittomia tappoja tapahtuu edelleen. Oleellista suden kohdalla on pystyä vähentämään laitton toiminta sellaiselle tasolle, ettei se vaaranna suunnitelmallista kannanhoitoa. Julkisoikeudellisen valvonnan ja taloudellisin lisäresurssein on mahdollista yhä tehokkaammin selvittää salakaatoja ja niiden tekijöitä, sekä lainsäädäntöä kiristämällä tuomita nämä teot yhä ankarammin. Näillä tehostetuilla keinoilla ei kuitenkaan vaikuteta siihen yhteisön antamaan tukeen, jolla salakaadot tällä hetkellä oikeutetaan (Pohja-Mykrä 2014). Psykologisella omistajuudella sen sijaan voi olla mahdollista vaikuttaa reviirien yhteisöjen asenteisiin salakaatoja kohtaan. Mikäli laillisesti metsästetystä sudesta myönnetään kannustinpalkkio, sudesta on mahdollista tehdä yhteisön yhteinen resurssi, jonka hyvinvointia metsästysajan ulkopuolella on syytä edistää. Metsästäjien saavuttaessa yhteisössään kannanhoidon kannalta merkittävän roolin metsästä-mällä kantaa sekä tuomalla kannustinpalkkiojärjestelmän kautta taloudellista hyötyä yhteisölle, saattaa yhteisö korostetusti tukea laillisesti metsästävien toimia. Toisaalta taloudellisen tuen jakautuminen ja paikallisten keskinäinen yhteistyö susikannan hoidossa edesauttaa alueellisen kollektiivisen psykologisen omistajuuden syntymistä ja tällöin yhteisö myös kokee vastuuta alueensa susista.

Yhteisöllisen psykologisen omistajuuden vahvistamiseksi voi olla hyvä käyttää myös käänteistä kannustinta: mikäli reviiriltä tapetaan susi laittomasti, ei kannustinpalkkiota makseta alueella luvallisesti pyydetystä sudesta. Tämä perustuu ajatukseen, jonka mukaan ryhmässä muodostunut psykologinen omistajuus on vahvaa ja muodostuneen omistajuuden uhaksi koettu tilanne pyritään ryhmässä poistamaan (Pierce ym. 2001, 2003). Näin ollen susien salakaatajilta saattaa kadota yhteisön niille tällä hetkellä antama tuki tuen siirtyessä lailliseen kannanhoitoon ja siitä saatavaan hyötyyn.

Rakennettaessa arvoa sudelle metsästyksen kautta on huomioitava omistettavan kohteen niukkuus. Etzionin (1991) mukaan niukkuusperiaate koskee psykologista omistajuutta silloin, kun

kohteena on jakamaton ja kiistanalainen objekti. Kaikilla kansalaisilla on yhtäläinen oikeus kokea psykologista omistajuutta susia kohtaan. Metsästyksen keinoin hyödynnetty susi on pois sen myöhemmistä hyödyntämismahdollisuuksista. Mikäli suden metsästyksestä saatu hyöty jaetaan oikeudenmukaisesti, on todennäköisempää, että yhteisössä rakentuvan psykologisen omistajuuden myötä susi pysyy hyödynnettävänä resurssina myös tulevaisuudessa.

Sudesta poiketen paikalliset metsästäjät kokevat karhua kohtaan yhteisöllistä psykologista omistajuutta sen hyödynnettävyyden ja vaikutusmahdollisuuksiensa kautta. Karhu on merkittävä saalis, sen metsästykseen liittyy vuosisataisia perinteitä ja karhun rauhoitustarpeeseen havahduttiin ensimmäisenä metsästäjien taholta jo vuonna 1900 (Finska Jagtförening 1900). Nykypäivänakin karhunmetsästys perustuu nimenomaan kannanhoidollisiin poikkeuslupiin vahinkoperusteisten poikkeuslupien jäädessä hyvin vähäisiksi. Karhunmetsästys on myös yhteisöllistä toimintaa ja koiran käyttö tuo metsästyksen oman lisänsä. Vaikutusmahdollisuudet karhukannan hoitoon ovat johtaneet alueelliseen vastuunkantoon karhukannan tilasta. Karhun alueellinen ja paikallinen omistajuus näkyy tilanteessa, jossa vakiintuneen kannan alueella ei ole haluttu käyttää kaikkia tarjolla olevia kannanhoidollisia poikkeuslupia. Lisäksi karhuun kohdistuneita salakaatoepäilyjä ilmoitetaan poliisille enemmän kuin muihin suurpetoihin kohdistuvia epäilyjä (Pohja-Mykrä 2014). Tämä voi olla merkki siitä, että karhun salakaato haastaa karhua kohtaan tunnettua psykologista omistajuutta. Ne karhut ovat meidän -ajattelun myötä ei tueta salakaatoja, jotka verottavat karhukantaa eli yhdessä omistettavaa kohdetta.

Suden kohdalla on paikallaan tavoitella jo karhun kanssa hyväksi havaittuja keinoja psykologisen omistajuuden rakentamiseksi. Metsästyksen keinoin annetaan vaikutusmahdollisuuksia niin alueen susikannan hoitoon kuin susista saatavan hyödyn jakamiseenkin. Metsästäjien ja muiden paikallisten ihmisten vaikutusmahdollisuuksilla rakennetaan tilanne, jossa metsästäjät yhdessä muiden yhteisön jäsenten kanssa panostavat aikaansa sekä

psyhykkisiä ja aineellisia resursseja susiin. Metsästys edistää psykologisen omistajuuden syntymistä, koska metsästäjät panostavat susikannan hoitoon ja näkevät toimiensa vaikutuksen alueen susipopulaatiossa ja edelleen sen alueella asuvissa ihmisissä. Vaikutusmahdollisuuksien lisääntyessä susista tulee osa paikallista identiteettiä ja niistä kannetaan tällöin myös vastuuta.

Turvallisuuden tunteen vahvistaminen

Suden läsnäolo aiheuttaa huolta ja pelkoa aivan kuten muutkin ihmisen vahingoittamiseen kykenevät eläimet (Davey ym. 1998), mutta koettu susipelko eroaa kuitenkin esimerkiksi karhuja kohtaan koetusta pelosta (Johansson & Karlsson 2011). Karhu on kokonsa puolesta vaarallinen ja sen kohtaamista pelätään, mutta suden kohdalla pelkoon linkittyy vahvemmin myös muita tekijöitä (ks. Johansson ym. 2012). Susipelko ei ole yksinomaan eläimestä johtuvien tekijöiden, kuten vaarallisuuden tai arvaamattoman käytöksen, aiheuttamaa. Pelkoa voidaan tarkastella myös sosiaalisen ympäristön tuotteena. Cvetkovich ja Winter (2003) ovat käyttäneet termiä ”sosiaalinen luottamus”, joka kuvaa halukkuutta luottaa poliittisiin päättäjiin ja toimeenpaneviin elimiin. Tämä luottamuksen rakentuminen riippuu pitkälti siitä, kokeeko henkilö päättäjän arvomaailman vastaavan omaansa (Cvetkovich & Winter 2003). Ruotsissa ja Norjassa on havaittu, että karhun kannanhoidon pohjautuessa pyyntilupiin ja suden kannanhoidon pohjautuvan lähinnä suojelutoimenpiteisiin, on suurpetoalueilla elävien ihmisten luottamus päättäjiin heikompi nimenomaan suden kohdalla (Johansson ym. 2012; Skogen & Kränge 2003). Nämä puitteet pätevät myös suomalaiseen karhu- ja susipolitiikkaan. Johansson ym. (2012) tutkivat sekä eläimen käyttäytymisestä johtuvien tekijöiden, että sosiaalisen luottamuksen vaikutusta susireviirien alueilla elävien henkilöiden kokemaan susipelkoon. Tulosten mukaan avainasemassa susipelkojen vähentämisessä ovat nimenomaan paikallisväestön ja päättäjien yhteiseksi koettu arvomaailma ja sitä kautta rakentunut luottamus riistaviranomaisiin (Johansson ym. 2012).

Luottamuksen parantamiseksi ja vaikutusmahdollisuuksien vahvistamiseksi avainasemassa on avoin susitieto. Psykologisen omistajuuden vahvistamiseksi susireviirin asukkailla on oltava avoin pääsy kaikkeen siihen tietoon, mitä susista tutkimuksen keinoin tuotetaan. Sitä kautta heillä on mahdollisuus parantaa tuntemustaan omistettavasta kohteesta. Avoimesti jaettava susitieto rakentaa luottamusta riistahallinnon ja paikallisten asukkaiden välille sekä edelleen vahvistaa psykologista omistajuutta ja sen myötä vastuuta susista. Pääsy esimerkiksi pantasusien paikannustietoihin voi edesauttaa turvallisuuden tunteen vahvistamisessa. Samoin metsästyskoirien menetyksiä voidaan avoimesti jaetun tiedon avulla vähentää. On myös mahdollista saavuttaa metsästäjien parempi sitoutuneisuus muun muassa kannanseurantaan, mikäli he näkevät tuottamansa tiedon vaikuttavan kannanhoitoon ja tulevan avoimesti tarjolle.

Paikallinen ja suora kontakti riistapolitiikan toimijoiden ja asukkaiden välillä on tehokas tapa vaikuttaa susiasenteisiin (ks. Erwin 2001; Kaltenborn ym. 2006b). Koska susiasenteiden synnyssä on kyse vahvoista tunteista, tulee syntyneeseen konfliktitilanteeseen vastata siten, että ihmiset tulevat kohdatuiksi tunnetasolla (Johansson ym. 2012). Länsi-Suomessa toiminut Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen niin kutsuttu susisovittelija toimi kyseisen tutkimuslaitoksen, viranomaisten, metsästäjien ja paikallisten ihmisten välillä, ja pyrki purkamaan paikallisia konfliktitilanteita. Myös poliisiviranomaisen aktiivinen ja johdonmukainen ote turvallisuushkaa aiheuttavien tai poikkeuksellisesti käytäytyvien suurpetojen poistamiseksi poliisilain 16 §:n nojalla voi vaikuttaa asenteisiin. Näillä toimilla rakennetaan luottamusta eri toimijoiden välille.

Lopuksi

Tässä artikkelissa on pohdittu sosiaalisesti kestävämpää kannanhoitoa sudelle. Erityisenä tarkoituksena on ollut tarkastella kollek-

tiivisen psykologisen omistajuuden rakentumisen ja vahvistamisen reittejä metsästäjien keskuudessa ja paikallisyhteisöissä. Susireviirien paikallisyhteisöjä, metsästäjiä ja muita toimijaryhmiä yhdistää suden läsnäolo, mutta muuten niin reviirien kuin reviirien ulkopuolistenkin kansalaisten demografiset tekijät, arvomaailma, uskomukset ja muodostuneet asenteet vaihtelevat. Artikkelimme perustuu agraariseen perinteiseen luontosuhteeseen ja sen kunnioittamiseen. Luontosuhde ei ole kaikkien jakama, eivätkä ehdotetut kokemuksestit vahvista kaikkien psykologista omistajuutta suteen. On kuitenkin odotettavissa, että nämä ehdotetut toimenpiteet vaikuttavat kannanhoidon onnistumisen kannalta olennaisesti henkilöihin ja ryhmiin paikallisyhteisöissä (ks. Pohja-Mykrä 2014; Pohja-Mykrä & Kurki 2014b).

Kollektiivisen psykologisen omistajuuden rakentamisen ja vahvistamisen keinoiksi esitimme suden taloudellisen arvon nostamisen metsästyksen keinoin, metsästäjien ja paikallisten ihmisten sitouttamisen kannanhoitoon sekä turvallisuuden tunteen vahvistamisen. Näillä toimilla monien muiden joukossa voidaan vahvistaa psykologista omistajuutta susia kohtaan ja sen myötä tavoitella susipolitiikalle asetettua tavoitetta kannanhoidon sosiaalisesta kestävydestä. Psykologisella omistajuudella ei saada aikaan ainoastaan vastuunkantoa alueen susista, mutta myös paikalliselta tasolta nousevaa johtajuutta ja työskentelyä koko yhteisön hyvinvoinnin eteen. Psykologisen omistajuuden kehittyminen susireviirin alueella eläville ihmisille voi kuitenkin tuoda mukanaan myös uusia ongelmia susipolitiikkaan. Paikallisten ihmisten voi olla entistä vaikeampi hyväksyä ylhäältä asetettuja määräyksiä, koska niillä puututaan siihen hallinnan tunteeseen, mikä psykologisen omistajuuden mukana on kehittynyt.

Psykologista omistajuutta voi olla yhtä vaikea jakaa kuin konkreettista omistajuuttakin. Omistamisen tunne 'Sudet ovat meidän!' saattaa vahvistua toisten yhteiskunnallisten ryhmien saadessa tai vaatiessa uusia oikeuksia susiin. Metsästäjien psykologisen omistajuuden vahvistaminen susia kohtaan voi hyvinkin aktivoida toisia yhteiskunnallisia ryhmiä. Mikäli joku toinen ryhmä ei hyväksy

metsästäjien kokemaa psykologista omistajuutta tai kokee itse oikeutetummin omistavansa sudet, voi seurauksena olla voimakkaitakin vastustavia tekoja.

Suden kannanhoidon sosiaalisen kestävyuden saavuttaminen on poikkeuksellisen haastavaa, ja ajatus psykologisen omistajuuden rakentamisesta on kunnianhimoinen. Onnistuminen vaatii monitieteellistä perustaa. Ekologisesta tiedosta ja osaamisesta on viimeisen vuosisadan aikana tullut olennainen osa riistalajien kannanhoitoa. Susien aiheuttamat taloudelliset vahingot ja niiden ehkäisykeinot ovat tiedossa. Kannanhoidon sosiaalisen kestävyuden romahduttaneen paikallisten ihmisten kannanhoidon kiistämisen syyt ja seuraukset on tutkittu. Onnistuminen suden kohdalla vaatii kuitenkin monitieteisyyden ja hyvän suunnittelun lisäksi myös tukea lainsäädännöstä. Mikäli lainsäädäntö asettaa esteitä psykologisen omistajuuden syntymiselle, on mahdollista, että omistajuuden tunnetta ei rakennu kannanhoidon kannalta oleellisille ryhmille. Näiden esteiden voittaminen vaatii tavoiteasettelun kokonaisuuden hahmottamista ja pitkäjänteistä sekä hyvää riistahallintotyötä.

Hallinnan tavat ja suden suojelu Italiassa, Saksassa, Sloveniassa ja Suomessa

Johdanto

Euroopan unioni ohjaa lainsäädännöllään jäsenmaidensa kansallisia lakeja, mutta jäsenmaiden ei ole aina helppo toteuttaa yleiseurooppalaista tahtoa. Esimerkiksi luontodirektiivi ohjaa eurooppalaista suurpetopolitiikkaa. Julkisen keskustelun perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että Suomessa politiikan yhdenmukaistamiseen, harmonisointiin, suhtaudutaan kaksijakoisesti. Yhtäältä on hyvä, että jäsenmailla on yhteiset puitteet, mutta toisaalta on ongelmallista, että Brysselistä puututaan suomalaiseen tapaan hoitaa asioita (Hiedanpää & Bromley 2011; Ratamäki 2009a).

Tosiasiassa on, että suurpedot ovat levittäytymässä takaisin suureen osaan entisiä elinalueitaan Suomessa ja Euroopassa (Kaczensky ym. 2013; Laaksonen 2013). Vaeltelevia susiyskilöitä ja kenties pesintöjälkin tavataan jo Tanskassa asti (Earthtouch 2014). Uusilla asuinalueilla susiin suhtaudutaan odottavasti ja jännittyneinä. Tilanne on samankaltainen kuin Suomessa 2000-luvun puolivälin tuntumassa, jolloin susikannan hoitosuunnitelman tavoitteeksi asetettiin aiempaa tasaisempi susikannan maantieteellinen levittäytyminen (MMM 2005). Eurooppalaisesta näkökulmasta suden paluu voidaan ymmärtää vastaavana luonnonsuojelun menestystarinana kuin merikotkakannan voimistuminen Pohjois-Euroopassa.

Aivan samoin kuin Suomessa, myös Euroopan eri osissa suden ja ihmisen yhteiselon olosuhteet vaihtelevat suuresti. Yleisenä suuntauksena näyttää kuitenkin olevan se, että sudet väistämättä levittäytyvät kohti tiheimmin asuttuja alueita, minkä seurauksena

jännitteet ja konfliktit käyvät aina vain mahdollisemmiksi. Sudet saalistavat tuotantoeläimiä, kuten nautoja ja erityisesti lampaita. Luoteis-Espanjassa saalistetaan myös hevosia ja poneja (Llaneza ym. 2012). Etenkin Fennoskandiassa pidetään lisäksi ongelmallisena, että sudet tappavat metsästyskoiria (Kojola & Kuittinen 2002; Karlsson & Jaxgård 2004) ja poroja (Heikkinen ym. 2011). Suden ja ihmisen yhteiselon mahdollistavien järjestelyjen luominen on eurooppalaisen susipolitiikan tärkein haaste.

Yhteistä suurelle osalle Eurooppaa on se, että sudet hävitettiin miltei sukupuuttoon runsaat sata vuotta sitten. Suden suojelu alkoi 1970-luvun puolivälissä ja tiukkeni unionin jäsenvaltioissa nykyiselleen vuonna 1992 voimaan astuneen luontodirektiivin myötä. Euroopan unioniin liittyneet maat ovat yksi toisensa jälkeen sovitaneet luontodirektiivin ja sen edellyttämän suden suojelun osaksi kansallista lainsäädäntöään. Tehtävä on yhteinen, mutta jäsenvaltiot ovat kukin omalla kansallisella tavallaan luoneet normeja ja käytännön toimenpiteitä, joilla suden ja ihmisen etuja sovitellaan yhteen.

Tarkastelemme susipolitiikan onnistumista neljässä Euroopan valtiossa, Italiassa, Saksassa, Sloveniassa ja Suomessa. Niissä kaikissa susikannan hallinta perustuu kannanhoitosuunnitelmaan. Jokaisen maan susipolitiikan suunnittelu ja toimeenpano perustuu Euroopan yhteisöjen luontodirektiiviin. Kiinnitämme huomiomme erityisesti siihen, miten näennäisestä yksinkertaisuudestaan huolimatta susipolitiikka tuottaa Euroopassa yllätyksiä, mutta myös onnistumisia. Tähän ovat syynä erilaiset kansalliset hallintorutiineihin juurtuneet ajattelutavat, tarpeet ja toiveet, joilla on suuri merkitys ongelmanmäärittelyssä, politiikan muotoilussa ja toimeenpanossa.

Luontodirektiivi ja susipolitiikka

Julkinen politiikka (engl. *public policy*) on kollektiivista toimintaa, jolla rajataan, vapautetaan ja laajennetaan yksilöiden ja organisaatioiden toimintamahdollisuuksia (Bromley 2006). Harjoitetun po-

litiikan mukana yhtäältä uudistetaan institutionaalista rakennelmaa, esimerkiksi säädetään lakeja tai niiden toimeenpanon mekanismeja. Toisaalta harjoitetun politiikan mukana myös yksilöiden ja ryhmien mahdollisuudet uudistuvat, kun uudenlaiset toimet tulevat sallituiksi, kielletyiksi tai kun syntyy uusia vaihtoehtoisia toimintamalleja.

Euroopan unionilla on kolmen tasoisia säädöksiä (McCormick 2001). Unionin perustamissäännöt ovat näistä ensisijaisia. Niitä ovat esimerkiksi Rooman (1957), Maastrichtin (1992) ja Lissabonin (2007) sopimukset. Luontodirektiivi (92/43/ETY), kuten muutkin direktiivit, ovat toissijaisia säännöstöjä. Ne ovat jäsenmaita sitovia, ja vaikkei niitä tarvitse kirjoittaa sellaisenaan sanasta sanaan kansalliseen lainsäädäntöön, niiden hengen eli tavoitteiden ja periaatteiden tulee ilmetä lainsäädännössä. On täysin jäsenmaan oma asia ratkaista, miten direktiivissä edellytetty luonnonsuojelu toteutetaan, siihen ei komissio puutu (Borgström 2011; Hiedanpää & Bromley 2011).

Pehmeä sääntely edustaa kolmatta säännöstasoa. Pehmeä sääntely ei sido toimijoita virallisesti, mutta sääntely on oikeuden piiriin kuuluvaa ja usein sitä hyödynnetään kansalaisten, sidosryhmien ja toiminnanharjoittajien sitouttamisessa kovan sääntelyn yleisiin tavoitteisiin (Skjærseth ym. 2006). Susikannan hoitosuunnitelma (MMM 2005) ja Saimaannieriän toimenpideohjelma (MMM 2007) ovat esimerkkejä pehmeästä sääntelystä. On arvioitu, että pehmeän sääntelyn merkitys olisi Euroopassa kasvussa (Scott & Trubek 2002). Sillä on parempi mahdollisuus sitouttaa toimijoita kuin keskusjohtoisella ylhäältä-alas -hallinnalla, joka usein synnyttää vastarintaa ja aiheuttaa sitä, että kaikki toimijat eivät noudata sääntöjä (Hiedanpää ym. 2011; Hiedanpää 2013).

Periaatteessa suden suojelu on Euroopan unionissa oikeudellisesti ja hallinnollisesti yksinkertaista. Susi tulee huomioida kussakin EU:n 27 jäsenmaassa joko varaamalla sudelle omia suojelualueita (Luontodirektiivin liite II), rauhoittamalla susi muuallakin kuin suojelualueilla (liite IV) tai säätelemällä metsästystä (liite V). Yhdeksässä jäsenmaassa on alueita, jotka kuuluvat suden osalta

kaikkein eniten kansallista liikkumavaraa tarjoavaan liitteeseen V. Tässä artikkelissa tarkastelemissamme maissa suden suojelua toteutetaan ensisijaisesti IV-liitteen mukaan. Vain Suomen poronhoitoalueella sovelletaan viidettä liitettä.

Jäsenvaltioissa luontodirektiivin sisältö on pantava täytäntöön siten, että direktiivin ehdot täyttyvät. Suomella on kokemuksia siitä, että Euroopan komissio ryhtyy tarpeen vaatiessa tarkkailemaan toimia, joilla direktiivin henkeä ja vaatimuksia pyritään kansallisesti asettamaan käytäntöön. Näin käy, jos prosessissa vitkastellaan tai toimenpiteet eivät tuota direktiivin mukaisia tuloksia. Tarkkailua kutsutaan valvontamenettelyksi (Hiedanpää & Bromley 2011; Borgström 2011).

Politiikka-analyysimme lähtökohta on se, miten direktiivin sisältö ja henki on onnistuttu kirjoittamaan kansalliseen lainsäädäntöön ja sisäistämään osaksi politiikkaa. Italiassa susi on ollut vuoristoseudulla aina läsnä, mutta kanta on viime vuosikymmenten aikana vahvistunut ja levittäytynyt vuoristoalueelle Italian pituudelta. Susikannan kehitys on vastaavanlainen Sloveniassa. Saksaan susi on tehnyt voimallisimman paluun. Erityisesti entisen Itä-Saksan alueella on nopeasti vahvistuva susikanta, joka levittäytyy myös Saksan läntisiin osiin. Talvella 2015 Saksan susikanta oli 35 lisääntyvää laumaa. Suomen susikanta on aiemmin perustunut pitkälti yksilövirtaan Venäjän Karjalan puolelta Suomeen. Vuodesta 1995 tiukasti suojeltu laji on poronhoitoaluetta lukuun ottamatta levittäytynyt suhteellisen tasaisesti maan eteläpuoliskon metsäisimmille alueille. Talvella 2015 Suomessa arvioitiin olevan 27 laumaa ja 220–245 sutta, kun rajalaumoista puolet katsottiin Suomen kantaan kuuluviksi (Luonnonvarakeskus 2015).

Analyttisenä työkaluna käytämme *politiikkasykliä*. Politiikkasykli on tapa kuvata poliittinen prosessi päätösongelmana, joka etenee vaiheittain ja alkaa ongelman tunnistamisella ja jatkuu politiikan muotoilun ja toimeenpanon kautta seurausten arviointiin (Jann & Wegrich 2007). Vaikka sykli vain harvoin etenee suoraan viivaisesti vaiheesta toiseen, tapa jäsentää poliittinen suunnittelu ja päätöksenteko neljään vaiheeseen auttaa ymmärtämään kunkin

vaiheen edellytyksiä ja seurauksia. Syklin käytön ei toisin sanoen tarvitse edellyttää rationaalisessa suunnittelunäkemyksessä pitäytymistä (Allmendinger 2009, 49–78). Päinvastoin, politiikan tarkastelu syklisenä tarjoaa seikkaperäisemmän näkökulman suunnittelijoiden ja päätöksentekijöiden aikomuksiin, aikaansaatuihin tuloksiin ja syntyneisiin sivuvaikutuksiin.

Kompleksisuus ja sen mukanaan tuoma yllätyksellisyys eivät ole uusia ilmiötä yhteiskuntatieteissä (Byrne & Callaghan 2014) tai politiikan suunnittelussa (Geyer & Rihani 2010). Jo Nobel-palkittu taloustieteilijä ja yhteiskuntafilosofi Friedrich von Hayek korosti suunnittelemattomien seurausten merkitystä politiikassa ja taloudessa. Hänen mukaansa (1967, 96–105) ”yhteiskunnallinen järjestys on inhimillisen toiminnan, mutta ei inhimillisen suunnittelun tulosta”. Saksalainen sosiologi Ulrich Beck on ollut arvioissaan pessimistisempi. Hänen mukaansa suunnitelmallisen järjestyksen sijaan Eurooppa ja eurooppalaistuminen ovat kehkeytyneet suunnitelmien sivuvaikutuksina (Beck & Grande 2007, 28–49).

Hypoteesimme on, että jäsenvaltiot eroavat siinä, miten suden suojelun ajattelutapoja ja rutiineja on avattu ja konflikteja ylitetty, ja samoin siinä kuinka susipolitiikka on kyennyt kohtaamaan yllätykselliset ongelmat, mahdollisuudet ja rajoitteet sekä säätänyt politiikkaprosesseja yleisten sudensuojelun tavoitteiden saavuttamiseksi.

Maakohtaisten tapausten kirjoittajien tehtävänä on kuvata nelivaiheisella politiikkasyklillä, miten maan susipolitiikka on niissä onnistunut. Emme muodostaneet analyysin aluksi susipolitiikan onnistumisen tai epäonnistumisen kriteerejä tai indikaattoreita. Analyysin maaosioiden kirjoittajat, Juha Hiedanpää ja Jani Pellikka (Suomi), Luigi Boitani (Italia), Jasna Mulej, Aleksandra Majić Skrbinšek ja Urša Marinko (Slovenia) sekä Nathalia Soethe ja Almut Beringer (Saksa), saivat kukin itse määritellä, mitä onnistumisella tarkoittavat sekä keksiä, harkita ja kuvata, mikä heidän mukaansa kunkin maan susipoliittisessa syklissä on ollut onnistuttua ja mikä ei.

Susipoliittiset syklit

Suomi

Suomessa susien minimikanta ylitti kevättalvella 2013 ehkä vain 120 yksilöä, nykyaikaisen huipun ollessa noin 250 sutta (25 pentuetta) keväällä 2007. Vuonna 1996, vuosi sen jälkeen, kun Suomi liittyi Euroopan unioniin, määrä oli suurempi kuin vuonna 2013. Susikannan koon raju vaihtelu suuntaan ja toiseen osoittaa, ettei susipolitiikka ole ollut menestystarina. Jos kuitenkin tarkastellaan valtion suteen liittyviä toimia yksityiskohtaisemmin, monet tapahtumat, prosessit ja päätökset ovat ohjanneet ihmisen ja suden rinnakkaiseloa kohti kestävämpiä polkuja.

Ongelman tunnistaminen

Euroopan komissio aloitti valvontamenettelyn Suomen susipolitiikasta vuonna 2001, kun alustava epävirallinen vuoropuhelu komission ja Suomen hallituksen kesken ei tuottanut haluttua tulosta. Prosessin aikana Suomen susiongelmaa tutkittiin ja näkemyksiä perusteltiin molemmilta kanteilta. Suomi kutsuttiin Euroopan yhteisöjen tuomioistuimeen vuonna 2005 ja kaksi vuotta myöhemmin todettiin syylliseksi valikoimattomaan suden metsästyksen. Suomessa ei pidetty tarpeeksi huolta siitä, että tiukasta suojelusta poikkeaminen kohdistui ongelmia aiheuttaviin susiyskilöihin. Vastauksena tuomioistuimen päätökseen Suomi alkoi uudistaa hallinnollisia menettelytapoja ja keinoja turvata suden tiukka suojele. Suomen ja komission edelleen käynnissä oleva ongelma-keskeinen ja epävirallinen vuoropuhelu on viimeaikoina kohdistunut susien laittomaan metsästyksen. Koska vuoropuhelu on kaksisuuntainen prosessi, myös komissio on tullut paremmin tietoiseksi suden suojelun yhteiskunnallisista ja kulttuurisista edellytyksistä suomalaisittain suhteellisen tiheään asutuilla alueilla.

Politiikan muotoilu

Susikannan pienentyessä vuosina 2008–2013 ja komission luoman paineen alla suden suojelua koskevat säännöt ovat Suomessa kiristyneet ja koventuneet. Suomen politiikassa on ollut kolme merkittävää institutionaalista muutosta varsin lyhyessä ajassa. Ensinnäkin uhanalaisten suurpetojen nimellisarvoja korotettiin yli viisinkertaisiksi (241/2010). Toiseksi Suomen rikoslakiin (1889/39) lisättiin vuonna 2011 törkeän metsästysrikoksen luokka. Kolmanneksi uusi riistahallintolaki (158/2011) keskitti susien poikkeuslupien myöntämisen Suomen riistakeskukselle. Edellisten lisäksi keväällä 2013 annettiin niin sanottu ”pihasusiasetus” (MMM:n asetus 162/2013). Asetus loi uuden tulkinnan se tappamiseksi, milloin suden tiukasta suojelusta voidaan poiketa sosiaalisin syin. Mikäli susi on ”pihasusi” eli eläin, joka toistuvasti vierailee ihmisasutuksen lähellä (alle sadan metrin päässä), voidaan sen tappamiseksi myöntää tietyin edellytyksin poikkeuslupa. Tämä eläin ei välttämättä ole aiheuttanut korvattavaa vahinkoa tai akuuttia uhkaa ihmisten turvallisuudelle (esim. susi olisi kohdannut ihmisen), mutta jatkuva lajin läsnäolo ihmisen läheisyydessä luo turvattomuutta ja voi mahdollisesti vaarantaa ihmisten turvallisuuden. Nämä neljä oikeudellista muutosta yhdessä osoittavat, että Suomen hallitus ja riistahallinto ovat motivoituneita ja kyvykkäitä muuttamaan yhteiskunnan pelisääntöjä, kun vastassa on riittävä paine sekä Euroopan unionin että kansalaisyhteiskunnan suunnalta.

Politiikan toimeenpano

Paradoksaalisesti susi on Suomessa metsästyslailla tiukasti suojeltu riistaeläin. Susipolitiikka on maa- ja metsätalousministeriön johtamaa luonnonvarapolitiikkaa, jossa ministeriön pääasiallisena tarkoituksena on luoda yhteiskunnallisia edellytyksiä luonnonvarojen ja riistaeläinten hyödyntämiselle. Poikkeuslupaprosessista onkin tullut keskeinen käytännön sudensuojelun menettely. Hallinto-oikeuden edellyttämän hyvän hallintotavan hengessä Suo-

men riistakeskus yrittää auttaa hakijoita parantamaan hakemustensa laatua. Poikkeuslupaperusteiden antaminen ja pyytäminen luvanhakijoiden ja myöntäjien välillä on kehittynyt huomattavasti viimeisen vuosikymmenen aikana. Luvanhakijan lisäksi myös lausunnonantajilla on sananvaltaa prosessissa. Eri hallinnonalojen viranomaisilla, sekä esimerkiksi ympäristöjärjestöillä, on mahdollisuus tulla kuulluksi prosessissa, koska myös ne voivat esittää perusteita kausikohtaista poikkeuslupien enimmäiskiintiötä tai yksittäistä poikkeuslupaa vastaan tai sen puolesta. Yleisen edun niin vaatiessa poikkeuslupa voidaan myöntää nopeutetulla aikataululla, jolloin lausuntojen antamiselle ei jää aikaa. Poliittikkamenestyksenä voidaan pitää sitä, että poikkeuslupiin perustuva suojelupolitiikka on tällä hetkellä luontodirektiivin ja Suomen metsästyslainsäädännön mukaista.

Politiikan arviointi

Se, että poliittiset päättäjät ovat herkkiä tarkastelemaan sekä toiminnan toteutusta että siitä saatavaa palautetta, on ainakin demokratioissa onnistuneen politiikan yksi tunnusmerkki. Lähes kaksikymmentä vuotta sen jälkeen, kun virallista EU:n ajamaa sisipolitiikkaa on Suomessa harjoitettu, valtiopäivät ja riistahallinto ovat hiljalleen alkaneet tunnistaa kriittisen kansalaisyhteiskunnan äänen (Valtioneuvosto 2011). Tähän on havahduttu, koska susikanta ei ole Suomessa tavoittanut suotuisan suojelun tasoa. Hallinto on havahtunut siihen, että voisi olla vaivan arvoista ottaa kansalaisten esittämät tarpeet ja toiveet huomioon susiasioden suunnittelussa ja päätöksenteossa. Mekanismi susikannan vahvistumattomuuden ja susikriittisen kansalaisyhteiskunnan välillä on ollut tiedossa. Sen sijaan mekanismi kansalaisyhteiskunnan huomioimiseksi on ollut kateissa. Vuonna 2014 suoritettu susikannan hoitosuunnitelman päivitys avasi tilan tällaiselle areenalle. Riistahallinto kehysti päivitysprosessin ”reviiripolitiikaksi”. Tarkoituksena oli ankkuroida toiminta alueelliselle tasolle ja yhteisöllisesti suunnitella toimenpiteitä ja hankkeita, joiden avulla voidaan elää su-

sien kanssa. Hallitus ja riistahallinto ottivat ensimmäiset askeleet kohti uudenlaista vuoropuhelua kansalaisyhteiskunnan sekä sen kansalaisten ja sidosryhmien kanssa, jotta susikannan heikkoon tilaan ja suden läsnäolon seurauksiin voitaisiin vaikuttaa.

Italia

Susikannan koon ja kehittymisen näkökulmasta Italian susipoliitiikkaa voi pitää onnistuneena. Vielä 1970-luvulla Keski- ja Etelä-Italian Apenniineilla eli vain noin 100 sutta. Neljännesvuosisata myöhemmin Italian susikanta oli jo noin 800–1 000 yksilöä ja levittäytynyt laajalle alueelle Calabrian eteläkärjestä Alppien pohjoisosaan Piemonteeseen, Val d'Aostaan. Lisäksi Italiasta levittäytyi susia myös Pyreneille, Saksan keskiosiin, ja Alppien itäosassa ensimmäistä kertaa kahteen kolmeen vuosisataan italialainen susinaaras pariutui Slovenian Itä-Alpeilta kulkeutuneen uroksen kanssa (The Economist 2012). Epäonnistunutta susipoliitiikka on ollut sikäli, että suden leviittäytyminen läpi Italian on ollut seurausta muista tekijöistä kuin siitä, että taustalla olisi ollut rationaalinen, hyvin toimeenpantu strategia.

Ongelman tunnistaminen

Maailman luonnonsäätiö (WWF) aloitti 1970-luvun alussa Italiassa valtakunnallisen kampanjan suden suojelemiseksi. Tuohon aikaan susi oli maassa riistaeläin, jota voitiin metsästää vapaasti metsästyskauden aikana, ja vain harva susi selvisi hengissä vuodesta toiseen. WWF:n kampanjan ansiosta Italiassa astui voimaan ensimmäinen suden tiukasti suojeleva asetus vuonna 1971. Laki suden suojelusta astui voimaan vuonna 1976. Tämä oli käännekohta: susi on ollut tuosta alkaen täysin rauhoitettu laji (Boitani 2003). Lajin tiukasta suojelusta ei myöskään haluta poiketa: Italiassa on päätetty, ettei siellä sovelleta tappamiseen perustuvaa kannanhallintaa tai ongelmayksilöiden poistoa lainkaan.

Politiikan muotoilu

Suden rauhoittaminen oli 1970-luvulla helppoa, sillä kyseiset vuodet olivat ekologian ja suojelutieteiden kulta-aikaa. Suuri yleisö ja lainsäätäjä oli helppo vakuuttaa suden suojelun tarpeesta. Susi nähtiin jalona eläimenä ja lajina se on ollut syvälle juurtunut italialaiseen historiaan ja kulttuuriin (muistakaa Romulus, Remus ja Rooman perustaminen). Näin ollen sen nähtiin tarvitsevan välitöntä suojelua lailliselta ja laittomalta metsästykseltä. Suojelua seuranneina vuosina kansalaismielipide oli suden suojelun puolella ja salametsästettyjen susien määrä tuntui pienenevän. Laki oli ensimmäinen, mutta samalla se oli myös viimeinen ja riittämätön, Italian parlamentin konkreettinen toimi suden suojelemiseksi.

Politiikan toimeenpano

Kun susikanta alkoi vahvistua, voimistuivat suden ja karjankasvattajien väliset ristiriidat. Erityisesti alueilla, joilla sutta ei ole esiintynyt vuosikymmeniin eläinten pidon käytännöt olivat ehtineet muuttua. Laumanvartijakoirista oli luovuttu turhina ja kalliina. Paimenet olivat omaksuneet tavan jättää lampaat itsekseen vuorille laiduntamaan, ja niiden vartiointi oli jäänyt satunnaisten tarkistuskäyntien varaan. Susille tilanne oli otollinen, ja ne hyödynsivätkin helpon saaliin. Myös susien luontaiset saaliseläinkannat vahvistuivat 1980- ja 1990-luvuilla, mikä omalta osaltaan myös vahvisti susikantaa.

Italiassa on puolittainen liittovaltiojärjestelmä. Aluehallinnolla on vapaus puuttua villieläinten kannanhallintaan kansallisen lainsäädännön sallimissa puitteissa. Susien kohdalla aluehallinto voi ainoastaan luoda kannustimia ja toteuttaa kompensatiota susien aiheuttamien vahinkojen korvaamiseksi. Aluehallinto ei kuitenkaan voi suunnitella susien kannanhallintaa rajoitetuilla alueilla tai puuttua susimäärään. Italiassa onkin 14 alueellista lakia, jotka sääntelevät susivahingoista maksettuja korvauksia tai lievennyksiä. Tämä on todellinen lakien ja sääntöjen kaaos, joka ei ole helpottanut kansallisen tason ratkaisujen löytämistä susikonfliktiin.

Kansallinen hallitus ei ole katsonut tarpeelliseksi puuttua ympäristöministeriön suojelutoimiin, vaikka suden tiukka suojelu aiheutti kaaoksen ja vaikka salametsästystä alettiin pitää käytännöllisenä tapana hoitaa kasvavaa susikantaa. Vaihtoehdoksi tutkijat, aluehallinto ja paikalliset riistaviranomaiset ovat esittäneet uudenlaista alueiden käytön suunnittelua (vyöhykkeistämistä, engl. *zoning*) susialueilla. On myös ehdotettu valikoivaa metsästystä salametsästyksen vähentämiseksi ja susimäärän hallinnan siirtämiseksi kansalliseen ja alueelliseen kontrolliin. Näihin keinoihin ei kuitenkaan ole tartuttu.

Politiikan arviointi

Italia esittelee suojelupolitiikkaansa ylpeänä, vaikka sudet ovat käytännössä suojeltuja vain paperilla. Tämä on klassinen esimerkki lähestymistavasta, jota voidaan kutsua ”hyväntahtoiseksi laiminlyönniksi”. Myrkkysyöttien käyttö osana susien salametsästystä on yleistynyt ja arvio on, että laittomasti tapettujen susien määrä on vuositasolla noin 20 % kokonaiskannasta. Tästä huolimatta kansalliset suojelujärjestöt mukautuvat tähän politiikkaan. Susikanta on kasvanut, mutta sen hallinta perustuu satunnaiseen, laittomaan metsästyksen, joka poistaa susia ennustamattomalla tavalla.

Biologiselta, poliittiselta, sosiaaliselta, taloudelliselta ja eettiseltä kantilta katsottuna Italian nykyistä susipolitiikkaa ei näin ollen voida pitää onnistuneena. Kansallinen susikannan hoitosuunnitelma (Genovesi 2008) ei ole muuttanut tilannetta, koska se on suunnitelmassa lähinnä muodollinen, ilman todellisia vaikutuksia.

Slovenia

Susi on ollut suojeltu laji Sloveniassa vuodesta 1993. Maa liittyi Euroopan unioniin vuonna 2004. Viime aikoihin asti tärkeimmät kannanhoidon periaatteet ovat olleet riittävän saaliin varmistaminen susille ja korvausten maksaminen vahingonkärsijöille. Vahin-

kojen aiheuttamien ristiriitojen lieventämiseksi maan ympäristöministeriö on vuodesta 1999 vuoteen 2011 antanut ajallisesti ja paikallisesti säädellyn määräyksen susien poistosta, johon sisältyy vuotuinen asiantuntijoiden suosituksiin perustuva kiintiö. (Jozovič 2003).

Ongelman tunnistaminen

Vuonna 2009 Slovenia otti käyttöön suden suojelustrategian, jonka osana ympäristöministeriö ja aluesuunnitteluviranomainen veloitettiin valmistelevaan susikannan hoitosuunnitelma. Silloiset suojelutoimenpiteet todettiin strategiassa riittämättömiksi, ja erityisesti vaatimukset susikannan harventamiseksi voimistuiivat. Susien aiheuttamat vahingot ovat lisääntyneet käsi kädessä yleistyneen lampaidenpidon kanssa. Lampaiden lukumäärä on kuusinkertaistunut vuosien 1992 ja 2010 välillä. Lampaan kasvatusta on tällä hetkellä nopeimmin kasvava tuotannonala Sloveniassa (Černe ym. 2010).

Politiikan muotoilu

Susikannan hoitosuunnitelma (engl. *the wolf management action plan*) valmisteltiin osana EU:n rahoittamaa SloWolf LIFE+ -hanketta. Tarkoitus oli varmistaa suden suotuisan suojelun taso. Hoitosuunnitelman laatiminen perustui sidosryhmien aktiiviseen osallistumiseen. Vuorovaikutteinen toimintamalli valittiin, koska asiantuntijatiedon ja -kokemuksen yhdistämisen sidosryhmien tietoon ja kokemukseen uskottiin varmistavan laadukkaimmat päätökset. Uskottiin myös, että vuorovaikutteinen prosessi tuottaa laajasti hyväksytyn lopputuloksen, joka on myös paremmin käytännössä toteutettavissa. Työpajojen sarjassa intressiryhmät tunnistivat keskeisimmät susiasioden hallinnan haasteet. Osallistujat myös hahmottelivat toimenpiteet, joilla haasteet voidaan ylittää. Ongelmien ja ratkaisujen lisäksi sidosryhmät myös määrittelivät vastuutahon, toimenpiteiden aikataulun ja toimenpiteiden kustannukset.

Osallistujat pääsivät yksimielisyyteen kaikista muista paitsi yhdestä toimenpiteestä, susien metsästyksestä. Eläinoikeusjärjestö ei hyväksynyt susien tappamista. Toiset sidosryhmät pitävät suojelusta poikkeamista laillisenä ja hyväksyttävänä kannanhallinnan välineenä, jos se perustuu vuosittaisiin kiintiöihin ja muihin hyväksyttyihin ehtoihin. SloWolf-projektiryhmän mukaan suden suojelusta poikkeaminen on keino pitää yllä sosiaalista sietokykyä.

SloWolf-hanke tuotti tutkimustuloksia ja susikannan hallinnan suosituksia, jotka sisällytettiin politiikan suunnitteluun. Työssä luonnonvaraisen hirvieläimet kytkettiin susikantaan vuosittaisissa metsästyksen verotussuunnittelussa. Muut suositukset keskittyivät karjan tarkoituksenmukaisiin suojaamistoimenpiteisiin susireviirillä. Tällä hetkellä korvaus maksetaan niille susivahinkoja kokeneille karjankasvattajille, jotka ovat asianmukaisesti pyrkineet estämään vahinkoja. Tämä käytäntö todettiin riittämättömiksi estämään vahingot. SloWolf-projektin tutkimustulosten mukainen sääntelyn uudistaminen on työn alla. Poliitiikan muutoksen tavoitteena on vähentää suden aiheuttamia vahinkoja siirtämällä rahoituksen painopistettä korvauksista ennaltaehkäiseviin toimenpiteisiin. Myös valvontaa tehostetaan korvausjärjestelmän väärinkäytön minimoimiseksi.

Politiikan toimeenpano ja arviointi

Slovenia hyväksyi susikannan hoitosuunnitelman helmikuussa 2013. Susikysymys saavutti SloWolf-hankkeen myötä suurta näkyvyyttä kansallisissa tiedotusvälineissä. Tämän lisäksi hallinnolle on tullut lisäpainetta aloittaa toimenpidesuunnitelmassa ehdotettujen toimien johdonmukainen täytäntöönpano. Kaksi peräkkäistä pantasuden kuolemaa syyskuussa 2012 – ensiksi alfa-naaras tapettiin laittomasti ja sen jälkeen ammuttiin luvallisesti nuori naarassusi – voimistivat julkista painetta ja kannanottoja, joiden mukaan suden metsästys pitäisi lopettaa. Tämän seurauksena ministeriö alensi alun perin ehdotettua metsästyskauden 2012/2013 kiintiötä 12 sudesta kahdeksaan suteen ja määräsi samalla joitakin muita toimenpiteitä, joilla säädellään susien metsästämistä.

SloWolf-projekti tuotti tietoa myös kannanhoitosuunnitelman päivitykseen. Projektin jälkeen eli vuoden 2014 alusta hoitosuunnitelman täytäntöönpano on hajautunut useille riista- ja luonnon-suojeluorganisaatioille. Hoitosuunnitelmaan tehdään tarvittavat muutokset. Kun otetaan huomioon näköpiirissä olevat taloudelliset leikkaukset, on kyseenalaista, voiko ministeriö turvata riittävän rahoituksen kaikkien toimien toteuttamiseksi nyt kun EU-rahoitteinen hanke on loppunut.

Slovenian lainsäädäntöön on tulossa muutoksia, jotta se paremmin vastaisi EU:n lainsäädännön, luontodirektiivin ja Bernin yleissopimuksen vaatimuksia. Useat kansalaisjärjestöt, kansalaisjärjestöjen liittoumat ja Legal Information Centre yhdessä joidenkin oikeustieteen professorien kanssa ovat lähettäneet aloitteen perustuslakioikeuteen sen arvioimiseksi, onko suojelusta poikkeaminen perustuslain mukaista, koska suden pyynti heikentää luontodirektiivin toimeenpanoa. Tähän asti kaikki valitukset on hylätty. Nämä tosiasiat ovat Euroopan komission tiedossa, joka aloittikin EU Pilot -tutkimuksen Slovenian lainsäädännön epäjohdonmukaisuuksista EU-lainsäädännön kanssa.

Politiikan arviointi

SloWolf-projekti toi kannanhoitotyöhön monia asiantuntija-suosituksia, jotka liittyivät erityisesti vahinkojen estämiseen ja suden saaliina käyttämien hirvieläinten kannanhallintaan. Hallitus on ottanut suositukset huomioon, ja ne on pantu toimeen tai ovat hyvää vauhtia tulossa osaksi sääntelyjärjestelmää. Toisaalta suden suojelun ja susiasioden hallinnan suurempi näkyvyys on tuonut keskusteluun myös yhä useampia intressiryhmiä. Ryhmät ovat havahtuneet mahdollisuuteensa vaikuttaa susiasioden hallintaan. Vielä ei ole selvää, johtaako tämä hyväksyttävämpään ja paremmin toimeenpantuun kannanhoitoon vai voimistuvaan yleisen mielipiteen polarisoitumiseen.

Saksa

Susireviiri havaittiin vakituisesti ensimmäisen kerran Saksassa niinkin myöhään kuin vuonna 2000, yli 150 vuoden poissaolon jälkeen (Kluth & Reinhardt 2009). Susia toki tavattiin satunnaisesti jo aikaisemminkin, mutta ne ammuttiin nopeasti (Sommer 1999). Ensimmäiset pysyvämmät havainnot tehtiin Lausatian yläosissa Saksin osavaltiossa, lähellä Puolan rajaa. Vuoden 2013 lopulla Saksassa oli varmuudella 25 laumaa tai paria sekä neljä susiyksilöä viidessä Saksan kuudestatoista osavaltioista (Wolfsbüro 2014). Susikannan kasvun ja leviämisen odotetaan jatkuvan nopeana (Kluth & Reinhardt 2009; Reinhardt ym. 2012). Susikannan kasvuun on johtanut lajin suojelu koko Saksassa vuodesta 1990 alkaen. Kansallisen suojelun piiriin otettiin Saksojen yhdistymisen jälkeen myös entisen Itä-Saksan alueella tavatut sudet, ja tämän jälkeen luontodirektiivi astui voimaan 1992. EU:n luontodirektiivin liitteen IV edellyttämä suden suojelu on toteutettu Saksan osavaltioissa useimmiten luonnonsuojelulaissa. Susi on poistettu metsästyslainsäädännöstä useimmissa osavaltioissa, mikä tekee suden metsästyksestä laitonta ja mahdollisesti sakolla tai vankeudella rangaistavaa.

Kun nykyinen susikannan kehitys otetaan indikaattoriksi, suden suojelu on ollut menetystarina Saksassa. Sen sijaan jos otetaan huomioon myös muut indikaattorit, kuten sidosryhmien väliset ristiriidat tai kotieläinvahingot, susipolitiikan menestystä on vaikeampi arvioida. Susikannan hallintaa on toisinaan kuvattu susien kanssa tekemisissä olevien ihmisten hallinnaksi. Siten susipolitiikan tavoitteena on minimoida konflikteja, niin ihmisten ja suden välillä kuin myös eri ihmisryhmien välillä. Susiasioiden hallinta ei koske vain susimäärää, vaan myös ihmisten asenteita ja niihin liittyvien ristiriitojen syvyyttä.

Ongelman tunnistaminen

Sellaiset aloitteet kuten karjankasvattajien *Ei susille* -kampanja tai kansallisen luonnonsuojelujärjestön *Punahilkka valehtelee* (Rotkäp-

pchen Lügt) -kampanja osoittavat, että suden paluuseen Saksaan liittyy kiistanalaisia näkökulmia ja mielipiteitä. Vaikka ihmiset pelkäävät sutta, ihmisten turvallisuus ei näytä olevan etusijalla saksalaisessa susikeskustelussa. Vuonna 2006 tehdyn tutkimuksen (Kaczensky 2006) mukaan, enemmistö saksalaisista suhtautuu myönteisesti suuteen. Hyväksyntä on kansainvälisesti verrattuna korkeaa. Samaan aikaan kiinnostus sutta kohtaan ja tietämys eläimestä on varsin heikkoa. Tästä voi seurata, että yhteiskunnallinen hyväksyntä saattaa vähentyä huomattavastikin kiistanalaisen julkisen keskustelun seurauksena. Kielteisesti suden paluuseen suhtautuvat lähinnä karjankasvattajat ja metsästäjät. Erään karjankasvattajan sanoin: ”Sen jälkeen kun susi ilmaantui, emme enää tiedä pelisääntöjä”. Tällä hän viittaa sekä suden käyttäytymiseen että ennaltaehkäisevien toimien suunnittelun ja korvausten hakemisen vaikeuteen.

Suden paluu yllätti ja aiheutti ristiriitoja luonnonsuojelijoiden, metsästäjien ja viljelijöiden välille Saksassa, koska ihmiset olivat tottuneet suden poissaoloon. Etenkin vuoristoalueilla lammastaumat ja vuohet oli jätetty yksin. Tämä käytäntö on vain muutamia vuosikymmeniä vanha, mutta sitäkin oli alettu pitää jo perinteisenä (Reinhardt ym. 2012). Susialueiden karjankasvattajat ovat sitä mieltä, että karjanhoito ja suurpedot eivät sovi yhteen (Reinhardt ym. 2012; Kluth & Reinhardt 2009). Sudet tappavat useita kymmeniä kotieläimiä vuosittain, enimmäkseen lampaista, harvoin koiria tai nautakarjaa (Wolfsbüro 2014). Koska lammastalous käyttää liikuteltavia sähköisiä aitoja, konfliktin lieventämisen edellytykset ovat varsin hyvät Saksassa (Reinhardt ym. 2012; Wagner ym. 2012). Marginaalisen pieni osuus lampaista, alle kaksi promillea maan kahdesta miljoonasta eläimestä, laiduntaa vartioimatta alppiniityillä (Reinhardt ym. 2012)

Mielenkiintoista on, että susiasenteet ovat pääosin myönteisiä Lausatian yläosissa. Tällä alueella ihmiset tunsivat susien olevan vähemmän läsnä vaikutuksineen kuin muilla alueilla (Kaczensky 2006). Ihmiset jopa pelkäsivät vähemmän lastensa puolesta. Kaczenskyn mukaan kuuden vuoden kokemus on auttanut ihmisiä saamaan realistisemman kuvan suden kanssa elämisestä.

Julkisen keskustelun mukaan eläinten omistajien suurin kritiikki ei kohdistu suden läsnäoloon sinänsä, vaan siihen, että Saksasta puuttuvat tehokkaat vahinkojen ennaltaehkäisykeinot ja korvaukset. Hoitosuunnitelman tehneissä osavaltioissa on melko yleisessä käytössä Euroopan unionin hyväksymä vähämerkityksellinen valtiontuki eli *de minimis* -tuki. Sen paremmin karjanomistajat kuin susiasioiden koordinaattorit eivät pidä riittävänä sitä, että susialueella *de minimis* -tuki karjanhoitajille on enintään 7 500 euroa kolmen vuoden aikana.

Politiikan muotoilu ja toimeenpano

Saksassa luonnonsuojelu kuuluu osavaltioiden (saks. *Länder*) lainkäyttövaltaan. Kukin osavaltio laatii kuuden vuoden välein raportin susikannan suojelustatuksesta Euroopan komissiolle. Kun ensimmäiset sudet asettuivat Ylä-Lausatian alueelle Saksiin vuonna 2000, oikeudellista infrastruktuuria, joilla ristiriitoja voidaan estää, ei ollut vielä olemassa. Nykyään Saksin osavaltiota voidaan pitää Saksan susiasioiden hallinnan edelläkävijänä. Siellä laadittiin vuonna 2009 Saksan ensimmäinen susikannan hoitosuunnitelma, jossa käsitellään susikannan seuranta, suden suhdetta ihmisiin ja taloudellista tukea tuotantoeläinten omistajille. Susikannan hoitosuunnitelma eroaa Saksan ensimmäisestä, Brandenburgissa laaditusta, kannanhoitosuunnitelmasta vuodelta 1994, jossa huomio oli suden suojelussa ja elinympäristöjen kytkeytyvyydessä. Saksin hoitosuunnitelma on oikeudellinen perusta sitovalle sääntelylle, joka koskee ennaltaehkäiseviä toimia sekä maksettavaa korvausrahoitusta tapetuista eläimistä. Ne karjankasvattajat, jotka asuvat virallisella susialueella, voivat hakea rahoitustukea aita-ateriaaleihin ja laumanvartijakoiriin. Vuodesta 2009 korvaukset on sidottu ennalta ehkäiseviin toimiin. Tilastoidut susivahingot vähenivät heti, kun asetus astui voimaan Saksissa (Reinhardt ym. 2012). Saksin osavaltiossa tehty susikannan hoitosuunnitelma on edelleen malli muiden osavaltioiden hoitosuunnitelmille. Osavaltiot ja niiden hallinto reagoivat vaihtelevassa tahdissa susien il-

maantumiseen. Esimerkiksi Thüringenin ja Schleswig-Holsteinin osavaltiot ovat alkaneet muotoilla susipolitiikkaa heti suden ilmaannuttua tai jopa jo sitä ennen.

Yleensä susiasioiden hallintaa koordinoivat valtion maataloudesta tai ympäristöstä vastaavat virastot. Saksassa riista-asiat kuuluvat usean eri hallinnonalan alaisuuteen. Ympäristöviraston tunnollisuus ja kiinnostus suden suojeluun voi selittää sitä, että Saksassa noudatetaan Euroopan unionin lainsäädäntöä kuuliaisesti. Vuoden 2014 alkuun mennessä lupia poiketa suden suojelusta on myönnetty vain hyvin harvoin. Hyökkäyksen sattuessa parannetaan ennaltaehkäiseviä toimia, jos niissä on havaittu puutteita. Tähän asti tämä on ollut toimiva ratkaisu.

Saksan osavaltioiden ja Euroopan komission näkemykset karjankasvattajille maksettavista korvauksista ovat erilaiset. Suurilla karjankasvatustusyksiköillä *de minimis* -tuen taloudellinen raja ylittyy nopeasti. Osavaltiot argumentoivat, että tukimuoto ei ole susivahinkojen kohdalla tarkoituksenmukainen, koska susialueiden karjankasvattajat ovat epäedullisessa asemassa suhteessa muihin karjankasvattajiin. Brandenburg ja Saksi ovat varanneet erityistä taloudellista tukea niille karjankasvattajille, jotka asuvat susialueilla ja joihin suden läsnäolo vaikuttaa taloudellisesti. Euroopan komissio on hyväksynyt Saksin kompensatio- ja suojelun tukijärjestelylleen antamat perustelut, ja se on saavuttanut Saksassa eräänlaisen ennakkotapauksen aseman.

Eri osavaltioissa susipolitiikasta keskustellaan ristiriitaisesti. Yksi näkyvä esimerkki keskustelusta koskee suden sisällyttämistä osaksi metsästyslainsäädäntöä. Monet suden suojelun kannattajat, kuten luonnonsuojelujärjestöt, pelkäävät toimenpiteen heikentävän suden suojelustatusta. Monet metsästäjät puolestaan väittävät, että he ovat asiantuntevampia villieläinasioiden hoitajia kuin luonnonsuojeluvirastot. Jotkut suojelutahon edustajat kannattavat suden sisällyttämistä metsästyslainsäädäntöön, ainakin tulevaisuudessa. He uskovat toimenpiteen parantavan suden hyväksyttävyyttä huippupetona, pitävän yllä suden luontaista ihmisarkuutta ja edistävän parempaa yhteistyötä metsästäjäyhteisön kanssa.

Saksi on ainoa liittovaltio, jossa susi on jälleen sisällytetty metsästyslakiin vuodesta 2012 (SächsJagdG 2012). Susi on metsästyslainsäädännöllä tiukasti suojeltu riistalaji, eikä sille ole osoitettu metsästyskautta.

Politiikan arviointi

Suden 150 vuotta jatkuneen poissaolon vuoksi Saksassa ei ole perinnettä elää susien kanssa. Perinteen uudelleen opettelu tarjoaa haasteita, mutta myös mahdollisuuksia. Susiasiat on kuitenkin ollut kohtuullisen helppo sisällyttää osaksi institutionaalista rakennetta. Siksi EU-politiikan noudattaminen on luultavasti ollut tähän mennessä varsin helppoa. Toisaalta, koska yhteiselon perinnettä ei enää ole, Saksassa ollaan myös kokemattomia susiasioissa. Kokemattomuus koskee yhtä lailla suojelijoita kuin niitä, jotka kärsivät suden läsnäolosta haittaa. Haasteena on tuottaa tietoa, jolla voidaan torjua ennakkoluuloja ja pelkoja samalla kun susikanta kasvaa. Tämä edellyttää toimivaa susihallintoa ja tuomiovaltaa, kuten myös pontevaa vahinkojen ennaltaehkäisyä.

Hallinnan tavat ja susipolitiikan uudistuminen

Suden status ja kansalaisyhteiskunta

Suomessa ja yhdessä Saksan osavaltioista (Saksi) susi on metsästyslainsäädännössä lueteltu mutta tästä huolimatta tiukasti suojeltu riistaeläin. Suomessa riistaeläimen status yksinään ei ole auttanut kannan hallinnassa. Tiukasti suojeltu riistalaji onkin eräänlainen paradoksi. Siksi Italiassa statuksen muutos poikkeuslupia myöntäväksi ei välttämättä johda laittomasta metsästyksestä pidättäytymiseen tai lainkunnioituksen kasvuun.

Euroopan unioniin liittymisen jälkeen 2004 Slovenia on hiljalleen alkanut ottaa askelia kohti luontodirektiivin IV mukaista suojelupolitiikkaa. Suomessakin on ottanut aikansa mukauttaa susi-

asioiden hallintokäytännöt luontodirektiiviin – itse asiassa vasta valvontamenettely ja tuomio Euroopan tuomioistuimessa vuonna 2007 suden valikoimattomasta metsästyksestä harmonisoi suomalaisen politiikkakäytännön EU:n vaatimusten kanssa ja suden tiukka suojelu toteutui. Slovenia rikkoi luontodirektiivin IV:n liitteen tiukan suojelun velvoitetta vuoteen 2011 saakka joutumatta Euroopan komission valvontamenettelyyn (Frassoni 2009).

Kaikissa tässä artikkelissa käsitellyissä maissa on olemassa paine yhtäaikaiselle suden suojelulle ja metsästykselle. Suomessa ja Sloveniassa tähän suuntaan ajavat ennen muuta suden aiheuttamat vahingot. Suomessa myös turvallisuusperusteet korostuvat. Saksassa ja Italiassa tähän suuntaan johtaa pikemminkin susikannan voimakas kasvu. Näyttää siltä, että Euroopassa odotellaan ennakkotapausta siitä, miten suden valikoivaa metsästystä harjoitetaan ja miten Euroopan komissio metsästyksen vaikutuksiin suhtautuu.

Yhtä lukuun ottamatta Saksan osavaltiot ovat vielä pitäneet suden luonnonsuojelulainsäädännössä. Suden metsästykselle ei ole myönnetty poikkeuslupia Italiassa. Saksassa myönnettiin harvinainen poikkeuslupa kahden suden tappamiseksi talvella 2015. Näissä maissa politiikassa on perinteisesti korostettu suden symbolista arvoa sekä itseisarvoa. Sudelle halutaan antaa samat mahdollisuudet elpyä kuin muillekin uhanalaisille mutta runsastuville lajeille. Niin kuin Saksan esimerkki osoittaa, kasvavien vahinkojen ja muiden huolien edessä tämä tuo vaikeuksia.

Jos susikanta vahvistuu Euroopassa ja suden kannanhoidolliseen metsästykseseen ryhdytään, vaikuttaa siltä, että sitä pyrittäisiin kohdentamaan samoin kuin vahinkoperustaisia poikkeuslupia: kohteena olisivat etenkin eläinyksilöt, jotka aiheuttavat eniten uhkaa tai vahinkoja. Luontodirektiivin mukaista kannanhoidollista suden metsästystä tuskin voidaan järjestää läntisissä EU:n jäsenmaissa samalla tavalla kuin Yhdysvalloissa. Siellä liittovaltio salli joidenkin osavaltioiden hoitaa omaehtoisesti susikantaansa. Esimerkiksi Wisconsinissa riistahallinto määritteli pian toimivallan saatuaan susille alueelliset saaliskiintiöt ja pitkän metsästyskau-

den. Vuosien 2012–2014 metsästyksessä voitiin käyttää monenlaisia aseita ja jousia, houkutussyöttejä, ansoja ja houkutusääntä synnyttäviä sähkölaitteita (Wisconsin Department of Natural Resources 2013). Wisconsinin ja useiden muiden osavaltioiden tapa järjestää kantaa pienentävä ja liki valikoimaton suden metsästys ei ollut ongelmaton. Liittovaltio palautti suden Wisconsinissa ja muutamissa sen naapuriosavaltioissa tiukasti suojelluksi lajiksi vuoden 2014 lopulla (DNR 2014).

Hyvin valikoivalla pyynnillä voi olla hankalaa tehdä sudesta arvokasta saalislajia, vaan sen status auttamattomasti pysyisi haittaeläimen statuksena. Suomessa sutta on metsästetty vahinkoperustaisin poikkeusluvin. Vuonna 2015 voimaan tulleessa susikannan hoitosuunnitelmassa asetettiin kaksivuotinen kannanhoidollisen metsästyksen kokeiluhanke. Kannanhoidollinen lupa saatettiin saada vakiintuneelle susireviirille ensisijaisesti nuoren suden metsästämiseksi. Yhtenä kokeilun tarkoituksena oli kartuttaa koke-musta siitä, voidaanko suunnitteleman suden salametsästys korvata suunnitellulla laillisella metsästyksellä. Reviirin pysyminen vuodesta toiseen elinvoimaisena ja metsästyskelpoisena edellyttää salametsästykseltä pidättäytymistä sekä sitä, että laillinen jahti toteutuu suunnitellun mukaisena. Vastaavanlaiselle yhteiskunnalliselle kokeelle olisi kysyntää myös Italiassa ja yhä enenevissä määrin myös Saksassa.

Suden status on avain susipolitiikan toimivuuteen. Tämä status voi muuttua vain, jos sekä riista-asioista vastaava hallinto, luonnonsuojelusta vastaava hallinto että kansalaisyhteiskunta tarkastelevat kriittisesti omia ajattelu- ja toimintatapojaan ja ovat valmiita niitä totuudenmukaisten ja käytännön osoittamien perusteiden edessä muuttamaan.

Politiikan tietoperusta

Suomessa sutta koskevat poikkeuslupapäätökset tehdään kansallisisella tasolla. Saksassa ja Italiassa suden tiukkaa suojelupolitiikkaa toteutetaan aluetasolla. Mittakaavoja auttaa hahmottamaan

tieto siitä, että sekä Italiassa että Saksassa väkiluku on yli kymmenkertainen Suomeen verrattuna. Esimerkiksi Saksan vahva su-sialue Saksi ja Lounais-Suomi ovat pinta-alaltaan samankokoisia, mutta väkeä Saksissa on 4 miljoonaa, kun Lounais-Suomessa on 700 000. Saksi operoi itsenäisesti susiasioissaan ja niin ikään toimittaa itsenäisesti Euroopan komissiolle luontodirektiivin seurantatapoja.

Perinteiseen luonnonsuojelujähteluun perustuva sudensuojelu on vahvinta Sloveniassa ja Italiassa. Maakuvausten perusteella usko ekologiaperustaiseen susipolitiikkaan ja susiasioiden hallintaan vaikuttaa vahvimmalta juuri näissä kahdessa maassa. Suomessa tieteellistä kannanhallintaa kritisoidaan siitä, että ainoina tieteinä hallintoa neuvoo ekologia ja biologia eivätkä esimerkiksi maaseudun erityisolaja tutkivat yhteiskuntatieteet (ks. Peltola tässä teoksessa). Italian maakuvaudesta huokuu pettymys nykytilaan. Politiikka on yhtäältä johtanut kannan kasvuun, mutta kannanhallintaa ei johda hallinto vaan salametsästäjät valikoimattomalla pyynnillä. Italiassa on painetta ekologian ohjaaman susikannan hallintaan, jossa painopiste olisi valikoivassa metsästyksessä nykyisen valikoimattoman sijaan. Syntyy käsitys, että sekä Italiassa että Sloveniassa (jälkimmäisestä, ks. Anon. 2013, 48) susitutkijat ovat hyvin optimistisia ekologisen lähestymistavan toivuudesta susiasioiden hallinnassa.

Italiassa on valmiuksia ekologiseen tietoon ja valikoivaan metsästykseseen perustuvaan susikannan hallintaan, mutta koska poikkeuslupia ei myönnetä, ei tätä tietämystä myöskään hyödynnetä, eikä siitä ole tullut Suomen tavoin kiistojen kohde. Slovenia on jo ottanut askeleen kohti tiedevetoista kannanhallintaa ja susien lukumääräkiistoja. Suomi erottuu tämän artikkelin muista maista siinä, että kanta-arviota koskevaan ekologiseen tutkimustietoon tukeutuvan poikkeuslupajärjestelmän eri puolista on kokemusta pidemmältä ajalta.

Missään maassa yhteiskuntatieteillä ei ole juurikaan merkitystä osana arkista susipolitiikkaa tai susikannan hallintaa, vaikka ihmisten kokemat susivahingot ja -haitat sekä salametsästys koetaan

nimenomaan ongelmiksi. Syynä voi tietenkin olla se, että yhteiskuntatieteellinen ympäristö- ja riistatutkimus on vielä nuorta. Toisaalta syynä voi myös olla se, että yhteiskuntatieteellisen empiirisen tutkimuksen uskotaan voivan legitimoida sellaisia susikriittisiä kantoja, joita hallinto ei halua kohdata. Niin tai näin, kansalaisyhteiskunnan tuntoja ja vahinkoja koskeva empiirinen tieto auttaisi kuitenkin yhteiskuntia säättämään yhteiskunnallisia rakenteita ja pelisääntöjä niin, että suden aiheuttamat yllätykset ja sivuvaikutukset tulisivat paremmin tiedostetuiksi ja kenties ennakoituiksi. Lisäksi yhteiskuntatieteissä on kehitetty menetelmiä kansalaisten osallistumisen tukemiseen.

Voi olla, että Suomi on myös susiasioiden hallinnoinnissa näiden maiden joukossa eräänlainen itsensä kohtaamisen edelläkävijä. Hallinto on useampaan kertaan hajauttanut ja sen jälkeen koonnut valtaa. Hallinto on yhteiskunnallisen paineen edessä kokeillut erilaisia ratkaisuja ja todennut, missä määrin ne toimivat. Esimerkiksi kansallisen hirvistrategian laadinnan yhteydessä keskusteltiin tiheämmästä hirvikannasta susialueille. Ehdotus suden huomioimisesta hirvikannan hoidossa ei ollut uusi, mutta tässä muodossa esitettynä se aiheutti runsasta keskustelua, jossa erityisesti kriittiset sävyt nousivat esiin. Slovenia näyttää soveltaneen tämänkaltaista, monilajisuuden ja lajien ekologiset vuorovaikutukset huomioivaa ekosysteemilähestymistapaa. Vaikka pehmeän sääntelyn keinoja on lähestytty, missään näissä maissa uusia poikkitieteellisiä tai tieteidenvälisiä näkökulmia ei kuitenkaan ole johdonmukaisesti kehitelty tai kokeiltu osana pehmeää sääntelyä. Sellaiset kokeilut ja käytännöt toisivat joustavuutta ja keskusteluvuutta susiasioiden hallintaan. Suomessa susikannan hoitosuunnitelman päivitys oli askel tähän suuntaan.

Hallinnollinen rohkeus

Maiden välillä ei ole politiikkainstrumenteissa suuria eroja. Lähtökohtana on luontodirektiivi ja sen sisältö osana kansallista lainsäädäntöä. Susi on luokiteltu niissä kaikissa suojelua kaipaavaksi

lajiksi eikä riistaresurssiksi. Susipolitiikka on ollut tiukkaa. Erinäisiä pehmeän sääntelyn keinoja ei juuri ole käytetty tai kehitetty, vaikka vaikeissa politiikkaongelmissa niiden hyödyntäminen perinteisen sääntelyn rinnalla todettu lisäävän tehokkuutta ja hyväksyttävyyttä (Jacobsson 2004).

Eurooppalaisessa susipolitiikassa on kuitenkin pehmeän sääntelyn piirteitä. Poliitiikan suunnittelussa ja toimeenpanossa Euroopan komissiolta saatava LIFE+ -rahoitus on ollut olennaisessa roolissa erityisesti Sloveniassa ja Italiassa (European Commission 2013). Rahoituksen avulla on modernisoitu kannanarviointia ja suden luonnontieteellistä tutkimusta sekä yritetty kehittää esimerkiksi eri toimijoiden vuorovaikutustapoja, keksiä vahinkojen esto-keinoja sekä vahinkojen kompensaaation mekanismeja, joilla suden ja ihmisen yhteiselo tulisi ongelmattommaksi.

Suomessa susiasioiden hallintaan on kehitelty hallinnollisia, muttei niinkään käytännöllisiä ratkaisuja. Erityisesti Sloveniassa huomion kohteena ovat olleet käytännölliset hoitotoimenpiteet. Kokemus osoittaa, ettei kumpikaan reitti välttämättä johda suden kannalta parhaaseen tulokseen. Riista-asioiden käytännön hallinnan kehittäminen ilman lainsäädännön ja hallinnon kehittämistä ei johda kokonaisuutta ajatellen kestäväälle pitkän aikavälin polulle, kuten Italian esimerkki osoittaa. Toisaalta hallinnon kehittäminen ilman riittäviä käytännöllisiä toimia ei sekään johda kestäväään ratkaisuun. Suomi on tästä esimerkkinä. Jälkimmäisessä erityisen tyytymättömiä ovat susikriittiset kansalaisyhteiskunnan toimijat, ensiksi mainitussa taas tutkijat ja kriittisen naapurisektorin hallinto.

Kansalaisyhteiskunta ja erityisesti sen susikriittinen osa on avainasemassa susipolitiikan toimivuutta arvioitaessa. Erityisesti salametsästys vaikuttaa susipolitiikan toimivuuteen. Suomessa rikoslaissa on törkeän metsästysrikoksen luokka, jonka käytännöllisen toimivuuden varmistaminen ei enää ole riistahallinnon vaan oikeuslaitoksen ja tuomiovallan käsissä. Tuomioistuinten linjan hahmottuessa susikriittinen kansalaisyhteiskunta jälleen reagoi. Perhon salametsästystapauksessa annettu tuomio osoittaa tässä

suuntaa (ks. Rannikko tässä kokoelmassa). Muissa tarkastelussa olevissa maissa susipoliittinen jännite susikriittisen kansalaisyhteiskunnan ja riista-asioista vastaavan hallinnon välillä ei vaihda olevan aivan yhtä suuri kuin Suomessa. Näillä mailla on mahdollisuus oppia jotain Suomessa saaduista kokemuksista.

Hallinnolla voi olla halukkuutta kompensoida susialueilla eläville suden läsnäolosta koituvia haittoja jopa avokätisesti. Näin on esimerkiksi ollut Sloveniassa. Myös Saksissa ja Brandenburgissa harjoitetaan rohkeaa kansallista tukipolitiikkaa. Tuille voi tulla raja vastaan. Euroopan unioni kieltää elinkeinojen tukemisen kilpailua vääristävällä tavalla. Tästä Slovenia on saanut huomautuksen. Suomessa, Italiassa tai ainakaan vielä Saksassa hallinto ei ole syyllistynyt haittojen liialliseen korvaamiseen tai kompensaatioon. Päinvastoin Suomessa on kritisoitu sitä, miksei riistahallinto esimerkiksi kompensoi susiaidan pystytyskustannuksia, vaikka se aidan rakennusmateriaalit kustantaakin.

Johtopäätökset – politiikan uudet tuulet

Olemme kuvanneet susipoliittista sykliä neljässä Euroopan unionin jäsenmaassa. Susikannan hallinnassa on yhteneväisiä piirteitä, mutta erojakin löytyy. Kussakin maassa susiasioihin on tartuttu hieman eri tavoilla. Merkitystä näyttäisi olevan valtion hallintokulttuurilla ja sillä, minkä hallinnonalan toimialaan susi ja muut suuret pedot kuuluvat. Hallinnollisilla ajattelu- ja toimintatavoilla ja rutiineilla on merkitystä. Käytännössä kyse on siitä, onko susi tiukasti suojeltu laji, jota ei missään olosuhteissa tapeta vai onko se tiukasti suojeltu riistaeläin, jonka yksilöitä tilanteen niin vaatiessa poistetaan. Suomessa ja Sloveniassa mentaliteetti on tuo jälkimmäinen, ja sitä kohden myös osa Saksan osavaltioista on kulkemassa.

Hallinnollisiin toimintasääntöihin ja rutiineihin vaikuttaa myös se, millaisilla seuduilla susi elää ja millaisille seuduille laji on levittäytymässä. Erityisesti Sloveniassa ja Italiassa suden reviirit ovat vuoristoseuduilla, joilla asuu vain vähän ihmisiä. Saksa ja

Suomi ovat tästä poikkeuksia. Saksassa susi on jo levittäytymässä suhteellisen asutuille alueille, ja samalla ollaan harkitsemassa suden siirtämistä metsästyslainsäädännön piiriin. Mitä enemmän kohtaamisia suden kanssa on, sen olennaisemmiksi tulevat erilaiset yhteiskuntatieteelliset tiedontuotannon tavat ekologisten, suden elämää ja käyttäytymistä koskevien tietämisen tapojen rinnalle. Samalla, kun susi levittyy uusille alueille, myös kysymykset monimuotoistuvat ja syntyy uudenlaisia ongelmia, joiden ratkaisemiseen tarvitaan poikkitieteellistä tietoa. Tähän asti ihmistieteellinen susitutkimus on lähinnä tarkastellut kansalaisten susiasenteita, arvoja ja tietämystä. Suden kanssa elämisen käytännön poikkitieteellisiin edellytyksiin ei ole juuri tartuttu.

Siellä missä sudet ja tuotantoeläimet kohtaavat, keskustellaan lähinnä erilaisista tavoista kompensoida suden aiheuttamia vahinkoja. Muunlaista haittaa ei merkittävässä määrin synny. Taajemmin asutuilla seuduilla myös turvallisuuteen ja muihin sosiaalisiin syihin liittyvät haitat ja uhkat nousevat esiin. Niihin on huomattavan vaikea löytää kompensatioihin perustuvia ratkaisuja. Tietokaan ei välttämättä auta. Siksi kenties ainut tie yrittää sovittaa suden ja ihmisen intressejä yhteen on tunnistaa susireviirin ihmisten välttämättömät ja satunnaiset tarpeet ja suhteuttaa ne levittäytyvän tai vakiintuvan susikannan välttämättömiin tarpeisiin. Ennaltaehkäisevillä toimilla on tässä suuri merkitys. Vaikuttaisi siltä, että muualla Euroopassa on näistä enemmän kokemusta kuin Suomessa.

Uusien, erityisesti asuttuja seutuja koskevien ennaltaehkäisevien instrumenttien suhteen Suomen riistahallinto ei ole ollut aktiivinen. Vuonna 2015 voimaan astuneessa susikannan hoitosuunnitelmassa erityistä huomiota kiinnitettiin reviereillä asuvien ihmisten huoliin ja tarpeisiin. Saksassa hallinnollinen mieliala on ollut samanlaisilla linjoilla. Molemmissa maissa paikallislähtöisyyden ja metsästysretoriikan toivotaan vähentävän harjoitettua susien salametsästystä. Myös Italiassa reviirillä asuvien ihmisten paremman kuulemisen ja samalla jaetun ekologisen tiedon toivotaan vaikuttavan susiin kohdistuvaan valikoimattomaan pai-

neeseen, salametsästyksen. Toimivat ennaltaehkäisevät keinot ja instrumentit ovat avain laittoman pyynnin vähentämiseen. Suomessa ja osin Saksassa suden laillisen metsästyksen uskotaan toimivan samalla tavalla.

Jokaisessa maassa on tehty sudenhoitosuunnitelmat, ja kannanhallintatyö on enenevässä määrin keskittymässä käytännöllisiin toimiin, joilla vaikutetaan suden ja ihmisen kohtaamisiin sekä ennen kaikkea näiden kohtaamisten vaikutuksiin. Lähtökohtana tällaisille ratkaisuille on se, että hallinnon mieli taipuu uudelleenlaisille kokeiluille. Tämän lisäksi tarvitaan reviiritason intressitahojen yhteistyötä, siis kykyä löytää jaettu riittävän yleinen tavoite, jota kohden pyrkii. Reviirikohdennus voisi auttaa sivuuttamaan liian yleisellä tasolla käytyä väittelyä ja keskittymään konkreettisiin ongelmiin ja uudelleenlaisiin ratkaisuihin. Susiasioden hallinnan käytännön muuttumisen edellytyksenä on hallinnollisen mentaliteetin ja rutiinien avautuminen. Vaihtoehtojen löytymiseen tähtäävät käytännön kokeilut ovat avainasemassa; syntyy toivoa ja pieniä paikallisia innovaatioita, joilla yhteiselon edellytyksiä kohtaamisen kohtaamiselta parannetaan. Ajattelu- ja toimintatapojen muutos avaa niin hallinnolle kuin susireviirien toimijoille uusia mahdollisuuksia – valtaa – mutta samalla altistumista muiden ideoimille toimille ja niiden vaikutuksille. Tällaiset paikallislähtöiset, pehmeän sääntelyn mahdollistamat tönäisyt yhteiselon edellytysten parantamiseksi ovat kenties keskeisin uusi sisältö ja ulottuvuus kaksikymmenvuotiaalle Eurooppalaiselle susiasioden hallinnalle.

Kiitokset

Haluamme kiittää Suomen Akatemiaan tutkimuksemme (253750) rahoittamisesta. Lisäksi kiitämme BIOMOT-hanketta eurooppalaisista tapaustutkimuksista ja inspiraatiosta.

Lähdeluettelo

- Adey, Peter (2008) Airports, mobility and the calculative architecture of affective control. *Geoforum* 39, 438–451.
- Adger, Neil W. (2006) Vulnerability. *Global Environmental Change* 16(3), 268–281.
- Agamben, Giorgio (2001) *The State of Exception*. Chicago: Chicago University Press.
- Agarwala, Meghna; Kumar, Satish; Treves Adrian & Naughton-Treves, Lisa (2010) Paying for wolves in Solapur, India and Wisconsin, USA: Comparing compensation rules and practice to understand the goals and politics of wolf conservation. *Biological Conservation* 143(12), 2945–2955.
- Ahmed, Sara (2004) *The Cultural Politics of Emotion*. New York: Routledge.
- Alastalo, Marja & Åkerman, Maria (2011) Tietokäytännöt ja hallinnan politiikka. Teoksessa Marja Alastalo & Åkerman, Maria (toim.): *Tieto hallinnassa. Tietokäytännöt suomalaisessa yhteiskunnassa*. Tampere: Vastapaino, 17–38.
- Alariesto, Andreas (1976) *Andreas Alariestos Lapplandsbilder*. Tukholma: Bok-förlaget Forum.
- Allmendinger, Philip (2009) *Planning Theory*. New York: Palgrave.
- Alvesalo, Anne & Ervasti, Kaijus (2006) *Oikeus yhteiskunnassa – näkökulmia oikeussosiologiaan*. Helsinki: Edita.
- Anderson, Ben (2006) Becoming and Being Hopeful: Towards a Theory of Affect. *Environment and Planning D: Society and Space* 24(5) 733 – 752
- Anderson, Leon (2006) Analytic autoethnography. *Journal of Contemporary Ethnography* 35(4), 373–395.
- Ankersmit, Frank R. (1983) *Narrative Logic: A Semantic Analysis of the Historian's Language*. Hague: Martinus Nijhoff Publishers.
- Anon. (2013) Akcijski načrt za upravljanje populacije volka (*Canis lupus*) v Sloveniji za obdobje 2013–2017. Saatavilla: <http://www.mko.gov.si/fileadmin/mko.gov.si/pageuploads/podrocja/velike_zveri/akcijski_nacrt_upravljanja_volk_2013_2017.pdf> (Luettu 16.10.2013)
- Anon. (1912) Urheiluteurastus. *Eläinten Ystävä* 6–7, 53–58.
- Anon. (1944) Alkaako hirven salametsästys jälleen? *Metsästys ja kalastus* 4, 126.
- Aronson, Åke; Wabakken, Petter; Svensson, Linn; Strømseth, Thomas H.; Sand, Håkan; Maartmann, Erling & Kojola, Ilpo (2008) *Varg i Skandinavien: Statusrapport för vintern 2007/2008 – Oppdragsrapport nr. 9*. Sverige: Høgskolen i Hedmark.
- Aspi, Jouni; Roininen, Eeva; Ruokonen, Minna; Kojola, Ilpo & Vila, Carles (2006) Genetic diversity, population structure, effective population size, and demographic history of the Finnish wolf population. *Molecular Ecology* 15(6), 1561–1576.

- Aspi, Jouni (2012) *Suden genetiikka*. Esitelmä Satakunnan suurpetoyhteistyöryhmän kokouksessa 9.3.2012.
- Avey, James B; Avolio, Bruceo; Crossley, Craig & Luthans, Fred (2009) Psychological ownership: theoretical extensions, measurement, and relation to work outcomes. *Journal of Organizational Behavior* 30, 173–191.
- Backeryd, Jessica (2007) *Wolf attacks on dogs in Scandinavia 1995–2005. Will wolves in Scandinavia go extinct if dog owners are allowed to kill a wolf attacking a dog?* Examensarbete Nr 175. Sveriges Lantbruksuniversitet. Uppsala: Institutionen för ekologi.
- Baker, Steve (2001) *Picturing the Beast: Animals, Identity, and Representation*. Urbana: University of Illinois Press.
- Barad, Karen (2003) Posthumanist Performativity: Toward an understanding of How Matter Comes to Matter. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 28(3), 801–831.
- Bath, Alistair & Majić, Aleksandra (2001) *Human Dimensions in Wolf Management in Croatia – Understanding attitudes and beliefs of residents in Gorski kotar, Lika and Dalmatia toward wolves and wolf management*. Report. Saatala: <http://www1.nina.no/lcie_new/pdf/635011364836702351_Bath%20LCIE%20Croatian%20attitudes.pdf> (Luettu 13.1.2014)
- Beck, Silke (2011) Moving beyond the linear model of expertise? IPCC and the test of adaptation. *Regional Environmental Change* 11, 297–306.
- Beck, Ulrich (1995) Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernisaation teoriaa. Teoksessa Ulrich Beck, Anthony Giddens & Lash Scott (toim.): *Nykyajan jäljillä: Refleksiivinen modernisaatio*. Tampere: Vastapaino.
- Beck, Ulrich & Grande, Edgar (2007) *Cosmopolitan Europe*. Cambridge: Polity Press.
- Bennett, Jane (2010) *Vibrant Matter. A Political Ecology of Things*. Durham: Duke University Press.
- Biggs, Reinette; Schlüter, Maja; Biggs, Duan; Bohensky, Erin L.; Burn Silver, S.; Cundill, Georgina; Dakos, Vasili; Daw, Tim M.; Evans, Louisa S.; Kotschy, Karen; Leitch, Anne M.; Meek, Chanda; Quinlan, Allyson; Raudsepp-Hearne, Ciara; Robards, Martin D.; Schoon, Michael L.; Schultz, Lisen & West Paul, C. (2012) Toward Principles for Enhancing the Resilience of Ecosystem Services. *Annual Review of Environment and Resources* 37, 421–448.
- Bisi, Jukka (2010) *Suomalaisen susikonfliktin anatomia*. Universitatis Ouluensis A 552. Oulu: Oulun yliopisto.
- Bisi, Jukka & Kurki, Sami (2005) *Susipuhetta Suomessa*. Julkaisuja 3. Seinäjoki: Maaseudun tutkimus ja koulutuskeskus, Helsingin yliopisto.
- Black, Donald (1983) Crime as Social Control. *American Sociological Review* 48 (1), 34–45.
- Black, Donald (1998) *The Social Structure of Right and Wrong*. Revised Edition. San Diego: Academic Press.

- Boitani, Luigi (2003) Wolf Conservation. Teoksessa David L. Mech & Luigi Boitani (toim.): *Wolves of the World*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bologov, Vladimir & Miltner, Daniela (2003) *Wolf depredation on domestic dogs in central part of European Russia*. Abstracts of the World Wolf Congress 2003, Banff, Canada.
- Borch, Odd Jarl; Førde, Annike; Rønning, Lars; Vestrum, Ingebjørg Kluku & Alson, Gry Agnete (2008) Resource configuration and creative practices of community entrepreneurs. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy* 2(2), 100–123.
- Borgström, Suvi (2011) *Iso paha susi vai hyödyllinen hukka? Ekologis-juridinen näkökulma suden suojelun yhteiskunnalliseen hyväksyttävyyteen*. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 20. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Bourdieu, Pierre (1998) *Järjen käytännöllisyys*. Tampere: Vastapaino.
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, Loic (1992) *Refleksiiviseen sosiologiaan*. Joensuu: Joensuu University Press.
- Braun, Kathrin & Kropp, Cordula (2010) Beyond Speaking Truth? Institutional Responses to Uncertainty in Scientific Governance. *Science, Technology & Human Values* 35(6), 771–782.
- Bruner, Aaron; Naidoo, Robin & Balmford, Andrew (2008) *Review of the costs of conservation and priorities for action*. Saatavilla: <http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/economics/teeb_en.htm> (Luettu 15.2.2010)
- Brown, J. Christopher & Purcell, Mark (2005) There's nothing inherent about scale: political ecology, the local trap, and the politics of development in the Brazilian Amazon. *Geoforum* 36(5), 607–624.
- Brown, Katrina & Dilley, Rachel (2012) Ways of knowing for 'response-ability' in more-than-human encounters: the role of anticipatory knowledges in outdoor access with dogs. *Area* 44(1), 37–45.
- Bromley, Daniel W. (2006) *Sufficient Reason: Volitional Pragmatism and the Meaning of Economic Institutions*. Princeton: Princeton University Press.
- Buller, Henry (2008) Safe from the wolf: biosecurity, biodiversity, and competing philosophies of nature. *Environment and Planning A* 40(7), 1583–1597.
- Butler, Judith (1999) *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity (10th edition)*. Lontoo: Routledge
- Byrne, David & Callaghan, Gill (2014) *Complexity Theory and the Social Sciences: The State of the Art*. London: Routledge.
- Bäcklund, Pia; Häkli, Jouni & Schulman, Harry (toim.) (2002) *Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Caldicott, Edric & Fuchs, Anne (2003) Introduction. Teoksessa Edric Caldicott & Anne Fuchs (toim.): *Cultural Memory: Essays on European Literature and History*. Bern: Peter Lang, 11–32.
- de Cambrey, Leonne (1926) *Lapland Legends*. New Haven, CT: Yale University Press.

- Carpenter, Steve; Walker, Brian; Anderies, Marty J. & Abel, Nick (2001) From Metaphor to Measurement: Resilience of What to What? *Ecosystems* 4(8), 765–781.
- Černe, Rok; Jerina, Klemen; Jonozovič, Marko; Kavčič, Irena; Stergar, Matija; Krofel, Miha & Potočnik, Hubert (2010) *Škode od volkov v Sloveniji. Analiza v okviru projekta Life+ Slo Wolf Akcija A4*. Ljubljana, Slovenia: Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, 33.
- Chang, Heewon (2008) *Autoethnography as method*. Walnut Creek: Left Coast Press.
- Clark, Andy (1999) Leadership and Influence: The Managers as Coach, Nanny, and Artificial DNA. Teoksessa Clippinger III, J.H. (toim.): *The Biology of Business: Decoding the Natural Laws of Enterprise*. San Francisco: Jossey-Bass Publisher, 47–66.
- Coleman, Jon T. (2004) *Vicious: Wolves and Men in America*. New Haven & London: Yale University.
- Collinder, Björn (1949) *The Lapps*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Commons, John R. (1990) *Institutional Economics: Its Place in Political Economy*. (Alkup. 1934.) London: Transaction Publishers.
- Connolly, William E. (1995) *The Ethos of Pluralization*. Minneapolis: Minnesota University Press.
- Connolly, William E. (2010) *The World of Becoming*. Minneapolis: Minnesota University Press.
- Cote, Muriel & Nightingale, Andrea J. (2012) Resilience thinking meets social theory: Situating social change in social-ecological SES research. *Progress in Human Geography* 36(4): 475–489.
- Cvetkovich, George & Winter, Patricia L. (2003) Trust and social representations of the management of threatened and endangered species. *Environment and Behavior* 35(2), 286–307.
- Damasio, Antonio (1994) *Descartes' Error: Emotion, Reason, and the Human Brain*. New York: Avon Books.
- Danell, Öje & Norberg, Harri (2010) Petoeläintilanteen ja liikennevahinkojen vaikutukset Suomen porotalouden teurasmääriin vuosina 2005/06–2008/09. *Poromies* 6/2010, 15–21.
- Davey, Graham C.L.; McDonald, Angus S.; Hirisave, Uma; Prabhub, G.G.; Iwawakic, Saburo; Im Jim Ching; Merckelbachd, Harald; de Jongd, Peter J.; Leunge, Patrick W.L. & Reimann, Bradley C. (1998) A cross-cultural study of animal fears. *Behaviour Research and Therapy* 36(7–8), 735–750.
- Davidson, Debra, J. (2010) The applicability of the concept of resilience to social systems: some sources of optimism and nagging doubts. *Society & Natural Resources* 23(12), 1135–1149.
- Deleuze, Gilles (2005) *Haastatteluja*. Helsinki: Tutkijaliitto.

- Demant Hatt, Emilie (2013) *With the Lapps in the High Mountains: A Woman Among the Sami, 1907–1908*. Barbara Sjöholm (toim. ja käänt.). Madison, WI: University of Wisconsin Press.
- Diamond, Elin (1996) Introduction. Teoksessa Elin Diamond (toim.): *Performance and Cultural Politics*. New York: Routledge, 1–12.
- DuBois, Thomas (2010) Varieties of Medical Treatment and Hierarchies of Resort in Johan Turi's *Sámi deavsttat*. *Journal of Northern Studies* 4(1), 9–43.
- Dyke, Charles (1999) Bourdieuean Dynamics: The American Middle-Class Self-constructs. Teoksessa Richard Shusterman (toim.): *Bourdieu: A Critical Reader*. Oxford: Basil Blackwell, 192–213.
- The Economist (2012) Call of the Wild. *The Economist* Dec 22nd 2012.
- Elgert, Lauren (2010) Politicizing sustainable development: the co-production of globalised evidence-based policy. *Critical Policy Studies* 3(3–4), 375–390.
- Ellis, Carolyn & Bochner, Arthur P. (2000) Autoethnography, personal narrative, reflexivity: researcher as subject. Teoksessa Nirman K. Denzin. & Yvonne S. Lincoln (toim.): *Handbook of qualitative research*. Second Edition. Thousand Oaks: Sage, 733–768.
- Erwin, Phil (2001) *Attitudes and Persuasion*. Howe: Psychology Press.
- Etzioni, Amitai (1991) The socio-economics of property. *Journal of Social Behavior and Personality* 6(6), 465–468.
- European Commission (2013) *Life and Human Coexistence with Large Carnivores*. Luxemburg: European Union. Saatavilla: <<http://ec.europa.eu/environment/life/publications/lifepublications/lifefocus/documents/carnivores.pdf>> (Luettu 13.3.2015)
- Finska Jagtörening (1900) *Jägarbrevet år 1900, den 15. och 16. Juni i Helsingfors*. Helsingfors:
- Frenckellska Tryckeri-Aktiebolaget.
- Fjeld, Faith (toim.) (2013) *Báiki: The International Sami Journal* 37(Autumn).
- Flyvbjerg, Bent (2001) *Making social science matter: Why social inquiry fails and how it can succeed again*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Flyvbjerg, Bent; Landman, Todd & Schram, Sanford (2012) Introduction: new directions in social science. Teoksessa Bent Flyvbjerg, Todd Landman & Sanford Schram (toim.): *Real social science. Applied Phronesis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Folke, Carl (2006) Resilience: the emergence of a perspective for social-ecological systems analyses. *Global Environmental Change* 16(3), 253–267.
- Folke, Carl; Carpenter, Stephen R.; Walker, Brian; Scheffer, Marten; Chapin, Terry & Rockström, Johan (2010) Resilience thinking: integrating resilience, adaptability and transformability. *Ecology and Society* 15 (4): 20.
- Foucault, Michel (2008) *The Birth of Biopolitics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Frandy, Tim (2011) Skiing Down the Demon Wolf: Redefinition of the Predator in Johan Turi's *Sápmi*. *Scandinavian Studies* 83(4), 545–572.

- Frassoni, Monica (2009) Parliamentary question 5 May 2009. Saatavilla: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2009-3368+0+DOC+XML+V0//EN>> (Luettu 12.2.2015)
- Freeman, Milton M.R. & Wenzel, W. (2006) The Nature And Significance Of Polar Bear Conservation Hunting In The Canadian Arctic. *Arctic* 59(1), 21–30
- Fulda, Daniel (2005) 'Selective History'. Teoksessa J.C Meister (toim.): *Narratology Beyond Literary Criticism: Mediality and Disciplinarity*. Berlin: Walter De Gruyter, 173–194.
- Gaup, Nils (2008) *Kautokeino Upprøret* -elokuva. Rubicon Film.
- Genovesi, Piero (2008) *Piano d'Azione per il lupo (Canis lupus) in Italia*. Bologna: ISPRA.
- Geyer, Robert & Rihani, Sami (2010) *Complexity and Public Policy: A New Approach to 21st Century Politics, Policy and Society*. London: Routledge.
- Gieryn, Thomas F. (1983) Boundary-Work and the Demarcation of Science from Non-Science: Strains and Interests in Professional Ideologies of Scientists. *American Sociological Review* 48(6), 781–795.
- Granberg, Mikael; Lidskog, Rolf & Larsson, Stig (2008) Dealing with uncertainty: a case study of controlling insect populations in natural ecosystems. *Local Environment* 13(7), 641–652.
- Granjou, Céline & Mauz, Isabelle (2009) Quand l'identité de l'objet-frontière se construit chemin faisant. Le cas de l'estimation de l'effectif de la population de loups en France. *Revue d'anthropologie des connaissances* 3(1), 29–49.
- Granlund, Kaj (2013) *Harmaasudesta koirasuteen*. Saatavilla: <<http://www.nanomatic.fi/koirasusi.pdf>> (Luettu 23.3.2014)
- Greif, Avner (2006) *Institutions and the Path to the Modern Economy: Lessons from Medieval Trade*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gross, Matthias (2008) Return of the wolf: ecological restoration and the deliberate inclusion of the unexpected. *Environmental Politics* 17(1), 115–120.
- Grünthal, Riho (2004) Finno-Ugric 'Dog' and 'Wolf.' Etymologie, Entlehnung und Entwicklung: Festschrift für Jorma Koivulehto zum 70. Geburtstag. *Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki* LXIII: 83–96.
- Haaranen, Seppo (1995) Koirasta jäi vain kaulapanta? *Suomen Luonto* 1. Mieli-piteitä, 48–49.
- Haltia, Johannes (1950) Metsästyslainsäädäntömme kehityksestä. Teoksessa Yrjö Ylännä (toim.): *Suomen Metsästys*. Helsinki: Otava, 805–826.
- Haraway, Donna (2008) *When Species Meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Haraway, Donna (2012) Awash in Urine: DES and Premarin® in Multispecies Response-ability. *Women's Studies Quarterly* 40(1–2), 301–316.
- Hargreaves, Tom (2012) Questioning the virtues of pro-environmental behavior research: Towards a *phronetic* approach. *Geoforum* 43(2), 315–324.

- Harjula, Minna (2007) Irti kivulloisuuden kahleista. Teoksessa Kai Häggman (päätoim.): *Suomalaisen arjen historia. 3. Modernin Suomen synty*. Porvoo: Weilin+Göös, 83–99.
- Hayek, Friedrich von (1967) *Studies in Philosophy, Politics, and Economics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Heberlein, Thomas, A. & Ericsson, Göran (2003) Public attitudes and the future of wolves *Canis lupus* in Sweden. *Wildlife Biology* 14(3), 391–394.
- Heikkinen, Hannu L. T. (2001) Narratiivinen tutkimus – Todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Jyväskylä: PS-kustannus, 116–132.
- Heikkinen, Hannu (2002) *Draaman maailmat oppimislueina. Draamakasvatuksen vakava leikillisuus*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 201. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Heikkinen, Hannu I.; Kasanen, Mervi & Lépy, Élise (2013) Resilience, vulnerability and adaptation in reindeer herding communities in the Finnish-Swedish border area. Teoksessa Mark Nuttall, Kaarina Tervo-Kankare & Timo P. Karjalainen (toim.): *Negotiating resources, engaging people: Human-environment relations in the North*. Nordia, Geographical Publications. *NGP Yearbook* 2012 41(5), 107–121.
- Heikkinen, Hannu I.; Sarkki, Simo & Nuttall, Mark (2012) Users or producers of ecosystem services? A scenario exercise for integrating conservation and reindeer herding in northeast Finland. *Pastoralism: Research, Policy and Practice* 2(11).
- Heikkinen, Hannu I.; Lakomäki, Sami & Baldrige, John (2007) The dimensions of sustainability and the neo-entrepreneurial adaptation strategies in reindeer herding in Finland. *The Journal of Ecological Anthropology* 11, 25–42.
- Heikkinen, Hannu I.; Moilanen, Outi; Nuttall, Mark & Sarkki, Simo (2011) Managing predators, managing reindeer: contested conceptions of predator policies in Finland's southeast reindeer herding area. *Polar Record* 47(242), 218–230.
- Heikkinen, Sammeli (2013) Suden selustassa. *Vihreä Lanka* 29.11.2013.
- Heikkinen, Samuli; Hiltunen, Harri; Kojola, Ilpo & Määttä, Elisa (2009) Suurpetojen lukumäärä ja lisääntyminen vuonna 2008. Teoksessa Marcus Wikman (toim.): *Riistakannat 2009: Riistaseurantojen tulokset (2009) Riista- ja kalatalous – Selvityksiä 18/2009*. Helsinki: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, 18–20.
- Heikkinen, Samuli & Kojola, Ilpo (2010) Suurpetojen lukumäärä ja lisääntyminen vuonna 2009. Teoksessa Marcus Wikman (toim.), *Riistakannat 2010: Riistaseurantojen tulokset. Riista- ja kalatalous – Selvityksiä 21/2010*. Helsinki: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, 16–21.
- Heikkilä, Tuomas & Järvinen, Antero (2011) Saamelaisalueen luonto ja sen muutokset. Teoksessa Irja Seurujärvi-Kari, Petri Halinen & Risto Pulkkinen (toim.): *Saamentutkimus tänään*. Helsinki: SKS, 56–76.

- Helander-Renvall, Elina (2013) Decolonizing the Wolf. *Báiki* 37, 20.
- Helander-Renvall, Elina (2005) *Silde: Sami Mythic Texts and Stories*. Oulu: Kalevaprint.
- Helle, Timo (2015) *Porovuosi*. Helsinki: Maahenki.
- Hepola, Matti (1991) *Metsästysrikkokset*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Hermann, Pernille & Mitchell, Stephen (2013) Constructing the Past: Introductory Remarks. Memory and Remembering: Past Awareness in the Medieval North. Special issue of *Scandinavian Studies* 85(3), 261–266.
- Hiedanpää, Juha (2013) Institutional Misfits: Law and Habits in Finnish Wolf Policy. *Ecology and Society* 18(1), 24. Saatavilla <<http://www.ecologyandsociety.org/vol18/iss1/art24/>> (Luettu 13.3.2015)
- Hiedanpää, Juha & Bromley, Daniel W. (2011) The Harmonization Game: Reason and Rules in European Biodiversity Policy. *Environmental Policy and Governance* 21, 99–111.
- Hiedanpää, Juha, Kotilainen, Juha & Salo, Matti (2011) Unfolding the Organised Irresponsibility: Ecosystem Approach and the Quest for Forest Biodiversity in Finland, Peru, and Russia. *Forest Policy and Economics* 13(3), 159–165.
- Hiedanpää, Juha & Pellikka, Jani (2012) Virheen politiikka: Susiasioiden hallinta Varsinais-Suomessa. *Alue ja ympäristö* 41(2), 58–69.
- Hintze, Alexander (1912) Vastine kirjoitukseen Palmgren, R. Några ord i en aktuell fridlysningsfråga. *Tidskrift för Jägare och Fiskare* 20(1), 11–13.
- Hobsbawm, Eric (2005) *Rosvot*. Suom. Tero Karasjärvi (alkup. 1969). Tampere: Vastapaino.
- Hobson, Kersty (2007) Political animals? On animals as subjects in an enlarged political geography. *Political Geography* 26(3), 250–267.
- Hodgson, Geoffrey M. & Knudsen, Thorbjörn (2012) *Darwin's Conjecture: The Search for General Principles of Social and Economic Evolution*. Chicago: Chicago University Press.
- Holling, Crawford S. (1973) Resilience and Stability of Ecological Systems. *Annual Review of Ecology and Systematics* 4, 1–23.
- Honig, Bonnie (2009) *Emergency Politics*. Princeton: Princeton University Press.
- Honko, Lauri; Timonen, Senni & Branch Michael (1994) *The Great Bear: A Thematic Anthology of Oral Poetry in the Finno-Ugric Languages*. Keith Bosley (käänt.). New York: Oxford University Press.
- Hribal, Jason C. (2007) Animals, Agency, and Class: writing the History of Animals from Below. *Human Ecology Review* 14(1), 101–112.
- Hukkinen, Janne; Jääskö, Outi; Laakso, Ari; Müller-Willer, Ludger & Raitio, Kaisa (2002) Poromiehet puhuvat. Poronhoidon ongelmat, ratkaisumahdollisuudet ja tutkimustarpeet Suomen Lapissa poromiesten näkökulmasta. EU:n RENMAN-hankkeen 1. työpaketin poronhoitoa koskevan työpajan loppuraportti, Vuotso, 24.–26.8.2001. Teknisen korkeakoulun ympäristönsuojelun laboratorion julkaisu. *Technology, society, environment* 1/2002.

- Hultkrantz, Åke (1978) Means and Ends in Lapp Shamanism. Teoksessa Louise Bäckman & Åke Hultkrantz (toim.): *Studies in Lapp Shamanism*. Tukholma: Almqvist & Wiksell International, 40–58.
- Huttunen, Laura (2010) Haastatteluaineistojen monet tehtävät etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen (toim.): *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.
- Häkkinen, Antti (2007) Elämä täynnä kärsimystä. Teoksessa Kai Häggman (päätoim.): *Suomalaisen arjen historia. 2. Säätyjen Suomi*. Porvoo: Weilin+Göös, 179–195.
- Ikävalko, Yrjänä (1995) Susi ei syönyt Tiltua. *Helsingin Sanomat*. Mielipide, 13.3.1995.
- Ilomäki, Henni & Lauhakangas, Outi (2002) Lukijalle. Teoksessa Henni Ilomäki & Outi Lauhakangas (toim.): *Eläin ihmisen mielenmaisemassa*. Helsinki: SKS, 7–25.
- Ilvesviita, Pirjo (2005) *Paaluraudoista kotkansuojeluun. Suomalainen metsästyspolitiikka 1865–1993*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Ingold, Tim (2013) *Making*. London & New York: Routledge.
- Innes, Judith E. & Booher, David E. (2010) *Planning with complexity. An introduction to collaborate rationality for public policy*. London: Routledge.
- Itkonen, Panu (2013) *Porotalous selvitys 2013. Hannukaisen kaivoshanke. Ympäristövaikutusten arviointiselostus*. Liitteet osa 4/4. Northland Mines, Ramboll, Pöyry.
- Itkonen, Toivo (1958) *Koltan- ja kuolanlapin sanakirja I-II*. Helsinki: Lexica Societatis Finno-Ugricae XV.
- Jack, Kelsey B.; Kousky, Carolyn & Sims, Katharine R. E. (2008) Designing payments for ecosystem services: lessons from previous experience with incentive-based mechanisms. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 105(28), 9465–9470.
- Jacobs, Maarten H.; Vaske, Jerry J.; Roemer & Jennifer M. (2012) Toward a mental systems approach to human relationships with wildlife: The role of emotional dispositions. *Human Dimensions of Wildlife* 17(1), 4–15.
- Jacobsson, Kerstin (2004) Soft Regulation and the Subtle Transformation of States: The Case of EU Employment Policy. *Journal of European Social Policy* 14(4), 355–370.
- Jann, Werner & Wegrich, Kai (2007) Theories of the Policy Cycle. Teoksessa Frank Fischer, Gerald J. Miller & Mara S. Sidney (toim.): *Public Policy Analysis: Theory, Politics, and Methods*. London: CRC Press, 43–62.
- Jasanoff, Sheila (2003) Technologies of humility: citizen participation in governing science. *Minerva* 41(3), 223–244.
- Jasanoff, Sheila (2010) A new climate for society. *Theory, Culture & Society* 27(2–3), 233–253.
- Jernsletten, Johnny-Leo & Beach, Hugh (2006) The Challenges and Dilemmas of Concession Reindeer Management in Sweden. Teoksessa Bruce C. Forbes, Manfred Bölter, Ludger Müller-Wille, Janne Hukkinen, Felix Müller, Nicolas Gunsley & Yulian Konstatinov (toim.): *Reindeer Management in Northernmost Europe: linking practical and scientific knowledge in socialecological systems*. *Ecological studies* 184, 95–116.

- Jessop, Bob (1992) Kohti schumpeterilaista työnjoustovaltiota: maailmanlaajui-
nen kapitalismi ja rakenteellinen kilpailukyky. *Tiede & Edistys* 17(2), 121–132.
- Johansson, Maria & Karlsson, Jens (2011) Subjective Experience of Fear and the
Cognitive Interpretation of Large Carnivores. *Human Dimensions of Wild-
life* 16(1), 15–29.
- Johansson Maria, Karlsson Jens, Pedersen Eja & Flykt Anders (2012) Factors
Governing Human Fear of Brown Bear and Wolf. *Human Dimensions of
Wildlife* 17(1), 58–74.
- Jokinen, Ari (2011) Tiedon synty kollektiivisessa lintujen havainnoinnissa: laji-
luettelon, paikan ja tietämisen vuorovaikutus. *Terra* 123(2), 63–74.
- Jokinen, Arto (2003) Miten miestä merkitään? Johdanto maskuliinisuuden teo-
riaan ja kulttuuriseen tekstintutkimukseen. Teoksessa Arto Jokinen (toim.):
Yhdestä puusta. Maskuliinisuksien rakentuminen populaarikulttuureissa.
Tampere: Tampere University Press, 7–31.
- Jones, Phil (2012) Sensory Discipline and Affect: a Study of Commuter Cycling.
Social and Cultural Geography 13(6), 645–658.
- Jones, Samantha (2007) Tigers, trees and Tharu: An analysis of community for-
estry in the buffer zone of the Royal Chitwan National Park, Nepal. *Geofor-
um* 38(3), 558–575.
- Jonozovič, Marko (2003) Volk (*Canis lupus L.*). *Strokovno izhodišče za vzpostavlj-
enje*. Saatavilla < [http://www.volkovi.si/wp-content/uploads/2014/10/strokov-
na-izhodisca-vzpostavljanje-natura-2000-volk.pdf](http://www.volkovi.si/wp-content/uploads/2014/10/strokovna-izhodisca-vzpostavljanje-natura-2000-volk.pdf) > (Luettu 16.11.2013)
- Jussila, Erkki (1995) Susi on vaarallinen. *Suomen Luonto* 6–7. Mielipiteitä, 79.
- Jylhä, Kirsti; Tuomenvirta, Heikki; Ruosteenoja, Kimmo; Niemi-Hugaerts,
Hanna; Keisu, Krista & Karhu, Juha A. (2010) Observed and projected future
shifts of climatic zones in Europe, and their use to visualize climate change
information. *Weather, Climate, and Society* 2(2), 148–167.
- Järvinen, Antero (1994) Pohjoinen ekologia ja ympäristön muutokset. Teoksessa
Ulla-Maija Kulonen, Juha Pentikäinen & Irja Seurujärvi-Kari (toim.): *Johda-
tus saamentutkimukseen*. Helsinki: SKS, 43–52.
- Kaczensky, P.; Chapron, G.; von Arx, M.; Huber, D.; Andrén, H. & Linnell, J. (toim.)
(2013) *Status, Management and Distribution of Large Carnivores – Bear, Lynx,
Wolf & Wolverine – in Europe*. Istituto di Ecologia Applicata with the contri-
butions of the IUCN/SSC Large Carnivore Initiative for Europe (chair: Luigi
Boitani) under contract N°070307/2012/629085/SER/B3.
- Kaczensky, Petra (2006) *Werkvertrag "Medienpräsenz- und Akzeptanzstudie Wölfe
in Deutschland"*. Report: 1–88. Arbeitsbereich Wildtierökologie und Wildti-
ermanagement, Forstzoologisches Institut, Fakultät für Forst- und Umwelt-
wissenschaften, Universität Freiburg.
- Kainulainen, Päivi (2011) *Selvitys petojen aiheuttamien vahinkojen vaikutuksista
poronhoidolle ja toimenpiteet pedoista aiheutuvien ongelmien ratkaisemiseksi*.
Rovaniemi: Lapin liitto.

- Kaltenborn, Bjørn P.; Bjerke, Tore & Nyahongo, Julius (2006a) Living with Problem Animals – Self- Reported Fear of Potentially Dangerous Species in the Serengeti Region, Tanzania. *Human Dimensions of Wildlife* 11(6), 397–409.
- Kaltenborn, Bjørn P.; Bjerke, Tore; Nyahongo, Julius & Williams, Daniel R. (2006b) Animal preferences and acceptability of wildlife management actions around Serengeti National Park, Tanzania. *Biodiversity and Conservation* 15, 4633–4649.
- Kangasperko, Heikki (1995) Kesyt karhut vaarallisia. *Helsingin Sanomat*. Mieli-pide, 1.4.1995.
- Kansanvalistusuran kalenteri 1883* (1882) Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Karlsson, Jens & Jaxgård, Peter (2004) Wolf attacks on dogs [Vargangrepp på hundar]. Saatavilla: <<http://www.slu.se/Documents/externwebben/nj-fak/ekologi/forskning/skandulv%20dokument/Karlsson%20och%20Jaxg%C3%A5rd%202004%20Vargangrepp%20p%C3%A5%20hundar.pdf>> (Luettu 17.3.2015)
- Keskitalo, Carina E. H. (2010) Vulnerability and adaptive capacity in a multi-use forest municipality in northern Sweden. Teoksessa Grete Hovelsrud & Barry Smit (toim.): *Community adaptation and vulnerability in Arctic regions*. Dordrecht: Springer, 285–311.
- Kivirikko, Kaarlo Emil (1926–1927) *Suomen Linnut I–II*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Kivirikko, Kaarlo Emil (1940) *Suomen selkärankaistet – Vertebrata Fennica*. Porvoo, Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Kivivuori, Janne (2008) *Rikollisuuden syyt*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.
- Kluth, Gesa & Reinhardt, Inka (2009) *Mit Wölfen leben. Informationen für Jäger, Förster und Tierhalter in Sachsen und Brandenburg*. Staatsministerium für Umwelt und Landwirtschaft (Saxonian State Ministry for environment and Agriculture).
- Knight, John (toim.) (2000) *Natural enemies: people-wildlife conflicts in anthropological perspective*. London: Routledge.
- Knight, John (2001) *Waiting for wolves in Japan: an anthropological study of people-wildlife relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Kojola, I.; Keränen, J. & Heikkinen, S. (2015) *Susikannan seuranta vaatii lajin biologiaan pohjautuvan menetelmän*. Saatavilla: <http://www.rktl.fi/uutiset/susikannan_seuranta_vaatii.html> (Luettu 23.2.2015)
- Kojola, Ilpo & Kuittinen, Juha (2002) Wolf Attacks on Dogs in Finland. *Wildlife Society Bulletin* 30(2), 498–501.
- Kojola, Ilpo; Kuittinen, Juha & Ronkainen, Seppo (2004a) Miksi susi käy koirien kimppuun. *Suomen Riista* 50, 84–89.
- Kojola, Ilpo; Ronkainen, Seppo; Hakala, Antero; Heikkinen, Samuli & Kokko, Sanna (2004b) Interactions between wolves *Canis lupus* and dogs *C. familiaris* in Finland. *Wildlife Biology* 10, 101–105.
- Kojola, Ilpo, Helle, Pekka & Heikkinen, Samuli (2011) Susikannan viimeaikaiset muutokset Suomessa eri aineistojen valossa. *Suomen Riista* 57, 55–62.

- Kokko, Kai (2010) Saamelaiset ja ympäristönkäytön konfliktien sääntely. Teoksessa Kai Kokko (toim.): *Kysymyksiä saamelaisten oikeusasemasta*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Komu, Teresa (2013) *Retoriikkaa vai sosiaalista kestävyyttä? Poronhoitoyhteisöjen osallistaminen kaivostoiminnan suunnitteluprosesseissa Muonion lapinkylässä ja Muonion paliskunnassa 2011 – 2012*. Pro gradu -työ. Oulun yliopisto.
- Koski, Leena & Bäcklund, Pia (2012) Koiran virka. Susi kaupungin kaduilla vai ystävä erämaassa? *Alue ja ympäristö* 41(2), 22–33.
- Koskimies, Aukusti V. & Itkonen, Toivo (1918) *Inarinlappalaista Kansantietoutta*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Koster, Jeremy & Noss, Andrew (2014). Hunting dogs and the extraction of wildlife as a resource. Teoksessa Matthew Gompper (toim.): *Free-ranging dogs and wildlife conservation*. Oxford: Oxford University Press, 265–285.
- Kuittinen, Juha (2012) Esitys ”Ajankohtaista Pohjois-Karjalan suurpetotilanteesta” –yleisötilaisuudessa. Joensuu 11.10.2012.
- Kumpulainen, Kaisa (2012) *Kylätoiminta ja aktiivisen kylän tuottaminen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kuula, Arja (2006) *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Kyntäjä, Timo (1998) Rikollisuus ja rangaistusjärjestelmä. Teoksessa Keijo Koskinen (toim.): *Sosiologisia karttalehtiä. Matkaopas yhteiskunnan tutkimiseen*. Tampere: Vastapaino, 211–229.
- Laaksonen, Mervi (2013) *Susi*. Helsinki: Maahenki.
- Laanikari, Jussi (2013) Maa- ja metsätalousministeriön asetus poikkeusluvalla sallittavasta Suden metsästyksestä poronhoitoalueen ulkopuolella metsästysvuonna 2012–2013. Maa- ja metsätalousministeriö, muistio 15.10.2013. Dnro 1958/13/2013. Saatavilla: <http://www.mmm.fi/attachments/riistatalous/asetukset/6KX9xuCFQ/Muistio_susiasetus_131021.pdf> (Luettu 13.1.2014)
- Laestadius, Lars Levi (2002) *Fragments of Lappish Mythology*. Juha Pentikäinen (toim.) & Börge Vähämäki (käänt.). Beaverton, Ontario: Aspasia.
- Laine, Matti (2002) Kun rikos on rangaistus. *Haaste* 2(3), 32–33.
- Laitinen, Ahti & Aromaa, Kauko (2005) Rikollisuus ja kriminologia. Tampere: Vastapaino.
- Landström, Catharina; Whatmore, Sarah; Lane, Stuart N.; Odoni, Nicholas A.; Ward, Neil & Bradley, Susan (2011) Coproducing flood risk knowledge: redistributing expertise in critical ‘participatory modelling’. *Environment and Planning A* 43(7), 1617–1633.
- Langellier, Kristin M. (1999) Personal narrative, performance, performativity: Two or three things I know for sure. *Text and Performance Quarterly* 19(2), 125–144.
- Lappalainen, Antti (2005) *Suden jäljet*. Helsinki: Metsäkustannus.
- Lappalainen, Sirpa (2007) Johdanto. Teoksessa Sirpa Lappalainen, Pirkko Hyninen, Tarja Kankkunen, Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.): *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.

- Lappi-Seppälä, Tapio (2006) *Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka*. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- Laukkanen, Esa (1995) Ihmisiä syövät pedot olivat todellisuutta. *Helsingin Sanomat*. Mielipide, 26.3.1995.
- Lawrence, Anna (2006) 'No Personal Motive?' Volunteers, Biodiversity, and the False Dichotomies of Participation. *Ethics, Place and Environment* 9(3), 279–298.
- Lebel, Louis; Anderies, John M.; Campbell, Bruce; Folke, Carl; Hatfield-Dodds, Steve; Hughes Terry P. & Wilson, James (2006) Governance and the capacity to manage resilience in regional social-ecological systems. *Ecology and Society* 11(1), 19.
- Leem, Knud (1767) *Beskrivelse over Finnmarkens Lapper, deres Tungemaal, Leve-maade og forrige Afgudsdyrkelse*. Copenhagen: Trukt af G.G. Salikath.
- Lehikoinen, Heikki (2007) *Tuo hiisi hirviäsi: Metsästyksen kulttuurihistoria Suomessa*. Helsinki: Teos.
- Lehikoinen, Heikki (2009) *Ole Siviä Sikanen: Suomalaiset Eläinuskomukset*. Helsinki: Teos.
- Lépy, Élise; Heikkinen, Hannu I.; Karjalainen, Timo P.; Tervo-Kankare, Kaarina; Kauppila, Pekka; Suopajarvi, Tiina; Ponnikas, Jouni; Siikamäki, Pirkko & Rautio, Arja (2014) Multidisciplinary and participatory approach for assessing local vulnerability of tourism industry to climate change. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 14 (1), 41–59.
- Lescureux, Nicolas & Linnell, John, D.C. (2010) Knowledge and Perceptions of Macedonian Hunters and Herders: The Influence of Species Specific Ecology of Bears, Wolves, and Lynx. *Human Ecology* 38(3), 389–399.
- Lezaun, Javier & Soneryd, Linda (2007) Consulting citizens: Technologies of elicitation and the mobility of publics. *Public Understanding of Science* 16(3), 279–297.
- Llaneza, Luis; Lopez-Bao, José Vincente & Sazatornil, Victor (2012) Insights into Wolf Presence in Human-dominated Landscapes: The Relative Role of Food Availability, Humans and Landscape Attributes. *Diversity and Distribution* 18(5), 459–469.
- Linnaeus, Carl (1971) *A Tour in Lapland*. New York: Arno Press & The New York Times.
- Linnell, John; Andersen, Reidar; Andersone, Zanete; Balciuskas, Z.; Blanco, Linas; Boitani, Luigi; Brainerd, Scott; Breitenmoser, Urs; Kojola, Ilpo; Liberg, Olof; Loe, Jonny; Okarma, Henryk; Pedersen, Hans C.; Promberger, Christoph; Sand, Håkan; Solberg, Erling J.; Valdmann, Harri & Wabacken Peter (2002) The fear of wolves: a review of wolf attacks on humans. *NINA Oppdragsmelding* 731, 1–65.
- Lloyd, Moya (1999) Performativity, Parody, Politics. *Theory, Culture & Society* 16(2), 195–213.
- Lopez, Barry (1978) *Of Wolves and Men*. New York: Touchstone.

- Lorimer, Jamie (2008) Counting corncrakes: The affective science of the UK corncrake census. *Social Studies of Science* 38(3), 377–405.
- Lähdesmäki, Merja & Matilainen, Anne (2013) Born to be a forest owner? An empirical study of the aspects of psychological ownership in the context of inherited forests in Finland. *Scandinavian journal of Forest research* 29(2): 101–110.
- Lähtenmäki, Laura (2013) *Suden hetkiä mediassa: Tutkimus susiuutisten kerronnasta ja susiin liittyvien tunteiden representaatioista lounais-suomalaisissa sanomalehdissä*. Folkloristiikan Pro gradu -työ. Turku: Turun yliopisto.
- MA (2005) *Millennium Ecosystem Assessment. Ecosystems and human well-being: synthesis*. Washington: Island Press.
- Magga, Anne-Maria (2012) *Pedot – monimuotoisen luonnon osa vai saamelaisen poronhoidon voimattomuuden symboli? Petokäsitykset ja diskurssit saamelaisen poronhoitajien ja suurpetojen suojelua ajavan diskurssikoalition välisessä petokiistassa vuosina 2010–2011*. Julkaisematon saamenkulttuurin pro gradu -työ. Oulu: Oulun yliopisto.
- Magnus, Olaus (1555) *Historia om de Nordiska Folken (Historia de gentibus septentrionalibus)*. Julkaistu uudelleen 1925. Uppsala & Stockholm: Almqvist & Wiksells Boktryckeri.
- Mahony, Martin (2013) Boundary spaces: Science, politics and the epistemic geographies of climate change in Copenhagen, 2009. *Geoforum* 49, 29–39.
- Majanen, Matti (2005) Itseapu ja omankädenoikeus. Teoksessa Ari-Matti Nuutila & Elina Pirjatanniemi (toim.): Rikos, rangaistus ja prosessi. Eero Backman 1945 – 14/5 – 2005. *Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja A* 15, 191–202.
- Mason, Victoria & Hope, Paul R. (2014) Echoes in the dark: Technological encounters with bats. *Journal of Rural Studies* 33, 107–118.
- Massumi, Brian (2002) *Parables for the Ritual. Movement, Affect, Sensation*. Durham: Duke University Press.
- McCormick, John (2001) *Environmental Policy in the European Union*. New York: Palgrave Macmillan.
- McFarlane, Bonita L.; Stumpf-Allen, Craig G. & Watson, David O. (2007) Public acceptance of access restrictions to grizzly bear (*Ursus arctos*) country. *Human Dimensions of Wildlife* 12(4), 283–295.
- McGregor, JoAnn (2005) Crocodile crimes: people versus wildlife and the politics of postcolonial conservation on Lake Kariba, Zimbabwe. *Geoforum* 36(3), 353–369.
- McNaught, David A. (1987) Wolves in Yellowstone-park visitors respond. *Wildlife Society Bulletin* 15, 518–521.
- McNay, Mark E. (2002) A case history of wolf-human encounters in Alaska and Canada. *Wildlife Technical Bulletin* 13. Juneau: Alaska Department of Fish and Game.
- Mela, Aukusti Juhana (1882) *Suomen luurankoiset eli luonnontieteellisen Suomen luurankois-eläimistö*. Helsinki: K.E.Holm.

- Mela, Aukusti Juhana (1902) Kenen ammuttavia hirvemme ovat? *Luonnon Ystävä* 6, 116–119.
- Mela, Aukusti Juhana & Kivirikko, Kaarlo Emil (1909) *Suomen luurankoiset; Vertebrata Fennica*. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Merikallio, Einari (1955) *Suomen lintujen levinneisyys ja lukumäärä*. Helsinki: Otava, 123–125.
- MH/SRK (Metsähallitus ja Suomen riistakeskus, tutkimuksen tilaajat) (2013) Tutkimus suomalaisten karhu- ja susipelosta 2013 (vrt. 2009), Taloustutkimus Oy:n toteuttama kysely. Saatavilla: < http://www.suurpedot.fi/www/fi/liitetiedostot/Suurpetopelot2013_ja_2009.pdf > (Luettu 13.1.2014).
- Miller, Fiona; Osbahr, Henny; Boyd, Emily; Thomalla, Frank; Bharwani, Sukaina; Ziervogel, Gina; Walker, Brian; Birkmann, Jörn; Van der Leeuw, Sander; Rockström, Johan; Hinkel, Jochen; Downing, Tom; Folke, Carl & Nelson, Donald (2010) Resilience and vulnerability: complementary or conflicting concepts? *Ecology and Society* 15(3), 11.
- Milton, Kay (2002) *Loving Nature. Towards an ecology of emotion*. London: Routledge.
- MMM/Tietopalvelut (ei päivystä) *Suden aiheuttamat korvatut porovahingot vuosina 1987–2012*. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.
- Moisio, Sami (2012) *Valtio, alue, politiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Morison, Tracy & Macleod, Catriona (2013) A Performative-Performance Analytical Approach: Infusing Butlerian Theory into the Narrative-Discursive Method. *Qualitative Inquiry* 19(8), 566–577.
- Munsterhjelm, Elin (1927) Susihirviöiden tihutöitä Lounais-Suomessa 1880-luvulla. *Uusi Aura: Kotoa ja ulkoa*, 23.10.1927.
- Mustonen, Tero & Eija Syrjämäki (2013) *It is the Sámi who own this Land: Sacred Landscapes and Oral Histories of the Jokkmokk Sámi*. Tampere: Osuuskunta Lumimuutos.
- Mykrä, Sakari & Pohja-Mykrä, Mari (2005) Suomen susipolitiikan historiaa. Teoksessa Suomen susikannan hoitosuunnitelma. *Maa- ja metsätalousministeriö* 11/2005, 30–32.
- Mykrä, Sakari; Pohja-Mykrä, Mari & Vuorisalo, Timo (2015) The emergence of species conservation in Finland: development of wildlife attitudes. *Conservation and Society*, hyväksytty julkaistavaksi.
- Mykrä, Sakari; Vuorisalo, Timo & Pohja-Mykrä, Mari (2005) A history of organized persecution and conservation of wildlife: species categorizations in Finnish legislation from medieval times to 1923. *Oryx* 39(3), 275–283.
- Mäkelä-Alitalo, Anneli (2003) Karjataudit ja eläinlääkintä. Teoksessa Viljo Rasilainen, Eino Jutikkala & Anneli Mäkelä-Alitalo (toim.): Suomen maatalouden historia I. Perinteisen maatalouden aika esihistoriasta 1870-luvulle. Helsinki: SKS, 579–597.
- Mäki, Tauno V. (1954) Hirvenmetsästyksen alkaessa. *Metsästy ja Kalastus* 10, 313–314.

- Mäki, Tauno V. (1956) Hirvenmetsästys v. 1956. *Metsästys ja Kalastus* 10, 325–326.
- Mäki, Tauno V. (1958) Hirvenmetsästyksen kynnyksellä. *Metsästys ja Kalastus* 10, 341–342.
- Naukkarinen, Iiro (2013) *Turvallisuusperusteinen susien suojelusta poikkeaminen hukassa – Lainoppia ja empiiristä oikeustiedettä pihasukasasetuksesta*. Pro gradu -työ. Turku: Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.
- Nelson, Fred & Makko, Ole S. (2005) Communities, conservation, and conflicts in the Tanzanian Serengeti. Teoksessa Brian Child & Martha W. Lyman (toim.): *Natural resources as Community assets: Lessons from Two Continents*. Madison WI: Sand County Foundation & Washington, D.C.: The Aspen Institute.
- Nienstedt, Sirje (1997) Ympäristöpolitiikan alku: Ympäristönsuojelun tulo Suomen valtakunnalliseen politiikkaan 1960- ja 1970-luvun vaihteessa. *Turun yliopiston poliittisen historian tutkimuksia* 9. Turku: Karhu-kopio, 80–82.
- Nightingale, Andrea (2006) The nature of gender: work, gender, and environment. *Environment and Planning D: Society and Space* 24(2), 165–185.
- Nousiainen, Kevät (2013) *Susien salametsästys haastaa legitimitteettikäsitykset*. Turku: Turun yliopisto. Saatavilla: <<http://www.utu.fi/fi/Ajankohtaista/Artikkelit/Sivut/susien-salametsastys-haastaa-legitimiteettikäsitykset.aspx>> (Luettu 6.3.2013)
- Nygren, Nina V. & Jokinen, Ari (2013) Significance of Affect and Ethics in Applying Conservation Standards: The Practices of Flying Squirrel Surveyors. *Geoforum* 46, 79–90.
- Nygren, Nina V. & Peltola, Taru (2014) Yllätyksen politiikka liito-oravakartoituksessa. *Alue ja Ympäristö* 43(2), 4–16.
- Nygrén, Tuire (2009) Suomen hirvikannan säätely – biologiaa ja luonnonvarapolitiikkaa. Väitöskirja. *PhD Dissertations in Biology* N:o 64. University of Joensuu.
- North, Douglass (2005) *Understanding the Process of Economic Change*. Princeton: Princeton University Press.
- Odner, Knut (1992) *The Varanger Saami: Habitation and Economy AD 1200–1900*. Oslo: Scandinavian University Press.
- Ogra, Monica V. (2008) Human-wildlife conflict and gender in protected area borderlands: A case study of costs, perceptions, and vulnerabilities from Uttarakhand (Uttaranchal), India. *Geoforum* 39(3), 1408–1422.
- Ollila, Anne (2013a) Pääkirjoitus. *Poromies* 2/2013, 1.
- Ollila, Anne (2013b) Ajankohtaista. *Poromies* 2/2013, 7–11.
- Olsen, Isaac (1910) Om Lappernes Vildfarelser og Overtro. Teoksessa Just Qvigstad (toim.) *Kildeskrifter til den Lappiske Mythologi*. V. II: Det Kgl. Trondheim: Norske Videnskabers Selskabs Skrifter No. 4.
- Owens, Susan (2005) Making a difference? Some perspectives on environmental research and policy. *Transactions of the Institute of British Geographers* 30(3), 287–292.

- Paatero, Mikko (2012) Poliisi saavutti joulupukkia. Poliisista päivää – Mikko Paateron blogi 20.12.2012. Saatavilla: <http://www.poliisi.fi/poliisi/blog_mp.nsf> (Luettu 15.11.2013)
- Paavola, Sami (2004) Abduction as a Logic and Methodology of Discovery: The Importance of Strategies. *Foundations of Science* 9(3), 267–283.
- Pakkanen, Antti & Valkonen, Jarno (2012) Porotalouden hyvinvointi ja tulevaisuuskuvat eteläisissä paliskunnissa. Teoksessa Anneli Pohjola & Jarno Valkonen (toim.): *Poronhoitajien hyvinvoinnin uhat ja avun tarpeet*. Rovaniemi: Lapland University Press, 12–66.
- Paliskuntain yhdistys (2013) Tilasto paliskuntien poromääristä ja taloudesta phv 2011–2012. *Poromies* 2/2013: 30–31
- Palmén, Johan Axel (1905) Luonnon muistomerkkien suojelemisesta. *Luonnon ystävä* 6–7, 145–153.
- Palmgren, Rolf (1915) *Vildnaden och människan. Reflexioner och kritiker jaktlagsfrågor*. Helsingfors: Lilius & Hertzbergs Förlag.
- Palmgren, Rolf (1922) *Luonnonsojelu ja kulttuuri*. Suom. Hannes Salovaara. Helsinki: Otava.
- Peirce, Charles S. (1997) *Pragmatism as a Principle and Method of Right Thinking: The 1903 Harvard Lectures on Pragmatism*. New York: State University of New York Press.
- Pellizzoni, Luigi (2003) Knowledge, uncertainty and the transformation of the public sphere. *European Journal of Social Theory* 6(3), 327–355.
- Peltola, Taru; Heikkilä, Jari & Vepsäläinen, Mia (2013a) Exploring landscape in-the-making: A case study on the constitutive role of animals in society–nature interactions. *Landscape Research* 38(4), 461–475.
- Peltola, Taru; Ratamäki, Outi & Pellikka, Jani (2013b) Salametsästys ja oikeuttamisen yhteisölliset strategiat. Teoksessa Ismo Björn, Pekka Jokinen, Juha Kotilainen, Nora Schuurman & Maarit Sireni (toim.): *Korpososiologia(a)*. Joensuu: University Press of Eastern Finland, 208–223.
- Peltola, Taru & Åkerman, Maria (2012) Roskiskarhut ja politiikan aineellisuus. *Alue & Ympäristö* 41(2), 46–57.
- Perinnebiotooppien hoitokortti 10. (2007) Tuottoa perinnebiotooppien hoitamisesta. Maa- ja metsätalousministeriö. Saatavilla: <http://www.mmm.fi/attachments/mmm/tutkimus/lumottu/5uUFXiSp8/Perinnebiotooppi_hoitokortti.pdf> (Luettu 17.3.2013)
- Perrels, Adriaan; Tuovinen, Tarja; Veijalainen, Noora; Jylhä, Kirsti; Aaltonen, Juha; Molarius, Riitta; Porthin, Markus; Silander, Jari; Rosqvist, Tony; Carter, Tim & Fronzek, Stefan (2010) *The implications of climate change for extreme weather events and their socio-economic consequences in Finland (158/2010)*. Helsinki: Government Institute for Economic Research.
- Peterson, Erik E. & Langellier, Kristin M. (2006) The Performance Turn in Narrative Studies. *Narrative Inquiry* 16(1), 173–180.

- Petovahinkojen ja petohavaintojen etsintä- ja yhteistyömalli (2011) Juha Järvenpää (toim.) Suomussalmen kunta. Petoseutuhanke.
- Peuhkuri, Timo (2004) Tiedon roolit ympäristökiistassa. Saaristomeren rehevöityminen ja kalankasvatus julkisen keskustelun ja päätöksenteon kohteena. *Annales Universitatis Turkuensis* C 220. Turku: Turun yliopisto.
- Philo, Chris & Wilbert, Chris (toim.) (2000) *Animal spaces, beastly places: new geographies of human-animal relations*. London: Routledge.
- Pierce, Jon L. & Jussila, Iiro (2010) Collective psychological ownership within the work and organizational context: Construct introduction and elaboration. *Journal of Organizational Behavior*, 31(6), 810–834.
- Pierce, Jon L.; Kostova, Tatiana & Dirks, Kurt T. (2001) Towards a theory of psychological ownership in organizations. *Academy of Management review* 26(2), 298–310.
- Pierce, Jon L.; Kostova, Tatiana & Dirks, Kurt T. (2003) The state of psychological ownership: Integrating and extending a century of research. *Review of General Psychology* 7(1), 84–107.
- Pierce, Jon L. & Rodgers Loren (2004) The psychology of Ownership and Worker-Owner Productivity. *Group Organization Management* 29(5), 588–613.
- Pilgrim, Anita Naoko (2001) Performance and the Performative. *Body & Society* 7(4), 87–96.
- Plummer, Ryan & Armitage, Derek (2007) A resilience-based framework for evaluating adaptive co-management: Linking ecology, economics and society in a complex world. *Ecological economics* 61(1), 62–74.
- Pohja-Mykrä, Mari (2014) Vahinkoeläinsodasta psykologiseen omistajuuteen – Petokonfliktin historiallinen tausta ja nykypäivän hallinta. Väitöskirja. *Julkaisuja* 33, Helsinki: Ruralia-instituutti.
- Pohja-Mykrä, Mari & Kurki, Sami (2013) Suurpetopolitiikka kriisissä – salakaa-dot ja yhteisön tuki. *Raportteja* 98. Seinäjoki: Ruralia-instituutti.
- Pohja-Mykrä, Mari & Kurki, Sami (2014a) Kansallisen suurpetopolitiikan kehittämisarviointi. *Raportteja* 114. Seinäjoki: Ruralia-instituutti.
- Pohja-Mykrä, Mari & Kurki, Sami (2014b) Strong Community Support for Illegal Killings Challenges Wolf Management. *European Journal for Wildlife Research* 60(5), 759–770.
- Pohja-Mykrä, Mari & Mykrä, Sakari (2006) Luonnonvaraiset eläimet sodassa ja sodan kohteina. Teoksessa Simo Laakkonen & Timo Vuorisalo (toim.): *Sodan ekologia, Nykyaikaisen sodankäynnin ympäristöhistoriaa*. Helsinki: SKS.
- Pohja-Mykrä, Mari; Vuorisalo, Timo & Mykrä, Sakari (2005) Hunting bounties as a key measure for historical wildlife management and game conservation: Finnish bounty schemes in 1647 – 1975. *Oryx* 39(3), 284–291.
- Pohja-Mykrä, Mari; Vuorisalo, Timo & Mykrä, Sakari (2012) Organized persecution of birds of prey in Finland: historical and population biological perspectives. *Ornis Fennica* 89, 1–19.

- Pohjola, Anneli & Valkonen, Jarno (toim.) (2012) *Poronhoitajien hyvinvoinnin uhat ja avun tarpeet*. Rovaniemi: Lapland University Press.
- Porotalouden tilastoja 2009–2010. (2011) *Poromies* 2/2011.
- Pousette, Evert (2000) *De människoätande vargarna*. Björkelangen: Björkelangen Bok & Papir.
- Pulliainen, Erkki (1974) *Suomen suurpedot*. Helsinki: Tammi.
- Pyka, Mikael; Nyqvist, Anette; Monstad, Therese; Hagstedt, Johanna & Korsell, Lars (2007) *Illegal jakt på stora rovdjur. Konflikt i laglöst land?* Brå rapport No22, Tukholma: Brottsförebyggande rådet.
- Punch, Keith (2005) *Introduction to Social Research*. London: Sage Publications.
- Qvigstad, Just (1927) *Lappiske Eventyr og Sagn*. Volume 1. Oslo: H. Ascherhoug.
- Qvigstad, Just (1928) *Lappiske Eventyr og Sagn*. Volume 2. Oslo: H. Ascherhoug.
- Raevaara, Tiina (2011) *Koiraksi ihmiselle*. Helsinki: Teos.
- Raitio, Kaisa & Heikkinen, Hannu (2003) Enemmän oma-aloitteisuutta, vähemmän valitusta. Hallinnon näkemyksiä poronhoidon osallistumiseen perustuvien instituutioiden kehittämisestä. *Technology, society, environment* 4/2003.
- Espoo: Teknillisen korkeakoulun ympäristönsuojelun laboratorion julkaisu.
- Ramstad, Yngve (1996) Is a Transaction a Transaction? *Journal of Economic Issues* 30(2), 413–425.
- Rannikko, Pertti (2012a) Susien suojelun tragedia: autoetnografinen tutkimus salametsästyksen paikallisesta hyväksyttävyydestä. *Alue ja ympäristö* 42(2), 70–80.
- Rannikko, Pertti (2012b). Luontosuhteen muutoksia Ilomantsissa. Teoksessa Seppo Knuuttila, Helmi Järviluoma-Mäkelä, Anne Logrén & Risto Turunen (toim.): *Syrjäseudun idea: Kulttuurianalyysyjä Ilomantsista*. Helsinki: SKS, 93–104.
- Rannikko, Pertti (2014). Pantasusi kävi jouluna kylässä. *Maaseudun Tulevaisuus* 10.1.2014.
- Rannikko, Pertti; Hiedanpää, Juha; Pellikka, Jani; Ratamäki, Outi; Salmi, Pekka & Härkönen, Sauli (2011) *Kohtaamisia metsässä*. Helsinki: Metsäkustannus.
- Ratamäki, Outi (2009a) Yhteiskunnallinen kestävyys ja hallinta suomalaisessa suopolitiikassa. *Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 94*. Yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta. Joensuu: Joensuun yliopisto. Saatavilla: <http://joypub.joensuu.fi/publications/dissertations/ratamaki_yhteiskunnallinen/> (Luettu 24.5.2014)
- Ratamäki, Outi (2009b) Luonto, kulttuuri ja yhteiskunta osana ihmisen ja eläimen suhdetta. Teoksessa Yrjö Sepänmaa & Pauliina Kainulainen (toim.): *Ihmisten eläinkirja – Muuttuva eläinkulttuuri*. Helsinki: Gaudeamus.
- Resilience alliance (2014) *Resilience*. Saatavilla: <http://www.resalliance.org/index.php/resilience> (Luettu 30.1.2014).
- Reinhardt, Inka; Rauer, Georg; Kluth, Gesa; Kaczensky, Petra; Knauer, Felix & Wotschikowsky, Ulrich (2012) Livestock Protection Methods Applicable for Germany – A Country Newly Recolonized by Wolves. *Hystix, the Italian Journal of Mammalogy* 23(1), 62–72.

- Rhodes, R.A.W. (1994) The hollowing out of the state: The changing nature of the public service in Britain. *Political Quarterly* 65(2), 138–151.
- Ritvo, Harriet (1987) *The Animal Estate: The English and Other Creatures in the Victorian Age*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Robbins, Paul (2006) The politics of barstool biology: Environmental knowledge and power in greater Northern Yellowstone. *Geoforum* 37(2), 185–199.
- Rodriguez, Jeanette & Fortier, Ted (2007) *Cultural Memory. Resistance: Faith, and Identity*. Austin: University of Texas Press.
- Ryd, Yngve (2007) *Ren och Varg: Samer Berättar*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Rydin, Yvonne (2007) Indicators as a governmental technology? The lessons of community-based sustainability indicator projects. *Environment and Planning D: Society and Space* 25(4), 610–624.
- Rytteri, Teijo & Puhakka, Riikka (2009) Formation of Finland's national parks as a political issue. *Ethics, Place and Environment* 12(1), 91–106.
- Røskoft, Eivind; Handel, Barbara; Bjerke, Tore & Kaltenborn, Bjørn P. (2007) Human attitudes towards large carnivores in Norway. *Wildlife Biology* 13(2), 172–185.
- Sametinget (2014) Näring, Samebyar. Saatavilla: <<http://www.sametinget.se/8382>> (Luettu 30.1.2014)
- Sara, Mikkel Nils (2009) Siida and Traditional Sámi Reindeer Herding Knowledge. *Northern Review* 30 (Spring), 153–178.
- Sarewitz, Daniel (2004) How science makes environmental controversies worse. *Environmental Science and Policy* 7, 385–403.
- Sarkki, Simo; Heikkinen, Hannu I. & Karjalainen, Timo P. (2013) Sensitivity in transdisciplinary projects: Case of reindeer management in northern Finland. *Land Use Policy* 34, 183–192.
- Sarvi (2012). Sarvi – Riista-asioiden uutuukskirje 1/2012, Suomen riistakeskus susipolitiikan toteuttajana. Saatavilla <<http://mmm.multiedition.fi/sarvi/sarvet/1-2012/index.php>> (Luettu 10.9.2012).
- Schanning, Kevin (2009) Human dimensions: public opinion research concerning wolves in the Great Lakes States of Michigan, Minnesota, and Wisconsin. Teoksessa Adrian P. Wydeven, Timothy R. Van Deelen & Edward J. Heske (toim.): *Recovery of Gray Wolves in the Great Lakes Region of the United States*. New York: Springer, 1–15.
- Scheffer, Johannes (1751) *The History of Lapland: Shewing the Original, Manners, Habits, Religion and Trade of that People*. London: R. Griffith.
- Schram, Sanford (2012) Phronetic social science: An idea whose time has come. Teoksessa Bent Flyvbjerg, Todd Landman & Sanford Schram (toim.): *Real social science. Applied Phronesis*. Cambridge: Cambridge University Press, 15–26.
- Scott, Joanne & Trubek, David M. (2002) Mind the Gap: Law and New Approaches to Governance in European Union. *European Law Journal* 8(1), 1–18.

- Searle, John R. (2010) *Making the Social World*. Oxford: Oxford University Press.
- Seigworth, Gregory J. & Gregg, Melissa (toim.) (2010) *The Affect Theory Reader*. Durham: Duke University Press.
- Sellethin, Mark & Skogh, Göran (2004) Property Rights in Endangered Species: the Wolverine Case. *European Journal of Law and Economics* 18(2), 239–247.
- Sepra ry (2013) Poistokalastus. *Ely-keskus tukee poistokalastusta*. Saatavilla: <<http://www.seprat.net/?lang=fi&id=552>> (Luettu 29.11.2013).
- Setälä, Ritva (2005) Tappajasusi oli täyttä totta 1880-luvulla. *Turun Sanomat*. Kotimaa, 28.10.2005.
- Sexton, Randall & Buljo Stabbursvik, Ellen Anne (2010) Healing in the Sámi North. *Culture Medicine, and Psychiatry* 34(4), 571–589.
- Shdaimah, Corey & Stahl, Roland (2012) Power and conflict in collaborative research. Teoksessa Bent Flyvbjerg, Todd Landman & Sanford Schram (toim.): *Real social science. Applied Phronesis*. Cambridge: Cambridge University Press, 122–136.
- Siira, Antti; Keränen, Jukka & Kojola, Ilpo (2009) Lumijälkilaskenta suurpetokantojen seurantamenetelmänä. Kokemuksia Kainuun 2008 pilottihankkeesta. *Riista- ja kalatalous – selvityksiä 9/2009*. Helsinki: Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos.
- Siisiäinen, Martti (1992) Intressi. Teoksessa Raimo Blom & Martti Siisiäinen (toim.): *Politiikan sosiologia. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja* 52, 31–50. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Singleton, Vicky & Law, John (2013) Devices as rituals: Notes on enacting resistance. *Journal of Cultural Economy* 6(3), 259–277.
- Sippola, Anna-Liisa; Norberg, Harri; Renko, Merja; Suopajarvi, Katja & Sutinen, Satu (2005) *Petovahinkojen sosioekonominen merkitys porotaloudelle Suomessa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Sjölander-Lindqvist, Annelie (2008) Local identity, science and politics indivisible: The Swedish wolf controversy deconstructed. *Journal of Environmental Policy and Planning* 10(1), 71–94.
- Skjærseth, Jon Birger; Stokke, Olav Schram & Wettstad, Jørgen (2006) Soft Law, Hard Law, and Effective Implementation of International Environmental Norms. *Global Environmental Politics* 6(3), 104–120.
- Skogen, Ketil & Krange, Olve (2003) A Wolf at the gate: The Anti-carnivore alliance as the symbolic construction of community. *Sociologia Ruralis* 43(3), 309–325.
- Skogen, Ketil; Mauz, Isabelle & Krange, Olve (2008) Cry wolf!: narratives of wolf recovery in France and Norway. *Rural Sociology* 73(1), 105–133.
- Smit, Brad & Wandel, Joanna (2006) Adaptation, adaptive capacity and vulnerability. *Global Environmental Change* 16(3), 282–292.
- Soilamo, Arto (2006) Maahanmuuttajaoppilaan osallisuus koulukiusaamisessa. *Turun yliopiston julkaisuja C249*. Turku: Turun yliopisto.

- Soininen, Arvo (1974) Vanha maataloutemme: Maatalous ja maatalousväestö Suomessa perinnäisen maatalouden loppukaudella 1720-luvulta 1870-luvulle. *Historiallisia tutkimuksia* 96. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Solbakk, Aage (2009) *What We Believe In. Noaidevuohta–An Introduction to the Religion of the Northern Saami*. Kárášjohka: ČáliliidLágádus.
- Sommer, Robert (1999) *Der Wolf in Mecklenburg-Vorpommern Vorkommen und Geschichte*. Schwerin: Stock & Stein Verlag, 74.
- Sommerville, Matthew; Jones, Julia P. G. & Milner-Gulland, E.J. (2009) A revised conceptual framework for payments for environmental services. *Ecology and Society* 14(2), 34.
- Spence, Mark D. (1999) *Dispossessing the wilderness: Indian removal and the making of the national parks*. Cary: Oxford University Press.
- Stewart, Kathleen (2007) *Ordinary Affects*. Durham: Duke University Press.
- Suomen maasuorpetokannat ja niiden hoito (1996) Suurpetotyöryhmän raportti. *MMM:n julkaisuja* 6/1996. Ympäristö- ja luonnonvarainneuvosto. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.
- Suopajarvi, Leena (2001) *Vuotos- ja Ounasjokikamppailujen kentät ja merkityksen Lapissa*. Väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Susiryhmä (2013) *Mikä on häirikkösusi?* Blogikirjoitus 12.11.2003. Saatavilla: <<http://www.luontoliitto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/mika-on-ha-irikkapsusi-311>> (Luettu 22.10.2013).
- Sutherland, Edwin H. & Cressey, Donald R. (1978). *Criminology*. Tenth Edition. New York: J.B. Lippincott Company.
- Suvantola, Leila (2013) The Golden Eagle Compensation Scheme in Finland as an Example of Incentive Measures – Potential for Conflict Management? Teoksessa Reinhard A. Klenke, Irene Ring, Andreas Kranz, Niels Jepsen, Felix Rauschmayer & Klaus Henle (toim.): *Human – Wildlife Conflicts in Europe – Fisheries and Fish-eating Vertebrates as a Model Case*. Springer, 201–219.
- SächsJagdG (2012) Jagdgesetz für den Freistaat Sachsen. Saxonian hunting law. Saatavilla: <<http://www.forsten.sachsen.de/wald/257.htm>> (Luettu 17.1.2014)
- Särkelä, Matti (2000) *Avoim kirje ministeri Kalevi Hemilälle* 17.3.2000. Poromies 66(2), 30–33.
- Särkelä-Kukko, Mona (2014) Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa: Jämsén, Arja & Pyykkönen Anne (toim.): *Osallisuuden jäljillä*. Joensuu: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys.
- Taajamasusi ry (2013a) *Nollatoleranssi susille asutuilla alueilla*. Yhdistyksen tiedote 5.12.2013. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/yhdistyksen-tiedotteet/703-nollatoleranssi-susille-asutuilla-alueilla>> (Luettu 18.10.2013)
- Taajamasusi ry (2013b) *Koirasudet*. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/koirasudet>> (Luettu 20.11.2013).
- Taajamasusi ry (2014) *Susien aiheuttamat vahingot*. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/susien-aiheuttamat-vahingot>> (Luettu 7.3.2014).

- Taajamasusi ry (2015a) Taajamasusi ry – muutos Suomen susipoliitikkaan. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com>> (Luettu 7.3.2014).
- Taajamasusi ry (2015b). Siirtoistutukset. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/siirtoistutukset>> (Luettu 7.3.2015).
- Taylor, Stephanie (2006) Narrative as construction and discursive resource. *Narrative Inquiry* 16(1), 94–102.
- Teperi, Jouko (1977) *Sudet Suomen rintamaiden ihmisten uhkana 1800-luvulla. Historiallisia tutkimuksia* 101. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Thiollay, J.M. (1994) Family Accipitridae (hawks and eagles). Teoksessa J. del Hoyo, A. Elliot & J. Sargatal (toim.): *Handbook of the Birds of the World*. Vol.2. New World Vultures to Guineafowl Barcelona: Lynx Editions, 52–205.
- Thrift, Nigel (2008) *Non-Representational Theory. Space, Politics, Affect*. London: Routledge.
- Tikkunen, Mari (2013) *Suden (Canis lupus) aiheuttamiin koiravahinkoihin vaikuttavat tekijät*. Pro-gradu -työ. Oulu: Oulun Yliopisto, Biologian laitos.
- Tovey, Hillary (2003) Theorising nature and society in sociology: the invisibility of animals. *Sociologia Ruralis* 43(3), 196–215.
- Treves, Adrian; Jurewicz, Randle R.; Naughton-Treves, Lisa; Rose, Robert A.; Willing, Robert C. & Wydeven, Adrian P. (2002) Wolf depredation on domestic animals in Wisconsin, 1976–2000. *Wildlife Society Bulletin* 30(1), 231–241.
- Tunturisusi (2013). *Ei ole olemassa häirikkösusia*. Saatavilla: <<http://www.tunturisusi.com/viisassusi.htm>> (Luettu 22.10.2013).
- Turi, Johan (2012) *An Account of the Sámi*. Thomas A. DuBois (engl. käänt. ja toim.). Kárášjohka, Norway: ČálliidLágádus.
- Turi, Johan (2010) *Muitalus sámiid birra*. Michael Svonni (toim.) Kárášjohka, Norway: ČálliidLágádus.
- Turi, Johan (1987) *Muitalus sámiid birra*. Samuli Aikio & Michael Svonni (toim.) Johkamohkki: Sámi Girjjit.
- Turi, Johan (1965) *Muit'alus sámiid birra*. Israel Ruong (toim.) Stockholm: Alimusskuv'la-doaimahat/Kungl. Skolöverstyrelsen, 1965.
- Turi, Johan & Per Turi (1918–1919) *Sámi deavsttat*. Emilie Demant Hatt (toim.). København: Host & Son.
- Turnhout, Esther (2009) The effectiveness of boundary objects: The case of ecological indicators. *Science and Public Policy* 36(5), 403–412.
- Turpeinen, Oiva (1991) Näläntorjunta ja hyvinvointivaltion perusteet: Hallinto ja kansalainen Suomessa 1808–1905. *Hallintohistoriallisia tutkimuksia* 4. Helsinki: VAPK-kustannus, Hallintohistoriakomitea.
- Tuulentie, Seija (2001) *Meidän vähemmistömmme*. Helsinki: SKS.
- Töttö, Pertti (2012). *Paljonko on paljon? Luvuilla argumentoinnista empiirisessä tutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Uotinen, Johanna (2010) Kokemuksia autoetnografiasta. Teoksessa Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.) *Vaeltavat metodit*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, 178–189.

- Utsi, Per Mikael (2012) Toleransnivå för rennäringen med avseende på förekomst av de stora rovdjuren. Sámediggi/Sametinget. Saatavilla: <<http://www.sametinget.se/40841>> (Luettu 30.1.2014).
- Vaarala, Minna; Pohjola, Anneli & Romakkaniemi, Marjo (2012) Poronhoitajien kriisiapujärjestelmää koskeva selvitys. Teoksessa Pohjola, Anneli & Valkonen, Jarno (toim.) *Poronhoitajien hyvinvoinnin uhat ja avun tarpeet*. Rovaniemi: Lapland University Press, 67–133.
- Valkonen, Jarno (2003) *Lapin luontopolitiikka*. Tampere: Tampere University Press.
- Valkonen, Jarno (2011) *Palvelutyön taito*. Tampere: Vastapaino.
- Valtioneuvosto (2011) Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma. Saatavilla: <<http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>> (Luettu 12.6.2014)
- Van Dyne, Linn & Pierce Jon, L. (2004) Psychological ownership and feelings of possession: three field studies predicting employee attitudes and organizational citizenship behavior. *Group Organization Management* 25, 439–459.
- Vatn, Arild (2005) *Institutions and the Environment*. London: Edward Elgar.
- Vilkka, Leena (2002) Lapin erämaat ympäristöfilosofin silmin. Teoksessa Jarkko Saarinen (toim.) *Erämaapolitiikka: pohjoiset erämaat arjen, hallinnan ja tutkimuksen kohteena*. Rovaniemi: *Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja* 827, 69–86.
- Virtanen, Leea (1995) Kun susi söi Pikku Tiltun – totta vai tarua? *Helsingin Sanomat*. Pääkirjoitus, 6.3.1995.
- Virtanen, Leea & DuBois, Thomas (2000) *Finnish Folklore*. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Vold, George (1966). *Kriminologian perusteet*. H. Katriina Virtanen (suom.) (alkup. 1958). Helsinki: WSOY.
- Vorren, Ørnulv & Manker, Ernst (1962) *Lapp Life and Customs: A Survey*. London: Oxford University Press.
- Vuorisalo, Timo & Laihonon, Pasi (2000) Biodiversity conservation in the north: history of habitat and species protection in Finland. *Annales Zoologici Fennici* 37, 281–297.
- Wagner, Carina; Holzapfel, Maika; Kluth, Gesa; Reinhardt, Inka & Ansoorge, Herman (2012) Wolf (*Canis Lupus*) Feeding Habits during the First Eight Years of Its Occurrence in Germany. *Mammalian Biology* 77(3), 196–203.
- Walker, Brian; Holling, Crawford S.; Carpenter, Stephen R. & Kinzig, Ann (2004) Resilience, adaptability and transformability in social–ecological systems. *Ecology and Society* 9(2), 5.
- Whatmore, Sarah & Thorne, Lorraine (1998) Wild(er)ness: Reconfiguring the geographies of wildlife. *Transactions of the Institute of British Geographers* 23(4), 435–454.
- Widder, Nathan (2012) *Political Theory after Deleuze*. Cambridge: Polity Press.
- Wiklund, Karl. B. (1921) *Nomadskolans Läsebok: Andra boken*. Uppsala: Almqvist & Wiksells Boktryckeri.

- Williamson, Oliver (1996) *The Mechanisms of Governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Wilson, Matthew (2011) Data matter(s): Legitimacy, coding, and qualifications-of-life. *Environment and Planning D: Society and Space* 29(5), 857–872.
- Wisconsin Department of Natural Resources (2013) *Wolf Hunting and Trapping Regulations*. PUB-WM-538-2013. Saatavilla: <<http://dnr.wi.gov/files/pdf/pubs/wm/wm0538.pdf>> (Luettu 12.3.2015)
- Wolch, Jody & Emel, Jennifer (toim.) (1998) *Animal Geographies: Place, Politics and Identity in the Nature–Culture Borderlands*. London: Verso.
- Wolfsbüro (2014) Schadensstatistik Sachsen. Saatavilla: <<http://www.wolfsregion-lausitz.de/index.php/schadensstatistik>> (Luettu 21.01.2014)
- von Wright, Magnus (1859) *Finlands foglar, hufvudsakligen till deras drägter. Förra afdelningen*. Helsingfors: Finska Litteratur- Sällskapets Tryckeri.
- Wunder, Sven (2013) When payments for environmental services will work for conservation. *Conservation Letters* 6(4), 230–237.
- Yanow, Dvora (2003) Accessing local knowledge. Teoksessa Maarten Hajer & Hendrik Wagenaar (toim.) *Deliberative policy analysis. Understanding governance in the network society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- YLE (2001) *Suden metsästys luvanvaraiseksi*. Saatavilla: <http://yle.fi/uutiset/susien_metsastys_luvanvaraiseksi/5106807> (Luettu 4.2.2015)
- Yle Lappi (2011) *Poromiesten t-paita kuumentaa tunteita*. Saatavilla: <http://yle.fi/uutiset/poromiesten_t-paita_kuumentaa_tunteita/5366703> (Luettu 4.2.2015)
- YLE (2013) *Petovahinkokorvaukset tulevat maksuun*. Saatavilla: <http://yle.fi/uutiset/petokorvaukset_tulevat_maksuun/6634582> (Luettu 10.5.2013)
- Yläne, Yrjö (1948) *Metsästäjän käsikirja*. Helsinki: Otava.

Haastattelut:

- Sara, Mikkal Nils (2014) Haastattelu. 20. tammikuuta 2014.
- Sundquist, Eileen (2014) Haastattelu. 7. tammikuuta 2014.
- Telepenko, Angie (2014) Haastattelu. 8. tammikuu 2014.

Lainsäädäntö, hallinto ja muistiot:

- Bernin sopimus (1979) Yleissopimus Euroopan luonnonvaraisen kasviston ja eläimistön sekä niiden elinympäristön suojelusta. Saatavilla: <<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1986/19860029>> (Luettu 3.2.2014)
- Biodiversiteettisopimus (1992) Biologista monimuotoisuutta koskeva yleis-sopimus 78/1994. Saatavilla: <<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1994/19940078>> (Luettu 30.1.2014)

- CAP (2010) *Agriculture and rural development*. European Commission. Saatavilla: <<http://ec.europa.eu/agriculture/envir/>> (Luettu 30.1.2014)
- DNR (2014) *Federal court decision relists gray wolves in western Great Lakes region as endangered species*. Saatavilla: <<http://dnr.wi.gov/news/releases/article/?id=3444>> (Luettu 17.3.2015)
- Hallituksen esitys (1943) Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi metsästyslain muuttamisesta. Valtiopäivät N:o 128, 12.11.1943.
- Komitean mietintö (1896) Komitean mietintö Keisarilliselle Majesteetille voimassa olevan metsästyslain säädännön tarkastusta varten asetetulta komitealta alaimmasti. Helsinki, Finland: Helsingin sentraalikirjapaino.
- Komitean mietintö (1921) Mietintö metsästyslain säädännön uudistamista varten asetetulta komitealta valtioneuvostolle. Komiteanmietintö Nr. 12, Helsinki, Finland: Valtioneuvoston kirjapaino.
- Kuninkaallinen metsästysasetus (1647) Kongliga Maj:ts til Sverige, Ordning och Stadga huru alle Rijkzens Inbyggjare sigh förhålla skole medh Jachter, Diurefång och Fugleskiutande. Tukholma, Ruotsi: Henrich Keyser.
- Lissabonin sopimus (2007) Lissabonin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta. Saatavilla: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=FI>> (Luettu 13.2.2014)
- Luonnonvarakeskus (2015) Lausunto talven 2014–2015 susitilanteesta. Saatavilla: <<http://www.luke.fi/wp-content/uploads/Lausunto-susikannan-tilasta.pdf>> (Luettu 18.2.2015)
- Luontodirektiivi (92/43/ETY) eli Euroopan unionin luontotyyppien sekä luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta annettu direktiivi. Saatavilla: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31992L0043:FI:HTML>> (Luettu 3.2.2014)
- Maastrichtin sopimus (1992) Maastrichtin sopimus Euroopan unionista. Saatavilla: <http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_fi.htm> (Luettu 13.4.2014)
- Metsästysasetus (666/1993) Annettu 12.7.1993. Saatavilla: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1993/19930666>> (Luettu 10.4.2013)
- Metsästyslaki (615/1993) Annettu 28.6.1993. Saatavilla: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1993/19930615>> (Luettu 10.4.2013)
- Metsästyslaki (206/2013) Voimaan 1.6.2013. Poikkeuslupaperusteiden rajoittaminen maa- ja metsätalousministeriön asetuksella säädettiin mahdolliseksi.
- MMM (2001) Maa- ja metsätalousministeriön asetus elävän riistaeläimen ohjeellisista arvoista (824/2001). Annettu 27.9.2001. Saatavilla: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2001/20010824>> (Luettu 25.11.2012)
- MMM (2005) Suomen susikannan hoitosuunnitelma. Maa- ja metsätalousministeriö 11/2005. Helsinki. Saatavilla: <http://wwwb.mmm.fi/julkaisut/julkaisusarja/2005/MMMjulkaisu2005_11b.pdf> (Luettu 25.11.2012)

- MMM (2005b) Saimaannieriän toimenpideohjelma: Kuolimon nieriän elvyttäminen ja luonnossa lisääntyvän, kalastusta kestävänsä saimaannieriäkannan palauttaminen. Kala- ja riistahallinnon julkaisuja 80/2006. Helsinki: Maa- ja metsätalousministeriö.
- MMM (2010) Maa- ja metsätalousministeriön asetus elävän riistaeläimen ohjeellisista arvoista (241/2010). Annettu 7.4.2010. Saatavilla: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20100241>> (Luettu 18.2.2014)
- MMM (2012) Maa- ja metsätalousministeriön asetus poikkeusluvalla sallittavasta suden metsästyksestä metsästysvuonna 2011–2012. Muistio 2.3.2012. Saatavilla: <http://www.mmm.fi/attachments/riistatalous/65xVM1cXC/MMMa_suden_metsastys_poikkeuslupa_2011-201_050312_MUISTIO.pdf> (Luettu 10.9.2013)
- MMM (2013) Maa- ja metsätalousministeriön asetusmuistio 19.2.2013, Dnro 277/13/2013. Saatavilla: <http://www.mmm.fi/attachments/mmm/lainsaadanto/6EcOwvssd/MMM_susiasetus_muistio.pdf> (Luettu 12.10.2014)
- MMM (162/2013) Maa- ja metsätalousministeriön asetus poikkeusluvalla sallittavasta suden metsästyksestä poronhoitoalueen ulkopuolella metsästysvuonna 2012–2013 (162/2013). Annettu 21.2.2013. Saatavilla: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130162>> (Luettu 18.2.2014)
- MMM (2015) Suomen susikannan hoitosuunnitelma. Maa- ja metsätalousministeriö. Saatavilla: <http://www.mmm.fi/attachments/riistatalous/Mr9xW9fUz/SUSIKANNAN_HOITOSUUNNITELMA.pdf> (Luettu 2.2.2015)
- Oulun lääninhallituksen poliisiosasto (2005) Selvitys suurpetoihin ja hirvieläimiin kohdistuvista rikoksista Kainuun ja Koillismaan alueella. *Oulun lääninhallituksen poliisiosasto asettaman selvitystyöryhmän julkaisematon 41-sivuinen muistio*.
- Poliisilaki (493/1995) Annettu 7.4.1995 (kumottu 22.7.2011). Saatavilla: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950493>> (Luettu 12.10.2014)
- Poliisilaki (872/2011) Annettu 22.7.2011. Saatavilla: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110872>> (Luettu 12.10.2014)
- Riistahallintolaki (158/2011) Annettu 18.2.2011. Saatavilla: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110158>> (Luettu 12.10.2013)
- Rikoslaki (1889/39) Annettu 19.12.1889. Saatavilla: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>> (Luettu 12.10.2013)
- RKTL (2012) Lausunto Suomen karhu- ja susitilanteesta. 19.3.2012. Drno 63/401/2012. Saatavilla: <http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/Suurpedot/Lausunnot/k_s2012.pdf> (Luettu 12.10.2013)
- RKTL (2013a) Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen täydennetty kanta-arvio 12.2.2013, Nro 89/401/2013.
- RKTL (2013b) Susien pantaseuranta. Uusi karttapalvelu korvaa perinteisen susipuhelimen Saatavilla: <http://www.rktl.fi/riista/suurpedot/susi/susien_pantaseuranta/> (Luettu 28.12.2013)
- RKTL (2014a) Lausunto vuoden 2014 susitilanteesta 4.2.2014. Drno 57/401/2014

- RKTL (2014b) Susien pantaseuranta jää tauolle. Saatavilla: <http://www.rktl.fi/tiedotteet/susien_pantaseurantapalvelu_jaa.html> (Luettu 15.3.2013)
- Suomen riistakeskus (2013a) Päätös 14.3.2013, Nro 2013/00043
- Suomen riistakeskus (2013b) Päätös 2.4.2013, Nro 2013/00073
- Valtioneuvoston asetus (452/2013) Valtioneuvoston asetus metsästyslaissa säädettyistä poikkeusluvista. Annettu 19.6.2013. Saatavilla: <<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130452>> (Luettu 18.2.2014)
- Valtioneuvoston päätös (373/1999) Valtioneuvoston päätös maakotkien porotaloudelle aiheuttamien vahinkojen korvaamisesta. Annettu 18.11.1999. Saatavilla: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990373>> (Luettu 20.8.2013)
- Yhteisöjen tuomioistuimen tuomio, Asia C-342/05. (toinen jaosto) 14.päivänä kesäkuuta 2007. Euroopan yhteisöjen komissio vastaan Suomen tasavalta. Saatavilla: <<http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=fi&num=C-342/05>> (Luettu 13.1.2014)

Päivätyt lähteet:

- HS (Helsingin sanomat) 2.4.2013. *Ministeriö valikoi mieleisensä tutkimustiedon.* Uutiset, Heli Saavalainen.
- HS 1.4.1995. *Kesyt karhut vaarallisia.* Mielipide, Heikki Kangasperko.
- IL (Iltalehti) 2.11.2012. *Susia pelästynyt hevonen pudotti koulutyön.* Saatavilla: <http://www.iltalehti.fi/uutiset/2012110216277518_uu.shtml> (Luettu 12.1.2014)
- IL 2.11.2012. *Susilauma piiritti metsästäjän Eurassa.* Saatavilla: <http://www.iltalehti.fi/uutiset/2012110216280146_uu.shtml> (Luettu 12.1.2014)
- IL 7.11.2012. *Silminnäkijä: Laitilassa havaitut ”sudet” väärää tietoa – eläimet olivat koiria.* Saatavilla: <http://www.iltalehti.fi/uutiset/2012110716300250_uu.shtml> (Luettu 12.1.2014)
- IL 13.2.2013. *Odotettu päätös saatiin vihdoin: Häirikkösusi ”poistetaan”.* Saatavilla: <http://www.iltalehti.fi/uutiset/2013021316671746_uu.shtml> (Luettu 18.1.2014)
- KaiSa (Kainuun Sanomat) 23.3.2010. *Metsästäjiltä kaksinkertaiset susiluvut.* Uutiset, Raimo Viirret.
- KaiSa 24.3.2010. *Susiluvut syytä tarkistaa – yhdessä.* Pääkirjoitus.
- KaiSa 21.11.2010. *Susien paljous Kuhmossa yllätti petojenlaskijat.* Uutiset, Jorma Moilanen.
- KaiSa 1.12.2010. *30, 50 vai 100 sutta? Kainuun susien määrästä kiista.* Uutiset, Nina Leinonen.
- KaiSa 2.12.2010. *Miten sudet pitäisi laskea? Kainuu.*
- KaiSa 8.12. 2010. *Susilaskentaa.* Mielipide, Hannu Immonen.
- KaiSa 21.12.2010. *Susien määrä arvioitiin väärin suurpetolaskennassa.* Uutiset, Jorma Moilanen.

- Kauppalehti 29.1.2013. *Kuolema vain muutaman hukan tähden*. Kaj Granlundin blogissa ”Metsäläisen mietteitä”. Saatavilla < <http://kaippa.blogit.kauppalehti.fi/> > (Luettu 3.2.2013)
- Kuhmolainen 28.9.2010. *SML:n suurpetolaskenta hyödyttää julkistakin riistakonsernia*. Lukijan kynästä, Suomen Metsästäjäliiton Kainuun piiri.
- Kuhmolainen 3.12.2010. *Dosentti Ilpo Kojolalle*. Lukijan kynästä, Veijo Toivanen.
- Kuhmolainen 18.1.2011. *RKTL:n susikanta-arviot eivät ole henkilösidonniaisia*. Lukijan kynästä, Eero Helle & Vesa Ruusila.
- MT (Maaseudun tulevaisuus) 19.11.2013. *MMM:n Ojala: Petopolitiikka epäonnistunut*. Saatavilla: <<http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/maaseutu/mmm-n-ovala-petopolitiikka-ep%C3%A4onnistunut-1.51294>> (Luettu 20.11.2013)
- MT 14.2.2013. *Perhon susijahtiin osallistuneen mielestä laillisia keinoja ei enää ollut*. Saatavilla: <<http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/ymp%C3%A4rist%C3%B6/perhon-susijahtiin-osallistuneen-mielest%C3%A4-laillisia-keinoja-ei-en%C3%A4%C3%A4-ollut-1.33787>> (Luettu 24.2.2014)
- MT 6.3.2014. *Venälaistutkijat: Perhossa salakaadetut pedot olivat koirasusia*. Saatavilla: <<http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/ymp%C3%A4rist%C3%B6/ven%C3%A4l%C3%A4istutkijat-perhossa-salakaadetut-pedot-olivat-koirasusia-1.57965>> (Luettu 5.4.2014)
- MTV3 10.2.2013. *Joka viides hyväksyi suurpetojen salakaadot*. Saatavilla: <<http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/joka-viides-hyvakysyi-suurpetojen-salakaadot/1907612>> (Luettu 10.11.2013)
- Pohjolan Sanomat 18.7.2012. *Suuri susijahti muutti metsästyksen*
- SK (Satakunnan Kansa) 18.2.2013. *Katkerä kapina: Pohjalaisten susijahti johti kokuun ja kuolemaan*. Saatavilla: <<http://suomenkuvaletti.fi/jutut/kotimaa/katker%C3%A4-kapina-pohjalaisten-susijahti-johti-kokuun-ja-kuolemaan/>> (Luettu 2.4.2014)
- Suomen riistakeskuksen tiedote 23.5.2013. *Suomalaiset suhtautuvat metsästyksen entistä myönteisemmin*. Saatavilla: <<http://riista.fi/suomalaiset-suhtautuvat-metsastyksen-entista-myonteisemmin/>> (Luettu 2.3.2014)
- Taajamasusi ry 29.11.2012. *Susien aiheuttamat ongelmat kotieläintiloilla*. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/yhdistyksen-tiedotteet/372-susien-aiheuttamat-ongelmat-kotielaintiloilla>> (Luettu 20.3.2013)
- Taajamasusi ry 5.12.2012. *Susien aiheuttama pelko*. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/yhdistyksen-tiedotteet/376-susien-aiheuttama-pelko>> (Luettu 12.9.2013)
- Taajamasusi ry 20.12.2012. *Ministeriöllä väärää tietoa*. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/yhdistyksen-tiedotteet/385-ministeriolla-vaaraa-tietoa>> (Luettu 12.9.2013)
- Taajamasusi ry 28.12.2012. *Susien raatoruokintaa Yläneellä*. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/yhdistyksen-tiedotteet/391-susien-raatoruokintaa-ylaneella>> (Luettu 20.3.2013)

- Taajamasusi ry 16.1.2013. *Pihasusien pannoitus härskiä toimintaa*. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/yhdistyksen-tiedotteet/399-pihasusien-pannoitus-harskia-toimintaa>> (Luettu 20.3.2013)
- Taajamasusi ry 24.1.2013. *Salakaadot oire epäonnistuneesta susipolitiikasta*. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/yhdistyksen-tiedotteet/411-salakaadot-oire-epaonnistuneesta-susipolitiikasta>> (Luettu 20.3.2013)
- Taajamasusi ry 4.2.2013. *Pihasusilauamat poistettava asuinalueilta*. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/yhdistyksen-tiedotteet/418-pihasusilauamat-poistettava-asuinalueilta>> (Luettu 23.5.2013)
- Taajamasusi ry 13.2.2013. *Kuka uskoo Rktl:ää?* Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/yhdistyksen-tiedotteet/433-kuka-uskoo-rktl-aa>> (Luettu 2.4.2014)
- Taajamasusi ry 4.3.2013. *Rktl:n susimatematiikkaa*. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/yhdistyksen-tiedotteet/467-rktl-n-susimatematiikkaa>> (Luettu 2.4.2014)
- Taajamasusi ry 9.3.2013. *Rktl:n susitutkijat vaihtoon*. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/yhdistyksen-tiedotteet/480-rktl-n-susitutkijat-vaihtoon>> (Luettu 2.4.2013)
- Taajamasusi ry 16.3.2013. *Susisodan syitä*. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/yhdistyksen-tiedotteet/505-susisodan-syita>> (Luettu 2.4.2013)
- Taajamasusi ry 28.5.2013. *DNA voi johtaa harhaan susitutkimuksessakin*. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/yhdistyksen-tiedotteet/593-dna-voi-johtaa-harhaan-susitutkimuksessakin>> (Luettu 2.6.2013)
- Taajamasusi ry 16.8.2013. *Miten erotat suden ja koiran*. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/yhdistyksen-tiedotteet/617-miten-erotat-suden-ja-koiran>> (Luettu 18.4.2014)
- Taajamasusi ry 5.12.2013. *Nollatoleranssi susille asutuilla alueilla*. Saatavilla: <<http://www.taajamasusi.com/yhdistyksen-tiedotteet/703-nollatoleranssi-susille-asutuilla-alueilla>> (Luettu 23.4.2014)
- Tampereen Sanomat 13.2.1871. *Ilmat owat olleet...* Saatavilla <<http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/431076?term=ilmat&term=Ilmat&term=owat#?page=2>> (Luettu 13.10.2014)
- TS (Turun Sanomat) 1.3.2013. *Maanomistajat estivät susien pannoituksen*. Saatavilla: <<http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/457071/Maanomistajat+estivat+susien+pannoituksen>> (Luettu 13.11.2013)
- TS 23.3.2013. *Susi ei ole uhanalainen*. Lukijoilta-palstalla. Saatavilla: <<http://www.ts.fi/mielipiteet/lukijoilta/465795/Susi+ei+ole+uhanalainen>> (Luettu 23.4.2014)
- Vakka-Suomen Sanomat 17.1.2013. *Silminnäkijä varma havainnoistaan*.
- Vakka-Suomen Sanomat 7.5.2013. *Poliisi ei tutki susien siirtoa*.
- YLE 5.12.2012. *Silminnäkijä-ohjelmasarjan osa: Susi hukassa*. Saatavilla: <http://yle.fi/uutiset/areenauusinta_susi_hukassa/6402569> (Luettu 2.3.2013)

- YLE 4.3.2013. *Metsästäjien susilaskenta: Perhossa 12 sutta*. Saatavilla: <http://yle.fi/uutiset/metsastajien_susilaskenta_perhossa_12_sutta/6523417> (Luettu 7.3.2013)
- YLE 27.3.2013. *Metsästäjät estävät susitutkijoiden pannoitustyötä*. Saatavilla: <http://yle.fi/uutiset/metsastajat_estavat_susitutkijoiden_pannoitustyota/6555868> (Luettu 15.4.2013)
- YLE 16.4.2013. A2 *Teema*: Susi-ilta.

Kirjoittajat

Almut Beringer on biologian tohtori. Hän on toiminut kestävän kehityksen professorina Wisconsinin yliopistossa, Yhdysvalloissa. Tällä hetkellä hän työskentelee tutkijana Kasvitieteen ja maisemäekologian instituutin ympäristöetiikan työryhmässä Greifswaldin yliopistossa Saksassa. Hän tutkii kestävästä kehityksestä, kestäväyyden etiikkaa sekä uskonnon ja ekologian suhdetta.

Luigi Boitani on luonnonsuojelubiologian ja eläinekologian professori Rooman yliopistossa (Sapienza – Università di Roma). Hän on yksi maailman johtavista suurpetoasiantuntijoista. Boitani johtaa Roomassa sijaitsevaa soveltavan ekologian instituuttia ja toimii eurooppalaisen suurpetoaloitteen (Large Carnivore Initiative for Europe) puheenjohtajana. Hän on julkaissut 10 kirjaa ja yli 300 artikkelia suurpedoista, niiden suojelusta ja kannanhallinnasta.

Tim Frandy on folkloristiikan tohtori ja työskentelee Yhdysvalloissa Wisconsinin yliopistossa (University of Wisconsin-Madisonin Collaborative Center for Health Equity). Hän tutkii alkupe-
räiskansoja ja niiden luontosuhteita, uskontoa ja maailmankuvaa sekä perinteistä terveydenhoitoa ja lääkitsemistä. Hän tekee kenttätutustaan Saamenmaassa sekä Pohjois-Amerikan intiaaniyhteisöissä.

Jari Heikkilä on filosofian tohtori Helsingin yliopistosta erikoisalananaan eläinekologia. Hän on toiminut tutkijana Helsingin yliopistossa ja Suomen ympäristökeskuksessa sekä työskennellyt pitkään ulkomailla erilaisissa kehitysyhteistyö- ja luonnonvarojen yhteishallintaan liittyvissä tehtävissä. Nykyisin hänen kiinnostuksensa kohteena ovat erityisesti ihmisten ja suurten nisäkäspetojen väliset suhteet.

Hannu I. Heikkinen on filosofian tohtori, Oulun yliopiston kulttuuriantropologian professori ja ympäristöantropologian ja soveltavan antropologian dosentti. Hän on työskennellyt tutkijana myös Thule instituutissa, Helsingin teknillisen korkeakoulun Ympäristönsuojelun laboratoriossa, Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskuksessa sekä Metsäntutkimuslaitoksella. Hänen erikoistumisalueensa on ihmisen ympäristösuhteiden tutkimus.

Juha Hiedanpää on maatalous- ja metsätieteiden maisteri sekä hallintotieteiden tohtori. Hän toimii luonnonvarapolitiikan tutkimusprofessorina Luonnonvarakeskuksen Turun toimipaikassa. Hän tutkii luonnonvara- ja riistapolitiikkaa sekä opettaa ympäristötaloutta ja luonnonvarapolitiikkaa Turun ja Itä-Suomen yliopistoissa.

Sami Kurki on filosofian tohtori ja maisemaekologian dosentti. Hän työskentelee Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin johtajana. Viimeisen kymmenen vuoden aikana hän on ollut toteuttamassa useita suurpetokantojen hallintaan ja metsästysmatkailuun liittyviä tutkimus- ja kehittämishankkeita.

Heta Lähdesmäki on filosofian maisteri. Hän tekee väitöskirjaa Turun yliopistossa kulttuurihistorian oppiaineessa. Väitöskirjatutkimuksessaan Lähdesmäki tarkastelee ihmisen ja suden valtasuhdetta 1900-luvun Suomessa.

Aleksandra Majić on eläinlääketieteen kandidaatti Zagrebin yliopistosta, Kroatiaista. Hän on suorittanut maisterin opinnot Newfoundlandin Memorial yliopistossa Kanadassa. Nykyään hän työskentelee tutkijana Ljubljanan yliopistossa Sloveniassa. Hän tutkii riista-asioiden hallintaan liittyvää vuorovaikutteista suunnittelua ja päätöksentekoa.

Urša Marinko on sosiologian kandidaatti Ljubljanan yliopistosta, Sloveniasta. Hän toimii yhteiskuntatieteilijänä erilaisissa kansalli-

sisä ja eurooppalaisissa suurpetoja käsittelevissä tutkimushankkeissa. Hän on kiinnostunut suurpetoasenteista, suurpetojen suojelun yhteiskunnallisista kysymyksistä, vuorovaikutteisesta suunnittelusta ja päätöksenteosta sekä viestintästrategioiden valmistelusta ja toimeenpanosta.

Jasna Mulej Tlhaolang on biologian kandidaatti Ljubljanan yliopistosta, Sloveniasta ja maantieteen maisteri Newfoundlandin Memorial yliopistosta, Kanadasta. Hän työskentelee Ljubljanan yliopistossa ja on mukana tutkimuksissa, joissa tarkastellaan suurpetojen kannanhallinnan yhteiskunnallisia ulottuvuuksia, kansalaisten suurpetoasenteita ja vuorovaikutteisen kannanhallinnan menetelmiä.

Sakari Mykrä on biologi ja valmistelee ympäristötieteen väitöskirjaa vahinkoeläinasenteista ja petoeläinten kannanhoidosta Turun yliopistossa. Vuodesta 2005 alkaen hän on työskennellyt suurpetojen ja muiden riistaeläinten kannanhoidon suunnittelun parissa Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa, yksityisellä sektorilla sekä Metsähallituksessa.

Jani Pellikka on maatalous- ja metsätieteiden tohtori ja Helsingin yliopiston riistaeläintieteen dosentti. Hän on työskennellyt tutkijana Helsingin, Joensuun ja Itä-Suomen yliopistoissa. Vuodesta 2014 hän on toiminut vakinaisena tutkijana Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksessa (nyk. Luonnonvarakeskus).

Taru Peltola on hallintotieteiden tohtori ja Itä-Suomen yliopiston ympäristöpolitiikan dosentti. Hän on toiminut tutkijana Tampereen ja Joensuun yliopistoissa ja on parhaillaan työvapaalla Suomen ympäristökeskuksesta työskennelläkseen Irsteassa (Institut national de recherche en sciences et technologies pour l'environnement et l'agriculture), Ranskassa. Hän tutkii kumppanilajien yhteiselämän käytäntöjä sekä ympäristöpolitiikan tietoperustaa.

Mari Pohja-Mykrä on biologi ja filosofian tohtori, alanaan ympäristötiede. Hän on toiminut ympäristöhistorian tutkijana Turun yliopistossa. Vuodesta 2007 alkaen hän on toiminut tutkijana Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa suurpetoja ja niiden kananhoitoa koskevissa hankkeissa.

Outi Ratamäki on yhteiskuntatieteiden tohtori. Hän tutkii eläinpolitiikan muutosta ja ympäristöpolitiikkaa hallinnan näkökulmista. Ratamäki työskentelee Itä-Suomen yliopistossa ja Suomen ympäristökeskuksessa.

Pertti Rannikko on sosiologiasta peruskoulutuksensa saanut yhteiskuntatieteiden tohtori, joka on vuodesta 2000 lähtien toiminut Joensuussa ympäristöpolitiikan professorina. Aikaisemmin hän työskenteli yli 20 vuotta Joensuun yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksen tutkijana. Hän on viime vuosina palannut kylätutkimuksen pariin kohteinaan Pohjois-Karjalan ja rajantakaisen Karjalan kylät.

Simo Sarkki työskentelee tutkijana Thule instituutissa. Sarkki väitteli vuonna 2011 ja on ympäristöhallinnan antropologian dosentti Oulun yliopiston antropologian oppiaineessa. Hänen tutkimuskohteisiinsa kuuluvat ristiriidat ympäristöhallinnassa, pohjoinen maankäyttö, tieteen ja päätöksenteon välisen aukon ylittäminen sekä tulevaisuuden mahdollisten kehityskulkujen tarkastelu.

Nathalie Soethe on agronomi ja työskentelee tutkijana Kasvitieteen ja maisemaekologian instituutin ympäristöetiikan työryhmässä Greifswaldin yliopistossa, Saksassa. Hänen Humboldtin yliopistossa tekemänsä väitöskirja kuulu kasvitieteen alaan. Vuodesta 2010 hän on tutkinut kestäviä maankäyttöjärjestelmiä, maankäytön ja luonnonsuojelun suhdetta sekä ihmisen ja luonnon suhdetta.

Jarno Valkonen on yhteiskuntatieteiden tohtori sekä Itä-Suomen yliopiston ympäristösosiologian että Tampereen yliopiston ympäristöpolitiikan, erityisesti luonnon ja luonnonvarapolitiikan, dosentti, joka työskentelee Lapin yliopistossa sosiologian yliopistonlehtorina. Valkonen on tutkinut luontopolitiikkaa, poronhoitoa, marjanpaimintaa, turismityötä, luontokulttuureja ja saamelaisuutta.